

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİLLETLERARASI USUL HUKUKU
ÇERÇEVESİNDE ACENTENİN MÜVEKKİLİNİ
MAHKEMEDE TEMSİL ETME YETKİSİ

EMRE KÜLÜŞLÜ
2501161255

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. EMRE ESEN

İSTANBUL-2019

ÖZ

MİLLETLERARASI USUL HUKUKU ÇERÇEVESİNDE ACENTENİN MÜVEKKİLİNİ MAHKEMEDE TEMSİL ETME YETKİSİ

EMRE KÜLÜŞLÜ

Türkiye Cumhuriyeti’nde acenteler vasıtasıyla faaliyet gösteren yabancı tacirlere karşı Türk mahkemelerinde dava açılabilmesine imkân tanınması amacıyla ortaya çıkan, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi; ilk bakışta, yabancı devletlerin mevzuatlarında düzenlenmemiş oluşu ve kendine has nitelikleri doğrultusunda dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, acenteye tanınan söz konusu yetkinin yargılama hukukuna ilişkin kavramlar ile ilişkisi incelenerek; milletlerarası usul hukuku bağlamındaki etkileri tespit edilmiştir. Ticaret hukuku, usul hukuku ve insan hakları hukuku bağlamında yapılan incelemeler sonucunda; acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamaların, davanın açıldığı andan ilamların icra edileceği aşamaya dek pek çok açıdan tarafların hak ve borçlarının korunmasına ilişkin sorunlara neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Buna bağlı olarak söz konusu düzenlemenin hizmet ettiği amacın, uluslararası hukukta kabul edilen ölçütler uyarınca belirlenecek bir milletlerarası yetki kuralı vasıtasıyla sağlanmasının daha isabetli olacağı görülmüştür. Bu çerçevede, acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin olarak müvekkile karşı açılacak davalar bakımından, acentenin bulunduğu yer mahkemesine milletlerarası yetki kazandırılması ve acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin düzenlendiği 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 105. maddesinin 2. ve 3. fıkralarının yürürlükten kaldırılması yönünde görüş belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi, izafeten dava, milletlerarası yetki, irade serbestisi

ABSTRACT

AGENCY’S AUTHORITY TO REPRESENT ITS PRINCIPAL BEFORE COURT WITHIN THE FRAMEWORK OF INTERNATIONAL CIVIL PROCEDURE LAW

EMRE KÜLÜŞLÜ

Agency’s authority to represent its principal before court that has emergent to enable the purpose of filing lawsuits before Turkish courts againsts the foreign merchants carrying on a business in the Turkish Republic through the agencies, draws attention at first sight since it is not regulated in legislations of foreign states and its idiosyncratic qualifications. In this context, the effects in the perspective of international civil procedure law has been determined through examining the connection between the aforesaid authority vested to agency and the concepts regarding procedural law. As a result of the examinations made regarding commercial law, civil procedure law and human rights law; it was concluded that the proceedings carried out by the agency on behalf of its principal, might give a rise to occur some problems in terms of protection of rights and obligations of the parties. Correspondingly, it has seen that the purpose of which such legal concept serves, could be achieved more accurately by means of an international jurisdiction rule to be determined in accordance with the criteria accepted in international law. In this context, the opinion has been expressed with regard to; granting international jurisdiction to the court of agency’s location in respect of the lawsuits againsts the principal regarding disputes arising from contracts concluded or mediated by agency on behalf of the principal, and repealing the paragraphs 2 and 3 of the article 105 of the Turkish Commercial Code No. 6102 that regulates the agency’s authority to represent its principal before court.

Keywords: agency’s authority to represent its principal before court, attributing litigation, international jurisdiction, freedom of will

ÖNSÖZ

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 105. maddesinde düzenlenen, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi; Türkiye Cumhuriyeti’nde ticari faaliyet sürdüren yerli ve yabancı tacirlere karşı yürütülecek yargılamalar bakımından, pek çok farklı hukuk alanının kapsamına giren istisnai niteliklere sahiptir. Bu doğrultuda ticaret hukuku, usul hukuku ve insan hakları hukukuna ilişkin söz konusu istisnai nitelikler tespit edilerek; Türk hukukuna özgü bu müessesenin, milletlerarası usul hukuku bakımından etkileri hususunda değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda, maddi hukuk ile usul hukukunun birbiriyle olan ilişkisi bakımından ele alınan pek çok kavramın; insan hakları hukukunun etki alanına giren yönleri sahip olduğu görülmüştür. Bu çerçevede acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, bir hukuk politikasına hizmet etmesinin yanı sıra; uygulamada birtakım sorunlar doğurabileceği tespitinde bulunulmuştur. Sonuç olarak bu müesseseğe alternatif teşkil edebilecek bir milletlerarası yetki düzenlemesi yapılarak; Türk hukukuna has nitelikteki söz konusu müessesenin bütünüyle yürürlükten kaldırılması gerektiği kanaatine ulaşılmıştır.

İzafeten dava müessesesini tez konusu olarak öneren ve bu çalışmaya ilişkin her aşamayı yakinen takip ederek, akademik anlamda ufkumun genişlemesi hususunda büyük emek veren danışman Hocam Prof. Dr. Emre Esen’e; akademik gelişimimizle her daim alakadar olan ve tecrübesiyle bizleri yetiştiren Hocam Prof. Dr. Günseli Öztekin Gelgel’e; hukukun hayatla olan ilişkisinin somutlaştırılması ve sevdinilmesi hususunda bizlere geniş vizyonlar kazandıran Hocam Prof. Dr. B. Bahadır Erdem’e; akademik ve kişisel anlamdaki özverisini her daim samimiyetle hissettiren Hocam Doç. Dr. Faruk Kerem Giray’a; akademik gelişimimizi önemseyen, bilgi ve birikimiyle bizlere her zaman örnek teşkil eden Hocam Doç. Dr. İnci Ataman Fıganmeşe’ye; sevecen yapısıyla cömert yardımlarını bizlerden esirgemeyen Hocam Dr. Öğr. Üyesi Mine Tan Dehmen’e; akademik anlamda her türden meselemizle birebir ilgilenip bizlere vakit ayıran Hocam Dr. Öğr. Üyesi A. Elif Ulusu Karataş’a saygı ve şükranlarımı sunarım. Ayrıca ticaret hukuku ve Rus hukukuna ilişkin hususlarda yardımına başvurduğum değerli arkadaşım Araş Gör. Nurgül Yıldız’a;

Çalışmamın vaktinde tamamlanması hususundaki telaşımı görerek, üzerimdeki yükü azaltmak adına her fırsatta fedakârlıklarda bulunan değerli kürsüdaşım Araş. Gör. Ahmet Tokat’a; ayırdığı zaman ve verdiği fikirlerle farklı bakış açıları kazanmamı sağlayan, dikkat ve özeniyle çalışmamda emeği bulunan değerli kürsüdaşım Araş. Gör. Duygu Ercan’a ve gerek manevi desteği gerek sabrıyla yükümü hafifleten sevgili Merve Salihoğlu’na içten teşekkürlerimi sunarım.

Emre KÜLÜŞLÜ

İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ACENTENİN MÜVEKKİLİNİ MAHKEMEDE TEMSİL ETME YETKİSİNİN NİTELİK VE ŞARTLARI

A. ACENTENİN MÜVEKKİLİNİ MAHKEMEDE TEMSİL ETME YETKİSİNİN TEMEL NİTELİKLERİ	4
1. Genel Olarak	4
2. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisinin Tanımı ve Tarihçesi	6
3. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisinin Düzenlenme Amacı ve İşlevi	10
4. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisinin Hukuki Niteliği	16
5. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisine Uygulanacak Hukuk	22
B. ACENTENİN MÜVEKKİLİNİ MAHKEMEDE TEMSİL ETME YETKİSİNİN ŞARTLARI	25
1. Geçerli Bir Acentelik İlişkisinin Bulunması	26
2. Uyuşmazlığın Acentenin Müvekkili Adına Yaptığı veya Aracılıkta Bulunduğu Bir Sözleşmeden Kaynaklanması	30
a. Genel Olarak	30
b. Sözleşmenin Acentenin Faaliyetleri Sonucunda Yapılmış Olması	31
c. Uyuşmazlığın Hukuk Davalarına İlişkin Olması	32
d. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisine Sahip Olmayacağı Haller	36

i. Acentenin Faaliyet Çevresi Dışında Yapılan Sözleşmelerden Kaynaklanan Uyuşmazlıklar	36
ii. Acentenin Kendisine Tanınan Yetki Sınırlarını Aşmak Suretiyle Yaptığı İşlemlerden Kaynaklanan Uyuşmazlıklar	37
iii. Acentelik Sözleşmesinin Sona Ermesinden Sonra Ortaya Çıkan Uyuşmazlıklar	38
3. Hükmün Emredici Niteliği	42

İKİNCİ BÖLÜM

ACENTENİN MÜVEKKİLİNİ MAHKEMEDE TEMSİL ETME YETKİSİNİN USULİ YÖNLERİ

A. GENEL OLARAK	50
B. ACENTENİN MÜVEKKİLİNİ MAHKEMEDE TEMSİL ETME YETKİSİNİN MİLLETLERARASI YETKİ KURALLARI İLE İLİŞKİSİ	51
1. Genel Olarak	51
2. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisinin Milletlerarası Yetki Kuralları Bakımından Değerlendirilmesi	52
a. Genel Olarak	52
b. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine İlişkin MÖHUK'ta Düzenlenen Özel Yetki Kuralları	55
c. Türk Mahkemelerinin Yer İtibariyle Yetkisine İlişkin İç Hukuk Düzenlemeleri	60
3. Yetki Anlaşmalarının Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisi Bakımından Sonuçları	67
a. Genel Olarak	67
b. Yetki Anlaşmaları Vasıtasıyla Türk Mahkemelerinin Yetkilendirilmesi	69
c. Yetki Anlaşmaları Vasıtasıyla Yabancı Devlet Mahkemelerinin Yetkilendirilmesi	73
4. Tahkim Anlaşmalarının Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisi Bakımından Sonuçları	78
a. Genel Olarak	78

b. Acentenin Müvekkili Adına Yaptığı veya Aracılık Ettiği Sözleşmelerden Kaynaklanan Uyuşmazlıkların Çözümü Hususunda Geçerli Bir Tahkim Anlaşmasının Bulunması	80
c. Acentenin Müvekkili Adına Yaptığı Tahkim Anlaşmalarının Geçerliliği ...	83
C. MÜVEKKİLİN HUKUKİ DİNLENİLME HAKKININ KORUNMASI	85
D. ACENTENİN MÜVEKKİLİ ADINA YÜRÜTTÜĞÜ YARGILAMALARA ÖZGÜ İSTİSNAİ HALLER	90
1. Genel Olarak	90
2. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisi Doğrultusunda Yargılamada Yer Aldığının Dava Dilekçesinde Belirtilmesi	91
3. Müvekkile Karşı Yürütülen Bir Davanın Bulunması Halinde Aynı Davanın Müvekkili Adına Acenteye Karşı Açılmaması	94
E. ACENTEYE ÖZEL YETKİ VERİLMESİ GEREKEN HALLER	98
F. ACENTENİN TEMİNAT GÖSTERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ	100

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ACENTENİN MÜVEKKİLİNİ MAHKEMEDE TEMSİL ETME YETKİSİNİN İCRAİ YÖNLERİ

A. GENEL OLARAK	104
B. İLAMLARIN TÜRKİYE’DE İCRA EDİLMESİ	104
C. İLAMLARIN YABANCI DEVLETLERDE İCRA EDİLMESİ	108
1. Genel Olarak	108
2. Acentenin Müvekkili Adına Yürüttüğü Yargılamalar Sonucunda Verilen İlamların Yabancı Devletlerde İcra Edilmesine Engel Teşkil Edebilecek Tenfiz Şartları	111
a. Genel Olarak	111
b. Kararı Veren Mahkemenin Milletlerarası Yetkisine İlişkin Şartlar	111
i. Genel Olarak	111
ii. Kararı Veren Mahkemenin Yetkisinin Aşırı Yetki Teşkil Edecek Bir Bağlantıya Dayandırılmamış Olması	112
iii. Kararı Veren Mahkemenin Tenfiz Devletin Yetki Kuralları Uyarınca Yetkili Olması	118

iv. Kararın Tarafların Yetki Anlaşması Yaptığı Bir Konuya İlişkin Olmaması	123
c. Kararın Tenfiz Devletinin Kamu Düzenine Aykırı Olmaması	125
d. Kararın Tarafların Savunma Haklarının İhlal Edilmesi Suretiyle Verilmiş Olmaması	135
SONUÇ	144
KAYNAKÇA	149

KISALTMALAR LİSTESİ

1926 tarihli ve 865	:	29.05.1926 tarihli ve 865 sayılı Ticaret Kanunu
sayılı TK		
1956 tarihli ve 6762	:	29.06.1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu
sayılı TTK		
6102 sayılı TTK	:	13.01.2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AİHS	:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Anayasa	:	18.10.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
Avukatlık Kanunu	:	19.03.1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu
bkz.	:	bakınız
Brüksel I Tüzüğü	:	12.12.2012 tarihli ve EU 1215/2012 sayılı Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ile Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Brüksel I Bis Recast Tüzüğü
Brüksel Konvansiyonu	:	1968 tarihli Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ile Mahkeme Kararlarının Tenfizi Hakkında Brüksel Konvansiyonu
bs.	:	bası
c.	:	cilt
dn.	:	dipnot
HMK	:	12.01.2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İİK	:	09.06.1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu
İsviçre MÖHK	:	18.12.1987 tarihli İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu
kn.	:	kenar numarası
m.	:	madde
MÖHUK	:	27.11.2007 tarihli ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun

MTK	: 21.06.2001 tarihli ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu
Muvakkat Kanun	: 30.10.1914 tarihli Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasim Şirketler ile Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkat
Roma I Tüzüğü	: 17.06.2008 tarihli ve EC 593/2008 sayılı Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma I Tüzüğü
s.	: sayfa
S.	: sayı
TBK	: 11.01.2007 tarihli ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TMK	: 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
vb.	: ve benzeri
Y.	: yıl

GİRİŞ

Ülkemizde yürütülen ticari faaliyetlerin belirli bir kısmı, acenteler vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Buna bağlı olarak, acentelerin ticaret hayatına olan etkilerinin; yürütülen faaliyetlerin ülke ekonomisi bakımından sahip olduğu hacimle orantılı şekilde arttığı görülmektedir. Ortaya konulan bu ilişki doğrultusunda; acentelik müessesesine ilişkin hukuki düzenlemeler ve yargı kararları, ülkemizde acenteler vasıtasıyla faaliyet gösteren tacirler ve bu tacirler ile hukuki ilişki kuran müşteriler tarafından takip edilmektedir. Bu duruma yabancı tacirlerin belirli bir kısmının, ülkemizdeki acenteler vasıtasıyla faaliyet göstermekte olması da eklendiğinde; acentelik müessesesine ilişkin hukuki gelişmelerin, geniş bir kitleye etki etmesi söz konusu olmaktadır.

Acentelik müessesesinin ülke ekonomisi bakımından sahip olduğu etki alanına bağlı olarak; Türk hukukunda acentelere tanınan her türden yetki ve sorumluluk, ihtiva ettiği öneme binaen kapsamlı incelemelere konu olmaktadır. Çalışmamızın konusunu oluşturan acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi de bu çerçevede aydınlatılması gereken bir konumdur. Zira acenteye tanınan bu yetkinin yargı kararlarında ne şekilde değerlendirileceği ve uygulamada ne gibi sonuçlar doğuracağı; acenteler ve acenteler vasıtasıyla faaliyet gösteren tacirleri olduğu kadar müşterileri de yakinen ilgilendirmektedir. Bu çerçevede söz konusu üç taraflı ilişkinin tarafları bakımından ortaya çıkan sonuçların ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.

Türk hukukunun acentelik müessesesine ilişkin düzenlemeleri bakımından dayanak kabul edilebilecek ve 13.01.2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun¹ da mehzını oluşturan Alman, İsviçre ve İtalyan hukuklarında acenteye müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin verilmemiş olması dikkat çekicidir². Buna ilaveten, Türkiye Cumhuriyeti’nin yoğun olarak ticari ve hukuki ilişki içinde

¹ RG. 14.02.2011 / 27846, buradan itibaren ‘6102 sayılı TTK’ olarak anılacaktır.

² Yaşar Karayalçın, **Ticaret Hukuku, I. Giriş-Ticari İşletme**, 3. bs., Ankara, 1968, s. 530; Turgut Kalpsüz, “Müvekkillerine İzafeaten Acentalara Karşı Dava Açılması ve Takip Yapılması”, **BATİDER**, c. XII, 1983, s. 1; Şaban Kayıhan, **Türk Ticaret Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu Işığında Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi**, Umutepe Yayınları, 5. bs., İzmit, 2018, s. 208; Sıtkı Anlam Altay, “Acentenin Müvekkilini Davada Temsil Etmesi”, **Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan**, Turhan Kitabevi, c. I, Ankara, 2010, s. 224.

bulunduğu devletlerin mevzuatlarında da acenteye bu yönde bir yetkinin verilmemiş olduğu görölmektedir. Bu noktada çalışmamızın konusunu oluşturan acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, Türk hukukuna has bir düzenleme olduğu göz önünde bulundurularak; müessesenin kendine has niteliklerinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin ticaret hukuku, usul hukuku ve insan hakları hukukuna ilişkin niteliklerine bağılı olarak; çalışmamızın genelinde disiplinler arası değerlendirmelere yer verilmiştir. Bu çerçevede ilk bölümde, ticaret hukuku bağlamında acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin tanımı, tarihçesi ve işlevi ele alınacaktır. Buna ilaveten müessesenin hukuki niteliğı, usul hukuku kavramları ile benzerlik ve farklılıklarına ilişkin karşılaştırmalar yapılmak suretiyle tespit edilecektir. Uygulanacak hukukun tespiti ise, milletlerarası özel hukuk çerçevesinde bir değerlendirme yapılmasını gerektirmektedir. Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin temel anlamda anlaşılmasına hizmet edecek bu bölümün; belirli hususlarda soru işaretlerini gidermesi, belirli hususlarda ise yeni soruları ortaya çıkarması hedeflenmektedir.

Müesseseye ilişkin temel hususların aydınlatılmasının ardından; mevzuat düzenlemeleri, yargı kararları ve öğreti görüşleri çerçevesinde acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olabilmesine ilişkin şartların incelenmesine geçilecektir. Bu noktada, acenteye tanınan bu yetkinin hangi anda başlayıp hangi anda sona ereceğıne ilişkin değerlendirmelerde bulunulacaktır. Buna ilaveten, müessesenin emredici niteliğı bakımından 29.06.1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu³ ile 6102 sayılı TTK arasındaki farklılıklara ilişkin bir değerlendirme yapılması hedeflenmektedir.

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin maddi hukuka ilişkin temel unsur ve şartlarının incelendiğı ilk bölümün ardından; çalışmamızın ikinci bölümünde, usulî yönleri üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda, öncelikle yabancılık unsuru taşıyan hukuki ilişkiler ve uyuşmazlıklar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin değerlendirmede bulunulacaktır. Türk

³ RG. 09.07.1956 / 9353, buradan itibaren '1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK' olarak anılacaktır.

mahkemelerinin milletlerarası yetkisi çerçevesinde iç hukukumuzun yer bakımından yetki kuralları, MÖHUK'ta düzenlenen özel milletlerarası yetki kuralları, yetki sözleşmeleri ve tahkim anlaşmalarına değinilerek; acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olduğu uyuşmazlıklar bakımından, yetki kuralları ile tarafların uyuşmazlığın çözümü hususunda ortaklaşan iradeleri arasındaki ilişki ele alınacaktır. Bunun ardından, müessesenin hukuki niteliğinden kaynaklanan usulî farklılıkların doğuracağı sonuçlara ilişkin değerlendirmelere yer verilecektir. Bu noktada acentenin yerli veya yabancı bir taciri mahkemede temsil etme yetkisine sahip olması bakımından farklılaşan hususlar ayrıca incelenecek; aradaki farklara ve benzerliklere dikkat çekilecektir.

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin maddi hukuka ve usul hukukuna etki eden unsurlarının aydınlatıldığı ilk iki bölümün ardından; üçüncü bölümde, söz konusu yargılamalar sonucunda verilen ilamların icrasına ilişkin hususların incelenmesine geçilecektir. Bu noktada ilamların Türkiye Cumhuriyeti'nde ve yabancı ülkelerde icra edilmesi bakımından ikili bir ayrıma gidilerek; özellikle yabancı ülkelerde ilgili kararların tenfizi bakımından kapsamlı bir değerlendirmede bulunulacaktır. Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi bakımından belki de en hassas değerlendirmelerin bu noktada yapılması gerekmektedir. Zira acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalar sonucunda verilen ilamların icrası; somut sonuçları çerçevesinde, hukuki ilişkinin tarafları bakımından hayati bir önem taşımaktadır.

Yukarıda belirlenen kapsam doğrultusunda, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine ilişkin her tür meselenin detaylı şekilde incelenmesi ve uygulamada ortaya çıkabilecek sorunlar bakımından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ACENTENİN MÜVEKKİLİNİ MAHKEMEDE TEMSİL ETME

YETKİSİNİN NİTELİK VE ŞARTLARI

A. ACENTENİN MÜVEKKİLİNİ MAHKEMEDE TEMSİL ETME

YETKİSİNİN TEMEL NİTELİKLERİ

1. Genel Olarak

Tacirler, piyasaya sunacak oldukları ürün ve hizmetleri bağımlı tacir yardımcıları, şubeler veya bağımsız tacir yardımcıları vasıtasıyla yerleşik oldukları yerlerden farklı çevrelere ulaştırmak suretiyle faaliyet gösterdikleri alanı genişletebilmektedir. Ancak ticaret hayatının bugün itibarıyla bulunduğu noktada, faaliyet alanının bağımlı tacir yardımcıları ve şubeler vasıtasıyla genişletilmesi; tacirler bakımından maliyetin artmasına, harcanan emek ve sermayeye kıyasla düşük verimli sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu noktada söz konusu faaliyetin acenteler vasıtasıyla gerçekleştirilmesi; acentelerin adına faaliyet gösterdikleri tacirlerden ve işletmelerinden bağımsız yapıları dolayısıyla, müvekkil bakımından maliyetin azalmasını ve meydana gelebilecek risklerin minimuma indirilmesini sağlamaktadır. Buna ilaveten acentelerin ürün ve hizmetlerin ulaştırılacağı bölge ve müşteri çevresini daha yakından tanınması, verimliliğin artması bakımından da katkı sağlamaktadır.⁴

Belirtilen nedenlerle ortaya çıkarak ticaret hayatında yer edinmiş olan acentelik müessesesine ilişkin ilk hukuki düzenleme, 1897 tarihli Alman Ticaret Kanunu'nda

⁴ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 513; Gülören Tekinalp, **Acenta Sözleşmesine Uygulanan Kanunlar İhtilafı Kuralı**, Ankara, 1972, s. 1 vd.; Sabih Arkan, **Ticari İşletme Hukuku Son Değişiklere Göre Hazırlanmış ve Genişletilmiş**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 24. bs., Ankara, 2018, s. 214 vd.; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 21 vd.; Çiğdem Daniş Akkan, "Acentenin Müvekkili Mahkemede Temsil Etme Yetkisi", **BATİDER**, c. XXIV, 2008, s. 219; Ali Cengiz, "Acente Kavramı ve Acentelik Sözleşmesinden Doğan Hak ve Borçları", **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, c. I, S. 2, Ankara, 2011, s. 141; Hilal Üçüncü, "Acentenin Temsil Yetkisinin Usul Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, c. XVII, 2012, s. 962; Cemil Güner, **Milletlerarası Unsurlu Acente İlişkisine Uygulanacak Hukuk**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 5 vd.

yer almış olup; 1942 tarihli İtalyan Medeni Kanunu ve 1949 tarihli İsviçre Borçlar Kanunu da içerdikleri birtakım farklarla birlikte acentelik müessesesinin gelişimini sağlamıştır⁵. Türk hukukunda acentelik müessesesinin ortaya çıkışı ise, 1942 tarihli İtalyan Medeni Kanunu’nun hükümlerinden yararlanılması suretiyle hazırlanan 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK ile gerçekleşmiştir⁶. Zira ticari vekilliğin düzenlenmiş olduğu 29.05.1926 tarihli ve 865 sayılı Ticaret Kanununda⁷, acentelik sözleşmesine ilişkin belirli hükümler haricinde genel itibariyle acentelik müessesesi düzenlenmemekteydi⁸. Bu noktada, 1882 tarihli İtalyan Ticaret Kanununun aynen tercüme edilmesi vasıtasıyla iktibas edilen söz konusu hükümlerin, acentelik sözleşmesinden kaynaklanan kapsamlı meselelere ilişkin çözüm sunamadığı belirtilmiştir⁹. Bu nedenle, 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK’nın acentelik müessesesine ilişkin hükümleri; esas olarak 1942 tarihli İtalyan Medeni Kanunu olmak üzere, İsviçre Borçlar Kanunu ve Alman Ticaret Kanunu’nun acenteliğe ilişkin hükümleri ile 1926 tarihli ve 865 sayılı TK’nın ticari vekilliğe ilişkin düzenlemelerinden yararlanılarak hazırlanmıştır¹⁰.

Günümüzde Türk hukukunda acentelik müessesesine ilişkin hususlar, 6102 TTK’nın 102 ila 123. maddeleri arasında düzenlenmektedir. 6102 sayılı TTK’nın 102. maddesinin 1. fıkrası uyarınca acente, “...işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimse...” olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu tanımlama uyarınca acente, bağımlı tacir yardımcılarının aksine müvekkiline bir

⁵ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 13 vd.; Arkan, **a.g.e.**, s. 214; Hüseyin Ülgen / Mehmet Helvacı / Abuzer Kendigelen / Arslan Kaya / N. Füsun Nomer Ertan, **Ticari İşletme Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, 5. bs., İstanbul, 2015, s. 772; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 27 vd.; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 962.

⁶ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 514; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 9; Reha Poroy / Hamdi Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, Vedat Kitapçılık, 16. bs., İstanbul, 2017, s. 244; Arkan, **a.g.e.**, s. 215; Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 772; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 29 vd.; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 962.

⁷ RG. 26.06.1926 / 406, buradan itibaren ‘1926 tarihli ve 865 sayılı TK’ olarak anılacaktır.

⁸ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 514; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 29.

⁹ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 514 vd.; Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 772; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 29.

¹⁰ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 514; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 16 vd.; Poroy / Yasaman, **a.g.e.**, s. 244; Arslan Kaya, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Kitap Ticari İşletme, Yedinci Kısım Acentelik (TTK m. 102-123)**, Beta Basım, 2. bs., İstanbul, 2016, s. 331 vd.; Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 772.

hizmet sözleşmesi vasıtasıyla bağlanmamakta; acentelik sözleşmesi uyarınca sürdürdüğü faaliyeti müvekkilden bağımsız şekilde yürütmektedir. Bununla birlikte acente tarafından yürütülen söz konusu faaliyet, süreklilik esası çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. 6102 sayılı TTK'nın 104. maddesi uyarınca; acentenin müvekkili adına ve hesabına yürütmekte olduğu faaliyetler bakımından sahip olduğu tekel hakkı doğrultusunda, müvekkil tarafından aynı yer veya bölgede birden fazla acente atanmamaktadır. Bunun yanı sıra, ilgili madde uyarınca; aralarında rekabet ilişkisi bulunan birden fazla tacir adına acentelik faaliyetinin sürdürülmesi mümkün olmamaktadır.

Acentelik müessesesinin ortaya çıkışı, sürdürülen faaliyet ve tabi olunan düzenlemelere ilişkin temel açıklamaların ardından; çalışmamızın kapsamı doğrultusunda acentelere tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin incelenmesine geçilecektir. Acentelere, müvekkilleri adına sözleşme yapma ve yapılan sözleşmelere aracılık etme yetkisine ilaveten tanınan bu yetkinin; tanımı, hukuki niteliği, işlevi ve tabi olacağı hukuk bakımından kapsamlı şekilde incelenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda 6102 sayılı TTK hükümleri, 6102 sayılı TTK'nın kabulüne ilişkin hükümet gerekçesi¹¹, müesseseyle dayanak teşkil eden yerli ve yabancı mevzuat, yargı kararları ve öğretici görüşleri bakımından bir değerlendirme yapılması hedeflenmektedir.

2. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisinin Tanımı ve Tarihçesi

Belirli bir yer veya bölgede, sürekli olarak bir ticari işletme adına sözleşmelere aracılık eden veya bu sözleşmeleri yapan acentenin; yürürlükte bulunan mevzuat ve acentelik sözleşmesi çerçevesinde müvekkilini temsil etme yetkisi bulunmaktadır. 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesi uyarınca, acenteye; (i) aracılıkta bulunduğu veya yaptığı sözleşmelere ilişkin her türden ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkili adına yapma ve bunları kabul etme ve (ii) aracılıkta bulunduğu

¹¹ 6102 sayılı TTK'nın acenteliğe ilişkin hükümleri hakkında Hükümet Gerekçesi için bkz. A. Kaya, **a.g.e.**, s. 337 vd.

veya yaptığı sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklarda müvekkilini mahkemede temsil etme yetkileri tanınmıştır. Müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklar bakımından acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi; özellikle yabancı müvekkil adına faaliyet gösterilen hallerde, müşterinin Türk mahkemeleri önünde hak aramasını kolaylaştıran usulî bir düzenleme niteliğindedir.

Bu düzenleme vasıtasıyla, hukuki ilişkinin tarafı olan tacir her nerede yerleşik olursa olsun; sözleşmenin kurulması aşamasında doğrudan ilişki kurulan acenteye karşı müvekkiline izafeten dava¹² açılabilmektedir. Diğer bir deyişle, ticari işletmenin faaliyet çevresinin ülke içinde veya dışında ne derece geniş olduğundan bağımsız şekilde; acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların, sözleşmenin kurulması sürecinde doğrudan ilişki kurulan acentenin faaliyet çevresinde Türk mahkemelerine taşınabilmesine imkân tanınmaktadır. Bu noktada uyuşmazlığın, tacirin milli hukuku veya hukuki ilişkinin diğer unsurları bakımından yabancılık unsuru taşıyan bir sözleşmeden kaynaklandığı hallerde; uyuşmazlık bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkiye sahip olmadığı ihtimallerde dahi, ilgili müessese vasıtasıyla uyuşmazlığın Türk mahkemeleri önüne getirilebilmesi söz konusu olmaktadır.

Acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisini düzenleyen hükme kaynak teşkil eden mevzuat incelendiğinde; söz konusu müessesenin 1882 tarihli İtalyan Ticaret Kanunu'nun 375. maddesindeki, tüccar memurlarına¹³ ilişkin hükme dayanmakta olduğuna ulaşılmaktadır. 1882 tarihli İtalyan Ticaret Kanunu'nun 375. maddesi uyarınca; tüccar memurları, tacir adına yaptıkları işlemlerden doğan borçlara ilişkin olarak, mahkemede dava açabilmekte ve aleyhlerine dava açılabilmekteydi¹⁴. 1926 tarihli ve 865 sayılı TK'nın, tüccar memurları ve

¹² Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin; 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK döneminde, acentenin 'müvekkiline izafeten davacı veya davalı olması' olarak ifade edildiği görülmektedir. Bkz. Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 1; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 57, dn. 64.

¹³ Tüccar memuru, 1882 tarihli İtalyan Ticaret Kanunu'nun aynen tercüme edilmesi suretiyle iktibas edilen 1926 tarihli ve 865 sayılı TK'nın 87. maddesinde; ticari işletmenin faaliyet çevresi içinde veya dışında tacir adına belirli işlemleri yapmakla yetkilendirilen kimse olarak tanımlanmaktadır.

¹⁴ İtalyan hukukunda, müvekkilin mahkemede temsil edilmesine ilişkin söz konusu müessesenin benzerlerine de rastlanılmaktadır. 1942 tarihli İtalyan Medeni Kanunu'nun 2204. maddesi, tüccar memurunun yönetmekle görevlendirildiği ticari işletmenin yaptığı hukuki işlemlerden kaynaklanan

mümessillerine ilişkin hususların düzenlendiği sekizinci faslında yer alan 95. maddesi; İtalyan Ticaret Kanunu'nun 375. maddesinin tercüme edilmesi suretiyle kanunlaştırılmış olup; ilgili hükmü aynen muhafaza etmekteydi. Bunun yanı sıra, 1926 tarihli ve 865 sayılı TK'nın 96. maddesinde; kanunun sekizinci faslında düzenlenen hükümlerin, Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında yabancı şirketler adına ve hesabına işlem yapan mümessillere uygulanacağı düzenlenmişti.¹⁵

Yukarıda belirtilenlere ilaveten, 30.10.1914 tarihli Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasım Şirketler ile Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkat'ta¹⁶ da acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine benzer bir düzenleme yer almaktaydı. 14.01.2011 tarihli ve 6103 sayılı Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun¹⁷ tarafından yürürlükten kaldırılmış olan Muvakkat Kanunun 1. maddesinde; yabancı ülkelerde teşekkül ederek Osmanlı Devleti'nde şube veya acentehaneler vasıtasıyla faaliyet gösterecek olan anonim ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin, söz konusu acentehane veya şubelerin yönetimi için bir vekil tayin edeceği belirtilmektedir. Acentehane veya şubeyi yönetmekle görevlendirilmiş olan bu vekillerin, müvekkil adına acentehane veya şube tarafından yapılan sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin olarak dava açabileceği ve kendilerine karşı aynı sıfatla dava açılabilmesi düzenlenmiştir.

borçlar nedeniyle müvekkili adına dava açabileceğini ve kendilerine karşı aynı sıfatla dava açılabilmesini düzenlemekteydi. Ve yine 30.03.1942 tarihli İtalyan Seyrüsefer Kanunu'nun (*Codice Della Navigazione*) 288. maddesi uyarınca, donatanı veya taşıyanı temsile yetkilendirilen kişilerin; kendilerine tanınan yetki çerçevesinde donatan veya taşıyan adına dava açabileceği ve kendilerine karşı aynı sıfatla dava açılabilmesi düzenlenmişti. Bkz. Tahir Çağa, "Acenteler Aleyhine Müvekkillerine İlafeten Açılan Davalarda Sadır Olan İlamların İcrası", **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu Bildiriler-Tartışmalar**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1984, s. 14 vd. Buna ilaveten İtalyan hukukunda donatanı veya taşıyanı temsile yetkilendirilen kişilerin, müvekkilini temsilen davacı veya davalı olarak yer aldığı yargılamalar sonucunda verilen ilamların; temsil olunan aleyhine icra olunacağı yönünde görüşler bulunmaktaydı. Bkz. Eugenio Spasino, **Raccomandatario di nave: Novissimo Digesto Italiano XIV**, Torino, 1968, s. 725, dn. 5 (Çağa, **a.g.m.**, s. 15'ten naklen).

¹⁵ Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 1; Çağa, **a.g.m.**, s. 3, 13; Kayıhan, **a.g.e.**, 208.

¹⁶ 30.10.1914 tarihli Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münaksem Şirketler ile Sigorta Şirketleri Hakkında Kanunu Muvakkat (RG: 04.12.1914 / 2025). Buradan itibaren 'Muvakkat Kanun' olarak anılacaktır.

¹⁷ 14.01.2011 tarihli ve 6103 sayılı Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun (RG: 14.02.2011 / 27846).

Bunun yanı sıra, Muvakkat Kanunun 10. maddesinde, bu kanun uyarınca şube ve acentehane tesis edilmiş olunan yerlerin söz konusu şirketlerin kanuni ikamet adresi olarak kabul edilmesi vasıtasıyla; uyuşmazlıkların çözümü hususunda o yer mahkemeleri yetkili kılınmıştı. Şube ve acentehane tesis edilmiş olunan yerlerin söz konusu şirketlerin kanuni ikamet adresi olarak kabul edilmesi, yapılacak tebligatlar bakımından da önem arz etmekteydi. Muvakkat Kanunun 11. maddesi ise; acentehane ve şubelerin, asıl şirketin tabiiyetinde kabul edileceğini ve şirketin işlemlerinden kaynaklanan davalarda şirket vekili ve şube müdürlerinin vatandaşlığının dikkate alınmayacağını düzenlemekteydi. Bu noktada, acentehanenin tabiiyetinin dikkate alınmayacağı yönündeki bu düzenleme; söz konusu davalar bakımından acentenin taraf sıfatının bulunmamasıyla açıklanmaktaydı.¹⁸

6102 sayılı TTK'nın 105. maddesi vasıtasıyla acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi, yukarıda incelenen yerli ve yabancı mevzuatın etkisiyle şekillenerek; ilk olarak 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 119. maddesinde düzenlenmiştir. 1926 tarihli ve 865 sayılı TK'yı yürürlükten kaldıran 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 119. maddesinin 2. fıkrasında; acentenin, müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin olarak müvekkili adına dava açabileceği ve kendisine karşı aynı sıfatla dava açılabilceği düzenlenmiştir. Buna ilaveten söz konusu hükmün; 1926 tarihli ve 865 sayılı TK'nın 95. maddesi uyarınca ticari mümessile tanınan, taciri Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisine ilişkin düzenleme ile büyük oranda benzerlikler barındırdığı görülmektedir. Bu noktada, acentelik müessesesinin ilk olarak 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'da düzenlendiği¹⁹ göz önünde bulundurulduğunda; 1926 tarihli ve 865 sayılı TK'da ticari mümessil bakımından düzenlenmiş olan bu yetkinin, 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK ile acenteye verilmiş olduğu görülmektedir.

¹⁸ Çağa, **a.g.m.**, s. 20 vd.

¹⁹ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 514; Poroy / Yasaman, **a.g.e.**, s. 244; Arkan, **a.g.e.**, s. 215; Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 772; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 29.

3. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisinin Düzenlenme Amacı ve İşlevi

Acenteye müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisi veren söz konusu hükmün işlevinin tespit edilebilmesi adına; Adalet Bakanlığınca hazırlanarak Bakanlar Kurulu'nun 07.02.1951 tarihli toplantısında meclise sunulması kararlaştırılan 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK tasarısının, 119. maddesine ilişkin gerekçesinin²⁰ incelenmesi yararlı olacaktır. Hükümet gerekçesi uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti'nde acenteler vasıtasıyla faaliyet gösteren yabancı tacirlerin veya bunların vekillerinin; yabancı bir devlet mahkemesinin yetkili olduğu yönünde yetki itirazında bulunmak suretiyle, uyuşmazlığın Türk mahkemelerinde görülmesini engellemesinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır²¹.

Hâlihazırda yürürlükte bulunan 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinde, müessesenin ilk olarak düzenlendiği 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 119. maddesinin genel anlamda korunduğu görülmektedir. Buna karşılık 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 119. maddesinin 3. fıkrasındaki, acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisine aykırı olan şartların geçersiz olacağına ilişkin hüküm; 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrasının son cümlesinde, yalnızca yabancı tacirler adına acentelik faaliyetinde bulunanlar bakımından hükme aykırı şartların geçersiz olacağı şeklinde değiştirilmiştir. Bu noktada, 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK tasarısının gerekçesinde belirtilen hükmün getirilme amacıyla uyumlu şekilde; yerli tacir adına faaliyet gösteren acenteler bakımından söz konusu hükmün emredici niteliğinin ortadan kaldırıldığı ifade edilebilecektir. Nitekim 6102 sayılı

²⁰ “...acentenin müekkili nam ve hesabına yaptığı muamelelerden çıkacak ihtilâflardan dolayı acente dâva açabileceği gibi kendisine karşı da dâva açılabilir. Bunun aksinin kararlaştırılması muteber değildir; çünkü tecrübe göstermiştir ki basılmış olan genel şartnamelere dayanarak ecnebi müesseseler namına muamele yapan (umumi vekiller), bazan ecnebi bir mahkemenin salâhiyetli olduğunu ileri sürerler. Bu suiistimali önlemek maksadiyle tasarının 119 ncu maddesi - ki bu hüküm bu bakımdan Ticaret Kanununun 95 nci maddesine tekabül eder - teklif edilmiştir...”. Türk Ticaret Kanunu Layihası ve Adliye Encümeni Mazbatası (1/150), 17.11.1951 için bkz. TBMM, Zabıt Ceridesi, c. 12, (Devre X, İçtima 2, Seksen üçüncü İnikat, 29.VI.1956 Cuma) (Çevrimiçi)

<<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c012/tbmm10012083.pdf>>

²¹ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 530-531; Turgut S. Erem, **Ticaret Hukuku Prensipleri Cilt I Ticarî İşletme**, İstanbul İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi Nihad Sayâr Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları, 7. bs., İstanbul, 1977, s. 263, dn. 17; Hayri Domaniç, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, c. I, Temel Yayınları, İstanbul, 1988, s. 315 vd. (TTK Şerhi); Kayıhan, **a.g.e.**, s. 209; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 220.

TTK'nın kabulüne ilişkin hükümet gerekçesinde, maddenin düzenlenme amacının; yabancı müvekkile karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açılabilmesine imkân sağlanması olduğu belirtilmektedir²². Bu noktada her iki kanun düzenlemesinde de kanun koyucunun Türk vatandaşlarını yabancı devlet mahkemelerinde dava açma külfetinden kurtarma niyetiyle hareket ettiği söylenebilecektir. Buna ilaveten Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 14.02.1986 tarihli kararında²³ da olduğu gibi; Yargıtay'ın acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin amacını, gerekçeye paralel şekilde yorumladığı görülmektedir.

Ancak 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 119. maddesinde, acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisine aykırı şartların geçersiz olacağı belirtilerek; yerli tacirler adına faaliyet gösteren acenteler bakımından herhangi bir ayrıma yer verilmemişti. Bu noktada, 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 119. maddesinin, hükümet gerekçesinde belirtilen amaca kıyasla daha genel bir anlam ifade ettiği ileri sürülerek; Türk mahkemelerinde doğrudan müvekkile dava yöneltilmesinin mümkün olduğu hallerde dahi acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin aksinin kararlaştırılamaması, öğretide eleştirilere konu edilmiştir²⁴. Buna ilaveten hükümet gerekçesinde belirtilen amacın, Türk mahkemelerinin yer bakımından yetkisine ilişkin iç hukuk düzenlemeleri vasıtasıyla sağlanamaması halinde; bu durumun, müvekkile karşı açılacak davalar bakımından Türk mahkemelerine yetki kazandıran bir düzenleme vasıtasıyla aşılabileceği yönündeki görüşün²⁵ dikkate alınması isabetli olacaktır. Zira kanaatimizce, yargılama hukukunu ilgilendiren söz konusu meselenin, maddi hukuka ilişkin düzenlemeler vasıtasıyla karmaşık bir hale getirilmesi; hükümet gerekçesinde ve ilgili Yargıtay kararlarında belirtilen amacı aşar niteliktedir.

Bununla birlikte kendisine tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi nedeniyle, söz konusu yargılamalara ilişkin bütün külfetlere acente tarafından

²² Arkan, **a.g.e.**, s. 234; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 209; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 67 vd.

²³ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1984/11-582, K. 1986/135, T. 14.02.1986 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=hgk-1984-11-582.htm&kw=`1984/11-582`#fm>>

²⁴ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 531 vd.; Fahiman Tekil, **Ticari İşletme Hukuku**, İstanbul, 1990, s. 217, dn. 10; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 215; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 221; Kağan Susuz, "Acentenin Tacir Adına Dava Açma ve Tacire Karşı Açılan Davalarda Taciri Temsil Yetkisi", **e-akademi Dergisi**, Y. 2011, S. 110, s. 2.

²⁵ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 532.

katlanılması; doğuracağı sonuçlar bakımından eleştiri konusu edilebilecektir. Zira acentelik sözleşmesi uyarınca söz konusu külfetlerin tazmini hususunda müvekkile başvurulma imkânı bulunmakla birlikte; müvekkilin fiili durumda bu külfetleri karşılamaya yanaşmaması da ihtimal dâhilindedir. Bu durumda acentenin, müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar süresince katlandığı külfetlerin tazmini hususunda müvekkiline karşı bir yargılama veya takip başlatması gerekecektir. Acenteye tanınan bu yetkinin aynı zamanda bir yükümlülük niteliğinde olduğu²⁶ göz önünde bulundurulduğunda; acentenin belirtilen durumdan kaçınabilmek adına söz konusu yetkiyi kullanmaması, özen yükümlülüğüne aykırı bir sonucun doğmasına neden olabilecektir. Kanaatimizce, Türkiye Cumhuriyeti'nde faaliyet göstermekte olan acenteler aleyhine doğabilecek olumsuz sonuçlar bakımından bu hususa dikkat çekilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak söz konusu davalar acente tarafından kazanılsa dahi; müvekkilin borca batık veya müflis konumunda bulunduğu hallerde, yargılama süresince katlanılan külfetlerin tazmin edilememesi riski ortaya çıkabilecektir.

Buna ilaveten, acente ile müvekkil arasında bu denli bir güven ilişkisi kurulmasının beklenemeyecek olduğu ileri sürülerek; tacir ile yakın bir ilişki içinde bulunan ticari temsilcilere tanınan bu yetkinin, acente bakımından düzenlenmesinin isabetsiz olduğu belirtilmiştir. Bu noktada 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 119. maddesi uyarınca, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin emredici şekilde düzenlenmesinin; bu husustaki belirlemenin müvekkilin takdirine bırakılmaması nedeniyle, hukukumuzda egemen olan ilkelerle çelişen sonuçların doğmasına yol açabileceği ileri sürülmüştür²⁷. Nitekim hükme aykırı şartların geçersiz olacağına ilişkin söz konusu düzenleme, 6102 sayılı TTK'nın kabulüyle, yalnızca yabancı tacirler adına faaliyet gösteren acenteler bakımından hükme aykırı şartların geçersiz olacağı şeklinde değiştirilerek; bu husustaki eleştirilerin işaret ettiği olumsuzlukların belirli oranda ortadan kaldırılması sağlanmıştır²⁸.

²⁶ Toksal, **a.g.e.**, s. 1113; İmregün, **a.g.e.**, s. 133; Altay, **a.g.m.**, s. 240, 269 vd.

²⁷ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 531.

²⁸ Bununla birlikte, 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen ilgili hükmün; yerli ve yabancı tacirler bakımından bir ayırım getirmesinin eleştirildiği görüşler de bulunmaktadır. Bkz. Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 228 vd.; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 67 vd.

6102 sayılı TTK'nın 105. maddesine ilişkin hükümet gerekçesinde, müvekkili adına sözleşme yapan veya yapılan sözleşmelere aracılık eden acentenin; bu faaliyet sonucunda müvekkilinin borçlarını üstlenmediği veya bu borçlara kefil olmadığı belirtilmektedir. Kanaatimizce, müessesenin doğru şekilde nitelendirilmesi bakımından; söz konusu ifadenin üzerinde durulması gerekmektedir. Bunun yanı sıra hükümet gerekçesinde, acentenin müvekkili adına Türk mahkemelerinde yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamların acentelere karşı uygulanmasının ve 'Türkiye Cumhuriyeti'nde bir tebligat adresi tesis eden' hükmün yanlış yorumlanmasının engellenmesi amacıyla hareket edildiği ifade edilmektedir. Bu noktada maddeye eklenen üçüncü bir fıkra vasıtasıyla; acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil ettiği yargılamalar sonucunda verilen ilamların, acentenin malvarlığı aleyhine uygulanmayacağı hususunun netleştirildiğine dikkat çekilmektedir²⁹.

6102 sayılı TTK'nın 103. maddesinde, 'Acentelik' başlıklı yedinci kısım hükümlerinin; (i) yerli veya yabancı bir işletme hesabına ve kendi adına sözleşme yapma hususunda sürekli olarak yetkilendirilmiş bulunan ve (ii) Türkiye Cumhuriyeti'nde merkez veya şubesi bulunmayan yabancı tacirler adına ve hesabına ülke içinde işlem yapan kimselere de uygulanacağı belirtilmektedir. Bu çerçevede acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etmesine ilişkin hükümler, 6102 sayılı TTK'nın 103. maddesi uyarınca acentelik hükümlerine tabi olacağı belirtilen kişiler bakımından da uygulama alanı bulacaktır³⁰. Nitekim Yargıtay 13. Hukuk Dairesi'nin 09.12.1996 tarihli kararında³¹, ilk derece mahkemesinin davalı yabancı tacirin yetkili acentesinin bulunmaması sebebiyle reddettiği, devre mülk satışından

²⁹ Nitekim müesseseye kaynak teşkil eden 1882 tarihli İtalyan Ticaret Kanununun 375. maddesi bakımından da; ilgili hükmün uygulanması sonucunda verilen ilamların, ticari mümessilin temsil ettiği tacirin malvarlığı üzerinde icra edilmesi gerektiğini ileri süren görüşler bulunmaktadır. Bkz. Cesare Vivante, **Trattato Di Diritto Commerciale**, Volume I: I Commerciali, Milano, 1979, s. 282 vd. (Çağa, **a.g.m.**, s. 13'ten naklen).

³⁰ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 521; Çağa, **a.g.m.**, s. 18; Hayri Domaniç, **Ticaret Hukukunun Genel Esasları**, Temel Yayınları, 4. bs., İstanbul, 1988, s. 352 (Ticaret Hukukunun Genel Esasları); Domaniç, **TTK Şerhi**, s. 312; Baki Toksal, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, c. II (100 ilâ 197'inci maddeler), Vize, 1991, s. 1105; Sami Karahan, **Ticari İşletme Hukuku**, Mimoza Yayınları, 27. bs., Konya, 2015, s. 365, dn. 2; Tekil, **a.g.e.**, s. 215, dn. 9; Cemal Şanlı, **Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, Beta Basım, 7. bs., İstanbul, 2019, s. 153; Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 782; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 78 vd.; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 32; Mustafa İsmail Kaya, **Acentelik Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 78, dn. 22.

³¹ Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E. 1996/10324, K. 1996/10982, T. 09.12.1996 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=13hd-1996-10324.htm&kw=`9.12.1996`#fm>>

kaynaklanan davada; yurt içinde merkez veya şubesi olmayan yabancı ticari işletme adına işlem yapanlar hakkında acentelik hükümlerinin uygulanacağına ve bu kişilere karşı yabancı tacire izafeten dava açılabilmesine hükmedilmiştir.

6102 sayılı TTK'nın 103. maddesi uyarınca acentelik hükümlerine tabi olacak kimseler bakımından yapılacak incelemede; ilgili maddenin (a) bendinde belirtilen kimselerin, komisyoncu acenteler olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Zira Türk hukukunda komisyoncular, yerli veya yabancı bir işletme hesabına ve kendi adlarına sözleşme yapma yetkisine sahip olup; faaliyetlerini süreklilik esası olmaksızın sürdürmektedir. Bu noktada maddenin düzenleniş biçimi dikkate alındığında, sürekli nitelikli bir faaliyet yürütmekte olan komisyoncu acentelerin kastedildiği anlaşılmaktadır.³² Türkiye Cumhuriyeti'nde merkez veya şubesi bulunmayan yabancı tacirler adına ve hesabına ülke içinde işlemlerde bulunan kişiler bakımından ise faaliyetin sürekli nitelikli olması aranmamakta olup; bu kişiler tek bir işlemde bulunmaları halinde dahi acentelik hükümlerine tabi olmaktadır³³.

Yukarıda belirtilenlere ilaveten, acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisine ilişkin hükmün, deniz ticareti alanında da uygulama alanı bulduğu görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde yerleşik olmayan denizcilik işletmeleri adına ve hesabına faaliyet göstermekte olan kişilerin, 6102 sayılı TTK'nın 103. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi uyarınca acentelik hükümlerine tabi olması sonucunda; söz konusu denizcilik işletmelerine karşı açılan davalara ilişkin tebligatlar, onlar adına ve hesabına ülkemizde faaliyet göstermekte olan kişilere yapılmaktadır. Nitekim Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 11.11.2014³⁴, 05.11.2015³⁵ ve 25.11.2015³⁶

³² Karayalçın, **a.g.e.**, s. 517; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 76 vd.; Altay, **a.g.m.**, s. 249; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 33 vd.

³³ Çağa, **a.g.m.**, s. 4, dn. 4; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 79 vd.; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 223; Altay, **a.g.m.**, s. 250 vd.; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 34 vd.

Bu noktada 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 117. maddesinde belirtilen kimselerin acentelik hükümlerine tabi tutulabilmesi için, yürütmekte oldukları münferit faaliyetlerin acente sayılmalarını gerektirecek bir niteliğe sahip olması gerektiği ileri sürülerek; süreklilik unsuruna sahip olmayan faaliyetler sonucunda müvekkili mahkemede temsil etme yetkisine sahip olunamayacağı belirtilmektedir. Bkz. Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 7.

³⁴ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2014/11094, K. 2014/17342, T. 11.11.2014 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2014-11094.htm&kw=`2014/11094`#fm>>

³⁵ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2015/3921, K. 2015/11623, T. 05.11.2015 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2015-3921.htm&kw=`2015/3921`#fm>>

³⁶ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2015/3919, K. 2015/12534, T. 25.11.2015 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2015-3919.htm&kw=`2015/3919`#fm>>

tarıhli kararlarında acentenin, donatanı Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisinin kabul edildiği görölmektedir. Bu noktada acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisinin, müvekkil adına yapılan veya aracılıкта bulunulan sözleşmelerle sınırlı olmasına bağlı olarak; haksız fiilden kaynaklanan davaların Türkiye Cumhuriyeti'nde yerleşik olmayan kimseler adına ve hesabına faaliyet gösterenlere yöneltilemeyeceğinin belirtilmesi gerekmektedir. Belirtilen bu nedene bağlı olarak, deniz ticareti faaliyetleri sırasında ortaya çıkan çatmalardan kaynaklanan davalar; müvekkile izafeten söz konusu kişilere yöneltilememektedir.³⁷

1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 117. maddesinin aksine, 6102 sayılı TTK'nın 103. maddesinde sigorta acentelerinin acentelik hükümlerine tabi olacağına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Buna karşılık 03.06.2007 tarihli ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun³⁸ 23. maddesinin 18. fıkrasında, 6102 sayılı TTK'nın acentelere ilişkin hükümlerinin sigorta acenteleri³⁹ hakkında da uygulanacağı düzenlenmektedir⁴⁰. Bu noktada, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine ilişkin 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrası; sigorta acenteleri bakımından da uygulama alanı bulacaktır⁴¹.

³⁷ Kerim Atamer, **Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Deniz Hukukunda Cebri İcra**, İstanbul, 2006, s. 132; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 33. Ancak söz konusu uyuşmazlıklara ilişkin davaların doğrudan reddedilmediği; müvekkile tebligat yapılması suretiyle yargılamaya devam edildiği görölmektedir. Bkz. Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 786; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 70 vd. Ayrıca bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 1986/395, K. 1986/666, T. 13.02.1986 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-1986-395.htm&kw=13.2.1986+`395`#fm>>

³⁸ RG. 14.06.2007 / 26552.

³⁹ Sigorta Acenteleri Sektör Meclisi İle Sigorta Acenteleri İcra Komitesinin Kuruluş Ve Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik (RG. 10.09.2008 / 26993) uyarınca Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği nezdinde kaydedilen levhaya kayıtlı sigorta acenteleri için bkz. (Çevrimiçi) <<https://www.tobb.org.tr/SigortacilikMudurlugu/SigortaAcenteleri/Sayfalar/LKITamamSigortaAcenteleri.php>>

⁴⁰ Emine Yazıcıoğlu, **Sigorta Aracıları Hukuku I**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 125; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 17 vd.

⁴¹ Yazıcıoğlu, **a.g.e.**, s. 153 vd.; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 21; Rıza Ayhan / Hayrettin Çağlar, **Sigorta Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınları, c. I, Ankara, 2018, s. 108.

4. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisinin Hukuki Niteliği

Acenteler, müvekkilleri ile kurmuş oldukları ilişki doğrultusunda belirli bir bölgede sürekli olarak müvekkil adına sözleşme yapmakta veya yapılan sözleşmelere aracılık etmekte; bu faaliyetin sonucunda ise söz konusu sözleşmelere ilişkin kapsamlı bilgiye sahip olmaktadır. Müvekkilin tarafı olduğu sözleşmelere ilişkin belirli bir hâkimiyete sahip olunması ve sürdürülen faaliyetin sürekli nitelikte olmasına bağlı olarak; acentelere, söz konusu sözleşmelerden kaynaklanan hakkı koruyan beyanları yapma ve kabul etme yetkisinin yanı sıra müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi de verilmektedir⁴². Ancak 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesi uyarınca acenteye verilen müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi, birtakım tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede, öncelikle acenteye verilen bu temsil yetkisinin hukuki niteliğinin belirlenmesi gerekmektedir. Öğretide söz konusu temsil yetkisinin vekâlet ehliyeti⁴³ ve tebligat ehliyeti⁴⁴ olarak değerlendirildiği farklı görüşler bulunmaktadır. Bu noktada bizim de katıldığımız görüş uyarınca acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisi vekâlet ehliyeti, diğer bir deyişle iradi temsil, olarak değerlendirilmekte; bununla birlikte avukatlık tekeline istisna teşkil ettiği belirtilmektedir⁴⁵. Bu çerçevede müessesenin hukuki niteliğinin tespit edilebilmesi adına öncelikle; usul hukukuna ilişkin bu kavramların incelenmesi isabetli olacaktır.

12.01.2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun⁴⁶ 50. maddesi uyarınca, dava konusu haktan yararlanma ehliyetine sahip olan kişiler taraf

⁴² Oğuz İmregün, **Kara Ticaret Hukuku Dersleri**, 11.bs., İstanbul, 1996, s. 133; Kayıhan, **a.g.e.**, 205 vd.; Altay, **a.g.m.**, s. 226; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 60 vd.; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 968 vd.

⁴³ Poroy / Yasaman, **a.g.e.**, s. 248; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt II**, s. 1236; Doğuş Taylan Türkel, "Müvekkile İzafeten Acenteye Karşı Açılan Davalarda Hukukî Dinlenilme Hakkıyla Bağlantılı Sorunlar", **Haluk Konuralp Anısına Armağan**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 1108; Altay, **a.g.m.**, s. 229; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 977.

⁴⁴ Atamer, **a.g.e.**, s. 132; Türkel, **a.g.m.**, s. 1107.

6102 sayılı TTK Tasarısında yer alan hükümlerin değerlendirildiği dönemde; acentenin, 6102 sayılı TTK'nın 105. maddenin 2. fıkrası vasıtasıyla müvekkile izafeten yapılacak tebligatlar bakımından bir aracı olarak değerlendirildiği görüşler bulunmaktaydı. Bkz. Atamer, **a.g.e.**, s. 132.

⁴⁵ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 40; Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 2; Türkel, **a.g.m.**, s. 1108; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 230; Altay, **a.g.m.**, s. 229; Kayıhan, **a.g.e.**, 209 vd.; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 63 vd.; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 977; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 76.

⁴⁶ RG. 04.02.2011 / 27836, buradan itibaren 'HMK' olarak anılacaktır.

ehliyetine sahip olmaktadır. Bu çerçevede taraf ehliyetinin, maddi hukuk bakımından hak ehliyetine sahip olunmasının usul hukukundaki yansıması niteliğinde olduğu ifade edilmektedir.⁴⁷ Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olduğu uyuşmazlıklarda ise; müşteri ile müvekkil arasında kurulan sözleşmelerden kaynaklanan hak ve borçların söz konusu sözleşmelerin taraflarına ait olduğu ve acentenin söz konusu hak ve borçlara taraf olmadığı belirtilmektedir⁴⁸. Bu çerçevede acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil ettiği yargılamalarda, yalnızca temsil yetkisini haiz olduğu belirtilebilecektir⁴⁹.

Usul hukuku çerçevesinde incelenmesi gereken bir diğer kavram olan dava ehliyeti ise, HMK'nın 51. maddesi uyarınca dava konusu hakkı kullanma ehliyetine göre belirlenmektedir. Bu çerçevede dava ehliyetine sahip olan kişiler, bizzat veya tayin edecekleri bir vekil vasıtasıyla tarafı oldukları davayı takip etme ve usulî işlemleri yapmaya yetkili bulunmaktadır. Dava ehliyetine sahip olunması, kişinin maddi hukuk bakımından fiil ehliyetine sahip olmasının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁰ Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olduğu

⁴⁷ Saim Üstündağ, **Medeni Yargılama Hukuku**, Nesil Matbaacılık, 7. bs., İstanbul, 2000, s. 288; İlhan E. Postacıoğlu, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, 1711 Sayılı Kanuna Göre Yazılmış 6. bs., İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1975, s. 205 vd.; Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, Beta Basım, 6. bs., c. I, İstanbul, 2001, s. 887 (Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt I); Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, Alfa Basım Yayın Dağıtım, 1. bs., İstanbul, 1995, s. 239 (Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı); Aysel Çelikel / B. Bahadır Erdem, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Basım, 15. bs., İstanbul, 2017, s. 489; Hakan Pekcanitez / Hülya Taş Korkmaz, **Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, c. I, 15. bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 559; Abdurrahim Karşlı, **Medeni Muhakeme Hukuku**, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. Bs., Alternatif Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 285; Timuçin Muşul, **Medenî Usul Hukuku**, Adalet Yayınevi, 3. bs., Ankara, 2012, s. 104; Evrim Erişir, **Medeni Usûl Hukukunda Taraf Ehliyeti**, Güncel Yayınevi, İzmir, 2007, s. 45 vd.; Serdar Kale, **Medeni Yargılamada Taraf Ehliyeti**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 13 vd.; Cemal Şanlı / Emre Esen / İnci Ataman-Figanmeşe, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Vedat Kitapçılık, 6. bs., İstanbul, 2018, s. 339, dn. 13; Ramazan Arslan / Ejder Yılmaz / Sema Taşpınar-Ayvaz, **Medenî Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, 3. bs., Ankara, 2017, s. 246; İlhan E. Postacıoğlu / Sümer Altay, **Medenî Usûl Hukuku Dersleri**, Vedat Kitapçılık, 7. bs., İstanbul, 2015, s. 274.

⁴⁸ Toksal, **a.g.e.**, s. 1107; Altay, **a.g.m.**, s. 226 vd.

⁴⁹ Poroy / Yasaman, **a.g.e.**, s. 248; Domaniç, **Ticaret Hukukunun Genel Esasları**, s. 360 vd.; Domaniç, **TTK Şerhi**, s. 314 vd.; Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 8 vd.; Çağa, **a.g.m.**, s. 5 vd.; Karahan, **a.g.e.**, s. 373; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 220; Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 785; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 229 vd.; Türkel, **a.g.m.**, s. 1106; Altay, **a.g.m.**, s. 231; Susuz, **a.g.m.**, s. 7 vd.; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 979 vd.; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 83.

⁵⁰ Üstündağ, **a.g.e.**, s. 291; Postacıoğlu, **a.g.e.**, s. 205 vd.; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt I**, s. 1026 vd.; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, s. 256; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 489; Pekcanitez / Taş Korkmaz, **Pekcanitez Usûl**, s. 585; Karşlı, **a.g.e.**, s. 291; Muşul, **a.g.e.**, s. 105; Erişir, **a.g.e.**, s. 58; Kale, **a.g.e.**, s. 21; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 339, dn. 13; Arslan / Yılmaz / Taşpınar-Ayvaz, **a.g.e.**, s. 253; Postacıoğlu / Altay, **a.g.e.**, s. 279.

uyuşmazlıklarda; maddi hukuk bakımından fiil ehliyetine sahip olan müvekkil, dava ehliyetine de sahip olmaktadır. Bu noktada acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisine sahip olduğu yargılamalarda temsilci konumunda bulunduğu ve maddi hukuk bakımından hak sahibi olmadığı ifade edilmektedir⁵¹.

İncelenecek bir diğer kavram olan taraf sıfatı ise, maddi hukuka ilişkin gerçek hak sahipliğini ifade etmekte olup; taraf sıfatının varlığı, uyuşmazlığın esasına ilişkin yapılacak değerlendirmenin sonucunda belirlenmektedir⁵². Bu noktada maddi hukuk ilişkisi bakımından hak ve borçlara sahip olmayan acentenin, söz konusu uyuşmazlıklar bakımından taraf sıfatını haiz olmadığı belirtilmektedir⁵³. Bununla birlikte taraf sıfatının acenteye ait olduğunun savunulması ihtimalinde ise; acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalar sonucunda verilen ilamların, müvekkilin bulunduğu devlette tenfiz edilmesinin mümkün olmayacağı ileri sürülmektedir⁵⁴. Nitekim 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenen, söz konusu ilamların acentelere karşı uygulanamayacağına ilişkin hüküm de bu görüşü destekler niteliktedir.

HMK'nın 53. maddesinde düzenlenen dava takip yetkisi, ilgili kişiye talep sonucu hakkında hüküm alabilme hususunda bir yetki vermektedir. Maddi hukuk anlamında hak sahibi konumunda bulunan, buna bağlı olarak taraf ve dava ehliyetlerine sahip olan kişilerin; mahkeme önüne getirilen uyuşmazlığa ilişkin hüküm alabilmeleri için dava takip yetkisine de sahip olmaları gerekmektedir. Bu çerçevede belirli hallerde maddi hukuk bakımından hak sahibi konumunda bulunmayan üçüncü

⁵¹ Toksal, **a.g.e.**, s. 1111; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 230; Altay, **a.g.m.**, s. 230.

Öğretide, acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisini dava ehliyeti olarak ifade etmekle birlikte; söz konusu yargılamalarda acentenin temsilci konumunda bulunduğu da işaret edildiği görüş için bkz. Domaniç, **Ticaret Hukukunun Genel Esasları**, s. 352, 361; Domaniç, **TTK Şerhi**, s. 312, 316 vd.

⁵² Üstündağ, **a.g.e.**, s. 301; Postacıoğlu, **a.g.e.**, s. 218; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt I**, s. 1157; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, s. 266; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 494; Pekcanitez / Taş Korkmaz, **Pekcanitez Usûl**, s. 607; Karşlı, **a.g.e.**, s. 295; Muşul, **a.g.e.**, s. 107; Erişir, **a.g.e.**, s. 62 vd.; Kale, **a.g.e.**, s. 22; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 339, dn. 13; Arslan / Yılmaz / Taşpınar-Ayvaz, **a.g.e.**, s. 261; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 974; Postacıoğlu / Altay, **a.g.e.**, s. 196 vd.

⁵³ Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 230, Altay, **a.g.m.**, s. 228; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 974.

⁵⁴ Altay, **a.g.m.**, s. 231.

kişilerin dava takip yetkisine sahip olması söz konusu olmaktadır⁵⁵. Dava konusu hakkın sahibi olmamakla birlikte dava takip yetkisine sahip olan kişiler⁵⁶, davanın tarafı olmamakta⁵⁷; ancak taraflardan biri adına davayı takip edebilmektedir.⁵⁸

Maddi hukuk bakımından hak sahibi olmayan üçüncü kişilerin sahip olacağı dava takip yetkisinin, kural olarak kanundan kaynaklanması gerektiği belirtilmektedir⁵⁹. Bu noktada, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinden kaynaklanmasının; söz konusu müessesenin, dava takip yetkisiyle belirli oranda benzeşmesine neden olduğu ileri sürülebilecektir. Buna karşılık, hak sahibi olmayan üçüncü kişilerin dava takip yetkisine sahip olması için söz konusu davalar bakımından kişisel yararının bulunması gerektiği belirtilmektedir⁶⁰. Buna ilaveten, müvekkilin söz konusu davaları bizzat veya belirleyeceği bir vekil vasıtasıyla yürütmek suretiyle acenteye tanınan bu yetkiyi ortadan kaldırabilmesi de müessesenin dava takip yetkisiyle ayrışmasına neden olmaktadır⁶¹. Belirtilen bu hususlar doğrultusunda, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin; dava takip yetkisi olarak nitelendirilmesinin isabetli olmayacağı kanaatindeyiz.

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin hukuki niteliğinin belirlenmesi çerçevesinde, yukarıda incelenen usulî kavramlara ilaveten; iradi temsil

⁵⁵ Söz konusu kimseler literatürde dava yetkini olarak adlandırılmaktadır. Bkz. Pekcanitez / Taş Korkmaz, **Pekcanitez Usûl**, s. 596; Erişir, **a.g.e.**, s. 80 vd.; Kale, **a.g.e.**, s. 25.

⁵⁶ Örneğin, (i) müflisin iflas masasına giren malvarlığı haklarına ilişkin davalarda iflas idaresinin, (ii) işçiler ile işverenlerin iş sözleşmesinden ve çalışma ilişkisinden doğan hakları ile sosyal güvenlik haklarına ilişkin davalarda, sendikaların ve en az beş sendikanın bir araya gelmesi vasıtasıyla oluşturulan konfederasyonların ve (iii) borçlunun henüz tapuya tescil ettirmediği taşınmazının borçlu adına tescil edilmesine ilişkin davalarda, icra dairesinin mahkemeye yapacağı bildirim sonucunda alacaklının; dava takip yetkisi bulunmaktadır.

⁵⁷ Dava takip yetkisine sahip olan üçüncü kişilerin davanın tarafı olacağı ancak dava konusu bakımından hak sahibi konumunda bulunmayacağı yönünde bkz. Pekcanitez / Taş Korkmaz, **Pekcanitez Usûl**, s. 600; Erişir, **a.g.e.**, s. 81.

⁵⁸ Üstündağ, **a.g.e.**, s. 306 vd.; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt I**, s. 1152; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 493; Pekcanitez / Taş Korkmaz, **Pekcanitez Usûl**, s. 596 vd.; Karşlı, **a.g.e.**, s. 293 vd.; Muşul, **a.g.e.**, s. 107, dn. 87; Erişir, **a.g.e.**, s. 75 vd.; Kale, **a.g.e.**, s. 23 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 339, dn. 13; Arslan / Yılmaz / Taşpınar-Ayvaz, **a.g.e.**, s. 260; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 971 vd.; Postacıoğlu / Altay, **a.g.e.**, s. 286.

⁵⁹ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt I**, s. 1153; Pekcanitez / Taş Korkmaz, **Pekcanitez Usûl**, s. 597; Erişir, **a.g.e.**, s. 78 vd.; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 973.

⁶⁰ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt I**, s. 1153; Pekcanitez / Taş Korkmaz, **Pekcanitez Usûl**, s. 597, dn. 130; Kale, **a.g.e.**, s. 26 vd.

⁶¹ Üçüncü, **a.g.m.**, s. 976.

müessesesine ilişkin açıklamalara da yer verilmesi gerekmektedir. Zira acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi, öğretide ağırlıkla vekâlet ehliyeti olarak nitelendirilmektedir⁶². Türk hukukunda vekâlet ehliyetinin düzenlendiği HMK'nın 71. maddesi uyarınca, dava ehliyetine sahip olan kişiler; bizzat veya belirleyecekleri vekiller vasıtasıyla dava açabilmekte ve açılmış olan davaları takip edebilmektedir. Bu noktada, hukukumuzda avukatla temsilin emredici şekilde düzenlenmemesi sonucunda; kişilerin davalarını bizzat takip etmelerine de imkân tanınmış olmasına dikkat çekilmesi isabetli olacaktır.⁶³

Kanaatimizce, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin; hakkın sahibi olmayan üçüncü kişilerin özel kanun hükümleri vasıtasıyla davada temsilci olarak hareket etmesi çerçevesinde incelenmesi isabetli olacaktır. 19.03.1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun⁶⁴ 'Yalnız avukatların yapabileceği işler' kenar başlıklı 35. maddesinde, yalnızca avukatların; (i) hukuki meselelere yahut kanunlara ilişkin mütalaa verebileceği, (ii) hakem veya yargı yetkisine sahip tüm organizasyonlar huzurunda gerçek ve tüzel kişilerin haklarını dava edebileceği ve savunabileceği, (iii) adli işleri takip edebileceği ve söz konusu adli işlere ait evrakı düzenleyebileceği belirtilmektedir. Aynı maddenin 4. fıkrasında ise, bu husustaki diğer kanun hükümlerinin saklı olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesi uyarınca acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi, Avukatlık Kanunu'nun 35. maddesinin 4. fıkrasında belirtilen istisnanın kapsamına girmektedir⁶⁵.

⁶² Poroy / Yasaman, **a.g.e.**, s. 248; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt II**, s. 1236; Doğuş Taylan Türkel, "Müvekkile İzaften Acenteye Karşı Açılan Davalarda Hukukî Dinlenilme Hakkıyla Bağlantılı Sorunlar", **Haluk Konuralp Anısına Armağan**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 1108; Altay, **a.g.m.**, s. 229; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 977.

⁶³ Üstündağ, **a.g.e.**, s. 397 vd.; Postacıoğlu, **a.g.e.**, s. 319 vd.; Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, Beta Basım, 6. bs., c. II, İstanbul, 2001, s. 1225 vd. (Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt II); Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, s. 2752 vd.; Pekcanitez / Taş Korkmaz, **Pekcanitez Usûl**, s. 673 vd.; Karslı, **a.g.e.**, s. 313 vd.; Muşul, **a.g.e.**, s. 167 vd.; Arslan / Yılmaz / Taşpınar-Ayvaz, **a.g.e.**, s. 264 vd.; Postacıoğlu / Altay, **a.g.e.**, s. 295 vd.

⁶⁴ RG. 07.04.1969 / 13168, buradan itibaren 'Avukatlık Kanunu' olarak anılacaktır.

⁶⁵ Domaniç, **Ticaret Hukukunun Genel Esasları**, s. 361; Arkan, **a.g.e.**, s. 233, dn. 3; Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 2; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt II**, s. 1236 vd.; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, s. 275; Erişir, **a.g.e.**, s. 87; Türkel, **a.g.m.**, s. 1108; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 63 vd.; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 209 vd.; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 230; Altay, **a.g.m.**, s. 229; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 977; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 76

Bu noktada, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin hukuki niteliğinin tespit edilebilmesi bakımından; dava takip yetkisi ve iradi temsil müesseselerinin üzerinde ayrıca durulması gerekmektedir. Zira acentenin müvekkili adına yürüteceği davalarda taraf sıfatının bulunmaması ve dava sonucunda verilen ilamın müvekkilin malvarlığı üzerinde icra edilecek olması; söz konusu yetkinin her iki müessese bakımından karşılaştırılmasını gerekli kılmaktadır. Bu noktada acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, müvekkili ile aralarındaki temsil ilişkisinden kaynaklanması nedeniyle; iradi temsile daha yakın bir konumda bulunduğu belirtilmesi gerekmektedir. Buna ilaveten müvekkilin, söz konusu davaları bizzat veya belirleyeceği bir vekil vasıtasıyla yürüterek acentenin yetkisini ortadan kaldırabilmesi de müessesenin dava takip yetkisinden farklılaşmasına neden olmaktadır⁶⁶. Zira acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin dava takip yetkisi olarak nitelendirilmesi halinde; müvekkilin davaya bizzat katılmak suretiyle acenteye tanınan söz konusu yetkiyi ortadan kaldırılamayacağına ifade edilmesi gerekmektedir. Belirtilen bu hususlar çerçevesinde, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin; dava takip yetkisinden ayrıştığı görülmektedir.⁶⁷

Yukarıda belirtilenlere ilaveten, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisini iradi temsil müessesesine dayandıran bizim de katıldığımız bir görüş; söz konusu yetkinin belirli açılardan avukatların sahip olduğu iradi temsil yetkisinden farklılaştığını ileri sürmektedir. Bu noktada Türk hukukunda davalının vekili bulunsa dahi, dava dilekçesinde vekil gösterilemediğine ve doğrudan asile tebligat yapıldığına dikkat çekilerek; söz konusu müessese uyarınca müvekkile tebligat yapılmaksızın doğrudan acenteye dava açılabilmesi, müessesenin iradi temsilden ayrılan özelliklerinden biri olarak ifade edilmektedir. Bu duruma acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin kendine has diğer nitelikleri de eklendiğinde; müessesenin usul hukuku bakımından *sui generis* nitelikler barındırdığı sonucuna ulaşılmaktadır.⁶⁸

⁶⁶ Üçüncü, **a.g.m.**, s. 976.

⁶⁷ Erişir, **a.g.e.**, s. 86 vd.

⁶⁸ Türkel, **a.g.m.**, s. 1108.

Son olarak acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, bir kanun hükmü vasıtasıyla düzenlenmiş olması sebebiyle; söz konusu müessesenin hukuki niteliğinin tespiti hususunda kanuni temsil müessesesinin de incelenmesi gerekmektedir. Davada kanuni temsil müessesesinin düzenlendiği, HMK'nın 52. maddesi uyarınca; medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmayanlar kanuni temsilcileri, tüzel kişiler ise yetkili organları tarafından davada temsil edilmektedir⁶⁹. Ancak kanaatimizce, müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olan acente; söz konusu maddenin kapsamında girmemektedir. Zira acenteye verilen müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi, müvekkilin medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmamasından kaynaklanmamaktadır. Buna ilaveten müvekkilin tüzel kişi olduğu ihtimalde de bağımsız tacir yardımcısı konumundaki acente, müvekkilin yetkili organı konumunda bulunmamaktadır.

5. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisine Uygulanacak Hukuk

Tarafların aralarındaki hukuki ilişkilerden kaynaklanan hak ve borçları, maddi hukuk kuralları uyarınca belirlenmektedir. Maddi hukuk kurallarının belirlediği çerçevenin dışına çıkılması suretiyle, hukuki ilişkiden kaynaklanan hak ve borçlara aykırı bir durumun meydana getirilmesi halinde ise; taraflar arasında uyuşmazlıkların ortaya çıkması söz konusu olmaktadır. Ortaya çıkan bu uyuşmazlıklar, devlet mahkemeleri veya alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri vasıtasıyla; maddi hukuk kuralları uyarınca çözüme kavuşturulmaktadır. Yürütülen bu yargılamalara ilişkin hususlar ise usul hukuku kurallarına tabi olmaktadır. Bu noktada, uyuşmazlığın çözümüne uygulanacak hukuk kurallarının doğru şekilde vasıflandırılması ve hukuki ilişkinin niteliğine bağlı olarak maddi hukuk kuralları ile usul hukuku kurallarının birbirinden ayırt edilmesi gerekmektedir⁷⁰.

⁶⁹ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt I**, s. 1049 vd.; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, s. 258 vd.; Pekcanitez / Taş Korkmaz, **Pekcanitez Usûl**, s. 667 vd.; Karşlı, **a.g.e.**, s. 292 vd.; Muşul, **a.g.e.**, s. 123 vd.

⁷⁰ Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 477; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 327 vd.; Vahit Doğan, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Savaş Yayınevi, 5. bs., Ankara, 2019, s. 25.

Maddi hukuk kuralları ile usul hukuku kurallarının birbirinden ayırt edilmesi, yabancılık unsuru taşıyan hukuki ilişkilerden kaynaklanan uyuşmazlıklar bakımından ayrıca önem arz etmektedir. Zira devlet mahkemeleri önüne getirilen uyuşmazlıklarda; yargılama usulüne ilişkin hususlar, kamu hukukunun bir parçası olarak kabul edilerek hâkimin hukukuna (*lex fori*) tabi kılınmaktadır⁷¹. Bu çerçevede, devlet mahkemelerinde görülen uyuşmazlıkların esasına yabancı hukukun uygulanacağı hallerde; ilgili müessesenin uyuşmazlığın esasına veya yargılama usulüne ilişkin olarak vasıflandırılması, müessesenin tabi olacağı hukuku da etkileyecek olması bakımından önem arz etmektedir. Zira devlet mahkemelerinde yürütülen yargılamalara ilişkin usul hukuku meseleleri, uyuşmazlığa yabancı bir hukukun uygulanmasından etkilenmeksizin *lex fori*ye tabi olmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, çalışmamızın konusunu oluşturan müessesenin tabi olacağı hukukun tespitine yönelik bir inceleme yapılması gerekmektedir. Öğretide, bazı hukuki müesseselerin hem maddi hukuka hem de usul hukukuna ilişkin yönlerinin bulunabileceği ifade edilerek; söz konusu müesseselerin, sahip oldukları nitelikler doğrultusunda vasıflandırılması gerektiği belirtilmektedir⁷². Bu noktada, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin; müvekkil ile aralarında geçerli bir acentelik ilişkisinin bulunması ve müvekkil ile müşteri arasındaki sözleşmenin kendisinin faaliyetleri sonucunda kurulmuş olması halinde söz konusu olacağının ifade edilmesi gerekmektedir. Bunun sonucunda, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olduğunun tespit edilebilmesi adına; müvekkil, acente ve müşteri arasındaki üç taraflı ilişkinin maddi hukuk boyutuyla ele alınması gerekmektedir. Bununla birlikte acentenin maddi hukuka ilişkin belirtilen şartları sağlayarak müvekkilini mahkemede temsil etmesi; müvekkil ile müşteri arasındaki uyuşmazlık bakımından taraf sıfatı kazanmasına neden olmamaktadır. Buna ilaveten acentenin kendisine tanınan bu yetkiyi kullanması; müvekkil ve müşterinin hak ve borçlarında da herhangi bir değişikliğe sebep

⁷¹ Ergin Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, Beta Basım, 22. bs., İstanbul, 2017, 385 vd (Devletler Hususî Hukuku); Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 481; Ergin Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, Beta Basım, 2. bs., İstanbul, 2018, s. 10 vd. (Milletlerarası Usul Hukuku); Doğan, **a.g.e.**, s. 28; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 328.

⁷² Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 481 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 328.

olmamakta ve maddi hukuka ilişkin başkaca bir sonuç doğurmamaktadır. Nitekim acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamların, acenteye karşı uygulanmayacağı; TTK'nın 105. maddesinin 3. fıkrasında açıkça düzenlenmektedir.

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olması bakımından aranan, müvekkil adına sözleşme yapma veya sözleşmelere aracılık etme faaliyetine uygulanacak hukuk; yabancılik unsuru taşıyan temsil yetkisine uygulanacak hukukun düzenlendiği MÖHUK'un 30. maddesi uyarınca belirlenecektir. Bu çerçevede acente tarafından yürütülen faaliyetler vasıtasıyla müvekkilin taahhüt altına sokulabilmesi için aranan şartlar; acentenin işyeri hukukuna, işyerinin bulunmadığı veya müşteri tarafından bilinemediği hallerde ise yetkinin fiilen kullanıldığı ülke hukukuna tabi olacaktır. Buna karşılık acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin; yargılama usulünü ilgilendiren niteliklerine bağlı olarak, bu yetkinin kullanılmasına ilişkin şartlarla farklı rejimlere tabi tutulması gerekmektedir.

Nitekim müvekkil ile müşteri arasındaki uyuşmazlığın, hukuki ilişki bakımından üçüncü kişi konumundaki acente tarafından yürütülen yargılamalar sonucunda çözümlenmesi; söz konusu yargılamalarda istisnai bir usulün uygulandığını göstermektedir. Zira acentenin müvekkilini mahkemede temsil etmesi; uyuşmazlığın görüleceği yetkili mahkeme, ilgililere yapılacak tebligatlar, davacının teminat gösterme yükümlülüğü vb. konularda kendine has nitelikler barındırmaktadır. Bu çerçevede maddi hukuk bakımından herhangi bir sonuç doğurmayan söz konusu müessesenin, esasen yargılama usulüne ilişkin olduğu görülmektedir. Buna ilaveten acenteye verilen müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, yabancı müvekkile karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açılabilmesi amacına hizmet ettiği dikkate alındığında; Türk vatandaşlarının hak arama hürriyetinin korunmasına ilişkin etkisi bakımından, müessesenin kamu hukukunun bir parçası olarak kabul edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Nitekim HMK'nın 114. maddesinde davaya vekâlet ehliyetine sahip olunmasının, bir dava şartı olarak düzenlendiği de göz önünde bulundurulduğunda; kendine has nitelikleriyle birlikte avukatların sahip olduğu iradi

temsil yetkisi ile benzerlikler barındıran söz konusu müessesenin, *lex foriye* tabi olacağı görülmektedir.

Ulaşılan bu sonuç doğrultusunda, acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklara yabancı hukukun uygulanacağı hallerde dahi; acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine Türk hukuku uygulanacaktır. Buna bağlı olarak, 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrasının 2. cümlesi uyarınca emredici bir niteliğe sahip olan acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin; uyuşmazlığın esasına yabancı bir hukukun uygulanacağı gerekçesiyle, aksinin kararlaştırılması söz konusu edilemeyecektir. Diğer yandan, yalnızca Türk mahkemelerinde görülecek uyuşmazlıklar bakımından sonuç doğuracak söz konusu usul hukuku müessesesine dayanılarak; acenteye müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi tanınmayan devletlerde yürütülecek yargılamaların, müvekkil adına acenteye yöneltilmesi imkânı bulunmamaktadır.

Yukarıda yapılan değerlendirme sonucunda, müessesenin *lex foriye* tabi olacağı kanaatine ulaşılmaya bağlı olarak; arabuluculuk ve tahkim gibi alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinde acentenin müvekkilini temsil etme yetkisine sahip olup olmayacağı, uyuşmazlığın görüleceği mahkemenin taraflarca belirlendiği yetki anlaşmalarının acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine ne şekilde etki edeceği ve acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin emredici niteliğinin irade serbestisi ilkesi uyarınca bertaraf edilip edilmeyeceği hususlarına ilişkin incelemeler, Türk hukuku çerçevesinde yapılacaktır.

B. ACENTENİN MÜVEKKİLİNİ MAHKEMEDE TEMSİL ETME YETKİSİNİN ŞARTLARI

Acentelerin ve 6102 sayılı TTK'nın 103. maddesi uyarınca acentelik hükümlerine tabi olacağı belirlenen kimselerin, müvekkillerini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisine sahip olması; acente, müvekkil ve müşteri arasındaki üç taraflı ilişki bakımından belirli şartların sağlanmış olmasını gerektirmektedir. Bu noktada,

acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisinin varlığından söz edebilmek için; öncelikle acente ile müvekkil arasında geçerli bir acentelik ilişkisinin bulunması gerekmektedir⁷³. Acente ile müvekkili arasında geçerli bir acentelik ilişkisinin bulunduğu tespit edilmesi halinde ise; Türk mahkemeleri önüne getirilen uyuşmazlığın, acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği bir sözleşmeden kaynaklanması aranmaktadır.⁷⁴

1. Geçerli Bir Acentelik İlişkisinin Bulunması

Acentelik müessesesinin tanımlandığı 6102 sayılı TTK'nın 102. maddesi uyarınca; ticari işletme adına sözleşme yapma veya yapılan sözleşmelere aracılık etme faaliyeti, *bir sözleşmeye dayanarak* sürdürülmelidir. Buna bağlı olarak, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olacağı uyuşmazlıkların esasına girilmeden evvel; geçerli nitelikte bir acentelik ilişkisinin bulunup bulunmadığının denetlenmesi gerekmektedir⁷⁵. Bu noktada, söz konusu denetimin mahkeme tarafından re'sen gerçekleştirilmesi ve geçerli bir acentelik ilişkisinin bulunmadığının tespit edilmesi halinde uyuşmazlığın esasına girilmeksizin davanın usul yönünden reddedilmesi gerektiği ileri sürülmektedir⁷⁶.

Acentelik ilişkisinin varlığı taraflarca ileri sürülme dahi, mahkeme tarafından re'sen incelenmesi gerekmele birlikte; bu husustaki ispat yükümlülüğünün davacı tarafın üzerinde olduğu belirtilmektedir⁷⁷. Buna karşılık aşağıda değinileceği üzere,

⁷³ 6102 sayılı TTK'nın 103. maddesi uyarınca müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisine sahip olacak kişiler bakımından acentelik ilişkisinin bulunması aranmayıp kıyasen uygulama söz konusu olmaktadır. Bkz. A. Kaya, **a.g.e.**, s. 61, dn. 74.

⁷⁴ Kayıhan, **a.g.e.**, s. 210 vd.; Altay, **a.g.m.**, s. 230; Türkel, **a.g.m.**, s. 1111, 1115; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 60 vd.; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 78 vd.

⁷⁵ Çağa, **a.g.m.**, s. 17; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 213 vd.; Altay, **a.g.m.**, s. 243.

Bu noktada, 6102 sayılı TTK'nın 103. maddesi uyarınca acentelik hükümlerine tabi olacağı belirlenen kimseler bakımından müvekkili mahkemede temsil etme yetkisine sahip olunmasının; ilgili maddede belirtilen şartların yerine getirilmesi ve müvekkil ile müşteri arasında kurulan sözleşmelere aracılık edilmesi haricinde başkaca bir şarta tabi olmayacağı belirtilmektedir. Bkz. Altay, **a.g.m.**, s. 250 vd.

⁷⁶ Türkel, **a.g.m.**, s. 1111 vd.; Altay, **a.g.m.**, s. 243; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 78 vd.

⁷⁷ Türkel, **a.g.m.**, s. 1112 vd.; Altay, **a.g.m.**, s. 243. Acentelik ilişkisinin varlığının mahkemece re'sen incelenmesi gerekliliğine ilişkin olarak; Yargıtay'ın, dosyanın içeriğinden donatan adına acentelik faaliyeti sürdürüldüğünü tespit ettiği kararı için bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2000/10191, K. 2001/10116, T. 15.12.2000 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2000-10191.htm&kw=`2000/10191`#fm>>

aracı acentelerin müvekkilleri adına yürüttükleri faaliyetin tescile tabi olmaması sonucunda; belirli hallerde, acentelik ilişkisinin varlığına ilişkin kesin bir sonuca varılması mümkün olamamaktadır⁷⁸. Bu çerçevede, acentelik ilişkisinin varlığına ilişkin kesin bir sonuca varılamadığı hallerde; acentelik ilişkisinin bulunmaması gerekçesiyle davanın usul yönünden reddedilmesi veya dava dilekçesinin asil konumunda bulunan müvekkile tebliğ edilmesi suretiyle davaya devam etme imkânı tanınması yollarına başvurulabileceği ifade edilmektedir⁷⁹. Bu noktada, ileri sürülen her iki çözüm önerisinin de müvekkilin hukuki dinlenilme hakkının korunmasına hizmet edeceği belirtilerek; dava dilekçesinin asil konumunda bulunan müvekkile tebliğ edilmesinin, usul ekonomisi bakımından daha isabetli bir sonuç doğuracağı ileri sürülmektedir.⁸⁰

Acentelik ilişkisinin varlığının tespit edilebilmesi bakımından, öncelikle ilgili acentelik sözleşmesinin şekli ve maddi anlamda geçerliliğinin incelenmesi gerekmektedir. Bu noktada, yabancılık unsuru taşımayan ve yabancı bir hukuka tabi olacağı kararlaştırılmayan acentelik sözleşmelerinin geçerliliği; Türk hukuku uyarınca belirlenmektedir. Acentelik sözleşmesinin maddi anlamda geçerliliği; 6102 sayılı TTK hükümleri ve 6102 sayılı TTK'nın düzenlemediği hususlarda 11.01.2007 tarihli ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun⁸¹ simsarlık sözleşmesi, komisyon sözleşmesi ve vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümleri uyarınca tespit edilmektedir⁸². Acentelik sözleşmesinin şekli anlamda geçerliliği ise; TBK'nın 12. maddesi uyarınca, kanunda

⁷⁸ Türkel, **a.g.m.**, s. 1113 vd.

⁷⁹ Türkel, **a.g.m.**, s. 1114; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 62. Usul yönünden reddedilmesi gerektiği yönünde bkz. M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 78 vd.

⁸⁰ Türkel, **a.g.m.**, s. 1114.

⁸¹ RG. 04.02.2011 / 27836, buradan itibaren 'TBK' olarak anılacaktır.

⁸² Acentelik müessesesi, sözleşme yapma yetkisine sahip olan acente ve aracı acente olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu çerçevede özel ve yazılı olarak yetkilendirilmesi kaydıyla müvekkil adına üçüncü kişilerle sözleşme yapma yetkisi tanınan acenteler, müvekkil bakımından bağlayıcı bir niteliğe sahip olacak sözleşmelerin yapılması; aracı acenteler ise, ticari işletme adına sözleşme yapılması hususunda müşteri araştırmasında bulunulması ve üçüncü kişilerin ikna edilmesi hususunda faaliyet göstermektedir. Bununla birlikte aracı acentelerin üçüncü kişileri ikna etmek haricinde, söz konusu sözleşmelerin kurulmasını sağlama yükümlülüğü bulunmamaktadır. Acentelik müessesesine ilişkin olarak 6102 sayılı TTK'da hüküm bulunmayan hallerde; aracı acentelere TBK'nın 520 ila 525. maddeleri arasındaki simsarlık sözleşmesi hükümleri, sözleşme yapma yetkisine sahip olan acentelere ise TBK'nın 532 ila 546. maddeleri arasındaki komisyon hükümleri ile 502 ila 514. maddeleri arasındaki vekâlet hükümleri uygulanmaktadır. Bkz. Domaniç, **Ticaret Hukukunun Genel Esasları**, s. 349; Domaniç, **TTK Şerhi**, s. 309; Poroy / Yasaman, **a.g.e.**, s. 245 vd.; Arkan, **a.g.e.**, s. 199 vd.; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 14.

aksi öngörülmedikçe herhangi bir şekle bağlı olmaksızın tespit edilmektedir⁸³. Ancak söz konusu husus sözleşme yapma yetkisine sahip olan acente bakımından farklılık göstermektedir. Zira 6102 sayılı TTK'nın 107. maddesi uyarınca acentenin müvekkili adına sözleşme yapabilmesi için müvekkil tarafından bu hususta özel ve yazılı olarak yetkilendirilmesi gerekmektedir. Buna ilaveten, sözleşme yapma yetkisine sahip olan acentenin; 6102 sayılı TTK'nın 107. maddesinin 2. fıkrası uyarınca söz konusu yetkiye ilişkin belgeleri tescil ve ilan etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Aracı acente bakımından ise söz konusu tescil ve ilan yükümlülüğü söz konusu olmayıp; müvekkil ile üçüncü kişiler arasında akdedilen sözleşmelere aracılık edildiğinin ispat edilmesi yeterli olmaktadır⁸⁴. Acentenin belirli bir yer veya bölgede sahip olduğu tekel hakkının aksinin kararlaştırılması veya acentenin birbiriyle rekabet içindeki birden fazla tacir adına acentelik yapabilmesi; ilgili hususun yazılı olarak kararlaştırılması halinde söz konusu olabilmektedir.

Yukarıda belirtilen hususlara ilaveten, müvekkili Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisinin, sözleşme yapma yetkisine sahip olan acentenin yanı sıra aracı acenteler bakımından da düzenlenmiş olması; aracı acenteye bu yönde bir yetki tanımanın doğru olmadığı gerekçesiyle öğretide birtakım eleştirilere konu olmuştur⁸⁵. Bu noktada sözleşme yapma yetkisine sahip olan acentenin, 6102 sayılı TTK'nın 107. maddesinin 2. fıkrası uyarınca söz konusu yetkiye ilişkin belgeleri tescil ve ilan etme yükümlülüğüne dikkat çekilerek; aracı acente ile müvekkil arasındaki acentelik sözleşmesinin mevcudiyetinin araştırılmasının, mahkemeye ek bir külfet yaratacağı ileri sürülmektedir⁸⁶. Ancak bu konudaki bir diğer görüş, düzenlemenin getirilme amacının, yetki itirazı vasıtasıyla Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açılmasının önüne geçilmesini engellemek ve müvekkil ile müşterinin haklarını güvence altına almak olduğunu belirterek; aracı acentelere müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi tanınmasının isabetli olduğunu belirtmektedir. Belirtilen bu görüş, acentenin faaliyetleri sonucunda ticari ve hukuki ilişki kurulan müşterinin korunmasının daha

⁸³ Arkan, **a.g.e.**, s. 216; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 83; Altay, **a.g.m.**, s. 244.

⁸⁴ Altay, **a.g.m.**, s. 244.

⁸⁵ Domaniç, **Ticaret Hukukunun Genel Esasları**, s. 359; Domaniç, **TTK Şerhi**, s. 314 vd.; Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 3; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 227.

⁸⁶ Türkel, **a.g.m.**, s. 1113.

öncelikli görülmesine dayandırılmaktadır⁸⁷. Bu noktada, aracı acentelerin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olmasına ilişkin eleştiriye katılmamakta; 6102 sayılı TTK'nın 102. maddesi uyarınca acentelik faaliyetinde bulunanlar ile 103. maddesi uyarınca acentelik hükümlerine tabi olacağı belirtilen kimselerin, söz konusu yetkiye sahip olacağı hususunda tereddüt bulunmadığı kanaatindeyiz.

Acentelik sözleşmesinin tarafları, konusu veya yapıldığı yer bakımından yabancılık unsuru taşıması halinde; şekli ve maddi anlamda geçerliliğinin yabancı bir hukuka tabi olması söz konusu olabilmektedir. Bu çerçevede, acentenin yabancı bir tacir adına faaliyet göstermesi; acentelik sözleşmesinin şekli ve maddi anlamda geçerliliğine uygulanacak hukukun tayinine etki edebilmektedir. Yabancılık unsuru taşıyan acentelik sözleşmelerinin şekli geçerliliği, 27.11.2007 tarihli ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un⁸⁸ 7. maddesi uyarınca belirlenecektir. İlgili düzenleme doğrultusunda, acentelik sözleşmesinin; hukuki işlemin yapıldığı yer hukuku (*locus regit aktum (LRA)*) veya hukuki işlemin esasına uygulanacak hukuktan (*lex causae*) biri uyarınca geçerli olması gerekmektedir⁸⁹. Bu çerçevede acentelik sözleşmesinin yabancı bir devlette yapılmış olması veya uyuşmazlığın esasına yabancı bir hukukun uygulanacak olması hallerinde; sözleşmenin şekline yabancı bir hukukun uygulanması söz konusu olabilecektir. Bununla birlikte yabancılık unsuru taşıyan acentelik sözleşmesinin varlığı ve maddi geçerliliği; MÖHUK'un 32. maddesi uyarınca, sözleşmenin geçerli olması halinde uygulanacak hukuka tabi olmaktadır. Bu çerçevede, acentelik sözleşmesinin yabancılık unsuru taşıdığı hallerde; sözleşmenin maddi ve/veya şekli geçerliliğine ilişkin hususların, ilgili yabancı hukuk uyarınca belirlenmesi ihtimali ortaya çıkmaktadır.

⁸⁷ Toksal, **a.g.e.**, s. 1103; Altay, **a.g.m.**, s. 227.

⁸⁸ RG. 12.12.2007 / 26728, buradan itibaren 'MÖHUK' olarak anılacaktır.

⁸⁹ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 209; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 188; Doğan, **a.g.e.**, s. 304 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 102.

2. Uyuşmazlığın Acentenin Müvekkili Adına Yaptığı veya Aracılıkta Bulunduğu Bir Sözleşmeden Kaynaklanması

a. Genel Olarak

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olabilmesi için, müvekkili ile aralarında bir acentelik sözleşmesinin bulunmasının yanı sıra; söz konusu uyuşmazlığın, acentenin faaliyetleri sonucunda akdedilen bir sözleşmeden kaynaklanması gerekmektedir⁹⁰. 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesi uyarınca, müvekkil ile müşteri arasındaki her tür uyuşmazlık bakımından acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olması söz konusu olmayıp; haksız fiil, sebepsiz zenginleşme vb. sözleşme dışı konulardan kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin yargılamaların, müvekkil veya müvekkil tarafından belirlenecek bir vekil vasıtasıyla yürütülmesi gerekmektedir⁹¹. Bununla birlikte, acentenin yaptığı veya aracılık ettiği bir sözleşme çerçevesinde sebepsiz zenginleşmeden doğan uyuşmazlıklar bakımından; acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin bulunduğu ifade edilmektedir⁹². Mahkeme önüne getirilen uyuşmazlığın, acentenin faaliyetleri sonucunda akdedilen bir sözleşmeye ilişkin olmaması halinde; acentenin, kanundan kaynaklanan bu yetki ile donatılması mümkün olmayacaktır⁹³.

Müvekkil ile müşteri arasındaki sözleşmelerin, müvekkil adına acente tarafından yapılması veya yapılmasına aracılık edilmesi; acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin temel koşulu niteliğindedir. Söz konusu koşulun sağlanmadığı hallerde, acentenin iradi temsil yetkisinin -diğer bir deyişle vekâlet

⁹⁰ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 40; Erem, **a.g.e.**, s. 263; Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 4; Domaniç, **Ticaret Hukukunun Genel Esasları**, s. 360; Domaniç, **TTK Şerhi**, s. 316; Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 462; Arkan, **a.g.e.**, s. 233; Çağa, **a.g.m.**, s. 18; Toksal, **a.g.e.**, s. 1103 vd.; Şanlı, **a.g.e.**, s. 155; Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 786; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 213; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 100 vd.; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 224 vd.; Türkel, **a.g.m.**, s. 1115; Altay, **a.g.m.**, s. 253; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 378, dn. 102; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 81; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 967.

⁹¹ Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 3; İmregün, **a.g.e.**, s. 133; Arkan, **a.g.e.**, s. 234; Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 786; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 210 vd.; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 62; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 224; Türkel, **a.g.m.**, s. 1115 vd.; Altay, **a.g.m.**, s. 253.

⁹² A. Kaya, **a.g.e.**, s. 62.

⁹³ Altay, **a.g.m.**, s. 253 vd.

ehliyetinin- bulunmaması sonucu ortaya çıkmaktadır. Dava şartlarından biri niteliğindeki vekâlet ehliyetinin bulunmaması ise; ilgili davanın esasına girilmeksizin reddedilmesine neden olmaktadır⁹⁴. Bu noktada ilgili mahkemenin, davayı usul yönünden reddetmeden evvel; vekâlet ehliyetine sahip olmayan bir kimse tarafından temsil edilen müvekkile, davanın görülmesine icazet verilmesi hususunda süre tanınması gerektiği ileri sürülmektedir⁹⁵. İleri sürülen bu görüş uyarınca, aralarında acentelik ilişkisi bulunmayan bir kimse tarafından mahkemede temsil edilen müvekkil; bizzat veya belirleyeceği bir vekil vasıtasıyla yargılamayı yürütmek suretiyle, davanın reddedilmesini engelleyebilecektir.

b. Sözleşmenin Acentenin Faaliyetleri Sonucunda Yapılmış Olması

Acentenin müvekkili ile müşteri arasında kurulacak olan sözleşmeye zemin hazırlaması, hukuki ilişkinin kuruluş aşaması bakımından gerekli bilgiye sahip olması ve hukuki ilişkinin geneline ilişkin bir hakimiyetinin bulunması; kendisine verilen müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine dayanak teşkil etmektedir. Bu noktada acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi bakımından, müvekkili adına sözleşme yapması veya sözleşmenin yapılması hususunda aracılık etmesi yeterli kabul edilmekte; sözleşmenin ifası hususunda gayret gösterilmesi veya sözleşme ilişkisinden kaynaklanacak bir edimin yerine getirilmesi gibi ilave koşullar aranmamaktadır. Buna ilaveten sözleşmenin kuruluşu aşamasında faaliyet göstermemiş olan acentenin, sözleşmenin kurulması sonrasında herhangi bir aşamada rol alması; ilgili acenteye müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi kazandırmamaktadır⁹⁶.

⁹⁴ Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 5; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 224 vd.; Türkel, **a.g.m.**, s. 1115; Altay, **a.g.m.**, s. 254; Susuz, **a.g.m.**, s. 3 vd.

⁹⁵ Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt II**, s. 1246 vd.; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, s. 277.

⁹⁶ Arkan, **a.g.e.**, s. 235; Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 5; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 213; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 225; Altay, **a.g.m.**, s. 256; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 79; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 990.

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olabilmesinin, uyumsuzluğun kaynaklandığı sözleşmenin acentenin faaliyetleri sonucunda yapılmasına bağlı olmadığı da ileri sürülen görüşler arasındadır. İlgili sözleşmelerin acentenin faaliyet çevresinde yapılmış olmasının, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi bakımından yeterli olacağına ilişkin söz konusu görüş için

6102 sayılı TTK'nın 113. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, acentelik ilişkisinin devamı süresince yürütülen faaliyetler sonucunda ticari işletmenin müşteri çevresine kazandırılan kimselerle yapılan işlemler; acentenin ücret isteyebileceği hususlar arasında sayılmaktadır. Bu noktada, söz konusu düzenleme kapsamında kurulan ilişkiler bakımından acentenin; müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olacağı ileri sürülmektedir⁹⁷. Buna karşılık acentenin, tekel hakkına sahip olduğu belirli bir bölgede kendi katkısı olmaksızın kurulan işlemler bakımından; müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olmayacağı belirtilmektedir⁹⁸. Kanaatimizce de tekel hakkına sahip olunması veya başkaca bir sebep, acenteye müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi kazandırmayacak; her halükârda, acentenin uyuşmazlığa konu sözleşmeyi müvekkili adına yapması veya yapılmasına aracılık etmesi aranacaktır. Bu doğrultuda, 6102 sayılı TTK'nın 113. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, acentenin tekel hakkından kaynaklanan söz konusu ücreti talep edebilmesi; müvekkil ile müşteri arasında kurulan hukuki ilişki bakımından herhangi bir faaliyet göstermediği gerçeğini değiştirmemektedir⁹⁹.

c. Uyuşmazlığın Hukuk Davalarına İlişkin Olması

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olabilmesinin bir diğer koşulu, müvekkil adına yürütülecek yargılamanın hukuk davalarına ilişkin olmasıdır¹⁰⁰. Bu çerçevede, 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesi uyarınca acenteye tanınan söz konusu yetkinin; yalnızca müvekkil adına yapılan veya aracılıkta bulunulan sözleşmelerden kaynaklanan, hukuk işlerine ilişkin uyuşmazlıklarla sınırlı kabul edilmesi gerekmektedir. Acenteye tanınan bu yetkinin, kanunun belirlediği çerçevenin dışına taşırılması; müessesenin şartlarına ilişkin açıklamalarda belirtilen,

bkz. Naci Kınacıoğlu, **Acente ve Acentelik Sözleşmesi**, Ankara İktisadi ve Ticarî İlimler Akademisi Yayınları, Ankara, 1963, s. 77.

⁹⁷ M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 79.

⁹⁸ Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 5; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 213; Altay, **a.g.m.**, s. 256 vd.; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 79.

Tekel hakkına sahip olduğu bölgede bizzat müvekkil tarafından bir sözleşme akdedilmesi halinde, komisyon isteme hakkına sahip olan acentenin; tekel hakkı dolayısıyla elde ettiği bu komisyon isteme hakkının karşılığı olarak müvekkilini mahkemede temsil etme borcu altına gireceğini ileri süren görüş için bkz. Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 226 vd.

⁹⁹ Altay, **a.g.m.**, s. 256 vd.; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 79.

¹⁰⁰ Altay, **a.g.m.**, s. 225; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 60 vd.

uyuşmazlığın sözleşmeden kaynaklanması gerekliliğine aykırı sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilecektir. Buna karşılık Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 11.11.2003 tarihli kararında¹⁰¹; tanınmış bir sigara markasının ürünlerinin taklitlerine gümrükte el konulması sonucunda, konusu suç teşkil eden işlemler nedeniyle müvekkil adına acenteye dava açılabilceği hüküm altına alınmıştır. Bu noktada, müessesenin işlevi ve varlık sebebi göz önünde bulundurularak; ceza davaları bakımından bu yetkinin varlığının kabul edilmesinin kanun koyucunun amacıyla çelişen bir yorum niteliğinde olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte acente bakımından bu yetkinin aynı zamanda bir yükümlölük niteliğinde olduğu¹⁰² da dikkate alındığında; 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesiyle uyumsuz olarak acentenin yükümlölüklerini aşırı şekilde genişleten ilgili Yargıtay kararının, isabetsiz bir sonuca ulaştığı görölmektedir.

Öğretide, 6102 sayılı TTK'nın 105 maddesi uyarınca acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin; müvekkile karşı icra ve iflas yollarıyla yürütölen takipler bakımından da uygulama alanı bulacağı ileri sürölmektedir¹⁰³. Bu noktada, icra takipleri bakımından acentenin müvekkili adına yapacağı işlemlerin; müvekkil adına yürütölen yargılamalar sonucunda elde edilen ilamların icraya konulmasını¹⁰⁴, ödeme emrine itiraz edilmesi halinde itirazın iptali ve itirazın kaldırılması davalarının açılmasını kapsayacağı belirtilmektedir¹⁰⁵. Bu çerçevede acentenin müvekkilini icra takiplerinde temsil etme yetkisi, takibin kesinleşmesi aşamasına dek söz konusu olmaktadır. Zira müvekkil adına acenteye karşı yürütölen icra takiplerinin kesinleşmesi sonucunda; 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 3. fıkrası uyarınca icra işlemlerinin müvekkilin malvarlığı üzerinde yapılması gerekmektedir¹⁰⁶. Ancak ilgili ilamların, müvekkilin acente nezdindeki hak

¹⁰¹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2003/4347, K. 2003/10776, T. 11.11.2003 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2003-4347.htm&kw=`2003/4347`#fm>>

¹⁰² Toksal, **a.g.e.**, s. 1113; İmregün, **a.g.e.**, s. 133; Altay, **a.g.m.**, s. 240, 269 vd.

¹⁰³ Toksal, **a.g.e.**, s. 1111; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 65; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 208, dn. 710; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 222; Altay, **a.g.m.**, s. 241.

¹⁰⁴ Altay, **a.g.m.**, s. 241; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 978.

¹⁰⁵ Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 787; Altay, **a.g.m.**, s. 241.

¹⁰⁶ Altay, **a.g.m.**, s. 241 vd.; Susuz, **a.g.m.**, s. 4, dn. 12.

Donatan adına acenteye karşı yürütölen ilamlı icra takibi sonucunda, ilamın başlığında acentenin donatanın temsilcisi olduğunun belirtilmiş olmasına rağmen; ilam hükmünün, acente ile donatan arasındaki vekil-müvekkil ilişkisi dikkate alınmaksızın acente hakkında infaz edildiği ilk derece

ve alacakları üzerinde icra edilmesi de ihtimal dâhilindedir¹⁰⁷. Bu noktada müvekkilin alacaklıları tarafından yapılan icra takipleri sonucunda, müvekkilin acente nezdindeki hak ve alacaklarının haczedilmesi halinde; 09.06.1932 ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 89. maddesi uyarınca, ilgili hak ve alacakların icra dairesine teslim edilmesi hususunda acenteye ihbarname gönderilebileceği belirtilmektedir¹⁰⁸.

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin düzenlendiği 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin, iflas takipleri bakımından; müvekkil adına müşterinin iflas yoluyla takip edilmesi, iflas davası açılması ve hakkında iflas kararı verilmiş olan müşteriye ilişkin olarak kayıt kabul, sıra cetveline itiraz, istihkak davalarının açılması şeklinde karşılık bulacağı belirtilmektedir. Söz konusu işlemler 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinde açıkça belirtilmiş olmamakla birlikte; hakkın sürünceme kalmasının engellenmesi adına, ivedilik unsuru içeren söz konusu işlemlerin acente tarafından yapılabilmesinin isabetli olacağı kanaatindeyiz. Buna karşılık, iflas takibinin borçlunun iflasıyla sonuçlanan bir işlem olması sonucunda; müvekkili adına acentenin iflas yoluyla takip edilmesinin veya aleyhinde iflas davası açılmasının mümkün olmayacağı ileri sürülmektedir¹⁰⁹. Zira müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olan acenteye karşı yürütülen yargılamalar sonucunda verilen ilamların, müvekkilin malvarlığı üzerinde sonuç doğuracağına ilişkin 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 3. fıkrası doğrultusunda; müvekkili adına acentenin iflas yoluyla takip edilmesi yahut acente aleyhine iflas davası açılması söz konusu edilemeyecektir.

Yukarıda belirtilenlere ilaveten, delil tespiti ve ihtiyati tedbir talep edilmesi hususlarında; acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olacağı ileri sürülmektedir. Söz konusu görüş uyarınca acentenin, müvekkilinin menfaatini koruma yükümlülüğü çerçevesinde; belirtilen işlemler bakımından da yetkili kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır¹¹⁰. Kanaatimizce de söz konusu yargılama

mahkemesi kararının bozulmasına ilişkin Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, E. 1984/4157, K. 1984/6386, T. 21.05.1984 (Çevrimiçi)

<<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=12hd-1984-4157.htm&kw=`21.5.1984`#fm>>

¹⁰⁷ Altay, **a.g.m.**, s. 242.

¹⁰⁸ Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 785 vd.

¹⁰⁹ Altay, **a.g.m.**, s. 242; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 65.

¹¹⁰ Altay, **a.g.m.**, s. 241; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 978.

işlemlerinin ivedilik unsuru içermesi sebebiyle; acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin bulunduğu sonucuna ulaşılabilecektir. Bu çerçevede, görülmekte olan davalarda acente tarafından delil tespiti ve ihtiyati tedbir talebinde bulunulabileceği gibi; görülmekte olan bir davanın bulunmadığı hallerde de acentenin ilgili işlemler bakımından yetkili konumda bulunacağı kabul edilmelidir.

Son olarak acentenin, 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesi uyarınca kendisine tanınan yetki doğrultusunda; müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin yabancı mahkeme ya da hakem kararlarının tenfizini talep edip edemeyeceğinin incelenmesi gerekmektedir. Bu noktada tenfizi talep edilen karara konu olan uyuşmazlığın kaynaklandığı sözleşmenin, acentenin faaliyetleri sonucunda yapılıp yapılmadığının; esasa girilmeksizin tespit edilemeyeceği belirtilmektedir. Buna bağlı olarak, tenfiz davalarında uyuşmazlığın esasına girilemeyeceğinden (*revision au fond* yasağı) ve yapılacak incelemenin ancak MÖHUK'ta belirtilen tenfiz şartlarının bulunup bulunmadığına yönelik olacağından bahisle; acentenin müvekkili adına tenfiz talebinde bulunamayacağı ileri sürülmektedir¹¹¹.

Acente ile müvekkil arasında geçerli bir acentelik ilişkisinin bulunduğu ve uyuşmazlığa konu sözleşmelerin acentenin faaliyetleri sonucunda yapıldığının tespiti; kanaatimizce de maddi hukuka ilişkin bir incelemeyi gerektirmektedir. Bununla birlikte HMK'nın 114. maddesi uyarınca davaya vekâlet ehliyetine sahip olunmasının bir dava şartı olarak düzenlendiği göz önünde bulundurulduğunda; avukatların sahip olduğu iradi temsil yetkisi ile benzerlikler barındıran acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, söz konusu davalar bakımından dava şartı niteliğinde olacağı görülmektedir. Bu çerçevede bir dava şartının tespiti niteliğindeki söz konusu incelemenin; uyuşmazlığın esasına girilmeden önce tamamlanması gerekmektedir¹¹². Nitekim acentelik ilişkisinin bulunmadığının veya uyuşmazlığa kaynak teşkil eden sözleşmenin acente tarafından yapılmadığının tespit edilmesi halinde; yukarıda da belirtildiği üzere, ilgili davanın usul yönünden reddedilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme

¹¹¹ Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 589, dn. 494

¹¹² Türköl, **a.g.m.**, s. 1117.

yetkisi vasıtasıyla, müvekkilin haklarının da güvence altına alınmasının hedeflendiğini¹¹³ göz önünde bulundurarak; müvekkil adına açılacak söz konusu tenfiz davaları bakımından, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olacağı kanaatindeyiz.

d. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisine Sahip Olmayacağı Haller

Belirli hallerde, müvekkil adına yapılan veya aracılık edilen sözleşmeler bakımından; acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin bulunmadığı görülmektedir. Buna karşılık, acentelik sözleşmesi vasıtasıyla belirlenen yetki sınırını aşan nitelikte işlemlerin yapıldığı hallerde; acentenin, müvekkilini mahkemede temsil etmesi söz konusu olabilmektedir. Bu çerçevede acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisinin mevcudiyetine ilişkin tartışmalı olabilecek hususların incelenmesi gerekmektedir.

i. Acentenin Faaliyet Çevresi Dışında Yapılan Sözleşmelerden Kaynaklanan Uyuşmazlıklar

Acentenin faaliyet çevresi dışında, bizzat müvekkil veya müvekkilin başka bir acentesi tarafından yapılan sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda; ilgili acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisi bulunmamaktadır. Bununla birlikte acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmenin, acentenin faaliyet çevresi dışında yapılmış olması; müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olması bakımından engel teşkil etmemektedir. Zira acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi hususunda 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrası; sözleşmenin kurulduğu yerden bağımsız olarak, acentenin

¹¹³ Çağa, **a.g.m.**, s. 13, dn. 32; Altay, **a.g.m.**, s. 227.

sözleşmenin kuruluşu aşamasında faaliyet göstermiş olmasını dayanak kabul etmektedir.¹¹⁴

Yukarıda belirtilenlere ilaveten müvekkili mahkemede temsil etme yetkisinin, söz konusu sözleşmenin kuruluşu aşamasında faaliyet gösteren acenteye verilmesi; müvekkil ile acente vasıtasıyla ilişki kuran müşteri bakımından da isabetli bir sonuç doğurmaktadır. Zira söz konusu sözleşmelerin kuruluşu aşamasında belirli bir acente ile muhatap olunması; uyuşmazlık halinde de aynı acentenin muhatap alınması beklentisini doğurmaktadır. Bununla birlikte söz konusu yetkinin, sözleşmenin kurulduğu faaliyet çevresi bakımından tekel hakkına sahip olan acenteye verilmesi ise; müşterinin müvekkil adına dava açacağı acenteyi tespit etmesini zorlaştırarak, bir anlamda hukuki belirliliğin sağlanamamasına neden olabilecektir. Bu çerçevede müvekkili mahkemede temsil etme yetkisi, 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesi uyarınca uyuşmazlığa konu sözleşmeyi müvekkil adına yapan veya yapılmasına aracılık eden acenteye verilecek olup; sözleşmenin bizzat müvekkil veya müvekkilin başka bir acentesi tarafından akdedilmiş olması halinde, bu hususta faaliyet göstermeyen acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi bulunmayacaktır.

ii. Acentenin Kendisine Tanınan Yetki Sınırlarını Aşmak Suretiyle Yaptığı İşlemlerden Kaynaklanan Uyuşmazlıklar

Acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisinin varlığından söz edilebilmesi için; öncelikle müvekkil tarafından belirlenen yetkiye uygun şekilde faaliyet gösterilmesi gerekmektedir. Zira acentenin kendisine verilen yetkiyi aşacak faaliyetlerde bulunması halinde, yetkisiz temsil söz konusu olmaktadır. Bu noktada 6102 sayılı TTK'nın 108. maddesi uyarınca, acentenin yetkisi olmaksızın veya kendisine verilen yetki sınırlarını aşarak müvekkili adına sözleşme yapması halinde; müvekkilin söz konusu işlem bakımından icazet vermesi gerekmektedir. Aksi halde, söz konusu işlem bakımından acentenin şahsi sorumluluğu doğmaktadır. Söz

¹¹⁴ Poroy / Yasaman, **a.g.e.**, s. 249, Arkan, **a.g.e.**, s. 235; Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 5; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 213; Altay, **a.g.m.**, s. 257; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 79. Aksi yönde bkz. Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 225.

konusu hüküm 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 122. maddesinde, acentenin yetkisi olmaksızın yahut yetki sınırını aşarak yapacağı işlemler bakımından müvekkilin icazet vermediğini derhal müşteriye bildirmesi gerektiği; icazet vermediğini bildirmediği takdirde acentenin kendisi adına yapmış olduğu söz konusu işlem bakımından icazet vermiş sayılacağı şeklinde düzenlenmişti. Buna bağlı olarak 6102 sayılı TTK ile acentenin yetkisiz temsili bakımından bir anlayış değişikliğine gidildiği söylenebilecektir. Zira, 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'da acentenin yetkili olduğu kabulüyle hareket edilmekte iken; 6102 sayılı TTK uyarınca acentenin yetkisini aşacak şekilde yaptığı işlemlerin geçerliliği, müvekkilin icazet vermesi koşuluna bağlanmıştır.¹¹⁵

Bu çerçevede, 6102 sayılı TTK'nın 108. maddesi uyarınca müvekkilin icazet vermediği işlemlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar bakımından; acentenin, hukuki ilişkinin tarafı sıfatıyla yargılamayı yürütmesi ve yargılama sonucunda verilen ilamın kendisi üzerinde sonuç doğurması söz konusu olmaktadır. Zira ilgili işlemlerden kaynaklanan uyuşmazlıklara müvekkilin taraf olmaması nedeniyle; acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinden söz edilmesi mümkün olamayacaktır. Buna karşılık, müvekkilin icazet verdiği işlemler bakımından hukuki ilişki doğrudan müvekkil ile müşteri arasında kurulmuş sayılacak; bu çerçevede 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrası uyarınca acente, müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisine sahip olacaktır.¹¹⁶

iii. Acentelik Sözleşmesinin Sona Ermesinden Sonra Ortaya Çıkan Uyuşmazlıklar

Acentelik sözleşmesinin, müvekkil ile müşteri arasındaki sözleşmenin kurulmasına ilişkin faaliyet gösterilmesini takiben sona ermesi halinde; acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisine sahip olup olmayacağı

¹¹⁵ Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 79; Poroy / Yasaman, **a.g.e.**, s. 251 vd.; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 227 vd.; Abuzer Kendigelen, **Yeni Türk Ticaret Kanunu Değişiklikler Yenilikler ve İlk Tespitler**, On İki Levha Yayıncılık, 3. bs., İstanbul, 2016, s. 109; Altay, **a.g.m.**, s. 258; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 985; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 81

¹¹⁶ Altay, **a.g.m.**, s. 259; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 985 vd.; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 81.

hususunun ayrıca incelenmesi gerekmektedir. Ancak 6102 sayılı TTK'nın konuya ilişkin düzenlemelerinde, bu ihtimalin ele alınmadığı görülmektedir. Bu noktada söz konusu ihtimalin değerlendirilebilmesi adına; öncelikle müvekkil adına acenteye karşı açılacak davalar ile acentenin müvekkili adına açacağı davalar bakımından bir ayrıma gidilmesi gerekmektedir. Buna ilaveten, müvekkil adına acenteye karşı açılacak davalar bakımından; müvekkilin yerli veya yabancı bir tacir olması ihtimallerinin ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yukarıda belirtilen ayrım doğrultusunda, acentelik sözleşmesinin sona ermesi halinde; müvekkili ile aralarındaki temsil ilişkisi sona eren acentenin, müvekkili adına dava açmasının beklenemeyeceğinin belirtilmesi gerekmektedir. Bu noktada sözleşmeye ilişkin bir uyuşmazlığın ortaya çıkması halinde, davayı bizzat müvekkilin açması gerekecektir. Nitekim söz konusu müessesenin düzenlendiği 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesine ilişkin hükümet gerekçesinin lafzı ve ruhu itibariyle, müvekkilden ziyade müşterinin menfaatlerinin korunmasına hizmet ettiği anlaşılmakta olup¹¹⁷; müvekkilin acente tarafından mahkemede temsil edilmemesi, ilgili hükümle çelişen bir sonuca yol açmayacaktır. Kaldı ki müvekkilin, eski acentesi tarafından mahkemede temsil edilmeyi tercih etmesi de söz konusu olmayacaktır.¹¹⁸

Müvekkil adına acenteye karşı açılacak davalar bakımından ise; sözleşmenin kurulması sırasında müvekkili adına faaliyette bulunan acentenin, dava tarihinde acentelik sıfatını haiz olmasının gerekemeyeceğinin savunulduğu bir görüş bulunmaktadır. Belirtilen bu görüşe, 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesine ilişkin hükümet gerekçesi dayanak gösterilerek; müşterinin Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açabilmesinin sağlanması amacının üstün geleceği, bu nedenle acentenin, müvekkil ile müşteri arasındaki sözleşmenin kurulması aşamasında faaliyet göstermiş olmasının yeterli olacağı ileri sürülmektedir.¹¹⁹ Buna karşılık, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin acentelik sözleşmesinin feshi halinde acente aleyhine söz konusu davanın

¹¹⁷ Toksal, **a.g.e.**, s. 1103; Altay, **a.g.m.**, s. 227.

¹¹⁸ Altay, **a.g.m.**, s. 262; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 80.

¹¹⁹ A. Kaya, **a.g.e.**, s. 66; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 990; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 80.

Acentelik sözleşmesinin herhangi bir nedenle sona ermesi halinde, acentenin temsil yetkisinin de ortadan kalkacağı yönünde bkz. Kınacıoğlu, **a.g.e.**, s. 84 vd.

açılmayacağı yönündeki 2002 tarihli kararı¹²⁰, bu görüşün aksi yönünde bir sonuca hükmetmektedir.

Bu konudaki diğer bir görüş uyarınca, her ne kadar acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra acentenin müvekkilinin menfaatini koruma yükümlülüğü belirli oranda devam edecek de olsa; acente ile müvekkilin menfaatlerinin çatışması ihtimalini de göz önünde bulundurarak, acentenin eski müvekkilini mahkemede temsil etmemesi gerektiği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, söz konusu hukuki ilişkinin kurulması aşamasında müşterinin; uyuşmazlık halinde 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesi uyarınca müvekkil adına acenteye karşı dava açabileceği güvencesiyle hukuki ilişki kurmuş olabileceğine dikkat çekilmektedir. Bu noktada müvekkili ile aralarındaki acentelik sözleşmesi sona eren acentenin, eski müvekkilini mahkemede temsil etmesi halinde; müvekkilin, yargılama ile ilgili bilgi sahibi olamamasına bağlı olarak hukuki dinlenilme hakkının ihlalinin söz konusu olabileceği ifade edilmektedir. Buna karşılık sözleşmenin kuruluşu aşamasında müvekkil adına faaliyet gösteren, ancak uyuşmazlığın ortaya çıktığı sırada müvekkil ile aralarındaki acentelik sözleşmesi sona eren acentenin, müvekkili mahkemede temsil edemeyeceğinin kabulü halinde; 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesine aykırı bir sonucun ortaya çıkacağı belirtilmektedir. Belirtilen bu ihtimallere dikkat çekilerek, müvekkil ile müşteri arasındaki sözleşmenin kurulmasından sonra acentelik sözleşmesinin sona ermesi halinde; acente bakımından yetkili mahkemede müvekkil aleyhine dava açılabilmesi gerektiği savunulmaktadır. Böylelikle müvekkilin, kendisini temsilen acenteye dava açılmasının engellenmesi amacıyla acentelik sözleşmesini sona erdireceği hallerde; müşteri bakımından ortaya çıkabilecek olan risklerin de ortadan kaldırılmış olacağı ifade edilmektedir. Sonuç olarak, yerli müvekkile karşı açılacak davalar bakımından Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında yetkili bir mahkemenin bulunacağı varsayılarak, müvekkilin yabancı olup olmasına göre ikinci bir ayrıma gidilmesinin gerektiği belirtilmekte; bu doğrultuda, yalnızca yabancı müvekkil aleyhine eski acentesi

¹²⁰ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2002/926, K. 2002/4687, T. 13.05.2002 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2002-926.htm&kw=`2002/926`#fm>>

hakkında yetkili olan Türk mahkemesinde dava açılabilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.¹²¹

Yukarıda belirtilenlere ilaveten, acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra müvekkili ile aralarında acentelik sözleşmesine bağlı bir uyuşmazlık ortaya çıkan acente bakımından ayrı bir incelemenin yapılması gerekmektedir. Söz gelimi, acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra 6102 sayılı TTK'nın 122. maddesi uyarınca denkleştirme isteminde¹²² bulunarak bu konuya ilişkin uyuşmazlığı mahkemeye taşımış olan acentenin; müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda, müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olup olmayacağı hususu tartışmalı bir niteliktedir. Bununla birlikte, acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra müvekkili adına kendisine karşı dava açılan acentenin; söz konusu yargılamadaki temsil yetkisini özen yükümlülüğüne uygun şekilde yerine getirmesi hususu da benzer şekilde tartışmalı bir konumdur.

Acentenin müvekkili ile aralarındaki sözleşmenin sona ermesinden sonra da belirli konulardaki sorumluluklarının devam edeceği hususunda herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Bununla birlikte, aralarındaki bir uyuşmazlığa bağlı olarak çıkarları çatışmakta olan kimselerden birinin diğerini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olması; temsil olunanın adil yargılanma ve hukuki dinlenilme hakları bakımından sorunlara yol açmaktadır. Bu durum Türk hukukunda olduğu kadar, yabancı devlet hukukları bakımından da belirli sorunları ortaya çıkarma potansiyeline sahiptir. Örnek olarak, acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalar sonucunda Türk mahkemeleri tarafından verilen ilamların yabancı bir devlette tenfiz edilebilmesi hususundaki başvurularda; müvekkil ile eski acentesi arasındaki uyuşmazlığa dikkat çekilerek, söz konusu kararın verildiği mahkemede tarafların savunma haklarına riayet edilmediği

¹²¹ Altay, **a.g.m.**, s. 261 vd. Söz konusu görüşe ilişkin inceleme için bkz. Üçüncü, **a.g.m.**, s. 989. Yerli müvekkile karşı açılacak davalar bakımından Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında yetkili bir mahkemenin bulunmasında herhangi bir güçlük yaşanmayacağı hususunda bkz. Gönen Eriş, **Açıklamalı-İçtihatlı 6335-6552 Sayılı Kanunlarla Güncellenmiş TTK Hükümlerine Göre Ticari İşletme ve Şirketler Ticaret Sicili Yönetmeliği ve İlgili Tebliğler**, Seçkin Yayıncılık, 2. bs., Ankara, 2014, s. 1610.

¹²² Kayıhan, **a.g.e.**, s. 165; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 237 vd. Acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra acentenin müvekkile kazandırdığı müşteri çevresine ilişkin 6102 sayılı TTK'nın 122. maddesi uyarınca yapacağı denkleştirme istemi öğretide; denkleştirme tazminatı, müşteri tazminatı, çıkış tazminatı, müşteri tedariki tazminatı, portföy tazminatı, portföy hakkı, sözleşme sonu akçası, portföy akçası vb. şekillerde isimlendirilmektedir. Bkz. Kayıhan, **a.g.e.**, s. 165, dn. 589.

itirazında bulunulabilecektir. Tenfiz mahkemesinin, acente ile müvekkil arasındaki uyuşmazlığa ilişkin olarak yapacağı değerlendirme sonucunda; yargılama sırasında tarafların savunma haklarına riayet edilmediği hususundaki itirazı kabul edebileceği veya tarafların adil yargılanma haklarının ihlal edilmiş olmasına dayanarak, davalının bu husustaki itirazına bağlı olmaksızın söz konusu talebi kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle reddedebileceği kanaatindeyiz.

Bu çerçevede, acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda adil yargılanma ve hukuki dinlenilme hakları bakımından ihlallerin ortaya çıkmaması ve söz konusu yargılama sonucunda verilen ilamların yabancı devletlerde tenfizi bakımından herhangi bir engelle karşılaşılmasında adına; kanaatimizce, müvekkil ile acente arasındaki acentelik ilişkisinin devam edip etmediğinin, yargılamayı yürüten mahkeme tarafından re'sen denetlenmesi¹²³ gerekmektedir. Zira bu sayede, yargılamanın sağlıklı bir zeminde yürütülmesi ve en hakkaniyetli somut sonucun temin edilmesi sağlanabilecektir.

3. Hükümün Emredici Niteliği

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine dayanak teşkil eden 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, yerli ve yabancı tacirlerin acentelerine ilişkin bir ayırım getirilerek; yabancı tacirlerin acenteleri bakımından hükme aykırı şartların geçersiz olacağı düzenlenmektedir. Bu noktada acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin emredici niteliğinin, yabancı tacirlerin acenteleriyle sınırlandırılması suretiyle; acenteye tanınan bu yetkiye ilişkin hükümet gerekçesinde belirtilen amaca hizmet edilmesinin hedeflendiği görülmektedir. Zira 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK döneminde, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine dayanak teşkil eden 119. maddenin; müvekkil hakkında yetkili bir Türk mahkemesinin bulunduğu hallerde dahi emredici niteliğe sahip olması nedeniyle eleştirilere konu olduğu görülmektedir¹²⁴.

¹²³ Türkel, **a.g.m.**, s. 1111 vd.; Altay, **a.g.m.**, s. 243; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 78 vd.

¹²⁴ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 532; Tekil, **a.g.e.**, s. 217, dn. 10; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 215.

Yabancı tacirlerin acentelerinin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin aksinin kararlaştırılamayacağına ilişkin hükmün karşıt anlamından; yerli tacirlerin acenteleri bakımından bu yönde bir belirleme yapılabileceği anlamı çıkarılmaktadır. Bu çıkarım doğrultusunda, yerli tacirler adına faaliyet gösteren acentelerin temsil yetkisinin zayıflayacağı; söz konusu yetkinin tamamen müvekkilin iradesine bağlı olarak kullanılabileceği ileri sürülmektedir¹²⁵. Buna ilaveten acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, müvekkil ile acentenin iç ilişkisi uyarınca kaldırılması halinde; bu durumun müşteri tarafından bilinemeyecek olmasına ve buna bağlı olarak acenteye karşı açılacak davaların usul yönünden reddedilmesi sonucuyla karşılaşılacağına dikkat çekilmektedir. Bu noktada hukuki belirliliğin sağlanması adına yerli tacirlerin acenteleri bakımından hükmün tamamen ortadan kaldırılması gerektiği savunulmaktadır¹²⁶.

Buna karşılık, yerli tacirlerin acenteleri bakımından müessesenin korunmasının; müvekkilin bulunduğu yerde yerleşik olmayan müşterilerin dava açabilmesinin kolaylaştırılmasına yönelik hukuk politikasına hizmet ettiği de ileri sürülen görüşler arasındadır. Türkiye Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren acentelerin sayısı, ülke ekonomisinde kapladıkları yer ve müvekkilleri ile müşteriler arasındaki hukuki ilişkilerin kurulması bakımından gösterdikleri faaliyet göz önünde bulundurulduğunda; müşterilere tanınan müvekkil adına acenteye karşı dava açma hakkının olağan karşılanması gerektiği belirtilmektedir. Bununla birlikte yerli tacirler bakımından hükmün aksinin kararlaştırılabilmesinin acentenin temsil yetkisini zayıflatacağı görüşünün aksine; acentenin temsil yetkisinin her durumda müvekkilin iradesine bağlı bir konumda bulunduğu ileri sürülmektedir. Zira müvekkil, acentenin kendisini mahkemede temsil etme yetkisini acentelik sözleşmesi vasıtasıyla kaldırabilecek olmakla birlikte; acentenin kendisini temsil ettiği davalara bizzat katılarak da söz konusu yetkiyi bertaraf edebilmektedir. Bu noktada müvekkilin, yalnızca söz konusu davaların acente bakımından yetkili mahkemede görülmesini

6102 sayılı TTK'nın kabulü sonrasında, yerli tacirlerin acentelerinin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin emredici niteliğinin ortadan kaldırılmasına ilişkin eleştiriler için bkz. Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 228 vd.; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 67 vd.; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 82.

¹²⁵ Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 228 vd.; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 82.

¹²⁶ Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 228 vd.

engelleyemeyeceği belirtilmektedir. Buna ilaveten, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin tescil ve ilana tabi olmaması nedeniyle; sözleşme yapma yetkisine sahip olan acente ile aracı acente arasında, söz konusu yetki bakımından herhangi bir ayırımın bulunmamasına dikkat çekilmektedir. Bu durumun ortaya çıkarabileceği sorunların ortadan kaldırılabilmesi adına; yerli müvekkilin acentenin temsil yetkisini bertaraf etmesi halinde, bu hususun zorunlu tescil ve ilana tabi tutulması gerektiği ileri sürülmektedir.¹²⁷

Yukarıda belirtilenlerin yanı sıra, 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrasının son cümlesinde yer alan “...*bu hükme aykırı şartlar geçersizdir...*” şeklindeki ibarenin; düzenlendiği yer ve taşıdığı amaç bakımından da eleştirilere konu olduğu görülmektedir. Hükme aykırı şartların geçersiz olacağı yönündeki mevcut düzenlemenin, müvekkil adına yapılacak ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları kapsayıp kapsamadığının net bir şekilde anlaşılmadığı; hakkı koruyan beyanların sınırlandırılmasının ise acentelik müessesesi ile uyuşmayan bir sonucu ortaya çıkaracağı ifade edilmektedir. Bu noktada, maddenin sonuna ayrı bir fıkra eklenerek; acentenin müvekkili adına hakkı koruyan beyanları yapma yetkisinin aksinin kararlaştırılamayacağının, net bir şekilde ifade edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Buna ilaveten acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, üçüncü kişilerin menfaatini korumaya yönelik usul hukukuna ilişkin bir düzenleme niteliğine sahip olduğu belirtilerek; bu yetkinin, yerli tacir ile acente arasındaki ilişki doğrultusunda kaldırılmasının isabetli bir sonuç doğurmayacağı ileri sürülmektedir. Yerli tacirler adına faaliyet gösteren acentelerin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin kaldırılması halinde, bu hususun yerli tacirlerle acente vasıtasıyla hukuki ilişki kuran kişilere karşı alenileştirilmesi gerekliliğine dikkat çekilerek; sözleşme yapma yetkisine sahip olan acentenin ilgili belgeleri tescil ve ilan ettirme yükümlülüğünün, bu gerekliliği yeterli derecede karşılayamayacağı ifade edilmektedir.¹²⁸

¹²⁷ Altay, **a.g.m.**, s. 235 vd., 236, dn. 44.

¹²⁸ A. Kaya, **a.g.e.**, s. 66 vd.; Kendigelen, **a.g.e.**, s. 107.

Yerli tacirlere karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açılabilmesinin, yer bakımından yetki kuralları vasıtasıyla sağlanabilecek olmasına bağlı olarak; yerli tacirlerin acenteleri bakımından müvekkili mahkemede temsil etme yetkisinin tamamen kaldırılmasının isabetli olacağına ilişkin bkz. Kendigelen, **a.g.e.**, s. 107.

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin kaldırılması halinde, bu durumun üçüncü kişilere karşı alenileştirilmesinin sağlanmaması; 6102 sayılı TTK tasarısının gündeme geldiği dönemden bu yana eleştirilere konu olmaktadır. Zira, aracı acenteler bakımından söz konusu yetkinin ortadan kaldırılması halinde; müvekkil adına acenteye karşı dava açılana dek, bu duruma ilişkin bilgi sahibi olunamamaktadır. Ancak sözleşme yapma yetkisine sahip olan acenteler bakımından, 6102 sayılı TTK'nın 107. maddesinde belirtilen sözleşme yapmaya yetkili acentenin söz konusu yetkiyi veren belgeleri tescil ve ilan etme yükümlülüğü; 19.12.2012 tarihli ve 2012/4093 numaralı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilen Ticaret Sicili Yönetmeliği'nin¹²⁹ 48. maddesinde karşılık bulmaktadır. Ticaret Sicili Yönetmeliği'nin 48. maddesinin 2. fıkrasının (ç) bendi uyarınca, sözleşme yapma yetkisi veren belgeler ile birlikte verilen yetkilerin nelerden ibaret olduğunun da acentenin unvanına ait bölüme tescil edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, sözleşme yapma yetkisine sahip olan acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin kaldırılması halinde; müşterinin bu durumu bilmemesi yahut bilebilecek durumda olmaması söz konusu edilemeyecektir.

Acentelik sözleşmesinin sona ermesi halinde, acente hakkında yetkili olan mahkemede doğrudan müvekkile karşı dava açılabilmesi hususunda ileri sürülen görüşten¹³⁰ yola çıkarak; yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin düzenlendiği ilgili mevzuata, yabancı müvekkile karşı açılacak davalar bakımından yetkili mahkemeyi belirleyen ayrı bir düzenlemenin ilave edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Doğrudan yabancı müvekkile karşı açılacak davalar bakımından milletlerarası yetkili bir Türk mahkemesinin belirlenmesi halinde ise; acenteye müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi tanınmasına ilişkin gerekliliğin ortadan kalkacağı görülmektedir. Zira acenteye

Buna karşılık acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, uyuşmazlığın görüleceği yer bakımından yetkili mahkemenin belirlenmesi hususunda müşteriye bir kolaylık sağlamakta olduğu belirtilerek; 6102 sayılı TTK'nın kabulü ile yerli tacirlerin acenteleri bakımından hükmün emredici niteliğinin kaldırılmasının eleştirildiği görüş için bkz. A. Kaya, **a.g.e.**, s. 66 vd.

¹²⁹ RG. 27.01.2013 / 28541.

¹³⁰ bkz. yukarıda s. 40 vd. Acentelik sözleşmesinin, müvekkil adına yapılan veya aracılıklıta bulunan sözleşmelerin kurulmasından sonraki bir tarihte sona ermesi halinde; müvekkile yöneltilecek davaların, acente bakımından yetkili olan mahkemede açılabilmesi hususundaki görüş için bkz. Altay, **a.g.m.**, s. 261 vd. Görüşe ilişkin inceleme için bkz. Üçüncü, **a.g.m.**, s. 989.

tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine dayanak teşkil eden, yabancı müvekkile karşı Türkiye Cumhuriyeti’nde dava açılması olanağının yaratılması amacı; müvekkile karşı açılacak davalar bakımından milletlerarası yetkili bir Türk mahkemesinin belirlenmesi yoluyla sağlanmış olacaktır. Nitekim 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK döneminde acenteye müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi tanınmasıyla, müşterinin acentenin bulunduğu yerde dava açabilmesini sağlamanın hedeflendiği belirtilerek; bu hedefin iç hukukumuzdaki yetki kuralları vasıtasıyla gerçekleştirilebileceği, gerçekleştirilememesi halinde ise Türk mahkemelerinin yer bakımından yetkisine ilişkin yeni bir düzenleme yapılması gerektiği ifade edilmiştir¹³¹.

Yukarıda çizilen çerçeve doğrultusunda, yerli müvekkillere karşı açılacak davalar bakımından yetkili bir Türk mahkemesinin bulunması hususunda herhangi bir güçlük bulunmadığı¹³² göz önünde bulundurulduğunda; yapılması yönünde görüş belirttiğimiz yeni düzenlemenin, yabancı müvekkile karşı açılacak davalar bakımından yetkili mahkemeyi belirlemesinin yeterli olacağı görülmektedir. Bu noktada, yabancı müvekkile karşı açılacak davalar bakımından yetkili mahkemenin; milletlerarası usul hukukunda esas alınan ölçütler uyarınca belirlenmesi gerekmektedir. Zira söz konusu ölçütün geçici, zayıf, öznel veya yapay bağlantılara dayanması; yapılacak bu yeni düzenlemenin, aşırı yetki tesisine neden olacağı şeklinde değerlendirilebilecektir. Bu çerçevede bizim görüşümüz; acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin olarak yabancı müvekkile yöneltilecek davaların, acentenin bulunduğu yer mahkemesinde görülmesi şeklindedir.

Nitekim 12.12.2012 tarihli ve EU 1215/2012 sayılı Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ile Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Brüksel I Bis Recast Tüzüğü’nün¹³³ 7. maddesinin 5. fıkrasında ve 1968 tarihli Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ile Mahkeme Kararlarının Tenfizi Hakkında Brüksel Konvansiyonu’nun¹³⁴ 5. maddesinin 5. fıkrasında; ileri sürdüğümüz görüşe paralel bir milletlerarası yetki düzenlemesi

¹³¹ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 532.

¹³² Kendigelen, **a.g.e.**, s. 107.

¹³³ (OJ. 20.12.2012 / L 351-1), buradan itibaren ‘Brüksel I Tüzüğü’ olarak anılacaktır. (Çevrimiçi) <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32012R1215>>

¹³⁴ (OJ. 31.12.1972 / L 299), buradan itibaren ‘Brüksel Konvansiyonu’ olarak anılacaktır. (Çevrimiçi) <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:41968A0927\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:41968A0927(01)&from=EN)>

bulunmaktadır¹³⁵. Söz konusu milletlerarası yetki kuralı uyarınca, Avrupa Birliği üyesi / akit devletlerde oturan kişiler adına başka bir Avrupa Birliği üyesi / akit devlette yer alan acenteleri tarafından yürütülen faaliyetlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar; acentenin bulunduğu devletin mahkemelerinde, müvekkile yöneltilebilmektedir. Bu çerçevede, yabancı müvekkile karşı Türk mahkemelerinde açılacak olan davalarda; Brüksel I Tüzüğü'nde ve Brüksel Konvansiyonu'nda esas alınan bu ölçütün kabul edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Kaldı ki söz konusu ölçütün, MÖHUK'un 46. maddesinde de benimsenmiş olduğu görülmektedir. Zira ilgili madde uyarınca, sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin olarak sigortacıya karşı açılacak davalarda; sigorta sözleşmesini yapan acentenin bulunduğu yer mahkemesi, milletlerarası yetkili kılınmıştır.

Buna ilaveten, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 17.06.2008 tarihli ve EC 593/2008 sayılı Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma I Tüzüğü'nde¹³⁶ mutad mesken kavramının düzenlendiği 19. maddenin 2. fıkrasında; acentenin faaliyetleri çerçevesinde kurulmuş olan sözleşmelerde, acentenin bulunduğu yerin mutad mesken olarak kabul edilebileceği düzenlenmektedir¹³⁷. Sözleşmeden doğan borç ilişkilerine uygulanacak hukukun belirlenmesi amacına hizmet eden Roma I Tüzüğü'nde, milletlerarası usul hukukuna ilişkin meselelere yer verilmemiş olmakla birlikte; söz konusu düzenlemenin uluslararası anlamda yaygın bir uygulama alanı bulunmasına bağlı olarak, mutad mesken kavramına ilişkin söz konusu tanımlamanın dikkate alınması gerekmektedir. Bu çerçevede acentenin bulunduğu yerin, yabancı müvekkil bakımından mutad mesken olarak kabul edilmesi

¹³⁵ Brüksel Konvansiyonu için bkz. B. Bahadır Erdem / Faruk Kerem Giray, "AT'de Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Brüksel Antlaşması ve MÖHUK", **Türk Hukukunun Avrupa Birliği Hukukuna Uyumu -Acquis Communautaire'in Alınması-Açıklamalar, Değerlendirmeler, Öneriler**, İstanbul, 2001, s. 824.

Brüksel I Tüzüğü için bkz. Işıl Özkan, "Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ile Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Brüksel I Bis Recast Tüzüğü (AB 1215/2012)", **Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku**, Ed.: Işıl Özkan / Ceyda Süral / Uğur Tütüncübaşı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, 59 vd.

¹³⁶ (OJ. 04.07.2008 / 177-6), buradan itibaren 'Roma I Tüzüğü' olarak anılacaktır.

<<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008R0593>>

¹³⁷ Cemile Demir-Gökyayla, **Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri (Münhasır Bayilik Sözleşmeleri)**, Vedat Kitapçılık, 2. bs., İstanbul, 2013, s. 395.

doğrultusunda; Türk mahkemelerine milletlerarası yetki kazandıran söz konusu bağlantının, aşırı yetki teşkil etmeyeceği kanaatindeyiz.

Bu çerçevede yabancı müvekkile karşı açılacak davalar bakımından milletlerarası yetkili mahkemenin, acentenin bulunduğu yer mahkemesi olarak belirlendiği görüşümüzün benimsenmesi ve ilgili düzenlemenin yasalaştırılması halinde; doğrudan müvekkile karşı açılacak davalar bakımından yetkili bir Türk mahkemesinin bulunmasına bağlı olarak, acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin düzenlendiği 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. ve 3. fıkralarının yürürlükten kaldırılması gerekmektedir. Böylelikle, müvekkili mahkemede temsil etme yetkisinin acenteye yükleyeceği külfetlerin ortadan kaldırılması ve müvekkilin acente tarafından temsil edildiği söz konusu yargılamalara ilişkin olarak bilgilendirilmemesinden kaynaklanacak adil yargılanma ve hukuki dinlenilme haklarına yönelik olası ihlallerin engellenmesi sağlanacaktır¹³⁸. Buna ilaveten, müşterinin doğrudan yabancı müvekkile karşı dava açabilmesini sağlayacak bir milletlerarası yetki kuralının düzenlenmesi; müşterinin Türk mahkemelerinde hak arama hürriyetinin korunmasına da hizmet edecektir.

6102 sayılı TTK ile yerli tacirlerin acenteleri bakımından müvekkili mahkemede temsil etme yetkisinin emredici niteliğinin kaldırılması; müvekkil ile acente vasıtasıyla hukuki ilişki kuran müşteriler tarafından bu durumun bilinemeyeceği gerekçesiyle eleştirilere konu olmaktadır. Söz konusu eleştiriler doğrultusunda, yerli tacirlerin acenteleri bakımından bu yetkinin tamamen kaldırılmasının daha isabetli olacağı ifade edilmektedir¹³⁹. Bu çerçevede, yukarıda belirtilen milletlerarası yetki kuralının yasalaştırılması ve acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin yürürlükten kaldırılması halinde; müşteri tarafından müvekkile karşı açılacak davaların hangi mahkemede görüleceği veya kime yöneltileceği hususundaki hukuki belirsizlik ortadan kaldırılmış olacaktır. Buna ilaveten acentenin bulunduğu yer mahkemesinin, uyuşmazlıkla yakın bir ilişki içinde bulunması sonucunda; müşterinin adalete erişim hakkı bakımından herhangi bir ihlal

¹³⁸ Müvekkilin hukuki dinlenilme ve adil yargılanma haklarına ilişkin inceleme için bkz. aşağıda s. 84 vd.

¹³⁹ Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 228 vd.; Kendigelen, **a.g.e.**, s. 107.

söz konusu olmayacaktır. Sonuç olarak kanaatimizce, söz konusu milletlerarası yetki kuralının yasalaştırılması ve acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine ilişkin 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. ve 3. fıkralarının yürürlükten kaldırılması; hukuk tekniği bakımından, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine kıyasla daha isabetli bir sonuç ortaya çıkaracaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ACENTENİN MÜVEKKİLİNİ MAHKEMEDE TEMSİL ETME YETKİSİNİN USULİ YÖNLERİ

A. GENEL OLARAK

Acentenin müvekkilini temsil ettiği davalarda yargılama usulüne ilişkin işlemler, müessesenin kendine has özelliklerine bağlı olarak belirli farklılıklar barındırabilmektedir. Nitekim yukarıda müessesenin hukuki niteliğine ilişkin yapılan inceleme sonucunda; söz konusu yargılamalarda taraf sıfatının, dava konusu uyuşmazlık bakımından asil konumunda bulunan müvekkile ait olduğuna ve acenteye tanınan bu yetkinin, taşıdığı istisnai özelliklerle birlikte avukatların sahip olduğu iradi temsil yetkisinin farklı bir görünümü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çerçevede 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesi vasıtasıyla acenteye tanınan bu yetkinin, kendine has nitelik ve farklılıkları tespit edilerek; bu durumun usul hukuku bakımından sonuçlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi, usul hukukuna ilişkin hiçbir müessese ile tam anlamıyla örtüşmemektedir.

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin istisnai özellikleri, uyuşmazlık bakımından yetkili mahkemenin belirlenmesi aşamasında devreye girerek; dava sonucunda verilen ilamların icrasına dek etkisini sürdürmektedir. Buna bağlı olarak müessesenin yargılamanın farklı aşamalarına ilişkin sonuçlarının; müvekkil, acente ve müşteri arasındaki üç taraflı ilişki bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine ilişkin şartların mevcudiyetinin korunup korunmadığının; söz konusu yargılamaların yürütüldüğü mahkemeler tarafından, yargılamanın tüm aşamalarında re'sen denetlenmesi gerektiği belirtilmektedir¹⁴⁰. Buna ilaveten acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi doğrultusunda yargılamada yer aldığının dava

¹⁴⁰ Müvekkil ile acente arasında geçerli bir acentelik ilişkisinin bulunduğu ve uyuşmazlığa konu sözleşmenin acentenin faaliyetleri sonucunda yapıldığının, mahkemece re'sen denetlenmesi gerektiği yönünde bkz. Türkel, **a.g.m.**, s. 1111 vd., 1115; Altay, **a.g.m.**, s. 243, 254 vd.; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 78 vd.

dilekçesinde belirtilip belirtilmediğinin, söz konusu uyuşmazlığa ilişkin olarak müvekkile karşı açılmış bir davanın bulunup bulunmadığının, belirli işlemler bakımından acentenin özel olarak yetkilendirilip yetkilendirilmediğinin, teminat gösterme yükümlülüğüne riayet edilip edilmediğinin ve müvekkilin hukuki dinlenilme hakkının sağlanıp sağlanmadığının da mahkemece denetlenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu çerçevede yargılama sürecine ilişkin söz konusu usulî meseleler; ilgili yargılamalar sonucunda verilecek ilamların icrasına ilişkin etkileri de göz önünde bulundurularak, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine özgü nitelikleri bakımından ele alınacaktır.

B. ACENTENİN MÜVEKKİLİNİ MAHKEMEDE TEMSİL ETME YETKİSİNİN MİLLETLERARASI YETKİ KURALLARI İLE İLİŞKİSİ

1. Genel Olarak

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi, müvekkil adına yapılan veya aracılık edilen sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların; acente bakımından yetkili olan mahkemede görülmesine olanak sağlamaktadır. Acentenin yerli müvekkili Türk mahkemelerinde temsil etmesi, yalnızca uyuşmazlığın görüleceği yer bakımından yetkili mahkemenin tespitine ilişkin bir sonuç doğurmakta iken; yabancı müvekkilin Türk mahkemelerinde temsil edildiği hallerde, söz konusu müessese vasıtasıyla Türk mahkemelerine milletlerarası yetki kazandırılması söz konusu olmaktadır¹⁴¹. Nitekim 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesine ilişkin hükümet gerekçesinde ve Yargıtay'ın bu konuya ilişkin kararlarında¹⁴²; acenteye verilen bu yetki vasıtasıyla, yabancı müvekkile karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açılması olanağının yaratılmasının amaçlandığı görülmektedir.

¹⁴¹ Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 378 vd.

¹⁴² Örneğin, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1984/11-582, K. 1986/135, T. 14.02.1986 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=hgk-1984-11-582.htm&kw=`1984/11-582`#fm>>

Acentenin yerli müvekkilini temsil etme yetkisine sahip olduğu uyuşmazlıkların görüleceği yetkili mahkeme, iç hukukumuzdaki yer bakımından yetki kuralları uyarınca tespit edilecek olup; uyuşmazlığın başkaca bir yabancılık unsuru taşımaması kaydıyla, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinden bahsedilemeyecektir. Buna bağlı olarak, bu başlık altında yapılacak olan inceleme; acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olduğu hallerle sınırlandırılmıştır. Bu çerçevede acentenin yabancı müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisi, Türk mahkemelerine milletlerarası yetki kazandırma işlevi ve bu işlevin sonuçları bakımından ele alınacaktır.

2. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisinin Milletlerarası Yetki Kuralları Bakımından Değerlendirilmesi

a. Genel Olarak

Milletlerarası yetki kavramı, devlet mahkemelerinin yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıkların görülmesi bakımından yetkili olup olmadığını ifade etmektedir. Devletler, ülkeleri üzerindeki egemenlik haklarını kullanarak tayin ettikleri milletlerarası yetki kuralları doğrultusunda; kendi mahkemelerinin uyuşmazlığın çözümünde yetkili olup olmadığını belirlemektedir¹⁴³. Bu çerçevede bir devletin milletlerarası yetki kuralları vasıtasıyla, başka bir devletin mahkemelerinin uyuşmazlığın çözümü hususunda yetkili olup olmadığına ilişkin bir sonuca ulaşamamaktadır¹⁴⁴. Dolayısıyla, her devletin kendi mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tayin etmesine bağlı olarak; bazı milletlerarası uyuşmazlıklar bakımından birden fazla devletin mahkemelerinin milletlerarası yetkiye sahip olduğu görülebilmektedir. Bu noktada devletlerin milletlerarası yetki kurallarının, her

¹⁴³ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 425; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 590; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 57; Doğan, **a.g.e.**, s. 64; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 328 vd.

¹⁴⁴ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 423; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 544; Nuray Ekşi, **Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi**, Beta Basım, 2. bs., İstanbul, 2000, s. 19 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 53 vd.; Doğan, **a.g.e.**, s. 41; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 365 vd.

durumda kendi mahkemelerinin yetkilendirilmesini amaç edinmemesi ve belirli ölçütler uyarınca belirlenmesi gerekmektedir. Aksi halde ilgili milletlerarası yetki kurallarının geçici, zayıf, öznel, yapay bağlara dayandırılmasına ve uyuşmazlıkla yakın ilişkili bir başka devlet mahkemesinin yetkisini bertaraf etme amacına hizmet etmesine bağlı olarak; uyuşmazlığın görüldüğü mahkemenin, aşırı yetki teşkil eden bağlantılar sonucunda yetkili kılındığı değerlendirilmesinde bulunmaktadır¹⁴⁵.

Milletlerarası uyuşmazlıklara ilişkin olarak birden çok devlet mahkemesinin milletlerarası yetkiye sahip olduğu hallerde; davacı taraf, yargılama sürecinde karşılaşılabilecek olduğu tüm hususları değerlendirerek kişisel menfaatine en uygun mahkemeyi seçme eğilimindedir. *Forum shopping* olarak adlandırılan bu uygulama, bir başka devletin milletlerarası yetki alanına müdahale edilerek engellenememektedir. Bununla birlikte, uyuşmazlığa ilişkin yetkisini geçici, zayıf, öznel ve yapay bağlantılara dayandıran yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilen kararların tanınması veya tenfiz edilmesine ilişkin başvurular; ilgili yabancı devlet mahkemesinin dava konusu veya taraflarla gerçek bir ilişkisi bulunmamasına rağmen, aşırı yetki kullanarak kendisini uyuşmazlık bakımından yetkili gördüğü gerekçeyle reddedilebilmektedir.¹⁴⁶

Anglo Amerikan hukukunda ortaya çıkarak dünya geneline yayılan *forum shopping* uygulaması, yine Anglo-Amerikan hukukunda ortaya çıkan *forum non conveniens* öğretisi vasıtasıyla bertaraf edilebilmektedir. *Forum non conveniens* öğretisi uyarınca, birden çok devlet mahkemesinin milletlerarası yetkili olduğu uyuşmazlıklarda; ilgili mahkemeler tarafından, kendisinden daha sıkı ilişkili bir devlet mahkemesinin bulunduğu gerekçeyle yetkisizlik kararı verilebilmektedir. Ancak *forum non conveniens* öğretisi; milletlerarası sözleşmeler vasıtasıyla belirlenen istisnalar haricinde, Türk hukukunda uygulama alanı bulamamaktadır. Zira

¹⁴⁵ Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 556; Esra Dardağan, **Milletlerarası Usul Hukukunda ‘Aşkın Yetki’ Kavramı**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2005, s. 1; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 375; Ekşi, **a.g.e.**, s. 56 vd.; Dardağan, **a.g.e.**, s. 3 vd.

¹⁴⁶ *Forum shopping* kavramına ilişkin bkz. Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 494 vd.; Ekşi, **a.g.e.**, s. 264 vd., 60 vd.; Ziya Akıncı, **Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Sözleşmesine Dayanan Yabancı Derdestlik**, Seçkin Yayıncılık, 1. bs., Ankara, 2002, s. 27 vd., 32 vd. (Yabancı Derdestlik); Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 140; Dardağan, **a.g.e.**, s. 23, 79 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 367 vd.

milletlerarası yetki kurallarımız uyarınca, uyuşmazlığın görülmesi hususunda yer bakımından yetkili bir Türk mahkemesinin bulunması yeterli kabul edilerek; söz konusu uyuşmazlığın ilgili Türk mahkemesinde görülebilmesi için Türkiye Cumhuriyeti ile başkaca bir irtibat halinde bulunması aranmamaktadır. Buna ilaveten, 18.10.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın¹⁴⁷ 'hak arama hürriyeti' kenar başlıklı 36. maddesinin 2. fıkrasında, hiçbir mahkemenin görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamayacağı hususu açıkça düzenlenmektedir.¹⁴⁸

6102 sayılı TTK'nın 105. maddesi uyarınca acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi doğrultusunda, acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklar; Türk mahkemelerinin diğer milletlerarası yetki kuralları uyarınca yabancı müvekkil hakkında milletlerarası yetkiye sahip olmadığı hallerde dahi, acente bakımından yetkili Türk mahkemesinde görülebilmektedir. Bu çerçevede müşterinin veya yabancı müvekkil adına acentenin açtığı davalarda, acente bakımından yetkili Türk mahkemesine milletlerarası yetki kazandırılmış olunmaktadır. Buna ilaveten yabancı tacirler adına acentelik yapanlar bakımından müvekkili mahkemede temsil etme yetkisinin emredici bir niteliğe sahip olması; söz konusu milletlerarası yetki tesisinin, acente ile yabancı müvekkilin yapacakları bir belirleme vasıtasıyla ortadan kaldırılamaması sonucunu doğurmaktadır. Yapılan bu açıklamalar doğrultusunda, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi vasıtasıyla Türk mahkemelerine kazandırılan milletlerarası yetki; hukukumuzdaki milletlerarası yetki düzenlemeleri ile karşılaştırılarak incelenecektir.

¹⁴⁷ RG. 09.11.1982 / 17863 - mükerrer, buradan itibaren 'Anayasa' olarak anılacaktır.

¹⁴⁸ *Forum non conveniens* kavramına ilişkin bkz. Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 495 vd.; Ekşi, **a.g.e.**, s. 264 vd., 60 vd.; Ziya Akıncı, **Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Sözleşmesine Dayanan Yabancı Derdestlik**, Seçkin Yayıncılık, 1. bs., Ankara, 2002, s. 27 vd., 32 vd. (Yabancı Derdestlik); Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 141 vd.; Dardağan, **a.g.e.**, s. 23, 79 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 368 vd.

b. Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine İlişkin MÖHUK'ta Düzenlenen Özel Yetki Kuralları

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi; MÖHUK'un 40. maddesinde yapılan atıf doğrultusunda, iç hukukumuzdaki yer bakımından yetki kuralları uyarınca belirlenmektedir. Bu noktada, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin ayrı kurallar belirlemek yerine; milletlerarası yetkinin varlığı bakımından iç hukukta yetkili bir mahkemenin bulunması esas kabul edilmiştir¹⁴⁹. Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin genel kuralın MÖHUK'un 40. maddesinde belirlenmiş olmasının yanı sıra; Türklerin kişi hallerine ilişkin davalar, yabancıların kişi hallerine ilişkin bazı davalar, miras davaları, iş sözleşmesi ve iş ilişkisi davaları, tüketici sözleşmesine ilişkin davalar ve sigorta sözleşmesine ilişkin davalar bakımından MÖHUK'un 41-46 arası maddelerinde özel yetki kuralları düzenlenmiştir. Bu çerçevede yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tespitinde, öncelikle MÖHUK'ta düzenlenen bir özel yetki kuralının bulunup bulunmadığı hususu incelenmektedir¹⁵⁰.

MÖHUK'ta düzenlenen özel yetki kurallarının kapsamına giren uyuşmazlıklar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, münhasıran söz konusu özel yetki kuralı uyarınca belirlenmektedir. Diğer bir deyişle, MÖHUK'un 41-46 arası maddelerinde düzenlenen özel yetki kuralları uyarınca uyuşmazlık bakımından yetkili bir Türk mahkemesinin bulunmaması halinde; Türk mahkemelerinin söz konusu uyuşmazlık bakımından milletlerarası yetkisinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu noktada MÖHUK'ta yer alan yetki kuralları arasındaki genellik özellik ilişkisinin HMK'dakinden farklı olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Zira HMK'da düzenlenen özel yetki kuralları, genel yetkili mahkemeyi bertaraf etmeksizin davacıya seçimlik bir hak tanımakta iken; MÖHUK'un 41-46 arası maddelerinde düzenlenen özel yetki kuralları, yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin bulunup bulunmadığı belirlenirken

¹⁴⁹ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 460 vd.; Ekşi, **a.g.e.**, s. 44 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 89 vd.; Doğan, **a.g.e.**, s. 64; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 369; Berk Demirkol, **Milletlerarası Yetki Anlaşmaları**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018, s. 9.

¹⁵⁰ Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 545; Doğan, **a.g.e.**, s. 72 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 370.

münhasıran dikkate alınmaktadır. Yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıkların, MÖHUK'un 41-46 arası maddelerinde düzenlenen özel yetki kurallarının kapsamına girmemesi halinde ise; MÖHUK'un genel yetki kuralını belirleyen 40. maddesi uyarınca iç hukukumuzdaki yer bakımından yetki kuralları uygulama alanı bulmaktadır.¹⁵¹

Öğretide, MÖHUK'ta düzenlenen özel yetki kurallarının; MÖHUK'un 40. maddesine istisna teşkil etmediği de ileri sürülen görüşler arasındadır. Bu çerçevede, MÖHUK'ta düzenlenen özel yetki kurallarının kapsamına giren uyuşmazlıklarda; münhasır yetki tesis eden milletlerarası özel yetki kurallarına aykırılık teşkil etmemek kaydıyla, iç hukukumuzdaki yer bakımından yetki kurallarının da uygulanabileceği ifade edilmektedir¹⁵².

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda, acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olduğu uyuşmazlıklar bakımından; öncelikle MÖHUK'ta düzenlenen özel yetki kurallarının incelenmesi gerekmektedir. Bu noktada acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olduğu uyuşmazlıkların, acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanması gerektiğinin tekrarlanması isabetli olacaktır. Zira müessesenin bu özelliği sonucunda, acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olacağı uyuşmazlıklar; MÖHUK'un Türklerin kişi hallerine, yabancıların kişi hallerine, mirasa ve iş sözleşmesi ile iş ilişkisine ilişkin davalarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini düzenleyen 41-44 arası maddelerinin kapsamına girmemektedir. Dolayısıyla acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olacağı yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklarda, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin bulunup bulunmadığının tespit edilmesi adına; öncelikle uyuşmazlığın MÖHUK'un 45. veya 46. maddelerinin kapsamına girip girmediğinin incelenmesi gerekmektedir.

MÖHUK'un 45. maddesi, tüketici sözleşmelerinden doğan davalarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini düzenlemektedir. Söz konusu hükmün,

¹⁵¹ Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 545; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 370 vd.; Demirkol, **a.g.e.**, s. 26 vd., 32 vd.

¹⁵² Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 478; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 121.

milletlerarası özel yetki kuralı niteliğinde oluşuna bağlı olarak; uyuşmazlık bakımından Türk mahkemelerinin yetkili olup olmadığı hususunda öncelikle değerlendirilmesi gerekmektedir. İlgili hüküm uyarınca tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda yetkili Türk mahkemesi, tüketicinin seçimine göre; tüketicinin yerleşim yeri veya mutad meskeni ya da karşı tarafın işyeri, yerleşim yeri veya mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesidir. Söz konusu sözleşmeler uyarınca tüketiciye açılacak olan davalarda ise, tüketicinin Türkiye Cumhuriyeti'ndeki mutad mesken mahkemesi yetkili olmaktadır. Söz konusu düzenleme, ele alınış tarzı itibarıyla zayıf olanın korunması ilkesine dayanmaktadır¹⁵³. Bu çerçevede tüketici sözleşmesinde tüketici olan tarafın zayıf bir pozisyonda bulunacağı varsayılarak; Türk mahkemelerinin yetkisi tesis edilirken tüketicinin yapacağı seçime öncelik verilmiştir. Aynı şekilde tüketiciye karşı açılacak olan davalarda da tüketicinin Türkiye Cumhuriyeti'ndeki mutad meskeni mahkemesi yetkili kılınarak tüketiciye bir kolaylık sağlanması hedeflenmiştir.¹⁵⁴

Yabancılık unsuru taşıyan sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini düzenleyen MÖHUK'un 46. maddesi, sigortacının esas işyeri veya sigorta sözleşmesini yapan şube veya acentesinin Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olacağını; ancak sigorta ettirene, sigortalıya veya lehdara karşı açılacak davalarda yetkili mahkemenin, bu kişilerin Türkiye Cumhuriyeti'ndeki yerleşim yeri veya mutad meskeni mahkemesi olacağını düzenlemektedir. Sigorta sözleşmesine ilişkin davalarda milletlerarası yetkiye sahip olacak Türk mahkemesinin tespitinde de zayıf olanın korunması ilkesi esas alınarak; sigorta ettiren, sigortalı veya lehdarın açacağı ve bu kişilere karşı açılacak davalar bakımından yetkili mahkemenin farklılaşması tercih edilmiştir¹⁵⁵.

¹⁵³ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 478; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 612; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 120 vd.; Doğan, **a.g.e.**, s. 77 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 402; Sema Çörtoğlu Koca, **Zayıf Tarafın Korunduğu Sözleşmelerde Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi (İş, Tüketici ve Sigorta Sözleşmeleri)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 115 vd.; Demirkol, **a.g.e.**, s. 32.

¹⁵⁴ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 478; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 610 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 120 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 400; Demirkol, **a.g.e.**, s. 32.

¹⁵⁵ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 478; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 612 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 121; Doğan, **a.g.e.**, s. 80; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 403; Çörtoğlu Koca, **a.g.e.**, s. 133 vd.; Demirkol, **a.g.e.**, s. 42.

Yabancılık unsuru taşıyan tüketici ve sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan davalarda milletlerarası yetkili Türk mahkemelerini belirleyen MÖHUK'un 45. ve 46. maddeleri, zayıf olanın korunmasını hedefleyen sınırlı münhasır yetki kuralı niteliğindedir¹⁵⁶. Dolayısıyla bu sözleşmelerin zayıf olan tarafına karşı açılacak davaların görüleceği milletlerarası yetkili Türk mahkemeleri, münhasıran MÖHUK'un 45. ve 46. maddeleri uyarınca belirlenmektedir. Bu noktada, müvekkil ile müşteri arasındaki hukuki ilişki bakımından taraf sıfatına sahip olmayan acentenin, yabancı müvekkili adına tüketici veya sigorta sözleşmeleri yapmış veya yapılmasına aracılık etmiş olması; uyuşmazlığın barındırdığı yabancılık unsurunu ortadan kaldırmamakta ve sınırlı münhasır yetki kuralı niteliğindeki MÖHUK'un 45. ve 46. maddelerinin uygulanmasına engel olmamaktadır. Buna bağlı olarak acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olmasının; söz konusu uyuşmazlıklar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini belirleyen sınırlı münhasır yetki kurallarının uygulanmasını engellemeyeceği kanaatindeyiz. Bu çerçevede söz konusu sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin olarak zayıf olan tarafa karşı açılacak davalar; müvekkil veya müvekkil adına acente tarafından açılmış olmasından bağımsız şekilde, MÖHUK'un 45. ve 46. maddeleri uyarınca uyuşmazlığın görülmesi bakımından milletlerarası yetkiye sahip olan Türk mahkemelerinde görülecektir.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda, yabancı müvekkil ile müşteri arasındaki uyuşmazlıkların; ilgili MÖHUK düzenlemeleri uyarınca milletlerarası yetkiye sahip olan Türk mahkemelerinde, doğrudan müvekkile veya müvekkil adına acenteye yöneltilmesi ihtimalleri ortaya çıkmaktadır. Kanaatimizce, yabancı müvekkile karşı açılacak davalar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkiye sahip olması halinde; uyuşmazlıkların doğrudan müvekkile yöneltilmesi gerekmektedir¹⁵⁷. Zira acenteye müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi

¹⁵⁶ Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 610, 612; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 402, 403.

¹⁵⁷ İleri sürdüğümüz görüşün aksi yönünde; müvekkile karşı açılacak davalar bakımından yer bakımından yetkili bir mahkemenin bulunmasının, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olmasına engel teşkil etmeyeceği yönündeki görüş için bkz. Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 787; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 63.

tanınmasına ilişkin hükümet gerekçesinde ve ilgili Yargıtay kararlarında¹⁵⁸ belirtilen, yabancı müvekkile karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açılması olanağının yaratılması amacı; ilgili MÖHUK düzenlemeleri vasıtasıyla sağlanmaktadır.

Buna karşılık MÖHUK'un belirlediği özel yetki kuralları uyarınca yabancı müvekkil bakımından milletlerarası yetkili bir Türk mahkemesi bulunmasına rağmen, uyuşmazlığın müvekkil adına acenteye karşı dava konusu edilmesi; müvekkilin adil yargılanma ve hukuki dinlenilme hakları bakımından sorunlu durumları ortaya çıkarabilecektir. Zira acentenin müvekkilini temsil ettiği davalarda; dava dilekçesi müvekkile tebliğ edilmemekte ve mahkemenin söz konusu uyuşmazlıklara ilişkin olarak müvekkili bilgilendirmesi hususunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Buna bağlı olarak, yabancı müvekkile karşı açılacak davalar bakımından milletlerarası yetkili bir Türk mahkemesinin bulunduğu hallerde; kanaatimizce, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin aksinin kararlaştırılabilmesi gerekmektedir. Bu noktada, Türk vatandaşlarının mahkemeler önünde hak aramasının kolaylaştırılmasını amaçlayan usulî nitelikli bir düzenleme niteliğindeki acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, hizmet ettiği hukuk politikasının; uyuşmazlık taraflarının temel haklarına ilişkin ihlallerin bertaraf edilmesi suretiyle hayata geçirilmesinin daha isabetli olacağı kanaatindeyiz. Ancak 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin mevcut düzenlemesi uyarınca; doğrudan müvekkile yöneltilecek davalar bakımından yetkili bir Türk mahkemesi bulunsa dahi, yabancı tacirler adına faaliyet gösteren acentelere tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin aksi kararlaştırılamamaktadır.

Bu noktada acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklar nedeniyle yabancı müvekkile karşı açılacak davalarda, acentenin bulunduğu yer mahkemesinin milletlerarası yetkili kılınmasına ilişkin görüşümüzün; milletlerarası yetki kuralı olarak benimsenmesi üzerinde durulması gerekmektedir. Zira acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin sorunlu görülen bir hususa karşı üretilen bir çözüm olarak sunulduğu dikkate alınarak; 1956 tarihli ve

¹⁵⁸ Örneğin, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1984/11-582, K. 1986/135, T. 14.02.1986 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=hgk-1984-11-582.htm&kw=`1984/11-582`#fm>>

6762 sayılı TTK döneminde Karayalçın'ın ileri sürdüğü görüşe¹⁵⁹ paralel şekilde, meselenin doğrudan Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin mevzuat düzenlemeleri vasıtasıyla çözülmesi gerektiği kanaatindeyiz. Buna ilaveten söz konusu görüşümüzün milletlerarası yetki kuralı olarak benimsenmesi sonucunda, acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin düzenlendiği 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. ve 3. fıkralarının yürürlükten kaldırılması; sorunun kaynağında çözülmesine imkân sağlayarak, hukuk tekniği da bakımından daha isabetli bir sonuç ortaya çıkaracaktır.

Son olarak, 6102 sayılı TTK ile acentenin yerli müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin emredici niteliğinin ortadan kaldırılmasının; söz konusu yetkinin kaldırıldığı hallerin müşteri tarafından bilinemeyeceği nedeniyle eleştirildiği görüşe¹⁶⁰ dikkat çekilmesi gerekmektedir. Bu noktada, yabancı müvekkil ile müşteri arasındaki uyumsuzlukların, acentenin bulunduğu yer mahkemesinde görülmesi hususundaki milletlerarası yetki düzenlemesinin yasalaştırılması ve buna bağlı olarak acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin yürürlükten kaldırılması halinde; müşteri tarafından müvekkile karşı açılacak davaların hangi mahkemede görüleceği veya kime yöneltileceği hususundaki hukuki belirsizlik de ortadan kaldırılmış olacaktır.

c. Türk Mahkemelerinin Yer İtibariyle Yetkisine İlişkin İç Hukuk Düzenlemeleri

MÖHUK'un 40. maddesinde yapılan atıf doğrultusunda; MÖHUK'ta düzenlenen özel milletlerarası yetki kurallarının kapsamına girmeyen yabancılık unsuru taşıyan uyumsuzluklar bakımından, iç hukukumuzdaki yer bakımından yetki kuralları uygulama alanı bulmaktadır. Bu çerçevede Türk mahkemelerinin yer bakımından yetkisi, HMK ve ilgili diğer kanunlar ile milletlerarası sözleşmeler

¹⁵⁹ Acenteye müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi tanınmasıyla, müşterinin acentenin bulunduğu yerde dava açabilmesini sağlamanın hedeflendiği belirtilerek; iç hukukumuzdaki yetki kuralları vasıtasıyla bu sorunun çözülmemesi halinde, yer bakımından yetkiye ilişkin yeni bir düzenleme yapılması yönündeki görüş için bkz. Karayalçın, **a.g.e.**, s. 532.

¹⁶⁰ Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 228 vd.; Kendigelen, **a.g.e.**, s. 107.

uyarınca belirlenmektedir. Buna ilaveten iç hukukumuzda yetkili mahkemenin belirlenmesinde, uyuşmazlık konusu ile yargı çevresi arasında bir ilişkinin varlığı dikkate alınmakta olup; söz konusu ölçüt, yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tespitinde de esas alınmaktadır.¹⁶¹ Bu çerçevede acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olacağı uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi incelenirken; iç hukukumuzdaki yer bakımından yetki kurallarına da temel olarak değinilmesi gerekmektedir.

Türk mahkemelerinin yer bakımından yetkisi hususunda ilk olarak ele alınacak olan HMK'nın 6. maddesi; davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesinin, genel yetkili mahkeme olduğunu düzenlemektedir. Yerleşim yeri Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunmayan davalılar bakımından genel yetkili mahkeme ise; HMK'nın 9. maddesinde, davalının mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesi olarak düzenlenmiştir. HMK'nın 6. ve 9. maddeleri uyarınca belirlenen genel yetkili mahkemelerin yanı sıra; HMK'da ve ilgili diğer kanunlarda düzenlenen özel yetki kuralları vasıtasıyla, genel yetkili mahkemelerin yetkisi bertaraf edilmeksizin davacıya birden fazla alternatif sunulmaktadır¹⁶². Bununla birlikte iç hukukumuzdaki yer bakımından yetki kuralları uyarınca kesin yetkili bir Türk mahkemesinin bulunduğu hallerde; davanın muhakkak o mahkemede açılması gerekmekte olup, genel yetkili mahkemede dava açılması mümkün olmamaktadır¹⁶³.

Acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda, yabancı müvekkilin Türkiye Cumhuriyeti'nde yerleşim

¹⁶¹ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 451; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 544; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 88; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 373 vd.

¹⁶² Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt I**, s. 432; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, s. 144; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 553 vd.; Mine Akkan, **Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, c. I, 15. bs., İstanbul, 2017, s. 279; Doğan, **a.g.e.**, s. 66 vd.; Karşlı, **a.g.e.**, s. 213; Muşul, **a.g.e.**, s. 83; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 370 vd.; Arslan / Yılmaz / Taşpınar-Ayvaz, **a.g.e.**, s. 211.

¹⁶³ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 456; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt I**, s. 432; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, s. 143; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 548 vd.; Akkan, **Pekcanitez Usûl**, s. 293; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 93 vd.; Doğan, **a.g.e.**, s. 66; Karşlı, **a.g.e.**, s. 231; Muşul, **a.g.e.**, s. 90; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 370 vd.; Arslan / Yılmaz / Taşpınar-Ayvaz, **a.g.e.**, s. 211

yeri veya mutad meskeni bulunan bir gerçek kişi¹⁶⁴ olması halinde; her halükârda söz konusu uyuşmazlıklar bakımından milletlerarası yetkiye sahip bir Türk mahkemesinin bulunduğu söylenebilecektir. Bu çerçevede, HMK'nın 6. ve 9. maddelerinde düzenlenen genel yetki kuralı uyarınca, Türk mahkemelerinin yabancı müvekkil hakkında milletlerarası yetkiye sahip olduğu hallerde; kanaatimizce, uyuşmazlığın doğrudan yabancı müvekkile yöneltilmesi daha isabetli olacaktır. Zira söz konusu hallerde, acenteye verilen müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine dayanak teşkil eden; yabancı müvekkile karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açılması olanağının yaratılması amacı, yer bakımından yetki kuralları vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir.

Genel yetki kuralının düzenlendiği HMK'nın 6. ve 9. maddelerine ilaveten, iç hukukumuzda düzenlenen özel yetki kuralları vasıtasıyla da Türk mahkemelerinin yabancı müvekkil hakkında milletlerarası yetkiye sahip olması söz konusu olabilmektedir. Aşağıda değinilecek olan özel yetki kuralları uyarınca Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkiye sahip olması halinde; diğer örneklerde olduğu gibi, davanın doğrudan yabancı müvekkile karşı açılmasının isabetli olacağı kanaatindeyiz. Zira yabancı müvekkil hakkında milletlerarası yetkili bir Türk mahkemesinin bulunmasına rağmen, yargılamaların müvekkil adına acenteye karşı yürütülmesi; söz konusu yargılamalara ilişkin dava dilekçesinin yabancı müvekkile tebliğ edilmemesi ve mahkemenin yabancı müvekkili bilgilendirmesine ilişkin herhangi bir düzenlemenin bulunmaması nedeniyle, yabancı müvekkilin hukuki dinlenilme ve adil yargılanma haklarının ihlaline neden olabilecektir. Buna ilaveten Türk mahkemelerinin yabancı müvekkil hakkında milletlerarası yetkiye sahip olduğu hallerde; müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi doğrultusunda acenteye karşı dava açılmasında, müşteri bakımından da herhangi bir hukuki yarar bulunmamaktadır.

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin; yer bakımından yetkili mahkemenin belirlenmesine ilişkin genel kuralın yanı sıra, başlıca özel yetki kuralları bakımından da değerlendirilmesi gerekmektedir. Söz gelimi HMK'nın 7. maddesi uyarınca; birden fazla davalının bulunduğu hallerde, davalılardan birinin

¹⁶⁴ Müvekkil ve acentenin, gerçek veya tüzel kişi tacir olabileceğine ilişkin bkz. A. Kaya, **a.g.e.**, s. 5.

yerleşim yeri mahkemesinde dava açılabilir. Ancak maddenin ikinci fıkrası, bu hususa bir sınırlama getirmektedir. Getirilen bu sınırlama uyarınca, davalılardan birinin kendi yerleşim yeri mahkemesinden başka bir mahkemeye getirilmesi amacıyla dava açıldığının tespit edilmesi halinde; bu davalının itirazına bağlı olarak, ilgili davanın diğer davadan ayrılması ve bu davaya ilişkin yetkisizlik kararı verilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu kuralın Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi bakımından sonucu ise; Türk mahkemelerine milletlerarası yetki kazandırmak adına yerleşim yeri Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunan bir kişinin davalı olarak gösterilmesinin engellenmesidir¹⁶⁵. Acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda, müşterinin birden fazla kişiyi davalı olarak gösterme imkânının bulunması ve bu davalılardan birinin Türkiye'de bulunan yerleşim yeri mahkemesinin HMK'nın 7. maddesi uyarınca yetkili olması halinde; doğrudan yabancı müvekkile karşı dava açılması daha isabetli olacaktır. Zira belirtilen bu hallerde, yabancı müvekkil hakkında milletlerarası yetkili bir Türk mahkemesi bulunmaktadır.

HMK'nın 7. maddesine ilişkin yukarıda belirtilenlere ilaveten; acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların, müvekkil ile birlikte acentesine de yöneltilmesi ihtimalinin ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu hususa ilişkin olarak öğretide, müvekkil ile acentenin birlikte taraf gösterildiği davaların; müvekkile karşı yürütülmesine devam edilmesi ve acente bakımından usul yönünden reddedilmesi gerektiği ileri sürülmektedir¹⁶⁶. Ancak HMK'nın 7. maddesine dayanılarak müvekkil ve acentenin birlikte taraf gösterildiği davaların acente bakımından reddedilmesi, itiraz edilmesi halinde ilgili Türk mahkemesinin yabancı müvekkil hakkında yetkisizlik kararı vermesini gerektirecektir. Sonuç olarak buradaki problemlili durumun aşılabilmesi adına; acentenin yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmeler nedeniyle yabancı müvekkile karşı açılacak davalarda, acentenin bulunduğu yer mahkemesinin milletlerarası yetkili

¹⁶⁵ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 493, dn. 215; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 138, dn. 207; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 378.

¹⁶⁶ Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 786; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 224 vd.; Altay, **a.g.m.**, s. 233; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 63; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 981.

mahkeme olarak kabul edilmesine ilişkin yeni bir düzenleme yapılması hususundaki görüşümüzün benimsenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

HMK'nın 9. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nde yerleşim yeri bulunmayanlar hakkında mutad mesken mahkemesinin genel yetkili mahkeme olarak düzenlenmesinin yanı sıra; malvarlığına ilişkin davalarda, uyuşmazlık konusu malvarlığı unsurlarının bulunduğu yer mahkemesi yetkili mahkeme olarak belirlenmiştir. Söz konusu hüküm uyarınca, acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmenin Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunan bir malvarlığına ilişkin olması halinde; Türk mahkemeleri, yabancı müvekkil ile müşteri arasındaki uyuşmazlıklar bakımından milletlerarası yetkiye sahip olmaktadır.

HMK'nın 10. maddesi uyarınca; sözleşmeden doğan davaların, sözleşmenin ifa edileceği yer mahkemesinde açılabileceği düzenlenmektedir. Bu çerçevede, acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerin ifa yerinin Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunması halinde; söz konusu sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda, Türk mahkemelerinin doğrudan müvekkil hakkında milletlerarası yetkiye sahip olacağı görülmektedir. Bu noktada acenteler aracılığıyla yapılan söz konusu sözleşmelerin büyük çoğunluğunun ifa yerinin, Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunacağı görülmektedir. Buna bağlı olarak, doğrudan müvekkile yöneltilecek davalar bakımından yetkili mahkemenin; HMK'nın 10. maddesi uyarınca tesis edilebileceği kanaatindeyiz.

HMK'nın 12. maddesi, taşınmazlar üzerindeki ayni haklara ilişkin davalar ile taşınmazın zilyetliğine veya alıkoyma hakkına ilişkin davalarda; taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinin kesin yetkili olduğunu düzenlemektedir¹⁶⁷. Bu çerçevede acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmenin, HMK'nın 12. maddesinin kapsamına giren bir uyuşmazlığa ilişkin olması halinde; taşınmazın bulunduğu yerdeki Türk mahkemeleri, söz konusu uyuşmazlık hakkında milletlerarası anlamda münhasır yetkiye sahip olacaktır. Buna bağlı olarak

¹⁶⁷ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 455; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 584 vd.; Akkan, **Pekcanitez Usûl**, s. 293; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 92 vd.; Doğan, **a.g.e.**, s. 70; Karlı, **a.g.e.**, s. 231; Muşul, **a.g.e.**, s. 92 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 387; Arslan / Yılmaz / Taşpınar-Ayvaz, **a.g.e.**, s. 223.

uyuşmazlığın, müvekkil adına acenteye veya doğrudan müvekkile yöneltilmesinden bağımsız şekilde; taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinde görülmesi gerekmektedir. Bu noktada acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılıkta bulunduğu sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların taşınmazlar üzerindeki aynı haklara, taşınmazların zilyetliğine veya alıkoyma hakkına ilişkin olması halinde; taşınmazın bulunduğu yer mahkemesi, yabancı müvekkil hakkında milletlerarası yetkiye sahip olacaktır.

Türk mahkemelerinin yer bakımından yetkisine ilişkin özel yetki kuralları çerçevesinde son olarak inceleyecek olduğumuz HMK'nın 13. maddesi; kesin yetki kuralının bulunmadığı hallerde, asıl davaya bakan mahkemenin karşı davaya bakmaya da yetkili olacağını düzenlemektedir¹⁶⁸. Bu noktada acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin olarak müşterinin veya yabancı müvekkilin daha önceden Türk mahkemelerinde dava açmış olması halinde; uyuşmazlığın diğer tarafının söz konusu mahkemede karşı dava açabileceği çıkarımı yapılabilecektir. Bu çerçevede yabancı müvekkil veya müşteri tarafından açılmış olan bir davanın bulunduğu hallerde; söz konusu uyuşmazlıklara ilişkin olarak açılacak karşı davalar bakımından, ilgili Türk mahkemesinin yabancı müvekkil hakkında milletlerarası yetkiye sahip olacağı görülmektedir.

Yukarıda incelenen hususların yanı sıra, HMK'nın 19. maddesinde tarafların cevap dilekçelerinde mahkemenin yetkisine itiraz edebileceği; kesin yetki kuralına tabi olunan haller ayrı tutulmak kaydıyla, davanın açıldığı mahkemenin tarafların yetki itirazında bulunmamasına bağlı olarak yetkili hale geleceği düzenlenmektedir. Buna karşılık kesin yetki kurallarının kapsamına giren hallerde mahkemenin yetkili bulunmasının, HMK'nın 114. maddesi uyarınca dava şartı niteliğinde oluşuna bağlı olarak; ilgili mahkemenin yetkili olup olmadığı hususu dava süresince re'sen denetlenmektedir. Bu çerçevede, iç hukukumuzdaki yer bakımından yetki kuralları uyarınca kesin yetkili bir Türk mahkemesinin bulunmadığı hallerde; milletlerarası anlamda yetkisiz bir mahkemede açılan davaya karşı yetki itirazında bulunulmaması,

¹⁶⁸ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 461; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 561 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 99; Doğan, **a.g.e.**, s. 71; Karşlı, **a.g.e.**, s. 217; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 388; Arslan / Yılmaz / Taşpınar-Ayvaz, **a.g.e.**, s. 217.

ilgili Türk mahkemesine milletlerarası yetki kazandıracaktır¹⁶⁹. Buna bağılı olarak, acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan davaların yetkisiz mahkemelerde görüldüğü hallerde, HMK'nın 19. maddesinde belirtilen yetki itirazının yapılmaması; uyuşmazlığın görüldüğü mahkemelere yabancı müvekkil hakkında milletlerarası yetki kazandıracaktır.

Acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların, yukarıda incelenen yer bakımından yetki kuralları uyarınca doğrudan yabancı müvekkil hakkında milletlerarası yetkiye sahip olan Türk mahkemelerinde görülebileceği hallerde; söz konusu davaların müvekkil adına acente tarafından yürütülmesinin isabetli bir sonuç doğurmayacağı kanaatindeyiz. Zira uyuşmazlığın müvekkil adına acenteye yöneltilmesi halinde; müvekkilin söz konusu yargılamalara ilişkin mahkeme tarafından bilgilendirilmemesine bağılı olarak, hukuki dinlenilme ve adil yargılanma haklarına ilişkin ihlaller ortaya çıkabilmektedir. Bu sorunun ortadan kaldırılabilmesi adına, müvekkil hakkında yetkili bir Türk mahkemesinin bulunduğı hallerde; acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin aksinin kararlaştırılabilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Ancak 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, yabancı tacirler adına faaliyet gösteren acentelerin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin emredici bir niteliğe sahip olduğı görülmektedir.

Bu çerçevede, söz konusu uyuşmazlıklara ilişkin olarak yabancı müvekkile karşı açılacak davalar hakkında acentenin bulunduğı yer mahkemesinin yetkili kılınmasına ilişkin görüşümüzün benimsenerek yasalaştırılmasının; buna bağılı olarak da acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin yürürlükten kaldırılmasının isabetli olacağı kanaatindeyiz. Zira, yabancı müvekkile karşı açılacak davalar bakımından acentenin bulunduğı yer mahkemesine milletlerarası yetki kazandırılması vasıtasıyla; hem müvekkile karşı dava açacak müşteriler bakımından acentenin yetkisinin kaldırılıp kaldırılmadığı hususunda yaşanabilecek belirsizliğin ortadan kaldırılması, hem de yabancı müvekkile karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde dava

¹⁶⁹ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 483; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 590; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 126; Doğan, **a.g.e.**, s. 72; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 392.

açılması olanağının yaratılmasına ilişkin hukuk politikasının sürdürülebilmesi sağlanmış olacaktır.

3. Yetki Anlaşmalarının Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisi Bakımından Sonuçları

a. Genel Olarak

Hukuki ilişkilerin tarafları, aralarındaki sözleşmelere ithal edecekleri bir yetki şartı veya yapılacak ayrı bir yetki sözleşmesi vasıtasıyla aralarındaki doğmuş veya doğacak uyuşmazlıkların görüleceği mahkemeyi kararlaştırabilmektedir¹⁷⁰. Tarafların uyuşmazlıklarının görüleceği mahkemeye ilişkin yapacakları yetki anlaşmaları, irade serbestisi ilkesinin bir yansıması niteliğindedir. Bu çerçevede HMK'nın 17. maddesi uyarınca tacirler ve kamu tüzel kişileri, yetki anlaşmaları vasıtasıyla uyuşmazlıklarının görüleceği yetkili Türk mahkemesini kararlaştırabilmektedir. Buna ilaveten MÖHUK'un 47. maddesi uyarınca taraflar, yer bakımından yetkinin münhasır yetki esasına göre tayin edilmediği hallerde; yabancılık unsuru taşıyan borç ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklarının görülmesi hususunda yabancı bir devlet mahkemesini yetkilendirilebilmektedir.

Taraflar uyuşmazlıklarının görüleceği yetkili mahkemeyi önceden kararlaştırmak suretiyle, uyuşmazlık ortaya çıktığında hangi devlet mahkemesinde ve buna bağlı olarak hangi usule tabi olarak yargılanacaklarını belirleyerek; hukuki güvenlik ve belirliliğin sağlanmasını amaçlamaktadır. Buna karşılık yetki anlaşmasının bulunmadığı hallerde; uyuşmazlığın hangi yetkili mahkemede görüleceği, davacının inisiyatifine bırakılmış olmaktadır. Davacının bu inisiyatifi

¹⁷⁰ Postacıoğlu, **a.g.e.**, s. 159 vd.; Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 483; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt I**, s. 555; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, s. 170 vd.; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 614; Akkan, **Pekcanıtez Usûl**, s. 304; Ekşi, **a.g.e.**, s. 123 vd.; Şanlı, **a.g.e.**, s. 84; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 126; Doğan, **a.g.e.**, s. 81 vd.; Karlı, **a.g.e.**, s. 223; Muşul, **a.g.e.**, s. 86; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 404; Nur Bolayır, **Medenî Usûl Hukukunda Yetki Sözleşmeleri**, Beta Basım, İstanbul, 2009, s. 51 vd.; Arslan / Yılmaz / Taşpınar-Ayvaz, **a.g.e.**, s. 225.

kullanması sonucunda, söz konusu uyuşmazlıkların davacıya en elverişli imkanları sunabilecek mahkemede görülmesine imkân tanınmış olacak; davalı bakımından ise uyuşmazlığın aşırı yetki tesis eden bir devlet mahkemesinde görülmesi veya beklenmedik bir yargılama usulüne tabi olunması gibi ihtimallere bağlı olarak, hukuki güvenlik ve belirliliğin sağlanamaması söz konusu olacaktır¹⁷¹. Bu çerçevede, tarafların uyuşmazlığın ortaya çıkmasından önce yapacakları bir yetki anlaşması vasıtasıyla uyuşmazlığın görüleceği mahkemeyi kararlaştırmalarının; her iki tarafın menfaatlerinin korunması bakımından en isabetli uygulama olacağı görülmektedir. Bu noktada müvekkil ile müşteri arasında, acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelere ilişkin olarak akdedilen yetki anlaşmalarının; acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi bakımından doğuracağı etkinin ayrıca ele alınması gerekmektedir.

Müvekkil ile müşteri arasında yapılan yetki anlaşmaları vasıtasıyla uyuşmazlığın görüleceği mahkemenin belirlendiği hallerde; tarafların yetki itirazında bulunmaması ihtimali saklı kalmak kaydıyla, uyuşmazlıkların başka bir mahkemede görülmesi söz konusu olmamaktadır. Buna ilaveten müvekkil ile müşteri arasındaki yetki anlaşmaları; borç ilişkilerinin nisbiliği ilkesi¹⁷² uyarınca yalnızca müvekkil ve müşteri bakımından bağlayıcı olmaktadır. Bu noktada yabancı tacirler adına faaliyet gösteren acentelerin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, emredici niteliğine bağlı olarak; yetki anlaşmalarının doğuracağı sonuçların, yerli ve yabancı tacirler adına faaliyet gösteren acenteler bakımından bir ayrıma tabi tutulması gerekmektedir.

Kanaatimizce müvekkili mahkemede temsil etme yetkisi doğrultusunda acente tarafından veya acenteye karşı açılacak davaların görüleceği mahkemelerin, yetki anlaşmaları vasıtasıyla yetkisiz hale getirilmesi ve söz konusu anlaşmaların yalnızca müvekkil ile müşteri bakımından bağlayıcı olması; yerli tacirler adına faaliyet gösteren acentelerin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, dolaylı olarak

¹⁷¹ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 494; Şanlı, **a.g.e.**, s. 84 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 140; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 404.

¹⁷² Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Yetkin Yayınları, 22. bs., Ankara, 2017, s. 18; Kemal Oğuzman / Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Vedat Kitapçılık, 16. bs., c. 1, İstanbul, 2018, s. 27; Haluk Nami Nomer, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Beta Basım, 16. bs., İstanbul, 2018, s. 16 vd.

kaldırıldığını göstermektedir. Zira müvekkil ile müşterinin, uyuşmazlığın görülmesi hususunda kendilerine en elverişli imkanları sunan mahkemenin belirlenmesi hususunda ortaklaşan iradeleri; söz konusu davaların belirlenen mahkemede görülmesi sonucunda ortaya çıkabilecek külfetlerin peşinen kabul edildiğini göstermektedir. Bu çerçevede müvekkil ile müşteri arasında yapılan yetki anlaşmalarının, acentenin yerli müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin aksinin kararlaştırılması amacına hizmet ettiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Yukarıda belirtilen çerçevede yapılan yetki anlaşmaları vasıtasıyla, Türk mahkemelerinin veya yabancı devlet mahkemelerinin yetkilendirilmesi; yerli tacirlerin acenteleri bakımından herhangi bir farklılık arz etmemektedir. Bununla birlikte 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrasında, acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin aksinin kararlaştırılamayacağının düzenlenmesi ve bu düzenlemenin yabancı tacirlere karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açılması olanağının yaratılması amacına dayandırılması; yabancı müvekkil ile müşteri arasındaki yetki anlaşmalarının, Türk mahkemelerini veya yabancı devlet mahkemelerini yetkilendirmesi bakımından ikili bir ayrıma tabi tutulmasını gerektirmektedir. Bu noktada, her halükârda tarafların iradelerine üstünlük tanınması gerektiği kanaatine sahip olmakla birlikte; meselenin tüm olasılıklar bakımından ele alınabilmesi adına, söz konusu incelemenin bu ayrıma tabi olarak yapılmasının isabetli olacağını düşünmekteyiz.

b. Yetki Anlaşmaları Vasıtasıyla Türk Mahkemelerinin Yetkilendirilmesi

MÖHUK'un 40. maddesinde yapılan atıf doğrultusunda; tarafların yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklarının görüleceği Türk mahkemesini belirlemeleri, iç hukuktaki yer bakımından yetki kurallarına tabi olmaktadır. Bu çerçevede yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklarda taraflar; HMK'nın 17. maddesi uyarınca, uyuşmazlıklarının belirli bir Türk mahkemesinde görülmesi hususunda anlaşabilmektedir. Buna ilaveten HMK'nın 17. maddesinin 1. fıkrasının son cümlesi uyarınca; taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, yalnızca yetki anlaşmasıyla belirlenen

mahkeme uyuşmazlığın görülmesi bakımından yetkili olmaktadır. Yetki anlaşmasına rağmen davanın başka bir Türk mahkemesinde açılması halinde ise, tarafların HMK'nın 19. maddesi uyarınca yetki itirazında¹⁷³ bulunması gerekmektedir.¹⁷⁴ Bununla birlikte HMK'nın 17. maddesindeki, yalnızca tacirler ve kamu tüzel kişilerinin yetki anlaşması yapabileceğine¹⁷⁵ ilişkin hüküm, yabancılık unsuru taşıyan sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklar bakımından da geçerliliğini korumaktadır¹⁷⁶.

Yetki anlaşmalarının yargılama usulüne ilişkin olması ve yargılama usulüne ilişkin müesseselerin *lex fori*ye tabi olması; Türk mahkemelerini yetkilendiren anlaşmaların geçerlilik şartlarının, Türk hukuku uyarınca belirlenmesini gerektirmektedir. Bu çerçevede HMK'nın 18. maddesi uyarınca yetki anlaşmasına konu olacak uyuşmazlıklar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri ve Türk mahkemelerinin kesin yetkili olmadığı hallere ilişkin olmalıdır. Buna ilaveten, yetki anlaşmalarına konu olan uyuşmazlıkların kaynaklandığı sözleşme veya hukuki ilişkinin belirli veya belirlenebilir olması ve söz konusu yetki anlaşmasının yazılı olarak yapılması gerekmektedir. Yetki anlaşmalarının geçerliliği hususunda, yukarıda belirtilenler haricinde başkaca bir geçerlilik şartı aranmamakta olup; tarafların Türk

¹⁷³ Kanaatimizce söz konusu yetki itirazı; uyuşmazlığın tarafı olan müvekkil ve müşterinin yanı sıra, müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olan acente tarafından da yapılabilmektedir. Zira acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi; özel yetkiye tabi olanlar haricindeki yargılama işlemlerinin tamamını kapsamaktadır.

¹⁷⁴ Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 632; Şanlı, **a.g.e.**, s. 87 vd.; Doğan, **a.g.e.**, s. 82; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 405; Demirkol, **a.g.e.**, s. 96 vd.

¹⁷⁵ HMK'nın 17. maddesi uyarınca yetki anlaşması yapabileceği belirtilen kamu tüzel kişilerinin tespiti bakımından ihtilaflı bir durum bulunmamakla birlikte; tacir olarak kabul edilecek kişilerin tespiti önem arz etmektedir. Bu çerçevede herhangi bir devlet hukuku uyarınca tacir sıfatını kazanmış olan kişilerin, HMK'nın 17. maddesi uyarınca yetki anlaşması yapabileceğine ilişkin bkz. Şanlı, **a.g.e.**, s. 88 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 407.

¹⁷⁶ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 483 vd.; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 633 vd.; Akkan, **Pekcanitez Usûl**, s. 316 vd.; Şanlı, **a.g.e.**, s. 94 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 127 vd.; Doğan, **a.g.e.**, s. 91 vd.; Karşı, **a.g.e.**, s. 224, 234; Muşul, **a.g.e.**, s. 95 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 407 vd.; Arslan / Yılmaz / Taşpınar-Ayvaz, **a.g.e.**, s. 228 vd.; A. İpek Sarıöz-Büyükalp, **AİHS ve AİHM Kararlarının da İncelenmesi Suretiyle Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usul Hukuku Üzerindeki Etkileri**, On İki Levha Yayıncılık İstanbul, 2018, 364 vd.

Yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklarda yabancı devlet mahkemelerinin yetkilendirilmesi, tarafların tacir veya kamu tüzel kişisi olması şartına bağlanmamışken; Türk mahkemelerinin yetkilendirilmesi bakımından bu şartın aranmasının eleştirildiği görüş için bkz. Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 483, dn. 195; Nomer, Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 633; **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 127, dn. 192; Sarıöz-Büyükalp, **a.g.e.**, 364 vd.

mahkemelerini yetkilendiren bir anlaşma yapabilmesi bakımından uyuşmazlığın Türkiye Cumhuriyeti ile bağlantılı olması vb. bir şart aranmamaktadır.¹⁷⁷

Acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklar, yabancı müvekkil ve müşteri arasında yapılacak olan yetki anlaşmaları vasıtasıyla belirlenen Türk mahkemelerinde görülebilecektir. Ancak bu noktada, acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olduğu uyuşmazlıkların, kesin yetki hallerinden birine ilişkin olmaması ve yetki anlaşması yapacak olan müşterinin tacir veya kamu tüzel kişisi olması gerekmektedir. Belirtilen bu şartlara uygun şekilde akdedilen yetki anlaşmalarının bulunduğu hallerde; taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, uyuşmazlıkların yetkilendirilen mahkemelerde görülmesi gerekmektedir. Zira, acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olduğu uyuşmazlıkların görüleceği mahkemeler, münhasır yetkili konumda bulunmamaktadır. Buna ilaveten, uyuşmazlığın görüleceği mahkemenin yetki anlaşması vasıtasıyla belirlenmesi; tarafların mahkemeye erişim hakkını ortadan kaldırmamakta ve yer bakımından yetki kuralları uyarınca yetkili konumda bulunan mahkemelere başvurma imkanından iradi olarak vazgeçildiğini göstermektedir¹⁷⁸.

Yukarıda belirtilenlerin yanı sıra, acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların görülmesi hususunda taraflarca yetkilendirilen bir Türk mahkemesinin bulunması; yabancı tacirlere karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açılabilmesine imkân tanımaktadır. Buna bağlı olarak acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine ilişkin olarak hükümet gerekçesinde ve ilgili Yargıtay kararlarında¹⁷⁹ belirtilen söz konusu amacın; yetki anlaşmaları vasıtasıyla gerçekleştirilebileceği sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu çerçevede, müvekkil ile müşteri tarafından uyuşmazlıkların görülmesi hususunda belirli bir Türk mahkemesinin yetkilendirildiği hallerde; tarafların yetki

¹⁷⁷ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 483 vd.; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 632 vd.; Şanlı, **a.g.e.**, s. 93; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 127 vd.; Doğan, **a.g.e.**, s. 92; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 406 vd.

¹⁷⁸ Sarıöz-Büyükalp, **a.g.e.**, 138.

¹⁷⁹ Örneğin, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1984/11-582, K. 1986/135, T. 14.02.1986 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=hgk-1984-11-582.htm&kw=`1984/11-582`#fm>>

itirazında bulunmaması ihtimali saklı kalmak kaydıyla, yer bakımından yetkili mahkemelerin yetkisi bertaraf edilmekte ve borç ilişkilerinin nisbiliği ilkesi¹⁸⁰ uyarınca ilgili anlaşma yalnızca müvekkil ve müşteri bakımından bağlayıcı olmaktadır. Bunun yanı sıra tarafların yetki anlaşması vasıtasıyla belirledikleri mahkemenin, kendilerine en elverişli imkânları sunacağı düşünülerek tercih edildiği göz önünde bulundurulduğunda; söz konusu mahkemeye başvurulmasından kaynaklanacak külfetlerin, taraflarca peşinen kabul edildiği görülmektedir. Dolayısıyla tarafların yetki anlaşması vasıtasıyla belirledikleri mahkemeye başvurmaması veya belirlenen bu mahkemedeki yargılamaların müvekkilin acentesi tarafından yürütülmesi; kanaatimizce tarafların yetki anlaşması yapılması hususundaki iradeleriyle çelişen bir sonuca neden olacaktır. Zira taraflar yetki anlaşması yaparak, ilgili yargılamaları belirlenen mahkemede yürütülecekleri hususunda bir taahhütte bulunmaktadır.

Yapılan bu değerlendirmede esas alınması gereken ölçüt; acenteye tanınan yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin emredici şekilde düzenlenmesinin, müşteriye sağladığı hukuki menfaat ile tarafların yetki anlaşması yapılması hususundaki iradelerinin korunmasına ilişkin hukuki menfaatten hangisine üstünlük tanınacağıdır. Kanaatimizce, yetki anlaşması vasıtasıyla Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği hallerde; kanun koyucunun korumayı hedeflediği hukuki menfaati ihlal edecek bir sonuç ortaya çıkmamaktadır. Zira söz konusu yetki anlaşmaları, müşterinin Türk mahkemeleri önünde hak arama hürriyetine yönelik herhangi bir ihlale neden olmamakta; bilakis açılacak davaların hangi mahkemede görüleceği veya kime yöneltileceği hususlarında hukuki belirliliğin sağlanmasına hizmet etmektedir. Bu çerçevede her ne kadar acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi, emredici şekilde düzenlenmiş de olsa; kanaatimizce tarafların yetki anlaşması yapılması hususundaki iradelerine ağırlık verilmesi gerekmektedir. Diğer yandan müvekkili mahkemede temsil etme yetkisinin, acente açısından aynı zamanda bir yükümlülük niteliğinde olduğu dikkate alındığında; yer bakımından yetki kuralları tarafından öngörülmeeyen yargı çevrelerinde yürütülecek

¹⁸⁰ Ayrıntılı inceleme için bkz. Eren, **a.g.e.**, s. 18; Oğuzman / Öz, **a.g.e.**, s. 27; H. N. Nomer, **a.g.e.**, s. 16 vd.

yargılamaların, acentenin söz konusu yükümlülüğünü haddinden fazla arttıracak sonucuna ulaşılmaktadır.

Yukarıda belirtilenlerin yanı sıra; söz konusu yetki anlaşmalarının, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin aksinin kararlaştırılması amacıyla yapıldığı hallerin ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira hukuki ilişkinin güçlü tarafının, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin kaldırılmasını amaçlayarak; yetki anlaşması yapılması hususundaki iradesini hukuki ilişkinin zayıf tarafına dayatması söz konusu olabilecektir. Nitekim taraflardan birinin ancak doğrudan kabul etmek suretiyle taraf olabildiği sözleşmelerde veya genel işlem şartlarında yer verilen yetki anlaşmaları; zayıf taraf üzerindeki ekonomik ve sosyal hakimiyetin kullanılması vasıtasıyla akdedilebilmektedir. Bu noktada söz konusu yetki anlaşmalarının, 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun¹⁸¹ 2. maddesinde düzenlenen dürüstlük kuralı veya TBK'nın 20. maddesinde düzenlenen genel işlem şartlarının yazılmamış sayılacağı ilkesi vasıtasıyla geçersiz kılınabileceği belirtilmektedir¹⁸². Belirtilen haller ayrı tutulmak kaydıyla, Türk mahkemelerini yetkilendiren anlaşmaların yalnızca tacir ve kamu tüzel kişileri tarafından yapılabileceğini göz önünde bulundurarak; muvazaalı şekilde yapıldığının tespit edilmediği hallerde, ilgili anlaşmaların ayakta tutulması gerektiği kanaatindeyiz.

c. Yetki Anlaşmaları Vasıtasıyla Yabancı Devlet Mahkemelerinin Yetkilendirilmesi

Devletler, ülkeleri üzerindeki egemenlik hakları doğrultusunda; mahkemelerinin milletlerarası yetkisini serbestçe belirleyebilmektedir¹⁸³. Buna ilaveten pek çok devletin hukuk sisteminde; tarafların, borç ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklarının yabancı devlet mahkemelerinde görülmesine ilişkin anlaşmalar

¹⁸¹ RG. 08.12.2001 / 24607, buradan itibaren 'TMK' olarak anılacaktır.

¹⁸² Şanlı, **a.g.e.**, s. 103.

¹⁸³ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 426; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 590; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 57; Doğan, **a.g.e.**, s. 64.

yapabileceğinin kabul edildiği görülmektedir¹⁸⁴. Türk hukukunda söz konusu hususun düzenlendiği MÖHUK'un 47. maddesi uyarınca; taraflar, yabancılık unsuru taşıyan borç ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklarının yabancı bir devlet mahkemesinde görülmesini kararlaştırılabilmektedir. Bu çerçevede, Türk mahkemelerinin yer bakımından yetkisinin münhasır yetki esasına göre belirlenmemiş olduğu hallerde; tarafların yetki anlaşması yapabileceği ve söz konusu yetki anlaşmasının yazılı şekilde yapılması gerektiği kabul edilmektedir. Buna ilaveten iç hukukta Türk mahkemelerinin yer bakımından yetkisinin kesin yetki esasına göre belirlendiği her durumun, milletlerarası usul hukuku bakımından münhasır yetki niteliğini haiz olmayacağı; sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklarda yetki anlaşması yapılabileceği ileri sürülmektedir¹⁸⁵.

Yabancılık unsuru taşıyan borç ilişkilerinden doğan uyuşmazlıkların görülmesi hususunda yabancı devlet mahkemeleri lehine akdedilen yetki anlaşmaları, ilgili uyuşmazlıklar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini ortadan kaldırmaktadır. Ancak MÖHUK'un 47. maddesi uyarınca; taraflarca yetkilendirilen yabancı devlet mahkemesinin kendisini yetkisiz sayması veya Türk mahkemelerinde görülen davalarda yetki itirazında bulunulmaması, söz konusu uyuşmazlıkların Türk mahkemelerinde görülebilmesine imkân tanımaktadır¹⁸⁶.

Zayıf olanın korunması ilkesi çerçevesinde, uyuşmazlıkların görüleceği mahkemenin yalnızca tacirler ve kamu tüzel kişileri tarafından belirlenebileceğini düzenleyen HMK'nın 17. maddesinin aksine; MÖHUK'un 47. maddesi, bu hususta herhangi bir sınırlama getirmemektedir. Bununla birlikte zayıf olanın korunması ilkesinin; MÖHUK'un 47. maddesi uyarınca iş sözleşmeleri ile iş ilişkilerinden,

¹⁸⁴ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 490; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 614; Akkan, **Pekcanıtez Usûl**, s. 304; Şanlı, **a.g.e.**, s. 98 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 136; Doğan, **a.g.e.**, s. 82; Karşı, **a.g.e.**, s. 225; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 412.

¹⁸⁵ Şanlı, **a.g.e.**, s. 107; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 417, dn. 172.

¹⁸⁶ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 492; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 624; Şanlı, **a.g.e.**, s. 110; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 137; Doğan, **a.g.e.**, s. 89 vd.; Emre Esen, "Yabancı Mahkeme Lehine Yapılan Yetki Anlaşmasına Dayanan Yetki İtirazının Değerlendirilmesinde Dürüstlük Kuralının Etkisi ve Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 6.3.2009 Tarihli İçtihadının Eleştirisi", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Sa. 31, c. I, İstanbul, 2011, s. 201 (Yabancı Mahkeme Lehine Yapılan Yetki Anlaşmasına Dayanan Yetki İtirazının Değerlendirilmesinde Dürüstlük Kuralının Etkisi); Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 422; Bolayır, **a.g.e.**, s. 163 vd.; Demirkol, **a.g.e.**, s. 213 vd.

tüketici sözleşmelerinden ve sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tarafların anlaşmasıyla bertaraf edilememesi şeklinde karşılık bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede yabancılık unsuru taşıyan borç ilişkilerinden kaynaklanan sözleşmelerin, MÖHUK'un 44., 45. ve 46. maddelerinde düzenlenen hallerden birine ilişkin olmaması halinde tarafların yabancı devlet mahkemelerini yetkilendirebilecekleri; buna ilaveten söz konusu yetki anlaşmalarının geçerli kabul edilmesi için tarafların tacir veya kamu tüzel kişisi olmalarının gerekmeyeceği sonucuna ulaşılmaktadır.¹⁸⁷ Bununla birlikte tarafların yabancı bir devlet mahkemesini yetkilendirdiği hallerde; uyuşmazlığın yetkilendirilen yabancı devlet mahkemesinde görülebilmesi için, söz konusu yetkilendirmenin ilgili devletin hukukuna göre geçerli olması gerekmektedir. Bu çerçevede, yetki anlaşmalarının yalnızca kamu tüzel kişileri ve tacirler tarafından yapılabileceğine veya buna benzer hususlara ilişkin ilgili devletin hukukunda yer alan sınırlamalar; uyuşmazlığın belirlenen mahkemede görülebilmesi bakımından dikkate alınacaktır.

Buna karşılık Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin yabancı devlet mahkemelerinin yetkilendirildiği bir uyuşmazlığa ilişkin 12.05.2014 tarihli kararında¹⁸⁸; HMK'nın 17. maddesine dayanılarak yetki anlaşmalarının yalnızca tacirler veya kamu tüzel kişileri tarafından yapılabileceği belirtmektedir. Öğretide Yargıtay'ın bu yaklaşımı eleştirilerek konu olmakla birlikte¹⁸⁹; Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 30.10.2017 tarihli¹⁹⁰ ve 18.10.2017 tarihli¹⁹¹ kararlarında da aynı bakış açısının korunduğu görülmektedir. Bu noktada Yargıtay'ın söz konusu kararlarına dayanak teşkil eden bakış açısının isabetli olmadığı görüşüne katılmaktayız. Kanaatimizce yabancı devlet mahkemelerinin yetkilendirilebilmesi, tarafların tacir veya kamu tüzel kişisi olmasını

¹⁸⁷ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 483, dn. 195; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 633 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 127, dn. 192; Doğan, **a.g.e.**, s. 87 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 416; Demirkol, **a.g.e.**, s. 104 vd.

¹⁸⁸ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2014/6547, K. 2014/9040, T. 12.05.2014 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2014-6547.htm&kw=`2014/6547`#fm>>

¹⁸⁹ Doğan, **a.g.e.**, s. 87 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 416, dn. 170. Karşı yönde bkz. Demirkol, **a.g.e.**, s. 107.

¹⁹⁰ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2016/3848, K. 2016/5825, T. 30.10.2017 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2016-3848.htm&kw=`2016/3848`#fm>>

¹⁹¹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2016/2760, K. 2017/5486, T. 18.10.2017 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2016-2760.htm&kw=`2016/2760`#fm>>

gerektirmemektedir. Bu çerçevede, acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklar bakımından yabancı devlet mahkemelerinin yetkilendirildiği anlaşmaların; müşterinin tacir veya kamu tüzel kişisi olması şartına bağlanmasının isabetli olmayacağı kanaatindeyiz.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda, acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda, yabancı devlet mahkemelerinin yetkilendirilmesine ilişkin anlaşmaların; acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisini ne şekilde etkileyeceğinin incelenmesi gerekmektedir. Zira yabancı devlet mahkemeleri lehine yetki anlaşmalarının yapıldığı hallerde, belirli istisnalar¹⁹² haricinde yabancı müvekkile karşı Türk mahkemelerinde dava açma imkânı bulunmamakta; bu durum ise kanun koyucunun acenteye müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi tanınması hususunda dayanak kabul ettiği, yabancı müvekkile karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açılabilmesi amacıyla çelişen bir sonuca neden olmaktadır.

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, yalnızca sözleşmesel ilişkilerden kaynaklanan uyuşmazlıklar bakımından geçerli olması doğrultusunda; müşteri ile yabancı müvekkil, söz konusu uyuşmazlıklar üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilmektedir. Bu çerçevede müessesenin emredici niteliğinin, yabancı müvekkil adına yürütülecek uyuşmazlıkların görüleceği Türk mahkemelerini¹⁹³ münhasır yetkili hale getirmemesine bağlı olarak; müşteri ile yabancı müvekkil arasında yabancı devlet mahkemeleri lehine yetki anlaşması yapılabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum ise yer bakımından yetki kuralları uyarınca yetkili konumda bulunan mahkemelerin yetkisini ortadan kaldırmakta ve

¹⁹² Yukarıda da belirtildiği üzere, söz konusu istisnalar; yetkilendirilen yabancı devlet mahkemesi tarafından yetkisizlik kararı verilmesi ve yetki anlaşmasına rağmen Türk mahkemelerinde açılan davada yetki itirazında bulunulmaması halleridir. Bkz. Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 492; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 626; Şanlı, **a.g.e.**, s. 124 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 137 vd.; Esen, **Yabancı Mahkeme Lehine Yapılan Yetki Anlaşmasına Dayanan Yetki İtirazının Değerlendirilmesinde Dürüstlük Kuralının Etkisi**, s. 201; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 430 vd.

¹⁹³ 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin, yalnızca acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin düzenlenmesine hizmet ettiği; buna karşılık söz konusu davalar bakımından yetkili mahkemenin belirlenmediği hususunda bkz. Şanlı, **a.g.e.**, s. 155. Bu çerçevede acentenin müvekkili adına yürüttüğü davaların görüleceği mahkemeler; söz konusu davaların acente veya müşteri tarafından açılmasına bağlı olarak, yer bakımından yetki kuralları uyarınca belirlenmektedir.

buna bağılı olarak acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin aksinin kararlaştırılması sonucunu doğurmaktadır. Zira yabancı devlet mahkemelerinin yetkilendirilmesine ilişkin anlaşmalar, borç ilişkilerinin nisbiliğı ilkesi¹⁹⁴ uyarınca taraflar bakımından bağlayıcı olmakta; diğeryandan müessesenin Türk hukukuna has niteliğine bağılı olarak, müvekkilin acente tarafından yabancı devlet mahkemelerinde temsil edilme imkânı bulunmamaktadır.

Tarafların yabancı devlet mahkemeleri lehine yetki anlaşması yapması, adalete erişim hakkını ortadan kaldırmamakla birlikte¹⁹⁵; uyuşmazlığın belirlenen mahkemede görüleceğinin taahhüt edildiğini ve söz konusu mahkemeye başvurulması sonucunda ortaya çıkabilecek külfetlerin peşinen kabul edildiğini göstermektedir. Bu çerçevede, yabancı devlet mahkemeleri lehine yetki anlaşması yapılan hallerde, tarafların yetki anlaşması yapılması hususundaki iradelerine üstünlük tanınması; yetkilendirilen yabancı devlet mahkemesi kendisini yetkisiz görmedikçe, müvekkil adına acenteye karşı yürütölen yargılamaların yetki itirazı sonucunda usul yönünden reddedilmesi gerekmektedir. Zira, acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin emredici şekilde düzenlenmesi suretiyle müşteriye sağlanan hukuki koruma; müşterinin söz konusu hukuki ilişkiden kaynaklanan uyuşmazlıkların bağımsız, tarafsız, uzman, hızlı ve ucuz bir mahkemede çözölmesini amaçlayarak¹⁹⁶ akdettiğı yetki anlaşması vasıtasıyla terkedilmektedir. Bu çerçevede yetki anlaşması yapılması hususundaki taraf iradelerinin; acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin emredici şekilde düzenlenmesi suretiyle müşteriye sağlanan hukuki menfaate üstün tutulması gerekmektedir.

Bununla birlikte, hukuki ilişkinin güçlü konumunda bulunan tarafın; ekonomik ve sosyal hakimiyetini kullanarak, söz konusu yetki anlaşmalarını zayıf tarafa dayatması ihtimalinin ayrıca değeriendirilmesi gerekmektedir. Zira belirtilen bu hallerde; tarafların yetki anlaşması yapmaktan ziyade, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisini kaldırma niyetiyle hareket ettiğı görölmektedir. Nitekim Türk mahkemeleri lehine yapılacak yetki anlaşmalarının sonuçlarının

¹⁹⁴ Ayrıntılı inceleme için bkz. Eren, **a.g.e.**, s. 18; Oğuzman / Öz, **a.g.e.**, s. 27; H. N. Nomer, **a.g.e.**, s. 16 vd.

¹⁹⁵ Sarıöz-Büyökalp, **a.g.e.**, 138.

¹⁹⁶ Şanlı, **a.g.e.**, s. 113; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 423 vd., dn. 181;

incelendiği bölümde belirtildiği üzere; milletlerarası nitelikli uyuşmazlıklarda tarafların her zaman eşit koşullarda bulunmamasına bağlı olarak, taraflardan birinin ancak doğrudan kabul etmek suretiyle taraf olabildiği sözleşmelerde veya genel işlem şartlarında yetki anlaşmalarına yer verilebilmektedir. Ancak borçlar hukukunun genel ilkeleri uyarınca geçersiz kılınacak sözleşmelerin, yapılan bu değerlendirmeden ayrı tutulması gerekmektedir. Zira milletlerarası nitelikli hukuki ilişkilerin tamamına kuşkuyla yaklaşılmasında isabet bulunmamakta; bu doğrultuda tarafların esas iradesinin acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin aksinin kararlaştırılması olduğunun tespit edilemediği hallerde, söz konusu yetki anlaşmalarının ayakta tutulması gerekmektedir. Nitekim MÖHUK'un 47. maddesinde; iş sözleşmeleri, tüketici sözleşmeleri ve sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar haricinde yabancı devlet mahkemeleri lehine yetki anlaşması yapılmasına herhangi bir sınırlama getirilmemektedir. Bu çerçevede sınırlı olarak sayılan söz konusu hallerin kapsamı genişletilerek; tarafların yabancı devlet mahkemeleri lehine yetki anlaşması yapılması hususundaki iradelerine aykırı bir sonuca neden olunmaması gerekmektedir.

4. Tahkim Anlaşmalarının Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisi Bakımından Sonuçları

a. Genel Olarak

Milletlerarası ticari ilişkilerin özel hukuk kişileri eliyle yürütülmesi, bu alanın irade serbestisi ilkesi çerçevesinde şekillenmesine neden olmaktadır. Tarihsel süreçte irade serbestisinin doğurduğu gereklilikler, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerini ortaya çıkarmıştır. Buna bağlı olarak tarafsız, hızlı ve gizliliği temel alan bir yargılama imkânı sunan tahkim; milletlerarası uyuşmazlıkların çözümünde sıklıkla başvurulanan bir uyuşmazlık çözüm yöntemi haline gelmiştir¹⁹⁷. Taraflar tahkim yargılamasında; tahkim sözleşmesine uygulanacak hukuku, uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuku,

¹⁹⁷ Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 786; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 7; Şanlı, **a.g.e.**, s. 319; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 612.

yargılama usulüne uygulanacak hukuku, tahkim yerini, uyuşmazlığı çözüme kavuşturmaya yetkili hakem veya hakem kurulunu, yargılama dilini, delil ve ispat vasıtalarını iradeleri doğrultusunda kararlaştırabilmektedir¹⁹⁸. Buna ilaveten taraflar arasındaki uyuşmazlığın tahkim yargılamasında görülmesi, müstakil bir tahkim sözleşmesi veya maddi hukuk sözleşmesinin içindeki bir tahkim şartı vasıtasıyla sağlanabilmektedir¹⁹⁹. Bu noktada, tahkim yargılamasının çalışmamızın konusuna ilişkin muhtemel etkileri bakımından; (i) uyuşmazlık taraflarının tahkim anlaşması yapmış olmaları halinde, bu durumun acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisini ortadan kaldırıp kaldırmayacağının ve (ii) acentenin müvekkili adına yaptığı tahkim anlaşmalarının geçerliliğinin incelenmesi gerekmektedir.

Yetki sözleşmelerine ilişkin yukarıdaki açıklamalara paralel şekilde, acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların tahkim yargılamasında çözülmesine ilişkin anlaşmalar; yerli tacirlerin acenteleri bakımından tartışmalı bir durum ortaya çıkarmamaktadır. Zira 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrasının mefhum-u muhalifinden anlaşıldığı üzere, yerli tacirler adına faaliyet gösteren acentelerin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin aksi kararlaştırılabilmektedir. Bu çerçevede yerli müvekkil ile müşteri arasında akdedilen tahkim anlaşmaları, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin aksinin kararlaştırılması amacına hizmet edecektir. Buna karşılık, yabancı müvekkil ile müşteri arasında akdedilen tahkim anlaşmalarının, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine ne şekilde etki edeceğinin incelenmesi gerekmektedir.

¹⁹⁸ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 556; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 782 vd.; Hakan Pekcanitez / Ali Yeşilirmak, **Pekcanitez Usûl Medeni Usul Hukuku**, c. III, 15. bs., İstanbul, 2017, s. 2599 vd.; Ziya Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, Vedat Kitapçılık, 4. bs., İstanbul, 2016, s. 4 vd. (Milletlerarası Tahkim); Şanlı, **a.g.e.**, s. 324 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 234 vd.; Doğan, **a.g.e.**, s. 158 vd.; Muşul, **a.g.e.**, s. 650 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 612; Arslan / Yılmaz / Taşpınar-Ayvaz, **a.g.e.**, s. 784.

¹⁹⁹ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 556; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 772; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 96 vd.; Şanlı, **a.g.e.**, s. 325; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 236; Doğan, **a.g.e.**, s. 158; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 655.

b. Acentenin Müvekkili Adına Yaptığı veya Aracılık Ettiği Sözleşmelerden Kaynaklanan Uyuşmazlıkların Çözümü Hususunda Geçerli Bir Tahkim Anlaşmasının Bulunması

Uyuşmazlığın çözümü hususunda akdedilmiş olan tahkim anlaşmalarının, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine ne şekilde etki edeceğinin tespit edilebilmesi adına; öncelikle ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde tarafların hangi hal ve şartlarda tahkim anlaşması yapabileceğinin incelenmesi gerekmektedir. Yerel tahkimin düzenlendiği HMK'nın 408 ila 412. maddeleri uyarınca, taraflar taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklardan veya iki tarafın iradelerine tabi olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar hariç olmak üzere; sözleşmesel veya sözleşme dışı hukuki ilişkilerinden doğan veya doğabilecek uyuşmazlıklarının çözümü hususunda tahkim anlaşması yapabilmektedir. Buna ilaveten, yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye Cumhuriyeti olarak belirlendiği veya bu kanun hükümlerinin uygulanacağını kararlaştırıldığı uyuşmazlıklar bakımından uygulama alanı bulacak olan, 21.06.2001 tarihli ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun²⁰⁰ 1 ila 4. maddelerinde; tahkim yargılamasına başvurulabilecek uyuşmazlıklar bakımından aynı esasın benimsendiği görülmektedir.²⁰¹

Bu noktada, acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisini düzenleyen 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrasının; acentenin yabancı müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmeleri, 'tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği' bir mesele olmaktan çıkarıp çıkarmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Yetki sözleşmelerinin acentenin yabancı müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisine ne şekilde etki edeceğine ilişkin yukarıdaki açıklamalarda da belirtildiği üzere; söz konusu uyuşmazlıklar müvekkil ile müşteri arasındaki sözleşmesel ilişkiden kaynaklanmaktadır. Buna bağlı olarak, ilgili uyuşmazlıkların çözümü hususunda tahkim anlaşmalarının yapılabileceği kabul edilmelidir. Nitekim acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların, acentenin temsil yetkisinin bertaraf

²⁰⁰ RG. 05.07.2001 / 24453, buradan itibaren 'MTK' olarak anılacaktır.

²⁰¹ Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 788 vd.; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 72 vd.; Şanlı, **a.g.e.**, s. 341; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 645.

edilmesi suretiyle doğrudan müvekkile yöneltilebileceği de göz önünde bulundurulduğunda; söz konusu uyuşmazlıkların tahkim yargılamasında görülebileceği sonucuna ulaşılmaktadır.

Taraflar arasında akdedilmiş olan tahkim anlaşmasının konusunu oluşturan uyuşmazlığın, devlet mahkemeleri önüne getirilmesi halinde; davalı taraf HMK'nın 413. maddesi uyarınca tahkim itirazında bulunarak davanın usulden reddedilmesini sağlayabilmektedir. Yerel tahkime ilişkin olarak öngörülen bu kural, milletlerarası tahkim bakımından aynı esasın benimsenmesi suretiyle; MTK'nın 5. maddesinde düzenlenmiştir. Dolayısıyla tarafların, tahkime elverişli nitelikli uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin geçerli bir tahkim anlaşması akdetmiş olmaları halinde; söz konusu uyuşmazlıklar mahkeme önüne getirilemeyecektir. Getirilmesi halinde ise, yerel tahkimde HMK'nın 413. maddesi, milletlerarası tahkimde ise MTK'nın 5. maddesi uyarınca tahkim itirazında bulunularak; söz konusu davaların usulden reddedilmesi sağlanabilecektir.²⁰²

Bu noktada uyuşmazlığın çözümü hususunda yukarıda belirtilen çerçevede bir tahkim anlaşmasının akdedilmiş olduğu hallerde; söz konusu durumun, yabancı tacirler adına faaliyette bulunan acentelerin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin emredici niteliğine ne şekilde etki edeceğinin incelenmesi gerekmektedir. Zira tahkime elverişli bir uyuşmazlığın çözümü hususunda geçerli bir tahkim anlaşmasının bulunması, söz konusu uyuşmazlığın devlet mahkemeleri önüne getirilmesini engellemektedir. Buna ilaveten, uyuşmazlığın çözümüne ilişkin bir tahkim anlaşması yapılmış olması; yer bakımından yetki kuralları uyarınca yetkili konumda bulunan mahkemelere başvurma imkanından iradi olarak vazgeçildiğini ve mahkemeye erişim hakkının gerçek anlamda ortadan kaldırılmadığını göstermektedir²⁰³. Kanaatimizce bu durum, acentenin müvekkili adına yürüteceği yargılamalar bakımından geçerliliğini korumakta olup; söz konusu uyuşmazlıkların acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden

²⁰² Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 584; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 790; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 125 vd.; Şanlı, **a.g.e.**, s. 356; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 268; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 657 vd.

²⁰³ Sarıöz-Büyükalp, **a.g.e.**, 138.

kaynaklanmasının, tarafların uyuşmazlıkların tahkim yargılamasında çözülmesine ilişkin iradelerine herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Bu nedenle söz konusu hallerde, tarafların uyuşmazlığın tahkim yargılamasında görülmesine ilişkin iradelerine aykırı bir sonucun ortaya çıkmasının engellenmesi adına; acentenin müvekkilini temsil ettiği davaların, tahkim itirazı²⁰⁴ sonucunda usulden reddedilmesi gerekmektedir. Zira devlet mahkemelerinde görülen davaların bizzat müvekkil veya müvekkil adına acente tarafından yürütülmesi, tarafların tahkim iradesini ortadan kaldırmamaktadır. Kanaatimizce uyuşmazlığın çözümüne ilişkin geçerli bir tahkim anlaşmasının bulunduğu hallerde; acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin emredici niteliği, tarafların anlaşması doğrultusunda dolaylı olarak ortadan kaldırılmış olmaktadır.

Yukarıda incelenen hususlara ilaveten; acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, tahkim yargılaması bakımından geçerli olup olmayacağının da ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Çalışmamız kapsamında pek çok kez ifade edildiği üzere, 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesine ilişkin hükümet gerekçesi ve ilgili Yargıtay kararları²⁰⁵ uyarınca; acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi, yabancı müvekkile karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açılması olanağının yaratılması amacına hizmet etmektedir. Bu çerçevede acenteye tanınan bu yetkinin, müvekkilin mahkemede temsil edilmesi dışındaki hukuki işlerinin yapılması hususunda herhangi bir yükümlülük doğurmadığı ve müşterinin Türk mahkemeleri önünde hak arama hürriyetinin sağlanmasına ilişkin amacın, tahkim yargılamalarını içine alacak şekilde yorumlanamayacağı görülmektedir. Buna bağlı olarak acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, yalnızca Türk mahkemelerinde yürütülen yargılamalar bakımından geçerli olacağı; geçerli bir tahkim anlaşmasının bulunduğu hallerde ise, söz konusu uyuşmazlıkların müvekkil adına acenteye yöneltilmesi imkânının bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

²⁰⁴ Kanaatimizce söz konusu tahkim itirazının, müvekkil veya müşterinin yanı sıra; müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olan acente tarafından da yapılabileceği kabul edilmelidir.

²⁰⁵ Örneğin, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1984/11-582, K. 1986/135, T. 14.02.1986 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=hgk-1984-11-582.htm&kw=`1984/11-582`#fm>>

c. Acentenin Müvekkili Adına Yaptığı Tahkim Anlaşmalarının Geçerliliği

Tahkim anlaşmalarının geçerliliği; devlet mahkemelerinde görülen davalarda taraflardan birinin yetki itirazında bulunması halinde veya tahkim kararlarının iptaline ya da tenfizine ilişkin davalarda, ilgili mahkemelerce incelenmektedir²⁰⁶. Türk hukukunda tahkim anlaşmalarının geçerliliği; uluslararası nitelikli düzenlemelere paralel şekilde, yazılılık şartına bağlanmıştır²⁰⁷. Acentenin müvekkili adına yaptığı tahkim anlaşmalarının geçerliliği bakımından ise, yalnızca yazılılık şartının sağlanması yeterli olmamakta; temsilci vasıtasıyla yapılan tahkim anlaşmalarına ilişkin geçerlilik şartlarının da sağlanması gerekmektedir.

Bu çerçevede, temsilci vasıtasıyla yapılan tahkim anlaşmalarının geçerliliğine ilişkin olarak; borç ilişkilerinin nisbiliği ilkesinin²⁰⁸, tahkim anlaşmaları bakımından da uygulanacak olduğunun ifade edilmesi gerekmektedir. Buna bağlı olarak, taraflar arasındaki tahkim sözleşmesi veya tahkim şartı; yalnızca sözleşmenin tarafları bakımından bağlayıcı olmaktadır²⁰⁹. Bunun yanı sıra acentenin müvekkili adına yaptığı tahkim anlaşmalarının geçerliliği hususunda, acentenin müvekkili ile kurduğu temsil ilişkisi de ayrıca önem arz etmektedir. Türk hukukunda, TBK'nın 504. maddesinin 3. fıkrasında vekilin hakeme başvurabilmesi için özel olarak yetkili kılınması gerektiği ve HMK'nın 74. maddesinde vekilin tahkim sözleşmesi yapma hususunda açıkça yetkilendirilmiş olması gerektiği düzenlenmektedir²¹⁰. Bu

²⁰⁶ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 567; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 790; Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 128 vd.; Şanlı, **a.g.e.**, s. 358; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 249; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 657 vd., 684.

²⁰⁷ Akıncı, **Milletlerarası Tahkim**, s. 117 vd.; Şanlı, **a.g.e.**, s. 353 vd.; Emre Esen, "Uluslararası Ticari Tahkimde Tahkim Anlaşmalarının Şekli", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Sa. 28, c. I-II, İstanbul, 2008, s. 65.

²⁰⁸ Ayrıntılı inceleme için bkz. Eren, **a.g.e.**, s. 18; Oğuzman / Öz, **a.g.e.**, s. 27; H. N. Nomer, **a.g.e.**, s. 16 vd.

²⁰⁹ Emre Esen, "Hakem Kararının Tenfizi veya İptali Davalarında Tahkim Anlaşmasının Yetkisiz Temsilci Vasıtasıyla Akdedildiği İtirazı ve Konuya İlişkin 11.10.2000 Tarihli Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 'Prof. Dr. Gülören Tekinalp'e Armağan'**, Sa. 23, c. I-II, İstanbul, 2003, 387 vd. (Tahkim Anlaşmasının Yetkisiz Temsilci Vasıtasıyla Akdedildiği İtirazı); Emre Esen, **Uluslararası Ticarî Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili**, Beta Basım, İstanbul, 2008, s. 10 (Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili); Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 773; Şanlı, **a.g.e.**, s. 449 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 690.

²¹⁰ Esen, **Tahkim Anlaşmasının Yetkisiz Temsilci Vasıtasıyla Akdedildiği İtirazı**, s. 392 vd.; Esen, **Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili**, s. 94; Emre Esen, "Deniz Hukuku

doğrultuda Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 21.05.2007 tarihli kararında²¹¹, TBK'nın 504. maddesinin 3. fıkrasına paralel bir düzenleme içeren 22.04.1926 tarihli ve 818 sayılı mülga Borçlar Kanunu'nun²¹² 388. maddesine atıfta bulunularak; vekilin tahkim sözleşmesi yapabilmesi için, bu hususta özel olarak yetkilendirilmiş olması gerektiği yönünde hüküm kurulmuştur. Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda, temsilcinin açıkça yetkilendirilmiş olmak şartıyla temsil olunan adına tahkim anlaşması yapabileceği; söz konusu tahkim anlaşmasının temsil olunan bakımından bağlayıcı olmakla birlikte temsilciye teşmilinin söz konusu olmayacağı ifade edilebilecektir²¹³.

Kanaatimizce, temsilci vasıtasıyla yapılan tahkim anlaşmaları bakımından uygulanacak olan bu şartların; acentenin müvekkili adına yapacağı tahkim anlaşmalarının geçerliliği hususunda da esas alınması gerekmektedir. Zira acentenin müvekkil adına sözleşme yapabilmesinin, 6102 sayılı TTK'nın 107. maddesi uyarınca özel ve yazılı olarak yetkilendirilmesine bağlandığı göz önünde bulundurulduğunda; tahkim sözleşmesi yapılması hususunda aranan özel olarak yetkilendirilme şartının, acente bakımından da geçerli olacağı görülmektedir²¹⁴. Nitekim söz konusu esas, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 22.02.2012 tarihli kararında²¹⁵ da benimsenmiştir. Karara konu olayda taşıyan konumundaki davacı tarafından, taşıtan adına faaliyet gösteren acenteye akdedilen navlun sözleşmesine aykırılıktan kaynaklanan alacağın tahsili talebiyle açılan davada; müvekkil adına yargılamayı yürüten acente tarafından yapılan tahkim itirazı sonucunda, ilk derece mahkemesi tarafından görevsizlik kararı verilmiştir. Söz konusu kararın davacı tarafından temyiz edilmesi üzerine, Yargıtay

Uyuşmazlıklarında Tahkim Anlaşmalarının Geçerliliğine İlişkin Bazı Meseleler", **Legal Hukuk Dergisi 'Rona Aybay'a Armağan'**, Özel Sayı, c. 1, İstanbul, Aralık 2014, s. 1024 vd. (Deniz Hukuku Uyuşmazlıklarında Tahkim Anlaşmalarının Geçerliliği).

²¹¹ Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E. 2007/380, K. 2007/5114, T. 21.05.2007 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=19hd-2007-380.htm&kw=`21.5.2007`#fm>> aynı yönde bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2008/5901, K. 2010/3203, T. 23.03.2010 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2008-5901.htm&kw=`2008/5901`#fm>>

²¹² RG. 08.05.1926 / 366.

²¹³ Esen, **Tahkim Anlaşmasının Yetkisiz Temsilci Vasıtasıyla Akdedildiği İtirazı**, s. 387 vd.; Esen, **Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili**, s. 94.

²¹⁴ Esen, **Tahkim Anlaşmasının Yetkisiz Temsilci Vasıtasıyla Akdedildiği İtirazı**, s. 394; Esen, **Deniz Hukuku Uyuşmazlıklarında Tahkim Anlaşmalarının Geçerliliği**, s. 1025.

²¹⁵ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2011/11-742, K. 2012/82, T. 22.02.2012 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=hgk-2011-11-742.htm&kw=`2011/11-742`#fm>>

tarafından yapılan inceleme sonucunda; vekil konumundaki acentenin müvekkili adına tahkim sözleşmesi yapabilmesi için bu hususta özel olarak yetkilendirilmesi gerektiği gerekçesiyle, ilk derece mahkemesi kararının bozulması yönünde hüküm kurulmuştur.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda, müvekkili adına tahkim anlaşması yapmak üzere özel olarak yetkilendirilen acente tarafından yapılan tahkim anlaşmaları; müvekkil bakımından bağlayıcı bir niteliğe sahip olacaktır. Bununla birlikte, borç ilişkilerinin nisbiliği ilkesi çerçevesinde; tahkim anlaşmalarının, müvekkilin temsilcisi konumundaki acenteye teşmili söz konusu edilemeyecektir.

C. MÜVEKKİLİN HUKUKİ DİNLENİLME HAKKININ KORUNMASI

Müessesenin hukuki niteliğine ilişkin açıklamalarda belirtilmiş olduğu üzere, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olduğu yargılamalarda dava dilekçesi müvekkile tebliğ edilmemekte; davaya ilişkin tüm tebligatlar doğrudan acenteye yapılmaktadır. Buna karşılık müvekkilin söz konusu davalar hakkında ne şekilde bilgilendirileceğine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu noktada tarafların yargılamaya ilişkin iddia ve savunmalardan, vakıalar ve bu vakıalara yönelik delillerden haberdar edilmelerinin, hukuki dinlenilme hakkının unsurlarından biri olduğu²¹⁶ göz önünde bulundurulduğunda; taraflardan birinin hukuki dinlenilme hakkının ihlal edilmesi suretiyle verilen kararların, hak arama özgürlüğü ve adil yargılanma hakkı bakımından ihlal teşkil edeceği görülmektedir. Bu durumun ilgili kararlara karşı kanun yollarına başvurulduğunda bozma sebebi teşkil edecek olduğu da dikkate alındığında²¹⁷; kanaatimizce müvekkilin hukuki dinlenilme hakkının sağlanması adına, söz konusu yargılamalara ilişkin bilgilendirilmesi gerekmektedir.²¹⁸

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olacağı haller bakımından müvekkile söz konusu bilgilendirmenin yapılması, Anayasa ve ilgili

²¹⁶ Sarıöz-Büyükalp, **a.g.e.**, 170.

²¹⁷ Muhammet Özekes, **Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, s. 317 vd.; Sarıöz-Büyükalp, **a.g.e.**, 158.

²¹⁸ Türkel, **a.g.m.**, s. 1109 vd., 1118 vd.; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 75, dn. 14.

mevzuat uyarınca belirlenen sınırlar çerçevesinde hukuki dinlenilme ve adil yargılanma hakları bakımından önem arz etmektedir. Anayasanın ‘hak arama hürriyeti’ kenar başlıklı 36. maddesi, herkesin meşru vasıta ve yollardan faydalanarak; yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olacağını düzenlemektedir. Bununla birlikte HMK’nın ‘hukuki dinlenilme hakkı’ kenar başlıklı 27. maddesinde davanın taraflarının, müdahillerinin ve yargılamanın diğer ilgililerinin kendi haklarıyla bağlantılı hususlarda; yargılama ile ilgili bilgi sahibi olmalarını, açıklama ve ispat haklarını, açıklamalarının mahkeme tarafından dikkate alınarak değerlendirilmesini ve mahkeme kararlarının açık ve somut olarak gerekçelendirmesini içeren hukuki dinlenilme hakkına sahip olacağı düzenlenmektedir.

Dayanağını eşitlik ve insan onurundan alan hukuki dinlenilme hakkının, Anayasa’nın 36. maddesinde düzenlenen iddia ve savunma ile adil yargılanma haklarıyla birlikte değerlendirilmesi sonucunda; söz konusu hakka ilişkin ihlallerin, anayasal bir hakkın ihlali niteliğinde olacağı belirtilmektedir²¹⁹. Bu çerçevede bilgilenme hakkının, hukuki dinlenilme hakkının temel unsuru olduğu²²⁰ göz önünde bulundurulduğunda; müvekkilin kendisi adına acente tarafından yürütülen yargılamalara ilişkin olarak mahkeme veya acente tarafından bilgilendirilmemesi, hukuki dinlenilme ve adil yargılanma haklarından mahrum kalmasına neden olmaktadır²²¹.

Öğretide acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalarda, mahkemenin müvekkili bilgilendirme yükümlülüğünün bulunmamasına bağlı olarak; söz konusu bilgilendirmenin acente tarafından yapılması gerektiği ileri sürülmektedir. Bu noktada söz konusu yargılamalara ilişkin olarak acentenin müvekkilini bilgilendirme yükümlülüğünün; aracı acente ile sözleşme yapma yetkisine sahip olan acente bakımından ve acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamada davacı veya davalı oluşu bakımından iki farklı ayrıma tabi tutularak incelenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Yapılan bu ayrım çerçevesinde, acente tarafından müvekkil adına

²¹⁹ Özkes, **a.g.e.**, s. 60; Sarıöz-Büyükalp, **a.g.e.**, 163.

²²⁰ İlgililerin yürütülen yargılamaya ilişkin bilgilendirilmesinin, hukuki dinlenilme hakkının temel unsuru olduğu yönünde bkz. Özkes, **a.g.e.**, s. 86; Sarıöz-Büyükalp, **a.g.e.**, 174.

²²¹ Türkel, **a.g.m.**, s. 1108 vd.

açılacak davalarda; acenteye verilecek talimatlar vasıtasıyla davanın içerik ve kapsamının müvekkilin iradesine uygun şekilde tekemmül ettirilebileceği ve müvekkilin söz konusu davaları bizzat yürütmeyi tercih edebileceği belirtilmektedir.²²²

Bu noktada, acente tarafından müvekkil adına açılan davalarda; müvekkilin davaya ilişkin iddia ve savunmalar bakımından bilgilendirilmesi ve söz konusu bilgilendirmenin uyuşmazlığın görüldüğü mahkeme tarafından yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Zira acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, barındırdığı kendine has nitelikler doğrultusunda; avukatların sahip olduğu iradi temsil yetkisiyle birebir örtüşmediği görülmektedir. Buna ilaveten acentenin müvekkiline karşı özen yükümlülüğüne aykırılık teşkil eden davranışlarının, müvekkil ile müşteri arasındaki uyuşmazlığa doğrudan etki edecek olması nedeniyle; ilgili bilgilendirmenin acente tarafından yapılacağının kabul edilmesi isabetli olmayacaktır. Bu çerçevede acente tarafından müvekkil adına açılan davalarda, mahkemenin dava ve cevap dilekçelerini asil konumunda bulunan müvekkile de tebliğ etmesi yoluyla; müvekkilin hukuki dinlenilme hakkı bakımından oluşabilecek olası ihlallerin engellenebileceği kanaatindeyiz. Aksi takdirde söz konusu bilgilendirme yapılmaksızın görülen davalar sonucunda verilen kararlar aleyhine kanun yollarına başvurulduğunda; üst derece mahkemesi tarafından yapılacak inceleme sonucunda, Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen hak arama hürriyetine ilişkin aykırılıklara bağlı olarak ilgili kararların bozulması sonucuyla karşılaşılacaktır.

Yukarıda değinilen görüş uyarınca, müşteri tarafından müvekkil adına acenteye karşı açılacak davalarda müvekkilin bilgilendirilmesi gerektiği ileri sürülerek; acentenin sözleşme yapma yetkisine sahip olması veya aracı acente konumunda bulunması ihtimallerinin ayrıca değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu çerçevede sözleşme yapma yetkisine sahip olan acentenin, sözleşmenin kuruluşu aşamasında aldığı aktif rol dolayısıyla müşteri ile kurulan hukuki ilişkiye dair kapsamlı bilgiye sahip olacağı ve bu durumun sözleşmenin kurulmasından uyuşmazlığın ortaya çıktığı ana dek devam edeceği belirtilmektedir.

²²² Türkel, **a.g.m.**, s. 1118 vd.

Buna karşılık müvekkil ile müşteri arasında kurulan hukuki ilişkideki rolü aracılık etmekten ibaret olan acentenin, müvekkil ile müşteri arasındaki hukuki ilişkinin esası bakımından kapsamlı bir bilgiye sahip olamayacağı ifade edilmektedir. Bu çerçevede sözleşme yapma yetkisine sahip olan acente ile müvekkil arasında, aracı acenteye kıyasla daha sıkı bir ilişki bulunacağı belirtilerek; sözleşme yapma yetkisine sahip olan acentenin söz konusu uyuşmazlıklara ilişkin bilgi ve hâkimiyetinin müvekkile izafe edilebileceği, ancak bu durumun aracı acenteler bakımından geçerli olmayacağı ileri sürülmektedir. Buna bağlı olarak müvekkilin aracı acente tarafından mahkemede temsil edildiği hallerde, hukuki dinlenilme hakkının korunması adına; herhangi bir şekil veya içerik şartına tabi olmaksızın bilgilendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Buna ilaveten aracı acente tarafından yapılacak bu bilgilendirmenin söz konusu davaların açıldığına ilişkin olmasının yeterli olacağı, bunun dışında mahkemede yürütülen usulî işlemler bakımından ayrıca bir bilgilendirmeye gerek bulunmadığı belirtilmektedir.²²³

Buna karşılık, sözleşme yapma yetkisine sahip olan acente ile aracı acente arasında müvekkilin bilgilendirilmesi bakımından yapılan bu ayrım; öğretideki diğer bir görüş tarafından eleştirilmektedir. Yapılan bu eleştiri uyarınca, 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 119. maddesinde ve 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinde sözleşme yapma yetkisine sahip olan acente ile aracı acente arasında herhangi bir ayrım bulunmamasına dikkat çekilmektedir. Bu çerçevede acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, müvekkil ile acente arasındaki ilişkinin sürekli nitelikte olmasına ve acentenin müvekkil ile müşteri arasında kurulan sözleşmelere ilişkin hakimiyetine dayandığı belirtilerek; müvekkil ile acente arasındaki ilişki bakımından sözleşme yapma yetkisine sahip olan acente ile aracı acente arasında herhangi bir ayrım bulunmadığı ifade edilmektedir. Buna ilaveten müvekkilin hukuki dinlenilme hakkının korunması bakımından, acentenin söz konusu yargılamalar hakkında bilgilendirilmesinin ve mahkeme önünde müvekkili adına açıklama yapma ve dikkate alınma haklarını kullanabilmesinin yeterli olacağı; zira acentenin

²²³ Türkel, **a.g.m.**, s. 1118 vd., 1121.

müvekkilini bilgilendirmemesi sonucunda oluşacak sonuçların, müvekkil ile acente arasındaki iç ilişkiyi ilgilendirdiği ileri sürülmektedir.²²⁴

Kanaatimizce de müvekkilin bilgilendirilmesine ilişkin olarak aracı acente, sözleşme yapma yetkisine sahip olan acente ve 6102 sayılı TTK'nın 103. maddesi uyarınca acentelik hükümlerine tabi olacak kimseler bakımından bir ayrıma gidilmesi isabetli olmayacaktır. Zira acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin düzenlendiği 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinde, belirtilen şekilde bir ayırım yapılmamakta; buna ilaveten sözleşme yapma yetkisine sahip olan acentenin uyuşmazlık bakımından sahip olduğu hakimiyetin, müvekkile izafe edilebileceğine ilişkin başkaca bir düzenlemeye rastlanılmamaktadır. Kanaatimizce müvekkilin hukuki dinlenilme hakkının korunması adına; kendisi adına acenteye karşı açılacak davalara ilişkin olarak da mahkeme tarafından bilgilendirilmesi gerekmektedir. Zira söz konusu bilgilendirmenin acente tarafından yapılacağına kabul edilmesi halinde; acentenin müvekkiline karşı özen yükümlülüğüne aykırılık teşkil edebilecek türden davranışları, müvekkil ile müşteri arasındaki uyuşmazlıklara olumsuz yönde etki edebilecektir. Bu çerçevede uyuşmazlığın en hakkaniyetli şekilde çözüme kavuşturulabilmesi adına; müvekkil ile acente arasındaki ilişkinin uyuşmazlığın esasına etki etmesinin isabetli olmayacağı ve bu doğrultuda söz konusu bilgilendirmenin mahkeme tarafından yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

Buna ilaveten uyuşmazlığın görüldüğü mahkeme tarafından yapılacak olan bu bilgilendirme, davaya ilişkin iddia ve savunmaların yer aldığı dava ve cevap dilekçelerinin müvekkile tebliğ edilmesi suretiyle gerçekleştirilebilecektir. Türk hukukunda davalının vekili bulunsa dahi, dava dilekçesinde vekil gösterilemediği ve doğrudan asile tebligat yapıldığı da göz önünde bulundurularak; müessesenin kendine has nitelikleri doğrultusunda, müvekkilin söz konusu yargılamalarda davacı veya davalı olmasına bakılmaksızın dava ve cevap dilekçelerinin kendisine tebliğ edilmesi gerektiği kanaatine ulaşmaktayız. Böylelikle müvekkilin adil yargılanma ve hukuki dinlenilme haklarına aykırılık teşkil edebilecek durumlar peşinen engellenerek; söz

²²⁴ Altay, **a.g.m.**, s. 239, dn. 49.

konusu kararların, üst derece mahkemeleri tarafından bozulması veya yabancı devletlerde tenfiz edilmemesi²²⁵ ihtimalleri bertaraf edilebilecektir.

D. ACENTENİN MÜVEKKİLİ ADINA YÜRÜTTÜĞÜ YARGILAMALARA ÖZGÜ İSTİSNAİ HALLER

1. Genel Olarak

Mahkeme, hakem veya yargı yetkisine sahip diğer organlar önünde gerçek ve tüzel kişilere ait hakların dava edilmesi ve savunulması, adli işlemlerin takip edilmesi ve bu işlere ilişkin evrakın düzenlenmesi yetkisi; Avukatlık Kanunu'nun 35. maddesinin 1. fıkrası uyarınca yalnızca avukatlara tanınmıştır. Buna karşılık ilgili maddenin 4. fıkrasında, diğer kanun hükümlerinin saklı olduğu düzenlenmektedir. Müessesenin hukuki niteliğine ilişkin açıklamalarda da belirtildiği üzere; acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi, söz konusu istisnai düzenlemenin kapsamına girmektedir²²⁶. Bu çerçevede, müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olan acente, söz konusu yargılamalara ilişkin taraf işlemlerinin müvekkil adına yapılması hususunda yetkili konumdadır. Bununla birlikte acentenin söz konusu yargılamalara ilişkin olarak kendisini bilgilendirmesi sonucunda, müvekkilin, ilgili davaları bizzat veya tayin edeceği bir vekil vasıtasıyla yürütebileceği²²⁷; ancak davanın acente bakımından yetkili olan Türk mahkemesinde açılmasına itiraz edemeyeceği belirtilmektedir.²²⁸

Müvekkilin, acente tarafından kendisi adına yürütülmekte olan davalara müdahale talebinde bulunması hususunda ise, davaya müdahale müessesesinin davanın sonucundan etkilenecek üçüncü kişilerin hukuki yararının korunması amacına

²²⁵ Özekes, **a.g.e.**, s. 227 vd.

²²⁶ Domaniç, **Ticaret Hukukunun Genel Esasları**, s 361; Arkan, **a.g.e.**, s. 233, dn. 3; Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 2; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt II**, s. 1236; Türkel, **a.g.m.**, s. 1108; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 63 vd.; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 209 vd.; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 230; Altay, **a.g.m.**, s. 229; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 977; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 76.

²²⁷ A. Kaya, **a.g.e.**, s. 65; Altay, **a.g.m.**, s. 235; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 976.

²²⁸ Altay, **a.g.m.**, s. 235.

hizmet ettiği²²⁹ belirtilerek; hali hazırda tarafı olunan davalara müdahale talebinde bulunulamayacağı ileri sürülmektedir. Bu çerçevede acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalarda müvekkili ile ilişkisinin, avukatın müvekkili ile olan ilişkisine benzerliğine dikkat çekilerek; davada asil konumunda bulunan müvekkil bakımından davaya müdahalenin mümkün olmayacağı belirtilmektedir.²³⁰

Acentenin, müvekkilin menfaatinin korunması bakımından ivedi olmayan hallerde; müvekkili adına dava açmadan evvel bu hususta kendisine verilecek talimata uyması gerekmektedir. Müvekkilin menfaatinin ivedilikle korunmasının gerektiği hallerde ise; acente, 6102 sayılı TTK'nın 111. maddesi uyarınca müvekkilin talimatını beklemeksizin söz konusu işlemleri gerçekleştirmekle yükümlü olmaktadır²³¹. Bu noktada, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin aynı zamanda bir yükümlülük niteliğinde olduğu²³² göz önünde bulundurularak; müvekkilin menfaatinin ivedilikle korunmasının gerektiği hallerde, acentenin, talimat beklemeksizin davayı açması ve bu hususta müvekkilini bilgilendirmesi gerektiği belirtilmektedir²³³.

2. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Etme Yetkisi Doğrultusunda Yargılamada Yer Aldığının Dava Dilekçesinde Belirtilmesi

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olduğu uyuşmazlıklarda; taraf sıfatı müvekkile ait olmakta, acente ise müvekkilin temsilcisi

²²⁹ Postacıoğlu, **a.g.e.**, s. 305; Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, Beta Basım, 6. bs., c. IV, İstanbul, 2001, s. 3457, 3508 (Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV); Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, s. 580 vd., 586 vd.; Pekcanitez / Taş Korkmaz, **a.g.e.**, s. 724, 769; Hakan Pekcanitez, **Medenî Usul Hukukunda Fer'i Müdahale**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, Ankara, 1992, s. 82 vd.; Karşlı, **a.g.e.**, s. 298, 303 vd.; Muşul, **a.g.e.**, s. 152 vd., 157 vd.

²³⁰ Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 227 vd.; Altay, **a.g.m.**, s. 235.

²³¹ Arkan, **a.g.e.**, s. 225; Altay, **a.g.m.**, s. 270.

²³² Toksal, **a.g.e.**, s. 1113; İmregün, **a.g.e.**, s. 133; Altay, **a.g.m.**, s. 240, 269 vd.

²³³ Altay, **a.g.m.**, s. 240. Müvekkilin, acente tarafından temsil edildiği yargılamalara ilişkin olarak bilgilendirilmesi hususunda bkz. Türkel, **a.g.m.**, s. 1118 vd.

sıfatıyla söz konusu yargılamaları yürütmektedir²³⁴. Bu nedenle acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi kapsamında açılacak davalarda, söz konusu hususun dava dilekçesinde belirtilmesi gerekmekte; aksi halde ilgili davaların usul yönünden reddedilmesi ihtimali ortaya çıkmaktadır²³⁵. Nitekim Yargıtay'ın, acentenin müvekkilini temsilen yargılamada yer aldığının dava dilekçesinde belirtilmediği durumlarda; söz konusu davaları usul yönünden reddettiği kararları bulunmaktadır.

Örneğin trafik kazası sonucunda otomobilinin uğradığı hasara ilişkin sigorta bedelinin davalı acenteden tahsili talebiyle sigortalı tarafından açılan davada, ilk derece mahkemesi tarafından verilen kararın temyiz mahkemesi sıfatıyla incelendiği Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 19.11.1998 tarihli kararında²³⁶; asıl sigorta şirketi konumundaki müvekkile ve uyuşmazlığın müvekkili adına acenteye yöneltildiğine ilişkin herhangi bir ifadeye yer verilmediği gerekçeleriyle davanın usul yönünden reddine karar verilmesi gerektiği belirtilerek, tazminatın davalı acenteden tahsiline hükmedildiği ilk derece mahkemesi kararının bozulması yönünde hüküm kurulmuştur. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 24.04.2001 tarihli kararında²³⁷ ise; dava dilekçesinde davanın müvekkile izafeten acentesine karşı açıldığına ilişkin herhangi bir ifadenin bulunmamasına dikkat çekilerek, sonradan hasım değiştirilemeyeceği veya eklenemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte Yargıtay'ın, davanın müvekkile karşı açıldığını dava dilekçesi vasıtasıyla tespit ederek; müvekkil hakkında hüküm kurduğu kararları da bulunmaktadır. Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 27.01.2000 tarihli kararında²³⁸, dava dilekçesinin içeriğinden acentenin müvekkilini temsilen yargılamada yer aldığının anlaşıldığı belirtilerek; ilk derece mahkemesinin davanın usul yönünden reddedilmesine ilişkin kararının bozulması yönünde hüküm kurulmuştur.

²³⁴ Kayıhan, **a.g.e.**, 220; Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 785; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 230; Altay, **a.g.m.**, s. 228, 265.

²³⁵ Arkan, **a.g.e.**, s. 235; Altay, **a.g.m.**, s. 263.

²³⁶ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 1998/6480, K. 1998/7993, T. 19.11.1998 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-1998-6480.htm&kw=19.11.1998#fm>>

²³⁷ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2001/1587, K. 2001/3457, T. 24.04.2001 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2001-1587.htm&kw=`2001/1587`#fm>>

²³⁸ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 1999/9442, K. 2000/350, K. T. 27.01.2000 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-1999-9442.htm&kw=`1999/9442`#fm>>

Buna karşılık Yargıtay'ın, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin varlığını kabul etmekle birlikte; söz konusu dava konusunun acenteye yöneltilemeyeceği gerekçesiyle davayı usul yönünden reddettiği kararları da bulunmaktadır. Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 28.06.1999 tarihli kararında²³⁹, 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 119. maddesinin 2. fıkrası uyarınca acenteye karşı müvekkili adına dava açılabilirliği belirtilmekle birlikte; söz konusu olayda acentenin eylem ve işlemlerinin dava konusu olmadığı ve bu nedenle ilgili davanın doğrudan acenteye yöneltilemeyeceği ifade edilerek, ilk derece mahkemesi tarafından verilen kararın bozulmasına hükmedildiği görülmektedir. Aynı şekilde, Yargıtay 17. Hukuk Dairesinin 01.06.2017 tarihli kararında²⁴⁰ da 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesi uyarınca müvekkil adına acenteye karşı dava açılabilirliği belirtilmekle birlikte; dava konusunun acentenin şahsi kusuruna dayanmadığı ve bu nedenle ilgili davanın acenteye yöneltilemeyeceği gerekçesiyle, ilk derece mahkemesi tarafından verilen kararın bozulması yönünde hüküm kurulmuştur.

Yukarıda incelenen Yargıtay kararlarına atıfta bulunularak; acentenin müvekkili adına davacı veya davalı olduğunun hâkim tarafından re'sen tespit edileceği, buna bağlı olarak yargılamanın müvekkili adına acenteye karşı yürütüleceği ifade edilmektedir. Bu çerçevede uyuşmazlığın müvekkil ile müşteri arasındaki hukuki ilişkiden kaynaklandığına, acentenin ise müvekkilin temsilcisi sıfatıyla yargılamada yer aldığına dikkat çekilerek; yargılama sonucunda müvekkil hakkında karar verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bununla birlikte acente ile müvekkilin müteselsil sorumluluğunun bulunduğu hallerde; acenteye karşı açılan davaların, müvekkili adına veya doğrudan kendisine karşı açılmış olduğunun hâkim tarafından tespit edilmesi ve bu çerçevede acentenin taraf sıfatına mı temsil yetkisine mi sahip olduğunun dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir.²⁴¹

²³⁹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 1999/4030, K. 1999/5821, T. 28.06.1999 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-1999-4030.htm&kw=28.06.1999#fm>>

²⁴⁰ Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, E. 2014/24922, K. 2017/6288, T. 01.06.2017 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=17hd-2014-24922.htm&kw=`2014/24922`#fm>>

²⁴¹ Altay, **a.g.m.**, s. 263 vd.; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 981 vd.

Sigortalısının halefi sıfatını haiz bulunan davacının, acenteyi hem doğrudan hem de müvekkiline izafeten davalı göstermek suretiyle İstanbul 17. Asliye Ticaret Mahkemesi'nde açtığı 2015/670 Esas ve 2018/79 Karar numaralı dava sonucunda; deniz yoluyla eşya taşınmasına ilişkin uyuşmazlık bakımından davalının acente sıfatıyla hareket etmediği ve taşıma işleri komisyoncusu olarak sahip

3. Müvekkile Karşı Yürütülen Bir Davanın Bulunması Halinde Aynı Davanın Müvekkili Adına Acenteye Karşı Açılamaması

Acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi doğrultusunda, acentenin faaliyetleri sonucunda yapılan sözleşmelerden kaynaklanan davaların müvekkil adına acente tarafından yürütülebilmesi söz konusu olup; bu davalarda müvekkilin ayrıca taraf gösterilmesi gerekmemektedir. Ancak uygulamada, aynı davada müvekkil ile acente birlikte taraf gösterilmekte veya aynı uyuşmazlığa ilişkin olarak müvekkil ve acenteye ayrı davalar açılmaktadır. Bu noktada acentenin müteselsil sorumlu olduğu haller saklı kalmak kaydıyla, müvekkil ve acentenin birlikte taraf gösterildiği davalar ile müvekkil ve acenteye karşı ayrı ayrı yürütülen davaların; müvekkile karşı yürütülmesine devam edilmesi ve acente bakımından usul yönünden reddedilmesi gerektiği ileri sürülmektedir²⁴². Kanaatimizce de Türk hukukunda HMK'nın 114. maddesi uyarınca aynı davanın daha önceden açılmış ve halen görülmekte olmasının olumsuz bir dava şartı olarak düzenlendiği göz önünde bulundurulduğunda²⁴³; müvekkile karşı yürütülen dava ile tarafları, sebebi ve konusu bakımından aynı olan başka bir davanın müvekkil adına acenteye karşı yürütülmesi isabetli olmayacaktır.

Acente ve müvekkilin birlikte taraf gösterildiği davalar ile aynı uyuşmazlık nedeniyle acente ve müvekkile karşı ayrı ayrı yürütülen davalarda, hukuki ilişkinin tarafları; müşteri ile müvekkil arasında kurulan sözleşme çerçevesinde belirlenmektedir. Söz konusu sözleşmelerin müvekkil adına acente tarafından yapılmış veya yapılmasına aracılık edilmiş olması, yalnızca acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin bulunup bulunmadığının tespitini sağlamaktadır. Zira acente, müvekkilin temsilcisi olarak yürüttüğü faaliyetler sonucunda söz konusu sözleşmelerin tarafı olmamakta; buna bağlı olarak da herhangi bir şahsi sorumluluğu

olduğu akdi taşıyan konumuna bağlı olarak eşyanın taşınması sırasında meydana gelen zarardan müteselsil sorumlu olduğu belirtilerek, acente aleyhinde hüküm kurulduğu görülmektedir.

²⁴² Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 786; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 224 vd.; Altay, **a.g.m.**, s. 233; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 63; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 981.

²⁴³ Hakan Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, c. II, 15. bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 1182 (**Pekcanitez Usûl Cilt II**); Karslı, **a.g.e.**, s. 401 vd.; Muşul, **a.g.e.**, s. 108.

doğmamaktadır²⁴⁴. Bu çerçevede acente ve müvekkilin birlikte taraf gösterildiği davalarda, acentenin söz konusu uyuşmazlıklar bakımından müteselsil sorumluluğunun bulunup bulunmadığı; taraflarca ileri sürülmesi halinde dikkate alınabilecek olup, hâkimin re'sen incelemesine tabi olmamaktadır.²⁴⁵

Yukarıda belirtilenlere ilaveten, acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların yabancı devlet mahkemeleri önünde doğrudan müvekkile yöneltilmiş olmasının, müvekkil adına acenteye karşı açılacak davalar bakımından etkisinin; ayrıca bir değerlendirmeye tabi tutulması gerekmektedir. Zira söz konusu uyuşmazlıklarda taraf sıfatının müvekkile ait olduğu göz önünde bulundurulduğunda; tarafları, konusu ve sebebi bakımından aynı olan iki davanın farklı devlet mahkemelerinde açılmış olmasını ifade eden milletlerarası derdestlik müessesesi gündeme gelmektedir. Türk hukukunda açıkça düzenlenmemiş olan milletlerarası derdestlik müessesesinin, hangi hallerde kabul edileceğine ilişkin olarak öğretide görüş ayrılıkları yaşanmakla birlikte; MÖHUK'un 41. maddesi uyarınca Türklerin kişi hallerine ilişkin davalarda, MÖHUK'un 47. maddesi uyarınca yabancı devlet mahkemelerinin yetkilendirildiği uyuşmazlıklarda ve milletlerarası sözleşmeler uyarınca kabul edildiği hallerde milletlerarası derdestliğin dikkate alınması gerektiği kabul edilmektedir.²⁴⁶

Milletlerarası derdestliğin kanunda açıkça düzenlenmemiş olması, hangi hallerde dikkate alınıp hangi hallerde alınmayacağı hususunda farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır²⁴⁷. Türk hukukunda kanun ve milletlerarası sözleşmeler vasıtasıyla açıkça reddedilmedikçe milletlerarası derdestliğin kabul edilmesi gerektiğini ileri süren görüş uyarınca; yabancı devlet mahkemelerinde görülmekte olan davalar sonucunda verilen kararların Türkiye Cumhuriyeti'nde tanınıp tenfiz edilebilecek nitelikte olması halinde, milletlerarası derdestliğin dikkate alınması

²⁴⁴ Kayıhan, **a.g.e.**, 220; Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 785; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 230; Altay, **a.g.m.**, s. 228, 265; Üçüncü, **a.g.m.**, 982.

²⁴⁵ Altay, **a.g.m.**, s. 233 vd.; Üçüncü, **a.g.m.**, 982.

²⁴⁶ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 458; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 635 vd.; Şanlı, **a.g.e.**, s. 122 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 96; Doğan, **a.g.e.**, s. 56 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 437 vd.

²⁴⁷ Milletlerarası derdestliğin kabul edilmesi ve edilmemesi hususlarında detaylı inceleme için bkz. Ekşi, **a.g.e.**, s. 196 vd.; Akıncı, **Yabancı Derdestlik**, s. 24 vd.; Gülüm Bayraktaroğlu-Özçelik, **Milletlerarası Usûl Hukukunda Paralel Davalar**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 48 vd.

gerekmektedir²⁴⁸. Buna karşılık milletlerarası derdestliğin, milletlerarası sözleşmeler ile MÖHUK'un 41. ve 47. maddelerinin kapsamına giren haller haricinde kabul edilmemesini savunan görüş de öğretilerde pek çok yazar tarafından benimsenmektedir²⁴⁹. Söz konusu görüş uyarınca, yabancı devlet mahkemelerinde görülmekte olan bir dava gerekçe gösterilerek uyuşmazlığın Türk mahkemelerinde görülmesinin engellenmesi; hak arama hürriyeti bakımından ihlal teşkil etmektedir²⁵⁰. Buna ilaveten, Türk mahkemelerinde açılmış tanıma ve tenfiz davalarının kabul edilmesine ilişkin bir zorunluluk bulunmadığı; bu çerçevede söz konusu tanıma ve tenfiz davaları kesin hükme bağlanmadıkça, ilgili uyuşmazlıkların Türk mahkemelerinde görülmesinin engellenemeyeceği belirtilmektedir²⁵¹.

Yabancı devlet mahkemelerinde müvekkile karşı yürütülen bir davanın bulunmasının, acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisi bakımından sonuçları; milletlerarası derdestliğin dikkate alınmasına ilişkin görüşlerden hangisinin benimsendiğine bağlı olarak farklılaşabilecektir. Milletlerarası derdestliğin, belirtilen haller haricinde dikkate alınmayacağını savunan görüşün benimsenmesi halinde; yabancı devlet mahkemelerinde görülmekte olan davalar, acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisine herhangi bir etki etmeyecektir. Buna karşılık milletlerarası derdestliğin, belirtilen haller haricindeki uyuşmazlıklar bakımından da kabul edildiği görüşün benimsenmesi halinde ise; yabancı devlet mahkemelerinde doğrudan müvekkile karşı yürütülen bir davanın bulunması, müvekkil adına acenteye karşı Türk mahkemelerinde yürütülen davaların usul yönünden reddedilmesine neden olacaktır. Zira belirtilen davalarda taraf sıfatı müvekkile ait olup, acentenin temsilci sıfatıyla müvekkili adına yargılamayı yürütmesi söz konusu olmakta; bu durum ise aynı uyuşmazlığa ilişkin olarak müvekkil ve

²⁴⁸ Ekşi, **a.g.e.**, s. 204; Vahit Doğan, "Türk Hukukunda Yabancı Derdestliğin Nazara Alınması", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 'Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan'**, Sa. 22, c. II, İstanbul, 2002, s. 146 vd.; Şanlı, **a.g.e.**, s. 192; Doğan, **a.g.e.**, s. 57 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 439; Bayraktaroğlu-Özçelik, **a.g.e.**, s. 305.

²⁴⁹ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 458 vd.; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 637; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 97.

²⁵⁰ Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 638.

²⁵¹ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 458 vd.; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 638 vd.; Akıncı, **Yabancı Derdestlik**, s. 42 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 97.

acenteye karşı açılan davaların, müvekkile karşı yürütülmesine devam edilmesini ve acente bakımından usul yönünden reddedilmesini gerektirmektedir²⁵².

Kanaatimizce, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olduğu uyuşmazlıklara ilişkin olarak yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilen kararların tanınmasının veya tenfiz edilmesinin mümkün olduğu hallerde; çelişkili kararların ortaya çıkmasının engellenmesi adına, milletlerarası derdestliğin Türk mahkemeleri tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Ancak bu noktada milletlerarası derdestliğin kabul edilmesinin; 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesine ilişkin hükümet gerekçesinde ve ilgili Yargıtay kararlarında²⁵³ belirtilen, yabancı müvekkile karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açılması olanağının yaratılması amacı bakımından ayrıca ele alınması gerekmektedir. Zira söz konusu hallerde milletlerarası derdestliğin kabul edilmesi; acentenin yabancı müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisini kullanamamasına sebep olarak, emredici nitelikli bu düzenlemenin uygulanmasını engellemektedir.

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olduğu uyuşmazlıklarda, milletlerarası derdestliğin kabul edilmesi hususu; yabancı devlet mahkemelerinde yürütülen davaların, müvekkil veya müşteri tarafından açılması bakımından ikili bir ayrıma tabi tutularak incelenecektir. Bu çerçevede acentenin faaliyetleri sonucunda yapılan sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların müşteri tarafından yabancı devlet mahkemeleri önüne getirildiği hallerde, milletlerarası derdestliğin kabul edilmesinin; kanun koyucunun ve ilgili Yargıtay kararlarının acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine dayanak kabul ettiği, yabancı müvekkile karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açılabilmesine imkân sağlanması amacı bakımından aykırılık teşkil etmeyeceği kanaatindeyiz. Zira müşterinin yabancı devlet mahkemelerinde müvekkil aleyhine dava açması; kanun koyucunun kendisine tanıdığı korumadan yararlanmayı tercih etmediğini göstermektedir.

²⁵² Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 786; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 224 vd.; Altay, **a.g.m.**, s. 233; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 63; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 981.

²⁵³ Örneğin, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1984/11-582, K. 1986/135, T. 14.02.1986 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=hgk-1984-11-582.htm&kw=`1984/11-582`#fm>>

Buna karşılık müvekkil tarafından yabancı devlet mahkemelerinde dava açılması halinde, söz konusu uyuşmazlığa ilişkin olarak müvekkil adına acenteye karşı açılacak davaların milletlerarası derdestlik uyarınca engellenmesi; müşterinin, kanun koyucunun yabancı müvekkile karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açılabilmesi hususunda kendisine tanıdığı hukuki korumadan yararlanamamasına neden olmaktadır. Ancak bu noktada, milletlerarası nitelikli bir hukuki ilişkiye taraf olan müşterinin; söz konusu hukuki ilişkinin kurulduğu aşamada, yabancı devlet mahkemelerinde dava açma külfetini de hesaba katmış olması gerektiği kanaatindeyiz. Bu çerçevede yabancı devlet mahkemelerinde görülmekte olan davaların, müvekkil veya müşteri tarafından açılmış olmasına bağlı olmaksızın milletlerarası derdestliğin kabul edilmesi ve ilgili davaların doğrudan müvekkile karşı yürütülmesi imkanının bulunduğu hallerde, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine başvurulmaması; kanaatimizce, uyuşmazlığın çözümü hususunda daha sağlıklı ve isabetli bir çözüme ulaşılmasını sağlayacaktır.

E. ACENTEYE ÖZEL YETKİ VERİLMESİ GEREKEN HALLER

HMK'nın 74. maddesi uyarınca sulh, hâkimin reddi, davanın tamamının ıslahı, yemin teklifi, yeminin kabulü, iadesi veya reddi, bir başkasının vekil tayin edilmesi, haczin kaldırılması, müvekkilin iflasının istenmesi, tahkim ve hakem sözleşmesi yapılması, konkordato teklifi, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvuru, feragat, karşı tarafın ibra yahut davasının kabul edilmesi, yargılamanın iadesi işlemlerinin vekil vasıtasıyla yapılabilmesi için; vekilin bu hususta açıkça yetkilendirilmesi gerekmektedir. Bu noktada acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin avukatların sahip olduğu iradi temsil yetkisinin farklı bir görünümü olduğu dikkate alınarak; söz konusu işlemler bakımından acentenin müvekkili tarafından özel olarak yetkilendirilmesi gerektiği belirtilmektedir.²⁵⁴

²⁵⁴ Arkan, **a.g.e.**, s. 234; Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 787; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 229; Altay, **a.g.m.**, s. 269; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 65 vd.; Üçüncü, **a.g.m.**, 978; Susuz, **a.g.m.**, s. 4; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 78.

Kanaatimizce de acentenin müvekkilini temsil edeceği yargılamalarda, söz konusu işlemlerin yapılması hususunda özel olarak yetkilendirilmiş olması gerekmektedir. Aksi halde acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi, kanun koyucunun iradesini aşacak şekilde genişletilmiş olacaktır. Buna karşılık acentenin söz konusu işlemlerin yapılması hususunda yetkilendirilmiş olmasına rağmen, müvekkilinin talimatına aykırı davranması ihtimalinin de üzerinde durulması gerekmektedir. Zira acentenin, müvekkilinin söz konusu işlemlerin yapılmasına ilişkin iradesi hilafına davranması; müvekkiline karşı olan özen yükümlülüğünü ihlal etmesi anlamına gelmektedir. Acentenin müvekkiline karşı olan özen borcunu yerine getirmemesi, 6102 sayılı TTK'nın 102. maddesinin 2. fıkrasında yapılan atıf uyarınca TBK'nın vekâlet hükümleri çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu noktada acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisini mesleki bir faaliyet olarak yürütmemesi sebebiyle; kendisine yüklenen özen yükümlülüğünün avukatın müvekkiline karşı olan özen yükümlülüğünden farklılaşması gerektiği ileri sürülmektedir²⁵⁵.

Yukarıda incelenen hususlara ilaveten, ticari davalarda zorunlu arabuluculuk müessesesinin; acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi bakımından ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. 06.12.2018 tarih ve 7155 sayılı Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun'un²⁵⁶ 20. maddesi vasıtasıyla, 6102 sayılı TTK'ya eklenen 'Dava şartı olarak arabuluculuk' kenar başlıklı 5/A maddesi uyarınca; alacak ve tazminat taleplerine ilişkin ticari davalarda arabuluculuğa başvurulması, dava şartı olarak düzenlenmiştir. Bu noktada ilgili hükmün arabuluculuğa başvurulmuş olmasını zorunlu kıldığı, ancak bu başvurunun Türkiye'de yapılmasına ilişkin bir sınırlama getirmediği belirtilerek; yabancı devletlerde arabuluculuğa başvurulmuş olmasının da söz konusu dava şartının sağlanmasına hizmet edeceği ifade edilmektedir²⁵⁷.

Ticari davalarda dava şartı olarak arabuluculuk müessesesi, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olduğu davalar bakımından da

²⁵⁵ Altay, **a.g.m.**, s. 270.

²⁵⁶ RG. 19.12.2018 / 30630.

²⁵⁷ Şanlı, **a.g.e.**, s. 560.

uygulama alanı bulmakta; buna bağı olarak acentenin müvekkili adına başlatacağı yargılamalardan evvel müvekkil veya acente tarafından arabulucuya başvurulması zorunlu kılınmaktadır. Bu noktada arabuluculuk müessesesinin alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi niteliğine sahip olması doğrultusunda; acentenin müvekkili adına dava şartı olarak arabuluculuk müessesesine yapacağı başvuruların, HMK'nın 74. maddesinde belirtilen vekilin açıkça yetkilendirilmesi gereken hallerin kapsamına girip girmeyeceğinin incelenmesi gerekmektedir. 6102 sayılı TTK'nın 5/A maddesinde ve ilgili diğer mevzuatta bu hususa ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemekle birlikte; arabulucuya yapılacak başvuruların ticari davalar bakımından dava şartı olarak kabul edilmesi, kanaatimizce arabuluculuk müessesesinin sahip olduğu alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi niteliğini ortadan kaldırmakta ve arabuluculuğu yargılamanın zorunlu bir aşaması halinde getirmektedir. Bu çerçevede, acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin etkin şekilde kullanılabilmesi adına; acentenin bu hususta açıkça yetkilendirilmiş olmasa dahi müvekkili adına dava şartı olarak arabuluculuk müessesesine başvurabileceğinin kabul edilmesi isabetli olacaktır. Aksi takdirde acentenin müvekkili adına açacağı davalardan evvel arabuluculuk müessesesine başvurmasının, müvekkil tarafından bu hususta açıkça yetkilendirilmiş olması şartına bağlanması; pek çok durumda dava şartlarından birinin sağlanmadığı gerekçesiyle ilgili davaların usul yönünden reddedilmesine ve TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrası uyarınca acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin işlevinin yerine getirilememesine neden olacaktır.

F. ACENTENİN TEMİNAT GÖSTERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil edeceği yargılamalarda teminat gösterme yükümlülüğünün bulunup bulunmayacağı hususu, müessesenin usul hukuku bakımından incelenmesi gereken yönlerinden biridir. Bu çerçevede öncelikle teminat gösterme yükümlülüğünün kısaca incelenmesi isabetli olacaktır. HMK'nın 84. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nde mutad meskeni bulunmayan Türk vatandaşlarının dava açması, davacı yanında davaya müdahil olması veya takip

yapması hallerinde; davalı tarafın muhtemel yargılama giderlerini karşılayacak uygun bir teminat göstereceği düzenlenmektedir. Buna ilaveten MÖHUK'un 48. maddesi uyarınca, Türk mahkemelerinde dava açan, davaya katılan veya icra takibinde bulunan yabancı gerçek ve tüzel kişiler; yargılama ve takip giderleri ile karşı tarafın zarar ve ziyanını karşılamak üzere mahkemenin belirleyeceği teminatı göstermekle yükümlüdür. Gerçek kişilerin teminat gösterme yükümlülüğü, Türk vatandaşı olmamaları halinde söz konusu olacakken; tüzel kişilerin teminat göstermekle yükümlü olması için, Türk hukukuna göre kurulmamış olmaları ve idare merkezlerinin yabancı bir devlette bulunması gerekmektedir²⁵⁸. Tabi olduğu hukuk uyarınca tüzel kişiliği haiz olmamakla birlikte yargılamada taraf olabilen kişi veya mal topluluklarının da bu çerçevede teminat gösterme yükümlülüğü bulunmaktadır.²⁵⁹

HMK'nın 87. maddesi uyarınca gösterilecek teminatın tutarı ve şekli hâkim tarafından belirlenmektedir. Bununla birlikte tarafların, sözleşme vasıtasıyla teminatın şeklini kararlaştırmış olmaları halinde; gösterilecek teminat bu sözleşmeye göre belirlenecektir²⁶⁰. Tarafların göstereceği teminatın tutar ve şekline ilişkin HMK'nın 87. maddesi, MÖHUK'un 48. maddesi uyarınca gösterilecek teminatlara da uygulanacaktır²⁶¹. HMK'nın 84. maddesi uyarınca gösterilecek olan teminat dava şartı

²⁵⁸ Türk hukukunda tüzel kişilerin tabiiyetinin tespiti bakımından kuruluş yeri ve idare merkezi ölçütlerinin birlikte ele alındığı belirtilmektedir. Bu çerçevede 6102 sayılı TTK'nın, ticaret şirketlerinin işletme merkezlerinin bulunduğu yerdeki ticaret siciline tescil edileceğine ilişkin hükümlerinden yola çıkılarak; idare merkezi yabancı devletlerde bulunan şirketlerin Türk hukukuna göre kurulamayacağı ve yalnızca idare merkezinin Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunmasının söz konusu şirketi Türk şirketi halinde getirmeyeceği ifade edilmektedir. Bkz. Emre Esen, "Hukuk Usulüne Dair La Haye Sözleşmesi Kapsamında Yabancı Tüzel Kişilerin Teminat Yükümlülüğünden Muafiyeti", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, c. 9, S. 1, Malatya, 2018, s. 2, dn. 1.

Ayrıca bkz. Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 498 vd.; Aysel Çelikel / Günseli Öztekin Gelgel, **Yabancılar Hukuku**, Beta Basım, 24. bs. İstanbul, 2018, 35 vd.; Şanlı, **a.g.e.**, s. 172; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 145; Gülin Güngör, **Tâbiyet Hukuku Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler**, Yetkin Yayınları, 4. bs., Ankara, 2016, s. 228 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 446; Uğur Tütüncübaşı, "Milletlerarası Usûl Hukukunda Teminat Gösterme Yükümlülüğü", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, c. 12, S. 2, İzmir, 2010, s. 202.

²⁵⁹ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 497; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 644 vd.-649; Şanlı, **a.g.e.**, s. 170 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 143; Doğan, **a.g.e.**, s. 93 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 445 vd.; Zeynep Çalışkan, **Milletlerarası Usul Hukukunda Teminat**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013, s. 54 vd. (Teminat).

²⁶⁰ Postacıoğlu, **a.g.e.**, s. 384; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 4155; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, s. 683; Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl**, c. II, s. 1198; Şanlı, **a.g.e.**, s. 173; Karlı, **a.g.e.**, s. 443; Muşul, **a.g.e.**, s. 177 vd.; Z. Çalışkan, **Teminat**, s. 75 vd..

²⁶¹ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 499; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 651; Şanlı, **a.g.e.**, s. 173; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 146; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 447; Z. Çalışkan, **Teminat**, s. 75.

niteliğinde olup; davalı tarafın itirazına bağlı olmaksızın, yargılama aşamalarında hâkim tarafından re'sen dikkate alınmaktadır. Aynı şekilde MÖHUK'un 48. maddesi uyarınca gösterilecek teminatlar da kamu düzenine ilişkin olmalarına bağlı olarak, sebebiyle yargılama süresince hâkim tarafından re'sen dikkate alınmaktadır²⁶².

Teminat muafiyetine ilişkin olarak HMK'nın 85. maddesi; davacının adli yardımdan yararlanması, yurt içinde istenen teminatı karşılayacak taşınmaz malının yahut aynı teminatla güvence altına alınmış alacağının bulunması, davanın yalnız küçüğün menfaatlerini korumaya yönelik olması ve ilama bağlı alacak için ilamlı icra takibi yapılması halinde teminat istenmeyeceğini düzenlemektedir²⁶³. MÖHUK'un 48. maddesi ise dava açan, davaya katılan veya icra takibi yapan kişilerin karşılıklılık esası uyarınca teminattan muaf tutulabileceğini düzenlemektedir. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti ile teminat gösterme yükümlülüğü bulunan tarafın vatandaşı olduğu devlet arasında teminat muafiyetine ilişkin bir anlaşmanın bulunması halinde teminat yatırılması gerekmemektedir²⁶⁴.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda; yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olan acente tarafından açılacak davalarda, teminat gösterme yükümlülüğünün bulunup bulunmadığının incelenmesi gerekmektedir. Bu noktada yargılamada taraf sıfatının yabancı müvekkile ait olduğu ve acentenin yalnızca temsilci sıfatıyla yargılamayı yürüttüğü göz önünde bulundurularak; yabancı müvekkil bakımından teminat gösterme yükümlülüğünün bulunduğu ileri

²⁶² Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 499; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 653; Şanlı, **a.g.e.**, s. 174 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 145; Doğan, **a.g.e.**, s. 96; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 448 vd.; Z. Çalışkan, **Teminat**, s. 56.

²⁶³ Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt IV**, s. 4194; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı**, s. 690; Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl**, c. II, s. 1196 vd.; Şanlı, **a.g.e.**, s. 176; Karslı, **a.g.e.**, s. 443; Muşul, **a.g.e.**, s. 179; Z. Çalışkan, **Teminat**, s. 41 vd.

²⁶⁴ Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu teminat muafiyeti öngören bazı milletlerarası anlaşmalar: Avrupa İkamet Anlaşması, Çocuklara Karşı Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin Sözleşme, Çocukların Velayetine İlişkin Kararların Tanınması ve Tenfizi ile Çocukların Velayetinin Yeniden Tesisine İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Demiryolu ile Yolcu ve Bagaj Taşınmasına İlişkin 1961 Tarihli Anlaşma'ya Ek 26.02.1966 günlü Anlaşma, Hukuk Usulüne Dair La Haye Anlaşması, Kara Yolu ile Eşya Taşıma Sözleşmesi, Milletlerarası Çocuk Kaçırmaların Hukuki Veçhelerine Dair Sözleşme, Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Cenevre Anlaşması, Nafaka Alacakları Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin Sözleşme, Nafaka Alacaklarının Yabancı Memleketlerde Tahsili ile İlgili Sözleşme, Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme Teminat muafiyeti getiren anlaşmalar için bkz. Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 501 vd.; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 656; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 148; Doğan, **a.g.e.**, s. 98 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 451; Z. Çalışkan, **Teminat**, s. 91 vd.

sürülebilecektir. Diğer yandan, HMK'nın 84. maddesi ve MÖHUK'un 48. maddesi uyarınca acente bakımından teminat gösterme yükümlülüğünün bulunmaması halinde; yargılamaya bizzat katılmayan yabancı müvekkil adına teminat gösterilmesinin beklenemeyeceği de ileri sürülebilecektir.

Kanaatimizce, söz konusu yargılamalarda taraf sıfatının müvekkile ait olması; teminat gösterme yükümlülüğü bakımından da yabancı müvekkilin hukuki durumunun göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir. Zira acentenin söz konusu yargılamalarda yalnızca temsilci sıfatına sahip olmasının yanı sıra; 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, söz konusu yargılamalar sonucunda verilen ilamlar yabancı müvekkile karşı icra olunmaktadır. Bu çerçevede teminat gösterme yükümlülüğünün davalının hukuki menfaatinin korunmasını amaçladığı da göz önünde bulundurularak; yabancı müvekkilin acente tarafından mahkemede temsil edildiği hallerde, teminat gösterme yükümlülüğünün devam etmesi gerektiği kanaatindeyiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ACENTENİN MÜVEKKİLİNİ MAHKEMEDE TEMSİL ETME YETKİSİNİN İCRAİ YÖNLERİ

A. GENEL OLARAK

Acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisinin bir diğer boyutu, bu yargılamalar sonucunda verilen ilamların icrası hususudur. Söz konusu yargılamalarda taraf sıfatının müvekkile ait olması, verilen ilamların da müvekkil hakkında uygulanması sonucunu doğurmaktadır. Diğer bir deyişle yargılamanın sonuçları, müvekkilini mahkemede temsil eden acente üzerinde doğmamaktadır²⁶⁵. Nitekim söz konusu husus, 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 3. fıkrasında ayrıca ele alınarak; acentelerin ad ve hesabına hareket ettiği kişilere karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde açılan davalar sonucunda verilen ilamların, acentelere uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Hükmün lafzı ve ruhu açıkça anlaşılabilir olmakla birlikte; müessesenin, ilamların icra edilmesi için başvurulacak olan merciin bakış açısından ele alınması gerekmektedir. Bu çerçevede meselenin, ilamların Türkiye Cumhuriyeti'nde ve yabancı devletlerde icra edilmesi bakımından ikili bir ayrıma gidilerek incelenmesi isabetli olacaktır.

B. İLAMLARIN TÜRKİYE'DE İCRA EDİLMESİ

Müessesenin hukuki niteliğine dikkat çekilmesi adına çalışmamız kapsamında pek çok kez ifade edildiği ve 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 3. fıkrasında açıkça düzenlendiği üzere; acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamlar müvekkile karşı icra edilmektedir. Ancak 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 119. maddesinde, söz konusu yargılamalar sonucunda verilen ilamların

²⁶⁵ Poroy / Yasaman, **a.g.e.**, s. 248; Domaniç, **Ticaret Hukukunun Genel Esasları**, s 360 vd.; Domaniç, **TTK Şerhi**, s. 314 vd.; Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 8 vd.; Çağa, **a.g.m.**, s. 5 vd.; Karahan, **a.g.e.**, 373; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 220; Ülgen / Helvacı / Kendigelen / Kaya / Nomer Ertan, **a.g.e.**, s. 785; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 229 vd.; Türkel, **a.g.m.**, s. 1106; Altay, **a.g.m.**, s. 231; Susuz, **a.g.m.**, s. 7 vd.; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 979 vd.; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 83.

müvekkil hakkında uygulanacağı açıkça düzenlenmemiş; bunun sonucunda Yargıtay'ın bu konudaki içtihadı belirli dönemlerde değişkenlik göstermiştir. Söz konusu dönemde öğretide birlik halinde, acentenin hukuki ilişkisinin tarafı olmadığı ve yalnızca müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olduğu savunularak; Yargıtay'ın aksi yöndeki içtihadı eleştirilmiştir.²⁶⁶

Acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalara ilişkin uyuşmazlıklar bakımından ilk örneklerde, Yargıtay tarafından öğretide savunulan görüşle uyumlu kararlar verildiği görülmektedir. Bu çerçevede, Yargıtay Ticaret Dairesi'nin 11.09.1962 tarihli kararında²⁶⁷; müvekkil tarafından işletilen geminin verdiği zarara ilişkin davada, 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 119. maddesi uyarınca acentenin hasarları tazminle mükellef olmadığı yönünde hüküm kurulmuştur. Buna ilaveten, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 09.02.1976 tarihli kararında²⁶⁸; müvekkil adına acenteye karşı dava açılabilir olmasının, ilamın sonuçlarının acenteden tahsiline neden olmadığına ve ilamın müvekkil hakkında verilmesi gerektiğine hükmedilmiştir.

Buna karşılık Yargıtay'ın belirli bir dönemde; acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalarda verilen ilamların, acente üzerinde icra olunamayacağı yönündeki içtihadını değiştirdiği görülmektedir. Örneğin, yürütülen deniz yoluyla taşıma faaliyeti sırasında yükte meydana gelen azalma nedeniyle sigortalıya ödenen sigorta bedelinin taşıyıcı donatanın acentesi konumundaki davalıdan rücuen tahsiline ilişkin olarak sigorta şirketi tarafından açılan davada, sigorta bedelinin donatandan tahsiline hükmedildiği ilk derece mahkemesi kararına karşı yapılan temyiz başvurusu sonucunda; Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 20.12.1982 tarihli kararında²⁶⁹, 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 119. maddesinin 2. fıkrasının Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde merkez veya şubesi bulunmayan ticari işletmelere karşı dava ve takip

²⁶⁶ Poroy / Yasaman, **a.g.e.**, s. 249 vd.; Domaniç, **Ticaret Hukukunun Genel Esasları**, s. 359 vd.; Domaniç, **TTK Şerhi**, s. 315 vd.; Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 10 vd.; Çağa, **a.g.m.**, s. 8 vd.; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 220 vd.; Daniş Akkan, **a.g.m.**, s. 229 vd.; Türkel, **a.g.m.**, s. 1106, dn. 3; Altay, **a.g.m.**, s. 231 vd.; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 68 vd.; Susuz, **a.g.m.**, s. 7 vd.; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 979 vd.; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 83 vd.

²⁶⁷ Yargıtay Ticaret Dairesi, E. 68/896, K. 3102/1962, T. 11.09.1962 bkz. Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Y. 1964, c. II, Sa. 3, s. 503. Ayrıca bkz. Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 9; Çağa, **a.g.m.**, 8; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 216

²⁶⁸ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 1976/562, K. 1976/462, T. 09.02.1976 bkz. Ahmet Zeyneloğlu, **Taşıma Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1993, s. 72, dn. 78.

²⁶⁹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 1982/5727, K. 1982/5528, T. 20.12.1982 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-1982-5727.htm&kw=`20.12.1982`#fm>>

başlatma zorluğunu bertaraf etmeyi ve hak sahibinin alacağını Türkiye Cumhuriyeti'nde yerleşik acenteden tahsil etmesine imkân sağlamayı amaçladığı gerekçesiyle ilk derece mahkemesi kararının bozulması yönünde hüküm kurulmuştur. Yine Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 20.01.1983 tarihli kararında²⁷⁰, deniz yoluyla yük taşınması faaliyetinden kaynaklanan bir uyuşmazlıkta; 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 117. maddesinin 3. fıkrasına uyarınca Türkiye Cumhuriyeti'nde merkez ya da şubesi bulunmayan yabancı tacirler adına faaliyet gösteren kimselerin acentelik hükümlerine tabi tutulması vasıtasıyla, 1956 tarihli ve 6762 sayılı 119. maddesinin 2. fıkrası uyarınca yabancı ticari işletmelerin takip ve dava edilmesine ilişkin güçlüğü ortadan kaldırılmasının ve hakkın söz konusu yabancı tacir adına faaliyet gösteren kimselerden elde edilmesinin sağlanmasının hedeflendiği belirtilmiştir. Buna ilaveten Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 08.06.1982 tarihli başka bir kararında²⁷¹ da aynı gerekçeyle, ilamın acente hakkınca icra edilmesine hükmolunduğu görülmektedir.

Nihayet Yargıtay, hükmün yanlış yorumlanmasına bağlı olarak sürdürdüğü bu içtihattan vazgeçerek; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 14.02.1986 tarihli kararına²⁷² esas alınan doğrultuda, acentenin söz konusu yargılamalarda müvekkilini temsilen yer aldığı ve buna bağlı olarak verilen ilamların müvekkilin malvarlığı üzerinde sonuç doğuracağı hususlarını yerleşik içtihadı haline getirmiştir. Karara konu uyuşmazlık nedeniyle, davacı sigorta şirketi tarafından yabancı gemi donatanının acentesine karşı açılan söz konusu dava; ilk derece mahkemesinin Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin temyiz mahkemesi sıfatıyla verdiği karara direnmesi sonucunda yapılan tavzih istemine bağlı olarak Yargıtay Hukuk Genel Kurulu önüne getirilmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından yapılan inceleme sonucunda ise; 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 119. maddesinin 2. fıkrası uyarınca acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda müvekkili adına dava açabileceği ve kendisine karşı aynı sıfatla dava açılabilceği belirtilerek, acentenin kanundan kaynaklanan temsil yetkisini kullandığı söz konusu

²⁷⁰ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 1982/5392, K. 1983/103, T. 20.01.1983 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-1982-5392.htm&kw=`20.1.1983`#fm>>

²⁷¹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 1982/2235, K. 1982/2756, T. 08.06.1982 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-1982-2235.htm&kw=`8.6.1982`#fm>>

²⁷² Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1984/11-582, K. 1986/135, T. 14.02.1986 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=hgk-1984-11-582.htm&kw=`1984/11-582`#fm>>

uyuşmazlıklarda sözleşmeden doğan hak ve borçların müvekkile ait olacağı ve buna bağlı olarak bu davalara ilişkin ilamların müvekkil hakkında verileceği hüküm altına alınmıştır.

Buna ilaveten, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde merkez veya şubesi bulunmayan yabancı bir şirketten alınan malzemelerin belirlenen nitelikte olmadığı gerekçesiyle, ilgili bedelin söz konusu şirketin Türkiye Cumhuriyeti'ndeki temsilcisi konumundaki başka bir şirketten tahsili hususunda Millî Savunma Bakanlığı tarafından açılan davaya ilişkin karar düzeltme talebi sonucunda verilen Yargıtay 13. Hukuk Dairesi'nin 06.06.1996 tarihli kararında²⁷³; 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 117. maddesinin 3. fıkrası uyarınca Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde merkez veya şubesi bulunmayan yabancı ticari işletmeler adına işlem yapanlar hakkında acentelik hükümlerinin uygulanacağı ve buna bağlı olarak söz konusu yabancı şirketlere izafeten yurt içinde onlar adına işlem yapan kimselere karşı dava açma imkanının bulunduğu, ancak söz konusu davalarda kararın temsilci aleyhine değil esas sözleşmede taraf olan firma aleyhine tesis edilebileceği yönünde hüküm kurulmuştur.

Nitekim müvekkil adına acentesine karşı açılan itirazın iptali davasında, 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK'nın 119. maddesi uyarınca müvekkil adına acenteye karşı açılan davalarda kararın müvekkil hakkında verilmesi gerektiğinin hüküm altına alındığı; Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 16.05.2003 tarihli kararında²⁷⁴ da görüldüğü üzere söz konusu içtihat sürdürülmektedir. Bu çerçevede 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesine eklenen 3. fıkra vasıtasıyla acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalar sonucunda verilen ilamların, müvekkil hakkında uygulanacağı açıkça düzenlenmiş; böylelikle bu husustaki fikir ayrılığı öğretide savunulan görüşle uyumlu şekilde sona erdirilmiştir²⁷⁵. Söz konusu düzenleme ile acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalar bakımından hukuki belirlilik sağlanarak; bu hususta çelişkili içtihatların ortaya çıkması engellenmiştir.

²⁷³ Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E. 1996/4821, K. 1996/5751, T. 06.06.1996 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=13hd-1996-4821.htm&kw=6.6.1996#fm>>

²⁷⁴ Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, E. 2002/4137, K. 2003/5154, T. 16.05.2003 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=19hd-2002-4137.htm&kw=16.5.2003#fm>>

²⁷⁵ Poroy / Yasaman, **a.g.e.**, s. 248; Arkan, **a.g.e.**, s. 235; Karahan, **a.g.e.**, s. 373; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 226; Daniş Akkan, **a.g.e.**, s. 231; Türkel, **a.g.m.**, s. 1106 vd.; Altay, **a.g.m.**, s. 232; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 68 vd; Üçüncü, **a.g.m.**, s. 981; Susuz, **a.g.m.**, s. 8 vd.; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 84.

Bununla birlikte 6102 sayılı TTK'nın kabulü ile düzenlemeye eklenen söz konusu 105. maddenin 3. fıkrasında yer alan '*Türkiye'de açılacak olan davalar*' ibaresi öğretide eleştirilere konu olmaktadır. Söz konusu ibarenin, acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalar sonucunda yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilen ilamların, acentelere karşı uygulanması ihtimalini doğurduğu ileri sürülerek; ilgili fıkradan '*Türkiye'de*' ibaresinin çıkarılması gerektiği ifade edilmektedir.²⁷⁶ Bu noktada söz konusu eleştiri ile hükmün düzenlenme amacı bakımından isabetli bir noktaya dikkat çekildiği belirtilmekle birlikte, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin usul hukukuna ilişkin bir müessese olması nedeniyle *lex fori*ye tabi olduğu; bunun sonucunda ise mevzuatında acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olacağına ilişkin bir düzenleme bulundurmayan yabancı devletlerde yürütülen yargılamalarda söz konusu sorunun ortaya çıkmayacağı ileri sürülmektedir.²⁷⁷

C. İLAMLARIN YABANCI DEVLETLERDE İCRA EDİLMESİ

1. Genel Olarak

Kanun koyucunun acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil etme yetkisi bakımından iradesinin, yargı kararlarında karşılık bulmasına ilişkin yukarıda değinilen süreç göz önünde bulundurulduğunda; söz konusu ilamların icrası adına yabancı devlet mahkemelerine yapılacak tenfiz başvurularının, birtakım zorluklarla karşılaşabileceği öngörülebilmektedir. Bu noktada müessesenin barındırdığı Türk hukukuna özgü²⁷⁸ nitelikler, tenfiz mahkemesi tarafından yapılacak vasıflandırmaya önemli ölçüde etki edecektir. Zira acentenin kanun koyucu tarafından avukatların sahip olduğu iradi temsil yetkisine benzer bir yetki ile donatılarak müvekkilini mahkemede temsil etmesi, bunun sonucunda verilen ilamın müvekkilin malvarlığı üzerinde icra edilecek olması ve müessesenin buna benzer unsurları; yabancı hâkim

²⁷⁶ Kendigelen, **a.g.e.**, s. 107; A. Kaya, **a.g.e.**, s. 69; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 226.

²⁷⁷ A. Kaya, **a.g.e.**, s. 69.

²⁷⁸ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 530; Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 1; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 208; Altay, **a.g.m.**, s. 224.

tarafından yapılacak vasıflandırma bakımından karmaşık bir görünüme sahiptir. Bu çerçevede yabancı hâkimin öncelikle kendi hukukunda bulunmayan bir müessesenin hukuki niteliğini doğru şekilde tespit etmesi; daha sonra ise Türk mahkemesi tarafından verilen ilamın, kendi devletinin vatandaşı veya yatırımcısı konumundaki bir tacirin malvarlığı üzerinde icra edilmesi yönünde karar vermesi beklenmektedir. Bu noktada tenfiz şartları bakımından yapılacak incelemenin birçok hassasiyeti beraberinde getireceği aşikârdır.

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil ettiği yargılamalar sonucunda verilen ilamların yabancı devletlerde etki doğurabilmesi; ilgili devletlerin yabancı mahkeme kararlarının tenfizi hususunda öngördüğü kurallar çerçevesinde mümkün olmaktadır. Buna bağlı olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin yoğun ticari ve hukuki ilişki içinde bulunduğu belirli devletlerin mevzuatlarında düzenlenen tenfiz şartları tespit edilerek; acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalar sonucunda verilen ilamların karşılamakta güçlük çekmesi muhtemel görülen tenfiz şartları ele alınacaktır. Bu çerçevede incelenecek tenfiz şartları, acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamaların kendine has özellikleri göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Dolayısıyla söz konusu inceleme; ilgili yabancı devletlerin, yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfiz edilmesine ilişkin kurallarının bir bütün olarak değerlendirilmesini gerektirmemektedir.

Yukarıda belirtilen çerçevede, acentenin müvekkilini mahkemede temsil ettiği yargılamalar bakımından ayrıca özellik arz etmeyen tenfiz şartları çalışmamızın kapsamına alınmamıştır. Buna bağlı olarak (i) yabancı ilamın hukuk davalarına ilişkin kesinleşmiş bir mahkeme kararı niteliğinde olması, (ii) yabancı mahkeme kararının verildiği devlet ile tenfiz devleti arasında karşılıklılığın bulunması²⁷⁹, (iii) yabancı mahkeme kararının tenfiz devleti mahkemelerinin münhasır yetkili olduğu bir uyuşmazlığa ilişkin olmaması²⁸⁰, (iv) yabancı mahkeme kararının verildiği andan

²⁷⁹ İncelenen tenfiz şartı; Çin Halk Cumhuriyeti Medeni Usul Kanunu'nun 281. ve 282. maddelerinde düzenlenmektedir.

²⁸⁰ İncelenen tenfiz şartı; Brüksel I Tüzüğü'nün 45. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendinde, Rusya Federasyonu Medeni Usul Kanunu'nun 412. maddesinin 1. fıkrasının (3) bendinde ve Rusya Federasyonu Ticari Usul Kanunu'nun 244. maddesinin 1. fıkrasının (3) bendinde düzenlenmektedir.

itibaren belirli bir süre içinde tenfizinin talep edilmesi²⁸¹, (v) tarafları, konusu ve sebebi bakımından aynı davanın tenfiz devletinin mahkemelerinde görülmüş veya görülmekte olmaması²⁸², (vi) yabancı mahkeme kararının kesinleşmiş bir mahkeme kararı ile çelişmemesi²⁸³, (vii) yabancı mahkeme kararının üçüncü bir devlet mahkemesinin tenfiz devleti mahkemeleri tarafından tanınmış olan bir kararı ile çelişmemesi²⁸⁴, (iix) kararı veren yabancı devlet mahkemesinin uyuşmazlık bakımından yetkisinin, ilgiliye tebligat yapılmış olması haricinde bir esasa dayandırılması²⁸⁵, (ix) kararı veren yabancı devlet mahkemesinin dava konusu bakımından yetkili konumda bulunması²⁸⁶, (x) yabancı mahkeme kararının hile yoluyla elde edilmiş olmaması²⁸⁷ vb. tenfiz şartları bakımından ayrı bir inceleme yapılmayacaktır.

²⁸¹ İncelenen tenfiz şartı; Rusya Federasyonu Medeni Usul Kanunu 409. maddesinin 3. fıkrasında, Rusya Federasyonu Ticari Usul Kanunu 246. maddesinin 2. fıkrasında ve Çin Halk Cumhuriyeti Medeni Usul Kanunu'nun 239. maddesinde düzenlenmektedir.

²⁸² İncelenen tenfiz şartı; Rusya Federasyonu Medeni Usul Kanunu'nun 412. maddesinin 1. fıkrasının (4) bendinde, Rusya Federasyonu Ticari Usul Kanunu'nun 244. maddesinin 1. fıkrasının (4) ve (5) bentlerinde, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Federal Kanunu 27. maddesinin 2. fıkrasının (c) bendinde ve Alman Medeni Usul Kanunu'nun 328. maddesinin 1. fıkrasının (3) bendinde düzenlenmektedir.

²⁸³ İncelenen tenfiz şartı; Brüksel I Tüzüğü'nün 45. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde, ABD'nin 1987 tarihli Yabancılik Unsurlu İlişkiler Hakkında Düzenleyici Kanunu'nun 482. maddesinde, ABD'nin 1962 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanunu'nun 4. bölümünde ve ABD'nin 2005 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Devlet Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanunu'nun 4. bölümünde düzenlenmektedir.

²⁸⁴ İncelenen tenfiz şartı; Brüksel I Tüzüğü'nün 45. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendinde, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Federal Kanunu'nun 27. maddesinin 2. fıkrasının (c) bendinde ve Alman Medeni Usul Kanunu'nun 328. maddesinin 1. fıkrasının (3) bendinde düzenlenmektedir. Buna ilaveten, belirtilen bu tenfiz şartının; Çin Halk Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası adli yardımlaşma anlaşmalarında yer aldığına ilişkin olarak bkz. Jian Han, "Recognition and Enforcement of Foreign Judgments and Awards in Mainland China", **US-China Law Review**, Vol. 2, No. 2, 2005, s. 22; King Fung Tsang, "Enforcement of Foreign Commercial Judgments in China", **Journal of Private International Law**, Vol. 14, No: 2, 2018, s. 264.

²⁸⁵ İncelenen tenfiz şartı; ABD hukukunda 1962 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'un 4. bölümünün (b) fıkrasının 6. bendinde ve 2005 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Devlet Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'un 4. bölümünün (c) fıkrasının 6. bendinde düzenlenmektedir.

²⁸⁶ İncelenen tenfiz şartı; ABD hukukunda 1987 tarihli Yabancılik Unsurlu İlişkiler Hakkında Düzenleyici Kanun'un 482. maddesinin 2. fıkrasının (a) bendinde, 1962 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'un 4. bölümünün (a) fıkrasının 3. bendinde ve 2005 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Devlet Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'un 4. bölümünün (b) fıkrasının 3. bendinde düzenlenmektedir.

²⁸⁷ İncelenen tenfiz şartı; ABD hukukunda 1987 tarihli Yabancılik Unsurlu İlişkiler Hakkında Düzenleyici Kanun'un 482. maddesinin 2. fıkrasının (c) bendinde, 1962 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'un 4. bölümünün (b) fıkrasının 2. bendinde ve 2005 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Devlet Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'un 4. bölümünün (c) fıkrasının 2. bendinde düzenlenmektedir.

2. Acentenin Müvekkili Adına Yürüttüğü Yargılamalar Sonucunda Verilen İlamların Yabancı Devletlerde İcra Edilmesine Engel Teşkil Edebilecek Tenfiz Şartları

a. Genel Olarak

Acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda Türk mahkemeleri tarafından verilen ilamların, Türkiye Cumhuriyeti'nin yoğun ticari ve hukuki ilişki içinde bulunduğu belirli devletlerde tenfizi hususunda; genel olarak karşılaşılabilecek olan şartlar ve engeller tespit edilmiştir. Tespit edilen bu tenfiz şartları ve engelleri bakımından gerçekleştirilen inceleme sonucunda ise; söz konusu mahkeme kararlarının yabancı devletlerde icra edilmesi bakımından engel teşkil edebilecek hallerde özgü bir değerlendirmenin, çalışmamızın kapsamı bakımından daha isabetli bir sonuç doğuracağı kanaatine ulaşılmıştır.

Bu çerçevede, yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfiz edilmesine ilişkin olarak yabancı devlet mevzuatlarında düzenlenmiş olan; (i) kararı veren mahkemenin yetkisinin aşırı yetki teşkil edecek bir bağlantıya dayandırılmamış olması, (ii) kararı veren mahkemenin, tenfiz devletinin yetki kuralları uyarınca yetkili olması, (iii) kararın tarafların yetki anlaşması yaptığı bir konuya ilişkin olmaması (iv) kararın tenfiz devletinin kamu düzenine aykırı olmaması ve (v) kararın tarafların savunma haklarının ihlal edilmesi suretiyle verilmiş olmaması şartlarına ilişkin bir inceleme yapılacaktır.

b. Kararı Veren Mahkemenin Milletlerarası Yetkisine İlişkin Şartlar

i. Genel Olarak

Acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda Türk mahkemeleri tarafından verilen ilamların, yabancı devletlerde icra edilmesi

bakımından; öncelikle söz konusu kararların verildiği mahkemelerin yetkisine ilişkin tenfiz şartları ele alınacaktır. Bu noktada kararı veren yabancı mahkemenin yetkisinin aşırı yetki teşkil edecek bir bağlantıya dayandırılmamış olması, yabancı mahkemenin uyuşmazlığın görülmesi bakımından tenfiz devletinin usul hukuku veya milletlerarası usul hukuku kuralları uyarınca yetkili olması, yabancı mahkeme kararlarının tarafların yetki anlaşması yaptığı bir konuya ilişkin olmaması ve bu tenfiz şartlarıyla benzerlikler barındıran tenfiz şartları tespit edilmiştir. Temel olarak kararı veren yabancı devlet mahkemesinin yetkisine ilişkin hususların irdelendiği bu tenfiz şartlarının, barındırdıkları çeşitlilik doğrultusunda ayrı ayrı incelenmesi daha isabetli olacaktır. Yapılacak bu incelemeye bağlı olarak; acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda Türk mahkemeleri tarafından verilen ilamların, belirtilen tenfiz şartlarından hangilerinin karşılanması bakımından güçlük çekebileceğinin tespit edilmesi hedeflenmektedir.

ii. Kararı Veren Mahkemenin Yetkisinin Aşırı Yetki Teşkil Edecek Bir Bağlantıya Dayandırılmamış Olması

Yabancı devlet mahkemelerinin, uyuşmazlıkların görülmesi bakımından milletlerarası yetkili kılındığı hallerde; söz konusu uyuşmazlıklarla objektif bir bağlantıya sahip olmaları beklenmektedir²⁸⁸. Buna bağlı olarak, kararı veren yabancı devlet mahkemelerinin yetkisine ilişkin tenfiz şartları kapsamında; öncelikle, kararı veren mahkemenin yetkisinin aşırı yetki teşkil edecek bir bağlantıya dayandırılmamış olması şartının incelenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, devletlerin yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfiz edilmesi hususundaki mevzuat düzenlemeleri ve yargı kararları incelenerek; acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamların, aşırı yetkili bir mahkeme tarafından verildiği gerekçesiyle tenfiz edilmemesi ihtimalinin tespit edilmesi hedeflenmektedir.

²⁸⁸ Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 719; Şanlı / Esen / Ataman-Fıganmeşe, **a.g.e.**, s. 540; Burak Huysal, “Yabancı Mahkemenin Dava ve Taraflar ile Gerçek Bağlantısının Tanıma ve Tenfiz Üzerindeki Etkisi”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi ‘Prof. Dr. Ata Sakmar’a Armağan’**, Sa. 10, c. I, İstanbul, 2011, s. 470.

Yabancı devlet mahkemelerinin uyuşmazlığın görülmesi bakımından yetkisinin, aşırı yetki oluşturacak bir bağlantıya dayandırılması; diğer bir deyişle uyuşmazlığın esasına ilişkin hüküm kuran yabancı devlet mahkemesinin söz konusu uyuşmazlıkla gerçek bir bağlantısının bulunmaması, bir tenfiz engeli olarak düzenlenmektedir. Bu çerçevede, kararın verildiği mahkemenin taraflarla gerçek bir ilişkisinin bulunmaması ve uyuşmazlığın geçici, zayıf, öznel ve yapay bağlantılara²⁸⁹ dayanılarak görülmüş olması hallerinde; söz konusu kararların yabancı bir devlette tenfiz edilmesi talebiyle açılan davalarda, tenfiz davalısı tarafından aşırı yetki itirazında bulunulabilmektedir. Buna ilaveten tenfiz mahkemesi tarafından, kararı veren mahkemenin yetkisinin aşırı yetki esasına dayanmakta olduğunun tespit edilmesi halinde; tenfiz davalısının aşırı yetki itirazında bulunması beklenmeksizin, ilgili tenfiz talebinin kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle reddedilmesi de söz konusu olabilmektedir. Türk hukukunda söz konusu tenfiz şartı, MÖHUK'un 54. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde; kararı veren mahkemenin yetkisinin aşırı yetki oluşturacak bir bağlantıya dayandırılmaması gerektiği şeklinde düzenlenmiştir.²⁹⁰

Bu çerçevede acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalar sonucunda verilen ilamların, incelenen bu şartın benimsendiği ülkelerde tenfizinin talep edilmesi halinde; müvekkil ve müşterinin taraf olduğu uyuşmazlıkların acente bakımından yetkili mahkemede görülmesinin, söz konusu mahkemenin aşırı yetki teşkil edecek bir bağlantı sonucunda yetkilendirildiği şeklinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Buna ilaveten tenfiz edilmesi talep edilen yabancı mahkeme kararlarının, aşırı yetki teşkil edecek bir bağlantı uyarınca yetkilendirilmiş mahkemeler tarafından verilmiş olması; her devletin mevzuatında bir tenfiz engeli olarak düzenlenmemektedir. Bu noktada kararı veren yabancı devlet mahkemesinin davalı bakımından yetkili olmaması vb. tenfiz şartları vasıtasıyla; uyuşmazlıkların görülmesi bakımından aşırı yetki teşkil edecek bir

²⁸⁹ Mahkemelerin yetkisine ilişkin düzenlemelerin zayıf bağlantı noktalarına dayanması, uyuşmazlığın görüleceği mahkemenin tercih edilmesi bakımından davacıya *forum shopping* uygulamasına başvurma imkânı tanımaktadır. Bkz. yukarıda s. 52.

²⁹⁰ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 526; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 719 vd.; Şanlı, **a.g.e.**, s. 291 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 198; Doğan, **a.g.e.**, s. 132; Dardağan, **a.g.e.**, s. 251 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 540 vd.; Huysal, **a.g.m.**, s. 472 vd.; Begüm Süzen, **Tanıtma ve Tenfiz Davalarında Kararı Veren Mahkemenin Yetkisinin Denetimi**, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2016, s. 123 vd.

bağlantı uyarınca yetkilendirilen yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilen kararların tenfizi engellenebilmektedir. Bu nedenle acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen kararların, ilgili devletlerde tenfiz edilmesi hususunda karşılaşılabilecek engeller; söz konusu tenfiz şartlarının birlikte ele alınması suretiyle incelenecektir.

ABD Hukukunda²⁹¹, 1987 tarihli Yabancılık Unsurlu İlişkiler Hakkında Düzenleyici Kanun'un²⁹² 482. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi ve 1962 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'un²⁹³ 4. bölümünün (a) fıkrasının 2. bendi ile 2005 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Devlet Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'un²⁹⁴ 4. bölümünün (b) fıkrasının 2. bendi uyarınca; kararı veren yabancı devlet mahkemesinin

²⁹¹ ABD hukukunda yer alan tenfiz şartlarına ilişkin bir değerlendirme yapılabilmesi için, öncelikle ABD'nin yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfiz edilmesi hususundaki mevzuatının incelenmesi gerekmektedir. ABD'de yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfiz edilmesi hususunda federal nitelikli bağlayıcı bir düzenleme bulunmamakta olup; ABD'yi oluşturan eyaletlerin bir kısmı 1962 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'u, diğer bir kısmı ise 2005 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Devlet Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'u kabul etmektedir. Söz konusu yeknesak kanunları benimsemeyen eyaletlerde ise; yabancı mahkeme kararlarının tanınması veya tenfiz edilmesi hususunda, 1987 tarihli Yabancılık Unsurlu İlişkiler Hakkında Düzenleyici Kanun'un belirlediği çerçevede federal hukuk uygulama alanı bulmaktadır. Buna bağlı olarak yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfiz edilmesine ilişkin şartlar, ABD'yi oluşturan her bir eyalet bakımından farklılık arz edebilmektedir. Bkz. Yuliya Zeynalova, "The Law on Recognition and Enforcement of Foreign Judgments: Is It Broken and How Do We Fix It?", **Berkeley Journal of International Law**, Kaliforniya, 2013, c. 31, S. 1, s. 155 vd.; Zeynep Çalışkan, "New York Eyalet Mahkemesi TMSF / Erol Aksoy Tenfiz Kararının Karşılıklılık Şartı Bağlamında Değerlendirilmesi", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 'Cevdet Yavuz'a Armağan'**, İstanbul, 2016, c. 22, S. 3, s. 663 vd. (New York Eyalet Mahkemesi Kararının Değerlendirilmesi).

²⁹² Amerikan Hukuk Enstitüsü tarafından hazırlanan, 1987 tarihli Yabancılık Unsurlu İlişkiler Hakkında Düzenleyici Kanun (*The Restatement of the Law, Third, Foreign Relations Law of the United States, 1987, The American Law Institute*). Buradan itibaren '1987 tarihli Yabancılık Unsurlu İlişkiler Hakkında Düzenleyici Kanun' olarak anılacaktır. Bkz. Ronald A. Brand, "Federal Judicial Center International Litigation Guide: Recognition and Enforcement of Foreign Judgments", **University of Pittsburgh Law Review**, Vol. 74, Pittsburgh, 2013, s. 501 (Recognition and Enforcement of Foreign Judgments).

²⁹³ 1962 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun (*The 1962 Uniform Foreign Money-Judgments Recognition Act*) bkz. Ronald A. Brand, "The Continuing Evolution of U.S. Judgments Recognition Law", **University of Pittsburgh Legal Studies Research Paper**, No. 2015-37, s. 297 (Evolution of Recognition of U.S. Judgments Recognition Law).

²⁹⁴ ABD hukukunda tanıma ve tenfiz hususunda çıkarılmış olan 1962 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'un, Kanunların Yeknesaklaştırılması Komisyonu (Uniform Law Commission) tarafından yenilenmesi suretiyle çıkarılan; 2005 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Devlet Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun (*The 2005 Uniform Foreign-Country Money Judgments Recognition Act*). (Çevrimiçi)

<<https://www.uniformlaws.org/viewdocument/final-act-no-comments-101?CommunityKey=ae280c30-094a-4d8f-b722-8dcd614a8f3e&tab=librarydocuments>>

davalı bakımından yetkili konumda bulunmaması, ABD mahkemelerinin inceleyeceği zorunlu tenfiz engelleri arasında sayılmaktadır²⁹⁵. Söz konusu tenfiz şartı uyarınca mahkemenin kendisi bakımından kişi yönünden yetkili olmadığı hususunda davalı tarafından yapılacak itirazın, esas yargılamanın yapıldığı mahkeme tarafından reddedilmesi halinde; yargılama sonucunda verilen kararın ABD’de tenfizine ilişkin başvurularda bu yönde bir itirazda bulunulabilmektedir. Bu noktada, kararı veren yabancı devlet mahkemesinin davalı bakımından kişi yönünden yetkili olup olmadığı; mahkemenin yetkisine temel alınan hususların ABD hukukunun mahkemelerin yetkisine ilişkin kavramlarının irdelenmesi vasıtasıyla tespit edildiği ifade edilmektedir.²⁹⁶

Belirtilen bu incelemeye örnek teşkil edebilecek mahkeme kararlarından birinde, Hollanda vatandaşı davacının aralarındaki sözleşmenin ihlali nedeniyle ABD’nin Illinois eyaletinde faaliyet gösteren davalı şirkete karşı açtığı dava sonucunda Amsterdam mahkemeleri tarafından verilen ilamın, ABD mahkemelerinde tenfizine ilişkin *Koster v. Automark Industries Inc.* kararında²⁹⁷; davalı şirketin Hollanda ile olan bağlantısının ilgili devletin mahkemelerine davalı bakımından yetki kazandıracak yeterlilikte olmadığı belirtilerek, ilgili tenfiz talebi reddedilmiştir. Söz konusu kararda, ABD hukuku uyarınca yabancı devlet mahkemelerinin davalı bakımından yetkili olmasının; davalının ilgili devlette yürüttüğü faaliyetler sonucunda kazanç sağlama amacında olması -daha açık bir ifadeyle ilgili mahkemenin yetki tesisine dayanak teşkil edebilecek asgari bağlantının bulunması- halinde, mümkün olabileceği ifade edilmiştir.

Bununla birlikte 1962 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun’un 5. bölümünün (a) fıkrası ile 2005 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Devlet Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun’un 5. bölümünün (a) fıkrası uyarınca; ABD mahkemelerinde tenfiz edilmesi talep edilen kararlara konu uyuşmazlıkların davalının söz konusu ülkedeki iş yeri (*business office*)

²⁹⁵ Yusuf Çalışkan, “Yabancı Mahkeme Kararlarının Amerikan Hukuku’nda Tanınması ve Tenfizi”, **e-akademi Dergisi**, Y. 2006, S. 49, para. 14.; Z. Çalışkan, **New York Eyalet Mahkemesi Kararının Değerlendirilmesi**, s. 665 vd.

²⁹⁶ Brand, **Recognition and Enforcement of Foreign Judgments**, s 514 vd.

²⁹⁷ *Koster v. Automark Industries Inc.*, United States Court of Appeals, 7th Circuit 640 F.2d 77 (03.02.1981) <<https://casetext.com/case/koster-v-automark-industries-inc>>

aracılığıyla gerçekleştirdiği işlemlerden kaynaklanması halinde, uyuşmazlığın görüldüğü mahkemenin davalı bakımından yetkisiz konumda bulunduğu hallerde dahi ilgili yabancı mahkeme kararları tenfiz edilebilmektedir. Buna ilaveten, söz konusu Yeknesak Kanunların 5. bölümünün (b) fıkrasında; davalı bakımından yetkisiz konumda bulunan yabancı mahkemeler tarafından verilen kararların tenfiz edilebileceği istisnai hallerin, sınırlı olarak sayılmadığı belirtilmektedir.²⁹⁸ Bu noktada ilgili düzenlemelerde ‘*business office*’ olarak yer alan kavramın, acenteyi de içine alacak şekilde yorumlanıp yorumlanmayacağı hususu önem arz etmektedir.

Acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil ettiği yargılamalar sonucunda verilen ilamların ABD’de tenfizinin talep edilmesi halinde; incelenen tenfiz şartı uyarınca, ilgili Türk mahkemesinin müvekkil bakımından yetkili konumda bulunup bulunmadığı incelenecektir. Bu noktada, acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamaların, müvekkil ile müşteri arasındaki uyuşmazlıklardan kaynaklanmasına bağlı olarak; acentenin uyuşmazlığın tarafı olmadığı gerekçesiyle mahkemenin davalı bakımından yetkili olmadığına hükmedilmesi söz konusu olabilecektir. Bununla birlikte *business office* kavramı, acenteyi de içine alacak şekilde yorumlandığında; kararı veren Türk mahkemesinin davalı bakımından yetkili konumda bulunmadığı hallerde dahi, ilgili kararların ABD’de tenfiz edilebileceği görülmektedir. Kanaatimizce *business office* kavramı, yabancı müvekkil adına Türkiye Cumhuriyeti’nde belirli faaliyetler yürütmekte olan acenteyi de kapsayacak şekilde yorumlanabilecektir.

İngiltere’de yabancı mahkeme kararlarının tanınıp tenfiz edilmesi, söz konusu kararların verildiği devletlere bağlı olarak farklı rejimlere tabi olabilmektedir. Bu doğrultuda Türk mahkemeleri tarafından verilen kararların İngiltere’de icrasına ilişkin hususlar; örf, adet ve yargı içtihatları çerçevesinde uygulanmakta olan *common law* uyarınca belirlenmektedir. *Common law* çerçevesinde, İngiltere’de tenfiz edilmesi

²⁹⁸ Y. Çalışkan, **a.g.m.**, para. 15; Symeon C. Symeonides, **American Private International Law**, Wolters Kluwer Law and Business, 2008, s. 337 (Çevrimiçi) <<https://books.google.com.tr/books?id=71BhlQMe8EwC&pg=PA337&lpg=PA337&dq=business+office+ufmjra&source=bl&ots=G7e6ZCfTYe&sig=ACfU3U0UP5SvuL8PqZG0oR63kmY82IderA&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwjuw5r5gKPjAhWifZoKHZb5A0YQ6AEwBXoECAyQAQ#v=onepage&q=business%20office%20ufmjra&f=false>>; Brand, **Recognition and Enforcement of Foreign Judgments**, s 515;

talep edilen kararların; uyumsuzluğun görülmesi bakımından milletlerarası yetkiye sahip konumdaki yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilmiş olması gerekmektedir. Bu noktada, kararı veren yabancı devlet mahkemesinin yetkili kabul edilmesinin; yargılama esnasında davalının yerleşim yerinin veya gönüllü olarak bizzat kendisinin ya da *domicile* olarak ifade edilen meskeninin ilgili devlette bulunması hallerinde söz konusu olabileceği ifade edilmektedir. Buna ilaveten kararı veren mahkemenin tüzel kişi davalılar bakımından yetkili kabul edilmesinin; (i) kararın verildiği devlette kendi adına faaliyet gösteren bir işyerinin (*place of business*) bulunması, (ii) kararı veren devlette bulunan işyerinde tüzel kişi adına faaliyet gösteren bir temsilcinin bulunması ve (iii) tüzel kişinin işlemlerinin ilgili devlette bulunan işyerinden yürütülmesi hallerinde söz konusu olabileceği belirtilmektedir²⁹⁹.

Bu noktada *Adams v Cape Industries plc.* kararına³⁰⁰ atıfta bulunularak; şirketlerin yabancı devletlerde gerçek anlamda yerleşmeyeceği veya bulunamayacağı, ancak söz konusu devletlerde yürütülecek faaliyetlere bağlı olarak ilgili devletlerde yerleşik olduklarının veya bulunduklarının kabul edilebileceği belirtilmektedir³⁰¹. Bu çerçevede, müvekkilin Türkiye Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren bir acentesinin bulunması; İngiliz mahkemeleri tarafından, Türk mahkemelerinin acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar bakımından milletlerarası yetkili olduğu yönünde değerlendirilebilecektir. Buna bağlı olarak, acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda Türk mahkemeleri tarafından verilen ilamların İngiltere'de tenfiz edilmesine ilişkin talepler; kararı veren Türk mahkemesinin milletlerarası yetkiye sahip olmadığı gerekçesiyle reddedilmeyecektir.

Yukarıda incelenen tenfiz şartları çerçevesinde; müvekkile karşı yürütülen yargılamaların acente bakımından yetkili mahkemede görülmesinin, aşırı yetki teşkili

²⁹⁹ Geoffrey Chevalier Cheshire / Peter Machin North / James J Fawcett, **Private International Law**, Ed.: James J. Fawcett / Paul Torremans / Uglješa Grušić / Christian Heinze / Louise Merrett / Alex Mills / Carmen Otero García-Castrillón / Zheng Sophia Tang / Katarina Trimmings / Lara Walker, Oxford University Press, 15. bs., Oxford, 2017, s. 521 vd., 527 vd.

³⁰⁰ *Adams v Cape Industries plc.*, Court of Appeal, CH 433 (02.01.1990) <<https://swarb.co.uk/adams-v-cape-industries-plc-ca-2-jan-1990/>>

³⁰¹ Cheshire / North / Fawcett, **a.g.e.**, s. 530.

olarak değerlendirilemeyeceği³⁰² sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak kanaatimizce asıl üzerinde durulması gereken husus, yetkili mahkemenin acente bakımından belirlenmesi olmayıp; müvekkilin gıyabında acentesi tarafından yürütülen yargılamalar sonucunda verilen ilamların, müvekkil hakkında tenfizinin istenmesidir. Sonuç olarak tenfiz davalısı konumundaki müvekkilin ‘*business office*’ veya temsilcisinin Türkiye Cumhuriyeti’nde bulunması; acente tarafından müvekkilin yokluğunda yürütülen yargılamalar sonucunda verilen ilamların, müvekkile karşı tenfiz edilebileceği anlamına gelmemektedir. Esasen bu incelemenin, davalının savunma haklarına riayet edilmesi veya yabancı mahkeme kararlarının kamu düzenine aykırılık teşkil etmemesi başlıklarında yapılması gerekmele birlikte; kararı veren mahkemenin tenfiz davalısı bakımından yetkili olmasına ilişkin tenfiz şartı çerçevesinde de bir değerlendirme yapılması isabetli görülmüştür.

Buna ilaveten, acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların acentenin bulunduğu yer mahkemesinde görülmesine ilişkin yukarıda ifade ettiğimiz görüşümüz benimsenerek bu düzenlemenin yasalaştırılması halinde; mahkemelerin yetkisinin tesisi hususunda esas alınacak bu ölçütün, yukarıda incelenen ABD ve İngiltere hukukları bakımından aşırı yetki teşkili olarak değerlendirilmeyeceği görülmektedir. Bu çerçevede, ileri sürdüğümüz görüşün benimsenmesinin; müvekkil ile müşterinin menfaatlerinin korunması bakımından da olumlu sonuç doğuracağı görülmektedir.

iii. Kararı Veren Mahkemenin Tenfiz Devletin Yetki Kuralları Uyarınca Yetkili Olması

Tenfiz edilmesi talep edilen yabancı mahkeme kararlarının, uyuşmazlık bakımından yetkili konumdaki mahkemeler tarafından verilmiş olmasına ilişkin inceleme; çoğu devlet tarafından kararı veren mahkemenin tabi olduğu hukuk uyarınca yapılmakla birlikte, kimi devletler söz konusu mahkemelerin kendi mevzuatlarındaki

³⁰² Brüksel Konvansiyonu’nun 5. maddesinin 5. fıkrası ile Brüksel I Tüzüğü’nün 7. maddesinin 5. fıkrası uyarınca, acentenin bulunduğu yer mahkemesi müvekkil bakımından yetkili kabul edilmekte; buna ilaveten Roma I Tüzüğü’nün 19. maddesi uyarınca, acentenin bulunduğu yerin müvekkil bakımından mutad mesken olarak kabul edilmektedir. bkz. yukarıda s. 46 vd.

yetki kuralları uyarınca yetkili olmasını aramaktadır. Bu çerçevede, Alman hukukunda yabancı mahkeme kararlarının tanınmasına ve tenfiz edilmesine ilişkin kuralların belirlendiği Alman Medeni Usul Kanunu'nun³⁰³ 328. maddesinin 1. fıkrasının (1) bendi uyarınca; tenfiz edilmesi talebiyle Alman mahkemeleri önüne getirilen kararı veren mahkemenin, Alman hukuku uyarınca yetkili olması gerekmektedir. Söz konusu husus Alman hukuk öğretisinde ayna ilkesi olarak adlandırılmakta olup; tenfiz edilmesi talep edilen kararı veren yabancı devlet mahkemesinin, tenfiz devletinin hukuku bakımından milletlerarası yetkiye sahip olup olmadığının incelenmesini ifade etmektedir. Tenfiz mahkemesi bu inceleme vasıtasıyla, tenfiz edilmesi talebiyle başvurulmuş kararı veren mahkemenin milletlerarası yetkisinin makul bir ölçüt çerçevesinde belirlenip belirlenmediğini araştırmaktadır. Bunun yanı sıra kararı veren yabancı devlet mahkemesinin, tenfiz devleti hukuku uyarınca milletlerarası yetkiye sahip olması halinde; tenfiz hâkimi, yetki dışındaki diğer hususlarda da makul bir usulî standardın bulunup bulunmadığına ilişkin fikir sahibi olabilmektedir.³⁰⁴

Tenfiz mahkemesinin ayna ilkesi çerçevesinde yapacağı inceleme, kararı veren yabancı devlet mahkemesine milletlerarası yetki kazandıran hükmün tenfiz devleti hukukuyla uyuşmasını aramamakta; yalnızca ilgili mahkemenin tenfiz devleti hukuku uyarınca yetkili olmasını aramaktadır. Bu doğrultuda yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilen kararlar, tenfiz devletinin usul hukuku kuralları bakımından bir incelemeye tabi tutularak; kararı veren yabancı devlet mahkemesinin milletlerarası yetkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılması halinde tenfiz edilmemektedir. Alman öğretisinde, tenfiz mahkemesi tarafından yapılan söz konusu incelemenin tenfiz devletinin milletlerarası yetki kurallarına dayandırılmasının; tenfiz hâkimine kolaylık sağladığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte ayna ilkesinin uygulanmakta olduğu Alman hukukunun milletlerarası yetki kurallarının, mahkemelerin yetkili kılınmasını sınırlayan ölçütlere sahip olmadığı ifade edilerek; ağırlıkla kararı veren yabancı devlet

³⁰³ 05.12.2005 tarihli Alman Medeni Usul Kanunu (Federal Law Gazette p. 3202) (Çevrimiçi) <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html>

³⁰⁴ Peter Gottwald, **Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung**, 5. bs., 2016, § 328, kn. 80. (Münchener Kommentar) (Çevrimiçi) <https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FMuekoZPO_5_Band1%2FZPO%2Fcont%2FMuekoZPO%2EZPO%2Ep328%2EgIIV%2EgI3%2Egla%2Ehtm>

mahkemelerinin milletlerarası yetkiye sahip olduğu sonucuna ulaşıldığı belirtilmektedir.³⁰⁵

Yukarıda belirtilenlere ilaveten, ayna ilkesinin aşırı yetki kullanımı hususunda sorunlu bir uygulamaya neden olabileceği belirtilmektedir. Zira kararı veren yabancı devlet mahkemesinin milletlerarası yetkisinin aşırı yetki teşkil edecek bir bağlantıya dayandırılmış olması ve tenfiz devletinin de söz konusu yetkilendirme esasını kabul etmekte olması halinde; yabancı mahkeme kararı herhangi bir tenfiz engeliyle karşılaşmamaktadır. Buna bağlı olarak ise aşırı yetki kullanımı sonucunda verilmiş yabancı mahkeme kararlarının tenfiz edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada söz konusu hükmün; aşırı yetki teşkil edebilecek bağlantılara dayanılarak yetkili kılınan yabancı mahkemeler tarafından verilen kararların, Alman hukukunda uygulanabilir bir niteliğe kavuşmasına olanak tanıyabileceği belirtilmektedir.³⁰⁶

Tenfiz edilmesi talep edilen kararın verildiği mahkemenin uyuşmazlık bakımından yetkili olup olmadığının, tenfiz devletinin mevzuatı uyarınca incelenmesi; kanaatimizce, devletlerin egemenlikleri doğrultusunda belirledikleri milletlerarası yetki kurallarına itibar edilmemesi anlamına gelmektedir. Bu çerçevede Alman hukukundaki bu tenfiz şartının, Türk hukukundaki tenfiz şartlarına kıyasla çok daha ağır bir şart öngörmekte olmasının³⁰⁷; yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi hususunda Türkiye Cumhuriyeti ile Almanya arasındaki kanuni müttekabiliyeti ortadan kaldırdığı söylenebilecektir. Nitekim Brüksel I Tüzüğü'nün 45. maddesinin 3. fıkrasında; tenfiz edilmesi talep edilen kararın verildiği mahkemenin yetkisinin denetlenmeyeceği esasının kabul edildiği görülmektedir. Buna karşılık ayna ilkesinin benimsendiği devletlerin, kararı veren mahkemenin tabi olduğu milletlerarası yetki kuralları ile tenfiz devletinin milletlerarası yetki kuralları arasında bir karşılıklılığın bulunmasını aradığı ifade edilerek; bu yolla tenfiz devletinin milletlerarası yetki hususunda belirlediği ölçütler uyarınca verilen yabancı mahkeme kararlarının,

³⁰⁵ Gottwald, **Münchener Kommentar**, kn. 81-82.

³⁰⁶ Gottwald, **Münchener Kommentar**, kn. 82; Süzen, **a.g.e.**, s. 115

³⁰⁷ Yabancı devletlerin tenfiz şartlarının, Türk hukukuna kıyasla çok daha ağır şartlar öngörmesinin; kanuni müttekabiliyeti ortadan kaldıracığı hakkında bkz. Nomer, **Devletler Hususi Hukuku**, s. 520 vd.; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 706; Şanlı, **a.g.e.**, s. 282 vd.; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 191; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 531.

yetkisizlik gerekçesiyle tenfiz edilmemesi ihtimalinin ortadan kaldırılmasının amaçlandığı ileri sürülmektedir³⁰⁸.

Yukarıda yapılan inceleme doğrultusunda acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil ettiği yargılamalar sonucunda verilen ilamların, ayna ilkesini benimseyen bir devlette tenfiz edilmek istenmesi halinde; kararı veren Türk mahkemesinin, tenfiz devletinin yetki kuralları uyarınca müvekkil hakkında yetkili olması gerekmektedir. Alman hukukunda acentenin bulunduğu yerin, müvekkile karşı açılacak davalar bakımından yetkili mahkeme olarak kabul edilmediği göz önünde bulundurulduğunda; acentenin müvekkili adına Türk mahkemelerinde yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamların, Almanya’da tenfiz edilemeyeceği görülmektedir.

İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu’nun³⁰⁹ 25. maddesi uyarınca; tanınması veya tenfiz edilmesi talep edilen yabancı mahkeme kararlarının, uyuşmazlığın görülmesi hususunda yetkili mahkemeler tarafından verilmesi gerekmektedir. Yabancı mahkemelerin hangi hallerde yetkili kabul edileceği ise İsviçre MÖHK’un 26. maddesinde belirlenmektedir. İlgili madde uyarınca, kararı veren yabancı devlet mahkemesinin (i) İsviçre MÖHK hükümleri uyarınca yetkili olması veya kanunda bu yönde bir hüküm bulunmuyorsa davalının yerleşim yerinin kararı veren yabancı devlette bulunması, (ii) paraya ilişkin uyuşmazlıklarda taraflarca belirlenmiş olması, (iii) paraya ilişkin uyuşmazlıklarda davalının yetki itirazında bulunmaksızın yargılamaya katılması sonucunda yetki kazanmış olması veya (iv) karşı davanın, aralarında gerçek bir bağlantı bulunan esas davanın görüldüğü mahkemede açılmış olması hallerinde; uyuşmazlığın görülmesi bakımından yetkili kabul edildiği görülmektedir. Bu noktada kararı veren mahkemenin İsviçre MÖHK uyarınca yetkili olması, genel olarak kural niteliğinde olup; diğer haller tali nitelikli kurallardır.

Alman hukukunda yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfiz edilmesi hususunda uygulanmakta olan, kararı veren yabancı devlet mahkemesinin tenfiz

³⁰⁸ Huysal, **a.g.m.**, s. 476; Süzen, **a.g.e.**, s. 114.

³⁰⁹ 18.12.1987 tarihli İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu (Çevrimiçi). <https://www.umbricht.ch/fileadmin/downloads/Swiss_Federal_Code_on_Private_International_Law_CPIL_2017.pdf> Buradan itibaren ‘İsviçre MÖHK’ olarak anılacaktır.

devletin usul hukuku kuralları uyarınca yetkili olması şartına benzer bir tenfiz şartı; İsviçre MÖHK'un 26. maddesinde kabul edilmiştir. Ancak İsviçre MÖHK'ta düzenlenen bu hüküm, Alman hukukundaki ayna ilkesiyle birebir örtüşmemektedir. Zira Alman hukukunda tenfiz edilecek kararı veren mahkemenin Alman medeni usul hukuku uyarınca yetkili olmasını aranırken; İsviçre'de söz konusu mahkemenin İsviçre MÖHK uyarınca yetkili olması aranmaktadır. Buna ilaveten İsviçre MÖHK'un 26. maddesinin (a) bendi uyarınca, davalının yerleşim yerinin kararı veren devlette bulunmasının da tenfiz edilmesi talep edilen kararı veren yabancı mahkemeye yetki kazandırmakta olduğu görülmektedir. Ancak bu hüküm, İsviçre MÖHK'un 2. maddesindeki davalının yerleşim yeri mahkemesinin yetkili olacağı hususundaki genel kuralın tekrarı³¹⁰ niteliğindedir.³¹¹

Bu çerçevede, acentenin müvekkilini temsil ettiği davaların karşı dava niteliğinde olmadığı, kararı veren mahkemenin yetki anlaşmasına veya yetki itirazı yapılmamasına bağlı olarak uyumsuzluğun görülmesi bakımından yetkili konumda bulunmadığı ve davalının yerleşim yerinin Türkiye'de bulunmadığı hallerde; söz konusu davalar sonucunda verilen kararların tenfiz edilebilmesi için, kararı veren mahkemenin İsviçre MÖHK'ta düzenlenen özel yetki kuralları uyarınca yetkili olması gerekmektedir. Buna bağlı olarak acentenin müvekkilini temsil ettiği davaların görüldüğü mahkemenin, İsviçre MÖHK uyarınca yetkili olmaması halinde; söz konusu kararların İsviçre'de tenfiz edilemeyeceği görülmektedir. Bu noktada devletlerin egemenlikleri doğrultusunda belirledikleri milletlerarası yetki kurallarının, incelenen bu tenfiz şartı vasıtasıyla İsviçre hukukunun denetimine sokulmasının isabetli olmayacağı ve söz konusu incelemenin Türkiye ile İsviçre arasındaki kanuni mütekabiliyeti ortadan kaldıracak kanaatindeyiz. Buna karşılık İsviçre MÖHK'ta pek çok alana ilişkin özel yetki kurallarının düzenlendiği belirtilerek; söz konusu

³¹⁰ Aynı şekilde, İsviçre MÖHK'un 26. maddesinde düzenlenen yabancı mahkemelerin yetkili kabul edilmesine ilişkin tali nitelikli kuralları; İsviçre MÖHK'un mahkemelerin yetkisine ilişkin 2. bölümünde yer alan 5., 6. ve 8. maddelerin tekrar niteliğinde olduğu görülmektedir.

³¹¹ Martin Bernet / Nicolas C. Ulmer, "Recognition and Enforcement of Foreign Civil Judgments in Switzerland", **The International Lawyer**, Vol. 27, No: 2, 1993, s. 320 vd.

çeşitliliğin, yabancı mahkeme kararlarının İsviçre’de etki doğurmasını kolaylaştırdığı ileri sürülmektedir³¹².

Ancak bu noktada İsviçre MÖHK’ta müvekkile karşı açılacak davaların, acente bakımından yetkili mahkemede görüleceğine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmadığının belirtilmesi gerekmektedir. Buna ilaveten tenfiz davalısının yerleşim yerinin Türkiye’de bulunması da düşük bir olasılığa sahiptir. Zira söz konusu ilamların yabancı devletlerde tenfiz edilmesi, müvekkilin yabancı bir tacir olduğu hallerde gündeme gelmektedir. Nitekim acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, yabancı müvekkile karşı Türkiye Cumhuriyeti’nde dava açılması olanağının yaratılmasını amaçladığı da göz önünde bulundurulduğunda; İsviçre mahkemelerine yapılacak tenfiz başvurularında, davalının yerleşim yerinin Türkiye’de bulunma ihtimalinin ne denli düşük olduğu görülebilmektedir. Kaldı ki başka bir milletlerarası yetki kuralı uyarınca acentenin bulunduğu yer mahkemesinin yetkili kabul edildiği hallerde dahi; uyuşmazlığın müvekkil tarafından yürütülmüş olmaması nedeniyle, Türk mahkemeleri tarafından verilen ilamların İsviçre’de tenfiz edilmesi mümkün görünmemektedir.

iv. Kararın Tarafların Yetki Anlaşması Yaptığı Bir Konuya İlişkin Olmaması

ABD hukukunda yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfiz edilmesine ilişkin olarak, 1987 tarihli Yabancılık Unsurlu İlişkiler Hakkında Düzenleyici Kanun’un 482. maddesinin 2. fıkrasının (f) bendi ile 1962 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun’un 4. bölümünün (b) fıkrasının 5. bendi ve 2005 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Devlet Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun’un 4. bölümünün (c) fıkrasının 5. bendi; taraflarca akdedilmiş olan yetki anlaşmalarına aykırı olarak verilmiş mahkeme kararlarının, ABD mahkemelerince tenfiz edilmeyebileceğini düzenlemektedir. Bu

³¹² Süzen, **a.g.e.**, s. 117 vd. İsviçre MÖHK’ta düzenlenen özel yetki kurallarının çeşitlilik arz etmesi hususunda; boşanma ve ayrılık davaları, miras davaları, borçlar hukukundan doğan alacak davaları, fikri haklara ilişkin davalar ve derneklere ilişkin davalar bakımından düzenlenen yetki kuralları örnek gösterilmektedir. Bkz. Süzen, **a.g.e.**, s. 118, dn. 31.

çerçeve de ABD Yüksek Mahkemesi'nin *The Bremen v. Zapata Off-shore Co.* kararı³¹³ örnek gösterilerek Amerikan hukukunda yetki anlaşmalarına verilen öneme dikkat çekilmektedir. Buna ilaveten Amerikan hukukunda, tarafların yetki anlaşmalarına aykırı şekilde verilen yabancı mahkeme kararlarının ağırlıkla tenfiz edilmediği belirtilmektedir.³¹⁴

İsviçre MÖHK'un 26. maddesinin (b) bendinde; tarafların paraya ilişkin uyuşmazlıklarının görüleceği mahkemeyi bu kanun uyarınca geçerli bir anlaşma vasıtasıyla belirlemiş olmaları halinde, söz konusu mahkemenin İsviçre hukuku uyarınca yetkili kabul edileceği düzenlenmektedir. Bu noktada yetkili mahkemenin seçimine ilişkin anlaşmanın İsviçre MÖHK'a uygun olması şartı, belirli kısıtlamaları da beraberinde getirmektedir. Söz konusu kısıtlamalar uyarınca tüketici ve iş sözleşmelerine ilişkin mahkeme seçimleri sınırlandırılmakta³¹⁵; dengesiz, tarafların eşitliğine dayanmayan veya aşırı yetki teşkil eden anlaşmalar geçersiz kılınmaktadır. Bununla birlikte ilgili maddenin (c) bendinde, tarafların esas davanın görüldüğü mahkemeye yetki itirazında bulunmamış olmaları halinde; söz konusu yabancı devlet mahkemesinin yetkili kabul edileceği düzenlenmektedir.³¹⁶

İsviçre hukukunda, uyuşmazlığın çözümü hususunda İsviçre MÖHK uyarınca geçerli nitelikte bir yetki anlaşması yapılmış olması; söz konusu uyuşmazlık bakımından yabancı devlet mahkemelerinin yetkisini ortadan kaldırmaktadır. Buna ilaveten uyuşmazlığın anlaşmada belirtilenden farklı bir mahkemenin önüne

³¹³ *The Bremen v. Zapata Off-shore Co.*, United States Supreme Court, 407 U.S. 1 (12.06.1972) <[https://casetext.com/case/the-bremen-v-zapata-off-shore-co?q=407%20U.S.%201%20\(1972\)&p=1&tab=keyword&jxs=&sort=relevance&type=case](https://casetext.com/case/the-bremen-v-zapata-off-shore-co?q=407%20U.S.%201%20(1972)&p=1&tab=keyword&jxs=&sort=relevance&type=case)>

Karara konu olayda, ABD'de faaliyet gösteren bir şirkete ait sondaj kulesinin bir Alman şirketi tarafından römorkörlerle çekilerek deniz yoluyla İtalya'ya taşınması hususunda yapılan sözleşmede; uyuşmazlıkların Londra mahkemelerinde görüleceği kararlaştırılmıştır. ABD şirketinin, sözleşmedeki yetki şartına rağmen Florida mahkemelerinde açtığı davada verilen kararın temyizi sonucunda; ABD Yüksek Mahkemesi, sözleşmede bir yetki şartı bulunduğu gerekçesiyle ilgili kararın bozulması yönünde hüküm kurmuştur.

³¹⁴ Brand, **Recognition and Enforcement of Foreign Judgments**, s 522.

³¹⁵ Tüketici ve iş sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların görüleceği mahkemelerin taraflarca belirlenmesi hususunda, Türk hukukunda da İsviçre hukukuna benzer sınırlamaların kabul edildiği görülmektedir. Buna bağlı olarak tüketici, iş ve sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda; asimetrik yetki sözleşmeleri vasıtasıyla Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi ortadan kaldırılamamaktadır. Bkz. Cemile Demir-Gökyayla, "Asimetrik Yetki Sözleşmeleri", **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sa. 145 - 146, c. 11, İstanbul, 2016, s. 451 vd.

³¹⁶ Bernet / Ulmer, **a.g.m.**, s. 321 vd.

getirilmesi halinde, yetki itirazında bulunulması gerekmektedir. Bu çerçevede tarafların yetki anlaşması vasıtasıyla bir mahkemeyi yetkilendirmiş olmasına rağmen, uyuşmazlığın başka bir mahkemede görülmüş olması halinde; yetki itirazında bulunulmuş olması kaydıyla, diğer mahkemeler tarafından verilen kararların tanınması ve tenfiz edilmesi mümkün olmayacaktır.

Türk hukukunda yetki anlaşmaları, taraflardan biri lehine dengesiz hükümler içermemesi ve Türk mahkemelerinin münhasır yetkili olduğu alanlara ilişkin olmaması kaydıyla; tarafların uyuşmazlığın çözümü hususundaki iradelerini yansıtmakta ve uyuşmazlığın taraflarca yetkilendirilen mahkemede görülmesini sağlamaktadır. Buna ilaveten acenteye tanınan yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, aksinin kararlaştırılamayacak olması; acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümü hususunda yetki anlaşması yapılmasını engellemektedir. Bu çerçevede taraflar arasında geçerli bir yetki anlaşması bulunması halinde, acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil edemeyeceğine ilişkin yukarıda ileri sürdüğümüz görüşün³¹⁷; söz konusu devletlerin tenfiz şartları doğrultusunda incelenmesi gerekmektedir. Kanaatimizce yetki anlaşmalarının bulunduğu hallerde, bu anlaşmaya aykırı şekilde acentenin müvekkilini mahkemede temsil etmesi vasıtasıyla elde edilen ilamlar; İsviçre veya ABD mevzuatındakine benzer düzenlemelerin bulunduğu yabancı devletlerde tenfiz edilemeyecektir. Zira ilgili devletlerin yetki anlaşmaları hususundaki hukuki düzenlemeleri; tarafların yetkili mahkemeyi belirleme iradelerine üstünlük tanıyarak, aksi yönde bir mahkeme kararının tenfiz edilmesini engellemektedir.

c. Kararın Tenfiz Devletin Kamu Düzenine Aykırı Olmaması

Acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamların yabancı devletlerde icra edilmesi bakımından incelenecek bir diğer tenfiz şartı, söz konusu kararların tenfiz devletin kamu düzenine aykırı bir sonuç doğurmamasına

³¹⁷ bkz. yukarıda s. 67 vd., 71, 75 vd.

ilişkindir. Bu noktada yabancı devlet mevzuatlarının söz konusu tenfiz şartına ilişkin düzenlemelerine geçilmeden önce; kamu düzeni kavramının Türk hukukunda ne şekilde değerlendirildiğinin tespit edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Türk hukukunda kamu düzeni kavramına ilişkin yeknesak bir tanımlamaya yer verilmemiş olmakla birlikte; yabancı mahkeme kararlarının Türk kamu düzenine açıkça aykırılık teşkil edip etmeyeceğine yönelik inceleme Anayasa'ya, hukukun temel ilkelerine, örf-adet ve ahlak kurallarına uygunluk çerçevesinde yapılmaktadır. Buna ilaveten tenfiz edilmesi talep edilen yabancı mahkeme kararlarının tenfiz devletinin hukukundan farklı düzenlemeler içeren bir devlet hukuku uyarınca verilmiş olması, doğrudan kamu düzenine aykırılığa neden olmamakta; ancak kararın tenfiz edilmesi halinde ortaya çıkacak sonucun kamu düzenini ihlal etmesi halinde, kamu düzeni müdahalesi söz konusu olmaktadır. Türk hukukunda söz konusu tenfiz şartının düzenlendiği MÖHUK'un 54. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde; yabancı mahkeme kararlarının Türk kamu düzenine açıkça aykırı olmaması şartıyla tenfiz edilebileceği belirtilmektedir.³¹⁸

Kamu düzenine aykırılık bakımından yapılacak olan söz konusu inceleme, kamu düzeni kavramının temsil ettiği unsurların ilgili dönemde ne şekilde anlamlandırıldığına bağlı olarak değişkenlik gösterebilmekte; bu durum ise tenfiz edilecek yabancı mahkeme kararlarının tarafları bakımından hukuki belirsizliğe neden olmaktadır³¹⁹. Buna bağlı olarak, kamu düzeni müdahalesinin hangi hallerde söz konusu olacağının tespiti; mevzuat düzenlemelerinin yanı sıra uygulamanın da incelenmesini gerekli kılmaktadır. Zira tenfiz edilecek yabancı mahkeme kararlarını kamu düzenine aykırılık çerçevesinde inceleyecek olan hâkim; kamu düzeni müdahalesine imkân veren düzenleme bakımından geniş bir takdir yetkisine sahip olmaktadır.

Brüksel I Tüzüğü'nün 45. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde; sonuçları bakımından kamu düzenine açıkça aykırılık teşkil eden yabancı mahkeme kararlarının, Avrupa Birliği üyesi devletlerde tenfiz edilmeyeceği düzenlenmektedir. Kamu düzeni

³¹⁸ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 527 vd.; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 722; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 201 vd.; Doğan, **a.g.e.**, s. 133 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 542 vd.

³¹⁹ Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 546.

kavramı bakımından Avrupa Birliği çapında otonom bir tanımlama yapılmış olmamakla birlikte; hukuk devleti ilkesine bağlı olarak korunması gereken menfaatlere, ekonomik menfaatlere ve üye devletlerce kabul edilen temel haklara aykırı kararlar kamu düzeni müdahalesiyle karşılaşmaktadır. Buna ilaveten, yabancı mahkeme kararının içeriği bakımından kamu düzenine aykırılık teşkil edecek bir husus bulunmasa dahi; ilgili kararın, davalının savunması alınmadan veya adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil edecek şekilde gerçekleştirilen yargılamalar sonucunda verilmiş olması da kamu düzenine aykırılık teşkil etmektedir.³²⁰

Brüksel I Tüzüğü’nün 36. ve 39. maddelerinde; bu tüzükte düzenlenen tanıma ve tenfiz kurallarının, yalnızca üye devletler tarafından verilen mahkeme kararları bakımından uygulama alanı bulacağı ifade edilmektedir³²¹. Ancak, Brüksel I Tüzüğü’nde düzenlenen milletlerarası yetki kuralları ile tanıma ve tenfiz şartları; bir model niteliğinde olup, devletlerin bu husustaki mevzuatlarına etki edebilecek bir konumdadır. Bu çerçevede, acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamların; söz konusu esasların tanıma ve tenfiz şartı olarak kabul edildiği devletlerde tenfiz edilemeyeceği görülmektedir. Zira söz konusu yargılamalara ilişkin dava dilekçesinin müvekkile tebliğ edilmemesi ve mahkemenin müvekkili ilgili yargılamalara ilişkin bilgilendirmesi hususunda herhangi bir düzenlemenin bulunmaması; müvekkilin hukuki dinlenilme ve adil yargılanma gibi temel haklarının ihlaline neden olacak niteliktedir. Bu noktada Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin³²² 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkına ilişkin ihlallerin, kamu düzenine aykırılık teşkil edeceğine dikkat çekilmesi gerekmektedir³²³. Buna bağlı olarak acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamların; incelenen bu tenfiz şartını benimseyen devletlerde, kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle tenfiz edilmeyeceği görülmektedir.

³²⁰ Süral, Ceyda, “Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi”, **Avrupa Birliği Devletler zel Hukuku**, Ed.: Işıl zkan / Ceyda Süral / Uğur Tütüncübaşı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 220 vd.

³²¹ Süral, **a.g.e.**, s. 205

³²² Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 04.11.1950 (evrimii). <<https://www.refworld.org/docid/3ae6b3b04.html>> Buradan itibaren ‘AİHS olarak anılacaktır.’

³²³ Sarıöz-Bykalp, **a.g.e.**, 486 vd

Rusya Federasyonu'nda icra edilmesi talep edilen yabancı mahkeme kararlarının, Rus kamu düzenine aykırı olmamasına ilişkin tenfiz şartı, Rusya Federasyonu Medeni Usul Kanunu'nun³²⁴ 412. maddesinin 1. fıkrasının (5) bendi ile Rusya Federasyonu Ticari Usul Kanunu'nun³²⁵ 244. maddesinin 1. fıkrasının (7) bendinde düzenlenmektedir. Ancak söz konusu düzenleme uyarınca, tenfiz edilmesi talep edilen yabancı mahkeme kararlarının kamu düzenine aykırı olmamasının yanı sıra; Rusya Federasyonu'nun egemenliğini ve kamu güvenliğini de tehdit etmemesi gerekmektedir. Bu noktada tenfiz edilmek üzere Rus mahkemeleri önüne getirilen yabancı mahkeme kararlarının esastan incelenmeyeceği; ancak kamu düzenine aykırılık bakımından yapılan incelemenin, yeknesak bir kuraldan ziyade hâkimin kişisel değerlendirmesine dayanmakta olduğu belirtilmektedir³²⁶. Stockholm Ticaret Odası Tahkim Mahkemesi'nin Baltic Factory'nin iflasına ilişkin vermiş olduğu tahkim kararının, St. Petersburg Ticaret Mahkemesince tenfiz edilmemesi; yukarıda belirtilen duruma örnek gösterilmektedir. Zira söz konusu tahkim kararı, Baltic Factory'nin iflasının Rus devleti tarafından kontrol edilmekte olan stratejik endüstriyi ve Rus devletinin çıkarlarını tehdit ettiği gerekçesiyle tenfiz edilmemiştir³²⁷. Bu noktada, kamu düzeni kavramının tenfiz devletinin çıkarlarını da içine alacak şekilde yorumlanması; kanaatimizce, acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamların tenfizi bakımından hukuki belirsizliğe neden olmaktadır. Zira devletlerin çıkarları, içinde bulunulan dönemin politikaları ve gereklilikleri çerçevesinde sürekli olarak değişkenlik gösterebilmektedir.

Buna ilaveten, kamu düzeni kavramının Rus hukukunda ne şekilde yorumlandığının tespit edilebilmesi bakımından; 1186 ila 1224. maddeleri arasında Rus milletlerarası özel hukukuna ilişkin düzenlemeler içeren Rusya Federasyonu

³²⁴ 14.11.2002 tarihli ve 138-FZ sayılı Rusya Federasyonu Medeni Usul Kanunu (Çevrimiçi) <https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/rus_e/WTACCRUS58_LEG_62.pdf>

³²⁵ 24.07.2002 tarihli ve 95-FZ sayılı Rusya Federasyonu Ticari Usul Kanunu (Çevrimiçi) <https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/rus_e/WTACCRUS58_LEG_61.pdf>

³²⁶ Ilya V. Nikiforov, "Litigating in Europe: Is the System of Enforcing Judgments Effective? - Enforcement of Judgments in Russia", **Dispute Resolution International**, Vol. 1, Issue 2, 2007, s. 225 vd.; Mikhail Antonov, "Foreign Court Decisions, Arbitral Awards and Sovereignty in Russia", **Review of Central and East European Law**, Vol. 38, 2013, s. 327 vd.

³²⁷ Antonov, **a.g.m.**, s. 329.

Medeni Kanunu'nun³²⁸ 1193. maddesinin incelenmesi isabetli olacaktır. Belirtilen bu kanun maddesinde, tenfiz davalarında uygulanacak kamu düzeni müdahalesine ilişkin herhangi bir ifadeye yer verilmemekle birlikte; yabancı hukukun uygulanmasının, Rus hukukunun ve kamu düzeninin temel ilkelerine aykırı bir 'sonuç' doğuracak olması halinde kamu düzeni müdahalesinin söz konusu olacağı belirtilmektedir. Buna bağlı olarak ilgili düzenlemenin, Türk hukukundaki kamu düzeninin algılanış biçimiyle benzerlik göstermekte olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, acentenin müvekkilini temsil ettiği davalar sonucunda verilen ilamların müvekkil bakımından ne gibi sonuçlar doğuracağı ve bu sonuçların Rus devleti bakımından ifade ettiği anlamın tespit edilmesi gerekmektedir. Zira yargılamanın müvekkil aleyhine sonuçlandığı hallerde, müvekkilin faaliyet gösterdiği sektörün veya ülke ekonomisinin bu ilamın sonuçlarından olumsuz etkilenebileceği ileri sürülerek; söz konusu ilamların kamu düzenine aykırılık teşkil ettiği değerlendirilmesinde bulunulabilecektir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nde yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfiz edilmesine ilişkin kurallar, Çin Halk Cumhuriyeti Medeni Usul Kanunu'nun³²⁹ 281. ve 282. maddeleri ile taraf olunan uluslararası adli yardımlaşma anlaşmalarında düzenlenmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti Medeni Usul Kanunu'nda yalnızca karşılıklılık, kamu düzeni ve ilgili kararın geçerli olmasına ilişkin tenfiz şartlarına yer verilmiş olup; bunun haricindeki şartlar, uluslararası adli yardımlaşma anlaşmalarında düzenlenme alanı bulmaktadır³³⁰. Çin Halk Cumhuriyeti Medeni Usul Kanunu'nun 282. maddesi uyarınca, yabancı mahkeme kararları; Çin Halk Cumhuriyeti hukukunun temel ilkeleri, devletin egemenliği, güvenliği ve kamu yararı ile çelişmemek kaydıyla tenfiz edilebilmektedir. Bu noktada, Çin Halk Cumhuriyeti'nde yabancı mahkeme kararlarının tenfizinin reddedilmesi hususunda dayanan başlıca nedenlerden birinin kamu düzenine aykırılık olduğu belirtilmektedir.³³¹

³²⁸ 26.11.2001 tarihli ve 146-FZ sayılı Rusya Federasyonu Medeni Kanunu (Çevrimiçi) <<http://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=1491>>

³²⁹ 09.04.1991 tarihli Çin Halk Cumhuriyeti Medeni Usul Kanunu (Çevrimiçi) <<http://cicc.court.gov.cn/html/1/219/199/200/644.html>>

³³⁰ Çin Halk Cumhuriyeti Medeni Usul Kanunu'nda ve taraf olunan uluslararası adli yardımlaşma anlaşmalarında düzenlenmeyen tenfiz şartlarının; tenfiz talebini inceleyen mahkeme tarafından red sebebi olarak ele alınabileceğine ilişkin bkz. Tsang, **a.g.m.**, s. 277.

³³¹ Han, **a.g.m.**, s. 22 vd.; Tsang, **a.g.m.**, s. 264 vd.

Buna karşılık, Çin Halk Cumhuriyeti mahkemelerinin yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfiz edilmesi hususunda kamu düzenine aykırılık gerekçesine başvurmadığı güncel kararlara atıfta bulunularak; bu noktadaki yaklaşımın değişmekte olduğuna dikkat çekilmektedir. Singapur mahkemeleri tarafından bir Çin şirketinin aleyhine verilen 350.000 ABD doları değerindeki mahkeme kararının, Nanking istinaf mahkemesi tarafından tenfizine karar verildiği *Kolmar Group AG v. Sutex Group* kararında; Çin mahkemelerinin kamu düzenine aykırılık gerekçesine başvurmaması, bu hususa örnek gösterilmektedir³³². Buna ilaveten 01.10.1949 tarihinden 31.12.2016 tarihine dek tenfiz edilmesi talebiyle Çin mahkemelerine başvurulmuş olan 57 ticari davanın 31'ine ilişkin tenfiz kararı verilmiş olmasının altı çizilmektedir³³³.

Yabancı mahkeme kararlarının kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle tenfiz edilmemesi, çoğu zaman devletlerin bu husustaki yaklaşımlarıyla ilişkili olmaktadır. Bu çerçevede Çin Halk Cumhuriyeti mahkemeleri tarafından verilen güncel kararlarda kamu düzeni müdahalesine daha az başvurulması ve *Kolmar Group AG v. Sutex Group* kararında Çin şirketi aleyhine verilen kararın tenfiz edilmesi; acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamların, kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle reddedilmeyeceği yönünde bir kanaat oluşturmaktadır. Buna karşılık, devletin egemenliği, güvenliği ve kamu yararı gibi kavramların hâkimin takdirine bağlı olarak geniş şekilde yorumlanmaya müsait bir konumda bulunması; acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamların, Çin Halk Cumhuriyeti'nde tenfiz edileceği veya edilmeyeceğine ilişkin kesin bir yargıya varılamamasına neden olmaktadır.

İsviçre MÖHK'un 27. maddesinin 1. fıkrasında, kamu düzenine açıkça aykırılık teşkil eden yabancı mahkeme kararlarının tenfiz edilmeyeceği düzenlenmektedir. Buna karşılık, yabancı devlet mahkemeleri tarafından verilen kararların İsviçre'de tenfiz edilmesi hususunda; kamu düzeni müdahalesinin çok kısıtlı bir alanda uygulanmakta olduğu belirtilmektedir. Kamu düzeni müdahalesinin uygulandığı söz konusu kısıtlı alana ilişkin olarak, ABD'nin Texas eyaleti

³³² Tsang, **a.g.m.**, s. 266 vd.

³³³ Tsang, **a.g.m.**, s. 271 vd.

mahkemeleri tarafından verilen *Drolshammer v. Schärer* kararının tenfiz edilmemesi örnek gösterilerek; davacının zararının üç katı kadar tazminata hükmedilen bu kararın, İsviçre hukukunun temel ilkelerinden biri olan sebepsiz zenginleşme yasağını ihlal etmekte olduğu belirtilmektedir.³³⁴

Acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamların, İsviçre’de tenfiz edilmesi hususundaki talepler; müvekkilin söz konusu yargılamalara ilişkin olarak bilgilendirilmemesinin, İsviçre hukukunun temel ilkelerine aykırılık teşkil edeceği gerekçesiyle reddedilebilecektir. Zira bilgilendirme hakkı, hukuki dinlenilme hakkının ve buna bağlı olarak adil yargılanma hakkının temel unsurlarından biridir³³⁵. Bu noktada İsviçre’nin AİHS’e taraf devletlerden biri olduğu göz önünde bulundurulduğunda; AİHS’in 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil edecek söz konusu kararların, İsviçre MÖHK’un 27. maddesinin 1. fıkrası uyarınca kamu düzeni müdahalesiyle karşılaşacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

Alman Medeni Usul Kanunu’nun 328. maddesinin 1. fıkrasının (4) bendinde, Alman hukukunun temel ilkelerine açıkça aykırı olan ve özellikle temel haklarla çelişen yabancı mahkeme kararlarının tenfizinin engellenebileceği düzenlenmektedir. Söz konusu düzenleme uyarınca, Alman hukukunda yabancı mahkeme kararlarının tenfizi bakımından kamu düzeni müdahalesine başvurulmasının; ilgili kararların somut sonuçlarının kamu düzenine aykırılık teşkil etmesi halinde gündeme geleceği belirtilmektedir. Buna karşılık, Alman hukukunun emredici nitelikli kuralları bakımından aykırılıklar barındıran veya Alman hukukunda düzenlenmeyen bir talep hakkında verilen yabancı mahkeme kararlarının; her durumda doğrudan kamu düzeni müdahalesine tabi tutulmayacağı ifade edilmektedir. Bununla birlikte usul hukukundan kaynaklanan, tarafların hukuki dinlenilme haklarının ihlal edilmesi vb. hallerde de kamu düzeni müdahalesine başvurulabileceği belirtilmektedir. Bu noktada, Alman Medeni Usul Kanunu’nun 723. maddesinde düzenlenen revizyon yasağı uyarınca, tenfizi talep edilen yabancı mahkeme kararlarının yerindeliğinin

³³⁴ Bernet / Ulmer, **a.g.m.**, s. 326 vd.

³³⁵ Özkes, **a.g.e.**, s. 86; Sarıöz-Büyükalp, **a.g.e.**, 174.

denetlenmediği; ancak kamu düzenine aykırılık hallerinde istisnai olarak bu incelemenin yapılabileceği ifade edilmektedir.³³⁶

Alman hukuku bakımından yapılan inceleme doğrultusunda; acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda Türk mahkemeleri tarafından verilen ilamların tenfizine ilişkin taleplerin, söz konusu yargılamalarda müvekkilin hukuki dinlenilme hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle reddedilebileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Zira AİHS'in 6. maddesi kapsamında korunan hukuki dinlenilme hakkının ihlali; temel haklarla çelişen bir sonucun ortaya çıkmasına neden olarak, Alman Medeni Usul Kanunu'nun 328. maddesinin 1. fıkrasının (4) bendi uyarınca bir tenfiz engeli teşkil etmektedir.

Tenfizi talep edilen yabancı mahkeme kararlarının kamu düzenine aykırılık teşkil etmesi, İngiliz hukukunda da ayrı bir tenfiz engeli olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede, İngiliz hukukunun temel ilkelerine veya AİHS'in 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil eden yabancı mahkeme kararları; kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle İngiltere'de tenfiz edilmemektedir. Bu doğrultuda, miras paylaşımı hususunda Suudi Arabistan şeriat mahkemeleri tarafından verilen kararın İngiltere'de tenfiz edilmesine ilişkin *Al-Bassam v. Al-Bassam* kararında³³⁷; miras üzerinde hak iddia eden İngiliz vatandaşının kendisini Suudi Arabistan şeriat mahkemelerinde savunma imkânının bulunmadığı ve Suudi Arabistan idari makamlarının taraflı davrandığının tespit edildiği gerekçeleriyle, İngiliz hukuku bakımından tarafların adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil eden söz konusu Suudi mahkeme kararının tenfiz edilmemesi yönünde hüküm kurulmuştur.³³⁸

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda Türk mahkemeleri tarafından verilen ilamların; müvekkilin adil yargılanma hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle İngiltere'de tenfiz edilmeyeceği görülmektedir. Zira acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalarda mahkemenin müvekkili bilgilendirmesine ilişkin herhangi bir düzenlemenin bulunmamasına bağlı olarak, müvekkilin hukuki dinlenilme ve adil yargılanma haklarına aykırılık teşkil

³³⁶ Gottwald, **Münchener Kommentar**, kn. 116, 117, 118, 119, 127.

³³⁷ EWCA Civ 857, 2004

³³⁸ Cheshire / North / Fawcett, **a.g.e.**, s. 568 vd., 573 vd.

eden söz konusu kararlar; İngiliz hukukunun temel ilkelerine ve AIHS çerçevesinde korunan temel haklara aykırılık teşkil edecektir.

ABD hukukunda, yabancı mahkeme kararlarının ABD'nin kamu düzenine aykırılık teşkil etmesi halinde tenfiz edilmeyebileceği düzenlenmektedir. Söz konusu tenfiz şartı, 1962 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'un 4. bölümünün (b) fıkrasının 3. bendi ve 2005 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Devlet Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'un 4. bölümünün (c) fıkrasının 3. bendi ile 1987 tarihli Yabancılık Unsurlu İlişkiler Hakkında Düzenleyici Kanun'un 482. maddesinin 2. fıkrasının (d) bendinde ABD mahkemelerinin ihtiyari olarak göz önünde bulundurabileceği tenfiz şartları arasında düzenlenmektedir. Bu noktada kamu düzenine aykırılıkların anayasal boyutta olmaması şartıyla, ABD mahkemelerinin tenfiz davalarını nadiren kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle reddettiği; yabancı devlet mahkemeleri ile ABD mahkemeleri arasındaki önemsiz politika veya usul farklılıklarının kamu düzenine aykırılık olarak değerlendirilmediği³³⁹ belirtilmektedir.³⁴⁰ Buna ilaveten kamu düzeninin bir tenfiz engeli olarak ele alınabilmesi için, en temel ahlak ve adalet kavramlarını ihlal etmesi gerektiği ifade edilmektedir³⁴¹.

Yukarıda mevzuat düzenlemeleri ve yargı kararları incelenen devletlerde tenfiz edilmesi talep edilen yabancı mahkeme kararları; anayasaya, temel haklara, hukukun temel ilkelerine, ahlak kurallarına veya bu çerçevede tenfiz mahkemesi tarafından belirlenecek ölçütlere aykırılık teşkil edip etmediği yönünden incelenmektedir. Bu noktada, tenfiz mahkemesinin söz konusu inceleme bakımından geniş bir takdir yetkisine sahip olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak, acentenin müvekkilini Türk mahkemelerinde temsil ettiği yargılamalar sonucunda verilen ilamların, tenfiz edilmek üzere yabancı devlet mahkemeleri önüne getirilmesi halinde; söz konusu devletlerin

³³⁹ Bu noktada, ABD hukukundaki kamu düzeni anlayışına örnek teşkil etmesi bakımından *Hilton v. Guyot* (U.S. Supreme Court, 159 U.S. 113, 03.06.1895) kararına atıfta bulunmaktadır. Emsal gösterilen söz konusu dava sonucunda, tanıkların çapraz sorguya tabi tutulmasına ilişkin talepleri reddederek rivayete dayalı ifadeleri dayanak kabul eden Fransız mahkemesi tarafından verilen kararın; kamu düzeni ihlaline yol açmayacağı gerekçesiyle tenfiz edildiği görülmektedir. Bkz. Brand, **Recognition and Enforcement of Foreign Judgments**, s. 520, dn. 120.

Karar için bkz. <<https://casetext.com/case/hilton-v-guyot>>

³⁴⁰ Brand, **Recognition and Enforcement of Foreign Judgments**, s. 501, 519 vd.

³⁴¹ *Waterside Ocean Navigation Co. v. Int'l Navigation Ltd.* bkz. Zeynalova, **a.g.m.**, s. 179.

kamu düzeni müdahalesine ilişkin politikasının, kararın tenfiz edilip edilmemesi bakımından belirleyici rol oynayacağı kanaatindeyiz. Bu çerçevede acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalarda, müvekkilin hukuki dinlenilme ve adil yargılanma gibi temel haklarının ihlal edildiğine kanaat getirilmesi halinde; söz konusu yargılamalar sonucunda verilen ilamların tenfiz edilmeyeceği görülmektedir.

Bununla birlikte, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin Türk hukukuna has bir düzenleme olduğu göz önünde bulundurulduğunda³⁴²; ilgili kararların tenfizi talebiyle başvuru yabancısı devlet mahkemelerinin, kendi mevzuatlarında söz konusu müesseseye ilişkin bir düzenleme bulunmamasına dayanarak tenfiz talebini kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle reddetmesi söz konusu olabilecektir. Her ne kadar, kamu düzenine aykırılığın söz konusu ilamların tenfiz edilmesi halinde ortaya çıkacak sonuçlar bakımından değerlendirilmesi gerekse de mahkemelerin bu yönde hüküm kurduğu örnekler rastlanılabilmektedir. Bu çerçevede, yabancı mahkeme kararlarının Türk hukukundan farklı düzenlemeler içeren bir devlet hukuku uyarınca verilmiş olması geçerli bir red sebebi olarak kabul edilmemekle birlikte; Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 02.03.1990 tarihli kararında³⁴³, yabancı mahkeme kararındaki hükmün Türk hukukuna uygun olmamasının bir red sebebi olarak ele alındığı görülmektedir³⁴⁴.

Yukarıda belirtilenlere ilaveten, yabancı mahkeme kararlarının verildiği devletler bakımından savunma hakkı ihlali olarak değerlendirilmeyen bazı haller; tenfiz mahkemesi tarafından savunma hakkı ihlali olarak değerlendirilerek, kamu düzeni müdahalesine tabi tutulabilmektedir³⁴⁵. Bu çerçevede müvekkilin acente tarafından yürütülen yargılamalara ilişkin olarak bilgilendirilmemesi sonucunda ortaya çıkan, hukuki dinlenilme ve adil yargılanma haklarına ilişkin ihlaller; her ne kadar Türk hukukunda bir savunma hakkı ihlali olarak değerlendirilmese de tenfiz

³⁴² Kalpsüz, **a.g.m.**, s. 1; Karayalçın, **a.g.e.**, s. 530; Kayıhan, **a.g.e.**, s. 176; Altay, **a.g.m.**, s. 224.

³⁴³ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, E. 1989/10963, K. 1990/2445, T. 02.03.1990 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=2hd-1989-10963.htm&kw=`1989/10963`#fm>>

³⁴⁴ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 529 vd.; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 723; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 203; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 548 vd.

³⁴⁵ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 536; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 742; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 211; Doğan, **a.g.e.**, s. 141; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 556, 560; Sarıöz-Büyükalp, **a.g.e.**, 487 vd.

mahkemesi tarafından savunma hakkı ihlali olarak değerlendirilerek, kamu düzeni müdahalesine tabi tutulabilecektir. Zira hukuki dinlenilme ve adil yargılanma haklarına ilişkin ihlaller; savunma haklarının kullanılmasını olumsuz yönde etkilemesinin yanı sıra, tenfiz devletinin hukukunun temel ilkelerine de aykırılık teşkil etmektedir.

d. Kararın Tarafların Savunma Haklarının İhlal Edilmesi Suretiyle Verilmiş Olmaması

Mahkeme kararlarının yabancı devletlerde tenfiz edilmesi bakımından önem arz eden bir diğer şart; tenfizi talep edilen yabancı mahkeme kararlarına ilişkin yargılama aşamalarında, tarafların savunma haklarına riayet edilmiş olmasıdır. Tarafların savunma haklarına riayet edilmiş olduğundan bahsedilebilmesi için; mahkemeye usulüne uygun şekilde çağırılarak kendilerini savunma imkânına kavuşturulmuş olmaları, ileri sürdükleri iddia ve delillerin mahkeme tarafından dikkate alınmış olması ve hukuki dinlenilme ile adil yargılanma haklarının ihlal edilmemiş olması gerekmektedir. Belirtilen bu hususların layıkıyla yerine getirilmemesi; tarafların savunma haklarına riayet edilmemesine bağlı olarak, adaletsiz bir sonucun ortaya çıkmasına neden olmaktadır³⁴⁶. Bu çerçevede, incelenen devlet mevzuatlarının tamamında düzenlenen bu tenfiz şartının; yabancı mahkeme kararlarının tenfiz edilmesi hususunda kritik bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

Türk hukukunda, MÖHUK'un 54. maddesinin 1. fıkrasının (ç) bendi uyarınca; tenfiz davalısının, hükmü veren mahkemeye usulüne uygun şekilde çağırılmış veya mahkemede temsil edilmiş olması ile kanuna aykırı olarak gıyabında veya yokluğunda hüküm verilmemiş olması gerekmektedir. Söz konusu düzenleme ile davalının savunma haklarına riayet edilmesi bir tenfiz şartı olarak düzenlemiş; ancak bu şartın eksikliği nedeniyle tenfiz talebinin reddi, davalının bu husustaki itirazına bağlanmıştır. Bu noktada davalı tarafından yapılacak olan itiraz vasıtasıyla, yokluğu ileri sürülen hususların ispatlanması söz konusu olamayacağından; tenfiz davasını açan tarafın bu

³⁴⁶ Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 557.

durumun aksini ispat etmesi gerekmektedir³⁴⁷. Bununla birlikte taraflardan birinin savunma haklarına riayet edilmeksizin gerçekleştirilen yargılamalar sonucunda verilen yabancı mahkeme kararlarının, adaletin sağlanmasına hizmet etmeyeceği gerekçesiyle; bu hususun mahkemece re'sen incelenmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Bu noktada, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 04.10.2005 tarihli kararı³⁴⁸ emsal gösterilerek; davalının savunma haklarına riayet edilmemiş olması nedeniyle Türk kamu düzenine aykırılık teşkil eden yabancı mahkeme kararlarının tenfizinin, davalının bu husustaki itirazına bağlı olmaksızın reddedilmesi gerektiği belirtilmektedir.³⁴⁹

Brüksel I Tüzüğü'nün 45. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi uyarınca; davalının savunma haklarına riayet edilmeksizin verilen yabancı mahkeme kararları, Avrupa Birliği üyesi devletlerde tenfiz edilmemektedir. Bu çerçevede dava dilekçesinin veya onun yerine geçebilecek bir belgenin, yargılamada hazır bulunmayan davalıya usulüne uygun şekilde ve kendisini savunmasına yetecek sürede tebliğ edilmediği hallerde; ilgili yabancı mahkeme kararlarının, savunma haklarına riayet edilmediği gerekçesiyle tenfiz edilmeyeceği belirtilmektedir. Buna ilaveten, söz konusu tenfiz engelinin ortaya çıkabilmesi için; davalının karara karşı başvurabileceği hukuki yolları tüketmiş olması gerekmektedir.³⁵⁰

Bu noktada, acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalara ilişkin dava dilekçelerinin müvekkile tebliğ edilmemesine bağlı olarak; ilgili yargılamalarda söz konusu tenfiz şartının sağlanmadığı görülmektedir. Müvekkil her ne kadar acente tarafından mahkemede temsil edilmiş de olsa; mahkemenin söz konusu yargılamaya ilişkin herhangi bir bilgilendirme yükümlülüğünün bulunmaması nedeniyle, müvekkilin kendisini savunma imkânına sahip olduğunun söylenemeyeceği

³⁴⁷ Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 742; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 560.

³⁴⁸ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, E. 2005/10735, K. 2005/13428, T. 04.10.2005 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=2hd-2005-10735.htm&kw=`2005/10735`#fm>>.

³⁴⁹ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 536; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 742; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 211; Doğan, **a.g.e.**, s. 138 vd.; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 557. Belirtilen görüşe katılmakla birlikte, usul hukukuna ilişkin tüm aykırılıkların re'sen dikkate alınmasının isabetli olmayacağının; belirli hallerde ilgili yabancı mahkeme kararlarının tenfiz edilmesinin, savunma hakkı ihlal edilen tarafın lehine olabileceğinin ileri sürüldüğü görüş için bkz. Sarıöz-Büyükalp, **a.g.e.**, 513 vd.

³⁵⁰ Süral, **a.g.e.**, s. 223 vd.

kanaatindeyiz. Zira acentenin müvekkiline karşı özen yükümlülüğüne aykırı davranarak, ilgili davaların müvekkil aleyhine sonuçlanmasına neden olduğu hallerde; bu husus müvekkil ile acente arasındaki iç ilişki bakımından belirli sonuçlar doğuracak olmakla birlikte, ilamın geçerliliğine etki etmemektedir.

İsviçre hukukunda, taraflardan birinin savunma haklarına riayet edilmeksizin verilen yabancı mahkeme kararlarının tenfizinin reddedilebileceği düzenlenmektedir. Bu çerçevede, İsviçre MÖHK'un 27. maddesinin 2. fıkrasının (a) bendi uyarınca, taraflardan birinin yerleşim yeri veya mutad meskeni hukukuna uygun şekilde yargılamaya davet edilmemiş olması halinde; ilgilinin bu durumu itiraz konusu etmeyip yargılamaya katılmış olmaması şartıyla, söz konusu yabancı mahkeme kararlarının tenfizinin reddedilmesi söz konusu olabilmektedir. Buna ilaveten İsviçre MÖHK'un 27. maddesinin 2. fıkrasının (b) bendinde, tenfizi talep edilen yabancı mahkeme kararlarının; özellikle tarafların dinlenilmemesi gibi İsviçre usul hukukunun temel ilkelerini ihlal eder niteliklere sahip olması halinde tenfiz edilmeyebileceği düzenlenmektedir. Bununla birlikte yabancı mahkeme kararlarının İsviçre usul hukukunun temel ilkelerine aykırılıklar barındırmasının, usulî kamu düzeni istisnası niteliğinde olduğu belirtilerek; yapılacak tenfiz incelemesi sonucunda ilgili kararların kamu düzenine aykırılık nedeniyle reddedileceği ifade edilmektedir.³⁵¹

Bu noktada, İsviçre hukukunda yabancı mahkeme kararlarının tenfizi bakımından savunma haklarına riayet edilmiş olması ve kamu düzenine aykırılığın bulunmaması şartları arasındaki ilişki; Türk hukukundakine benzer bir anlayış çerçevesinde ele alınmaktadır. Yapılan bu çıkarım doğrultusunda, acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalarda, müvekkilin hukuki dinlenilme hakkının ihlal edilmesi suretiyle hüküm kurulmuş olması; İsviçre usul hukukunun temel ilkelerine aykırılık olarak değerlendirilmeye müsait bir konumdur. Kanaatimizce, acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalar sonucunda verilen ilamların İsviçre'de tenfizine ilişkin talepler; usul hukukunun temel ilkelerine aykırılık gerekçesiyle reddedilecektir.

Alman Medeni Usul Kanunu'nun 328. maddesinin 1. fıkrasının (2) bendi uyarınca, yargılamanın başlatılmasına ilişkin belgelerin usulüne uygun veya kendisini

³⁵¹ Bernet / Ulmer, **a.g.m.**, s. 329 vd.

savunması bakımından yeterli bir sürede tebliğ edilmemesine bağlı olarak yargılamaya katılamayan davalının, bu çerçevede bir itirazda bulunmuş olması kaydıyla; söz konusu yargılamalar sonucunda verilen yabancı mahkeme kararlarının tenfizi reddedilebilmektedir. Bu noktada yabancı mahkeme kararlarına ilişkin her tür usule aykırılığın, Alman hukuku bakımından bir tenfiz engeli oluşturmayacağı; ancak ilgili yargılamaların başlatıldığı aşamada hukuki dinlenilme hakkı bakımından ihlal teşkil edebilecek hallerin, söz konusu yaklaşımın istisnasını oluşturduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte yargılamaya ilişkin usulî işlemlerin başlatıldığı belgelerin, kararı veren yabancı mahkemenin hukuku uyarınca tespit edileceği; bu çerçevede dava dilekçesinin yanı sıra dava sebebi ve davacının taleplerini gösteren belgelerin tebliğ edilmiş olmasının da ilgili tenfiz şartının sağlanması bakımından yeterli kabul edilebileceği belirtilmektedir.³⁵² Bu noktada, acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalara ilişkin tebligatların müvekkile yapılmaması ve müvekkilin söz konusu yargılamalara ilişkin bilgilendirilmemesi; ilgili kararların Almanya’da tenfiz edilmesine engel teşkil edecektir.

Taraf olunan uluslararası adli yardımlaşma anlaşmalarında düzenlenme alanı bulan, yabancı mahkeme kararlarının ‘usule uygun’ şekilde yürütülen bir yargılama sonucunda verilmiş olması hususundaki tenfiz şartı³⁵³ uyarınca; Çin Halk Cumhuriyeti’nde tenfiz edilecek yabancı mahkeme kararlarına ilişkin yargılama aşamalarında tarafların dinlenmiş olması gerekmektedir. Bu noktada, taraflardan birinin usulüne uygun şekilde mahkemeye çağrılmamış veya davaya ilişkin savunmalarını yapamamış olması; Çin hukukunda, söz konusu yargılamalarda tarafların dinlenmemiş olduğu yönünde değerlendirilmektedir³⁵⁴.

Acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalarda, müvekkilin kendisine karşı yürütülen davalara ilişkin olarak bilgilendirilmesi hususunda öngörülmüş bir kural bulunmamaktadır. Buna ilaveten, söz konusu yargılamalarda acentenin özen yükümlülüğüne aykırı davranmış olması; yargılama sonucunda verilen ilamın geçerliliği bakımından bir etki doğurmayıp, yalnızca müvekkil ile aralarındaki iç ilişki

³⁵² Gottwald, **Münchener Kommentar**, kn. 95, 98.

³⁵³ Tsang, **a.g.m.**, s. 277.

³⁵⁴ Han, **a.g.m.**, s. 22.

bakımından sonuç doğurmaktadır. Kanaatimizce bu durum, söz konusu kararların Çin Halk Cumhuriyeti'nde tenfiz edilmesine ilişkin taleplerin; acente tarafından yürütülen yargılamalarda müvekkilin savunma haklarına riayet edilmediği gerekçesiyle reddedilmesine neden olacaktır.

Rusya Federasyonu Medeni Usul Kanunu'nun 412. maddesinin 1. fıkrasının (2) bendi ile Rusya Federasyonu Ticari Usul Kanunu'nun 244. maddesinin 1. fıkrasının (2) bendi uyarınca; taraflara yer ve zaman bakımından usulüne uygun şekilde tebligat yapılmaması sonucunda yargılamalara katılımın sağlanamamış olması, ilgili yabancı mahkeme kararlarının Rusya Federasyonu'nda tenfizine engel teşkil edebilecektir³⁵⁵. Rus hukukunda, belirlenen şartları karşılayan yabancı mahkeme kararlarının kural olarak tenfiz edilmesi gerektiği; ancak bu şartlara ilişkin herhangi bir eksikliğin iddia edilmesi halinde, tenfiz davacısının söz konusu şartların sağlandığını ispatla yükümlü olduğu belirtilmektedir³⁵⁶. Buna ilaveten, yabancı mahkeme kararlarının tenfizinin reddedilmesine dayanak teşkil edecek hallerin; Rus mahkemeleri tarafından ilgili uyuşmazlıkların esasına girilmesi suretiyle daha geniş şekilde yorumlandığı ifade edilmektedir.³⁵⁷

Kanaatimizce, acente tarafından müvekkil adına yürütülen yargılamalar sonucunda verilen ilamların, Rusya Federasyonu'nda tenfiz edilmesine ilişkin talepler; tenfiz davalısı konumundaki müvekkilin savunma haklarına riayet edilmediği gerekçesiyle reddedilecektir. Zira söz konusu yargılamalara ilişkin tebligatlar, müvekkilini temsil etme yetkisi doğrultusunda acenteye yapılmakta; buna bağlı olarak müvekkilin söz konusu yargılamalara katılamaması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada Rus mahkemelerinin, yabancı mahkeme kararlarının tenfizine engel teşkil edebilecek halleri geniş şekilde yorumladığı da göz önünde bulundurulduğunda; müvekkil adına acenteye yapılan tebligatların, müvekkilin savunma haklarının sağlanması bakımından yeterli kabul edilmeyeceği görülmektedir. Sonuç olarak, tenfiz davacısı konumundaki müşteri tarafından, müvekkilin ilgili davalara katıldığı veya bu davalara usulüne uygun şekilde çağrıldığı ispat edilmedikçe; acentenin müvekkil adına

³⁵⁵ Nikiforov, **a.g.m.**, s. 226.

³⁵⁶ Antonov, **a.g.m.**, s. 326.

³⁵⁷ Antonov, **a.g.m.**, s. 326.

yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamların Rusya Federasyonu’nda tenfiz edilemeyeceği görülmektedir.

Davalının hukuki dinlenilme hakkının ihlal edildiği veya yargılamaya ilişkin tebligatların usulüne uygun şekilde yapılmadığı haller; İngiliz hukukunda tabii hâkim ilkesine³⁵⁸ aykırılık gerekçesiyle, tenfiz engeli teşkil etmektedir. Bu noktada İngiliz mahkemelerinin, yabancı devletlerin usul hukuku kurallarının İngiliz hukukuyla uyuşmasını beklemeyeceği veya ilgili kuralların karşılaştırılması yoluna başvurmayaacağı; ancak ilgili yargılamalarda uygulanan usul hukuku kurallarının, içinde bulunan zamanın gereklerine aykırılık teşkil etmemesi gerektiği ifade edilmektedir. Buna ilaveten AİHS’in 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkına ilişkin açık ihlallerin, tabii hâkim ilkesine aykırılık teşkil edeceği belirtilerek; tarafların adil yargılanma haklarının ihlal edildiği yabancı mahkeme kararlarının İngiltere’de tenfiz edilmeyeceği belirtilmektedir.³⁵⁹

Belirtilen çerçevede, acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamaların İngiltere’de icra edilmesine ilişkin taleplerin; yargılama esnasında müvekkilin kendisini savunma imkânına sahip olmaması nedeniyle reddedileceği kanaatindeyiz. Zira söz konusu yargılamalarda dava dilekçesi müvekkile tebliğ edilmemekte ve müvekkilin acente tarafından kendisi adına yürütülen yargılamaya ilişkin mahkeme tarafından bilgilendirilmesi hususunda herhangi bir hukuki düzenleme bulunmamaktadır. Bu çerçevede acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamaların, müvekkilin hukuki dinlenilme ve adil yargılanma hakları bakımından ihlal teşkil etmesine bağlı olarak; söz konusu yargılamalar sonucunda Türk mahkemeleri tarafından verilen kararlar, İngiliz hukukunda kabul edilen tabii hâkim ilkesine aykırılık teşkil edeceği gerekçesiyle tenfiz edilemeyecektir.

ABD hukukunda, 1987 tarihli Yabancılık Unsurlu İlişkiler Hakkında Düzenleyici Kanun’un 482. maddesinin 2. fıkrasının (b) bendi ile 1962 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun’un 4.

³⁵⁸ İngiliz hukukunda ‘*natural justice*’ olarak ifade edilen terimin, tabii hâkim ilkesi olarak Türkçeleştirilmesine ilişkin bkz. Patrick Gerard, “Les tribunaux administratifs britanniques”, **L’Actualité juridique - Droit administratif**, 20.01.1991 (Çeviren: Turgut Candan, “Britanya İdare Mahkemeleri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Y. 1992, s. 4, Ankara)

³⁵⁹ Cheshire / North / Fawcett, **a.g.e.**, s. 577, 580.

bölümünün (b) fıkrasının 1. bendi ve 2005 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Devlet Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'un 4. bölümünün (c) fıkrasının 1. bendi uyarınca; davalının savunma haklarına riayet edilmeksizin verilen yabancı mahkeme kararlarının, tenfiz engeliyle karşılaştığı görülmektedir. Bu noktada, yargılamaya ilişkin tebligatların davalının kendisini savunması bakımından elverişli bir sürede yapılmaması; ihtiyari bir tenfiz engeli olarak düzenlenmektedir.³⁶⁰

Yukarıda belirtilenlere ilaveten, 1987 tarihli Yabancılık Unsurlu İlişkiler Hakkında Düzenleyici Kanun'un 482. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi ile 1962 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'un 4. bölümünün (a) fıkrasının 1. bendi ve 2005 tarihli Paraya İlişkin Yabancı Devlet Mahkeme Kararlarının Tanınmasına Dair Yeknesak Kanun'un 4. bölümünün (b) fıkrasının 1. bendi uyarınca; tenfiz edilecek kararın tarafsız bir mahkeme tarafından usulüne uygun şekilde yürütülen bir yargılama sonucunda verilmiş olması, zorunlu bir tenfiz şartı olarak düzenlenmektedir. Bu noktada yabancı mahkeme kararlarının, ABD mahkemelerinde uygulanmakta olan usul ile birebir aynı olmasının aranmadığı; ancak usul hukukunun genel gerekleri ile uyumlu olması gerektiği ifade edilmektedir.³⁶¹

Yargılamaya ilişkin tebligatların davalının kendisini savunmasına imkân tanıyacak şekilde yapılması ve söz konusu yargılamaların usulüne uygun şekilde gerçekleştirilmesine ilişkin tenfiz şartları; tarafların savunma haklarına riayet edilmesi çerçevesinde değerlendirilebilecektir. Bu çerçevede, acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamların ABD'de tenfiz edilmesine ilişkin taleplerin; müvekkilin söz konusu davalara usulüne uygun şekilde çağrılmadığı ve kendisini savunmasına imkân tanınmadığı gerekçesiyle reddedileceği kanaatindeyiz. Zira söz konusu yargılamaların yürütüldüğü mahkemelerin, müvekkili bu hususta bilgilendirmesine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamakta; buna bağlı olarak müvekkilin, acente tarafından kendisi adına yapılan savunmalarla yetinmesi söz konusu olmaktadır. Bu noktada, tenfiz davalısı konumundaki müvekkilin kendisini savunmasına imkân vermeyecek bir usulün uygulandığı söz konusu yargılamalarda;

³⁶⁰ Brand, **Recognition and Enforcement of Foreign Judgments**, s 518; Zeynalova, **a.g.m.**, s. 162.

³⁶¹ Brand, **Recognition and Enforcement of Foreign Judgments**, s 510 vd.; Zeynalova, **a.g.m.**, s. 161 vd.

usul hukukunun gerekliliklerinin sağlanmadığı görülmektedir. Kanaatimizce, acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamlar; incelenen bu tenfiz şartlarına ilişkin aykırılıklarına bağlı olarak ABD’de tenfiz edilemeyecektir.

Acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalarda, müvekkilin hukuki dinlenilme ve adil yargılanma haklarına riayet edilmesi; söz konusu yargılamalar sonucunda verilen ilamların müvekkilin malvarlığı üzerinde icra olunması nedeniyle ilgili tenfiz şartları bakımından da önem arz etmektedir. Zira müvekkil aleyhine verilen ilamların yabancı devletlerde tenfizinin talep edilmesi halinde, tenfiz davalısı konumundaki müvekkilin savunma haklarına riayet edilmiş olması bir tenfiz şartı olarak incelenecektir. Kanaatimizce, acentenin müvekkilini temsil ettiği yargılamalarda mahkemenin davayı müvekkile ihbar etme yükümlülüğünün bulunmaması³⁶² ve müvekkilin söz konusu yargılamalar hakkında bilgilendirilmesinin acente ile müvekkil arasındaki iç ilişkiye bırakılmış olması; müvekkilin savunma haklarına riayet edilmemiş olduğu yönünde değerlendirilerek, ilgili yargılamalar sonucunda verilen ilamların tenfiz edilmemesine neden olacaktır.

Müvekkilin acente tarafından temsil edildiği davalara bizzat veya belirlediği bir vekil vasıtasıyla katılmamış olması, Türk hukuku bakımından müesseseye ilişkin düzenlemelere aykırı bir durum teşkil etmemektedir. Ancak bu yargılamalar sonucunda verilen ilamların yabancı bir devlette tenfizi talep edildiğinde; söz konusu durumun Türk hukukunda öngörülen usule uygun olmasının, davalının savunma haklarının ihlal edildiği gerçeğini değiştirmeyeceği değerlendirmesinde bulunulabilecektir. Buna bağlı olarak davalının savunma haklarının ihlali olarak değerlendirilen bu durumun, tenfiz devletinin kamu düzenine aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle; ilgili ilamların tenfizi reddedilebilecektir. Keza Türk hukukunda, tenfizi talep edilen yabancı mahkeme kararlarına ilişkin yargılamaların yabancı devletin hukuk kurallarına uygun şekilde yürütülmüş olması, kayıtsız şartsız savunma haklarına riayet edildiği yönünde değerlendirilmemekte; kararın verildiği devletin hukukundaki düzenlemelerin davalının savunma haklarının hakkıyla kullanılmasına

³⁶² Türkel, **a.g.m.**, s. 1108, 1118 vd.; Altay, **a.g.m.**, s. 240; M. İ. Kaya, **a.g.e.**, s. 75, dn. 14.

engel olması halinde, ilgili tenfiz taleplerinin kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle reddedildiği görülmektedir³⁶³.

³⁶³ Nomer, **Devletler Hususî Hukuku**, s. 536; Çelikel / Erdem, **a.g.e.**, s. 742; Nomer, **Milletlerarası Usul Hukuku**, s. 211; Doğan, **a.g.e.**, s. 141; Şanlı / Esen / Ataman-Figanmeşe, **a.g.e.**, s. 556, 560.

SONUÇ

Çalışmamız kapsamında, acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılıkta bulunduğu sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi; tanımından ve hukuki niteliğinden söz konusu yargılamalar sonucunda verilen ilamların icrası edilmesi aşamasına dek, milletlerarası usul hukukunu ilgilendiren yönleriyle ele alınmıştır. Bu çerçevede müessesenin maddi hukuk ve usul hukuku bakımından barındırdığı disiplinler arası özellikler tespit edilerek; söz konusu özelliklerin birbirine olan etkisinin çalışmaya yansıtılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, müessesenin Türk hukukuna özgü niteliklerine ilişkin tespitler; yürürlükte bulunan kanunlar ile bu kanunların gerekçeleri, öğreti görüşleri ve yargı kararları çerçevesinde şekillendirilmiştir.

6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrası vasıtasıyla acenteye tanınan bu yetki, temel anlamda müvekkil ile acente arasındaki temsil ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Zira söz konusu temsil ilişkisi doğrultusunda acente tarafından yürütülen faaliyetler, müvekkil ile müşteri arasındaki hukuki ilişki bakımından belirli bir hakimiyete sahip olunmasına neden olmakta; buna bağlı olarak müvekkil ile müşteri arasındaki uyuşmazlıklar bakımından taraf sıfatı bulunmayan acentenin, söz konusu uyuşmazlıklarda müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olması sonucu ortaya çıkmaktadır. 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesine ilişkin hükümet gerekçesinde ve ilgili Yargıtay kararlarında³⁶⁴ da görüldüğü üzere, acenteye tanınan bu yetki vasıtasıyla; yabancı müvekkile karşı Türkiye Cumhuriyeti'nde dava açılması olanağının yaratılması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede acenteye tanınan müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin; birtakım farklılıklarla birlikte, avukatların sahip olduğu iradi temsil yetkisi ile benzerlikler barındırmakta olduğu görülmektedir.

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine sahip olması, ancak uyuşmazlığa konu sözleşmeleri müvekkili adına yapmış veya aracılıkta bulunmuş olması kaydıyla mümkün olmaktadır. Buna ilaveten, söz konusu yetkiye sahip olan acente ile müvekkil arasında geçerli bir acentelik sözleşmesinin bulunması ve

³⁶⁴ Örneğin, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1984/11-582, K. 1986/135, T. 14.02.1986 (Çevrimiçi) <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=hgk-1984-11-582.htm&kw=`1984/11-582`#fm>>

acentenin bu sözleşme uyarınca kendisine verilen talimatlar çerçevesinde faaliyet göstermesi gerekmektedir. Zira geçerli bir acentelik ilişkisinin ve uyuşmazlığa konu sözleşmelerin yapılması hususunda müvekkil tarafından verilen bir talimatın bulunmadığı hallerde, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi söz konusu olmayacaktır. Özellikle yabancı tacirler adına faaliyet gösteren acenteler bakımından bu yetkinin emredici nitelikte olması, belirtilen bu değerlendirmenin hassasiyetle yapılması gereğini doğurmaktadır.

Çalışmamızda, acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin emredici niteliği bakımından da ayrıca bir değerlendirmede bulunmaktadır. Zira Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin sonuçlar doğurmakta olan söz konusu düzenlemenin, belirli hallerde düzenlenme amacını aşmakta olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisine dayanak teşkil eden gereksinimin, milletlerarası yetki kuralları vasıtasıyla ortadan kaldırılması ve acenteye tanınan bu yetkinin düzenlendiği hükümlerin yürürlükten kaldırılması yönünde görüş belirtilmiştir. İleri sürülen bu görüşün çıkış noktası olarak; müvekkilin acente tarafından mahkemede temsil edildiği hallerde, hukuki dinlenilme ve adil yargılanma hakları bakımından ihlal teşkil edebilecek durumların ortaya çıkabilecek olmasına dikkat çekilmiştir.

Müessesenin maddi hukuk boyutuna ilişkin yapılan tespit ve değerlendirmelerin ardından, acentenin müvekkilini temsil etme yetkisine sahip olduğu yargılamaların usulî boyutuna ilişkin kapsamlı bir incelemede bulunulmuştur. Bu çerçevede öncelikle Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin iç hukuk ve MÖHUK düzenlemeleri ile yetki ve tahkim anlaşmalarının, acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi bakımından değerlendirilmesine yer verilmiştir. Bu noktada ilgili uyuşmazlıkların doğrudan yabancı müvekkile yöneltilebileceği yetkili bir Türk mahkemesinin bulunması halinde, müessesenin hükümet gerekçesinde belirtilen amaca hizmet etmeyeceği belirtilerek; söz konusu hallerde uyuşmazlıkların doğrudan müvekkile yöneltilmesi yönünde görüş bildirilmiştir. Bununla birlikte uyuşmazlığın görüleceği yargı merciinin belirlenmesine ilişkin yetki veya tahkim anlaşmalarının bulunduğu hallerde, tarafların bu husustaki iradelerinin esas alınması gerektiği belirtilerek; müvekkili adına acenteye karşı yürütülen davaların, geçerli

nitelikteki anlaşmalara dayanan yetki veya tahkim itirazları sonucunda usulden reddedilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Acentenin yabancı müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin aksinin kararlaştırılamayacağını düzenleyen 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrası ile belirli noktalarda çelişmekte olan bu görüşlerin; *de lege ferenda*, diğer bir deyişle olması gereken hukuk anlayışı çerçevesinde dikkate alınması isabetli olacaktır.

Müessesenin usulî boyutuna ilişkin incelemenin devamında, müessesenin müvekkilin hukuki dinlenilme hakkı bakımından değerlendirmesine yer verilerek; uyuşmazlığın görüldüğü mahkemenin, dava dilekçesinin tebliği aşamasında müvekkili bilgilendirmesi gerektiği yönündeki görüşümüz beyan edilmiştir. Buna ilaveten acentenin müvekkilini temsil ettiği davalar bakımından dikkate alınması gereken özel durumlar ve usulî işlemlere ilişkin istisnai özellikler ele alınmıştır. Bu çerçevede acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalarda, temsilci sıfatının dava dilekçesinde belirtilmesi gerektiği ifade edilerek; aksi halde bu konudaki emsal nitelikli Yargıtay kararları doğrultusunda, ilgili davaların usul yönünden reddedilmesi ihtimalinin söz konusu olabileceği ifade edilmiştir. Buna ilaveten, acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin doğrudan müvekkile yöneltilmiş bir davanın bulunması halinde, acente tarafından müvekkil adına yürütülecek davaların usul yönünden reddedilmesi gerektiğine ilişkin öğretici görüşlerinin kapsamı genişletilerek; bu hususta milletlerarası derdestliğin dikkate alınmasına ilişkin kanaatimiz ortaya konulmuştur.

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin usulî boyutuna ilişkin incelemenin son kısmında ise; vekilin özel olarak yetkilendirilmesinin gerektiği halleri belirleyen mevzuat düzenlemelerinin, acente bakımından da uygulanma alanı bulacağı belirtilmiştir. Son olarak acentenin yabancı müvekkil adına yürüttüğü yargılamalarda, taraf sıfatının yabancı müvekkile ait olduğuna ve buna bağlı olarak ilgili davaların sonuçlarının yabancı müvekkil üzerinde doğacağına dikkat çekilerek; söz konusu yargılamalarda, MÖHUK'un 48. maddesi uyarınca yabancı müvekkilin teminat gösterme yükümlülüğünün bulunacağına ilişkin kanaatimiz ortaya konulmuştur.

Müessesenin maddi hukuk ve usul hukuku boyutlarından incelenmesinin ardından, çalışmamızın son bölümüne gelindiğinde; acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilecek ilamların icrası meselesine ışık tutulması hedeflenmiştir. Bu noktada öncelikle ilamların Türkiye’de icra edilmesi bakımından 1956 tarihli ve 6762 sayılı TTK’nın yürürlükte olduğu belirli bir dönemde uygulanan ve öğretinin eleştirilerine konu olan Yargıtay içtihadına ilişkin örnekler verilerek; acentenin yalnızca temsilci sıfatını haiz bulunduğu yargılamalar sonucunda verilen ilamların, müvekkil üzerinde icra edilmesi gerekliliğinin altı çizilmiştir. Bunun ardından, ihtiva ettiği hayati öneme binaen; söz konusu ilamların yabancı devletlerde icra edilmesine ilişkin geniş çaplı bir incelemeye yer verilmiştir. Zira ilgili ilamlar yabancı devletlerde tenfiz edilemedikçe, müessesenin düzenlenmesine dayanak teşkil eden amaçların sağlanması herhangi bir anlam ifade etmeyecektir. Bu noktada hakkın sürüncemede kalmasının engellenmesi adına, acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilecek ilamların; yabancı devletlerde tenfiz edilebilecek nitelikte olması gerekmektedir.

Bu çerçevede Türkiye Cumhuriyeti’nin yoğun ticari ve hukuki ilişki içinde bulunduğu devletlerin mevzuatında düzenlenen tenfiz şartları tespit edilerek; acentenin müvekkili adına yürüttüğü yargılamalar sonucunda verilen ilamların söz konusu tenfiz şartlarını sağlayıp sağlamayacağı yönünden bir değerlendirmede bulunulmuştur. Kanaatimizce, acente tarafından müvekkil adına yürütülen yargılamalar sonucunda verilen ilamların müvekkilin malvarlığı üzerinde icra edilecek olması; mahkemenin söz konusu yargılamalar bakımından müvekkili bilgilendirme yükümlülüğünün bulunmamasına bağlı olarak, müvekkilin hukuki dinlenilme ve adil yargılanma haklarının ihlal edilmesine neden olacaktır. Bu çerçevede, müvekkilin hukuki dinlenilme ve adil yargılanma haklarının ihlal edilmiş olması nedeniyle; tarafların savunma haklarına riayet edilmeksizin verilen bu kararların tenfizine ilişkin talepler reddedilecektir. Buna ilaveten, söz konusu temel hakların ihlal edilmiş olması; ilgili Türk mahkemesi kararının, kamu düzenine aykırılık teşkil edeceği yönünde de değerlendirilecektir.

Çalışmamız kapsamında acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin, gerek yargılama gerekse ilamların icrası aşamalarında birtakım sorunları

beraberinde getireceği sonucuna ulaşılmıştır. Tespit edilen bu sorunların ortadan kaldırılması ve meselenin hukuk tekniği bakımından daha isabetli bir şekilde çözüme kavuşturulabilmesi adına; acentenin müvekkili adına yaptığı veya aracılık ettiği sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin olarak yabancı müvekkile karşı açılacak davalarda, acentenin bulunduğu yer mahkemesine milletlerarası yetki kazandırılması ve acentenin müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisinin düzenlendiği 6102 sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. ve 3. fıkralarının yürürlükten kaldırılması hususundaki görüşümüz ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda, müşterinin menfaatinin milletlerarası yetki düzenlemeleri vasıtasıyla korunmasının; acenteye müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi verilmesine dayanak teşkil eden, yabancı tacirlere karşı Türk mahkemelerinde dava açılması olanağının sağlanması bakımından daha isabetli bir sonuç doğuracağı ifade edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Ziya **Milletlerarası Tahkim**, Vedat Kitapçılık, 4. bs., İstanbul, 2016
- Akıncı, Ziya **Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Sözleşmesine Dayanan Yabancı Derdestlik**, Seçkin Yayıncılık, 1. bs., Ankara, 2002
- Akkan, Çiğdem Danış “Acentenin Müvekkili Mahkemede Temsil Etme Yetkisi”, **BATİDER**, c. XXIV, 2008, s. 219-236
- Altay, Sıtkı Anlam “Acentenin Müvekkilini Davada Temsil Etmesi”, **Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan**, Turhan Kitabevi, c. I, Ankara, 2010, s. 223-273
- Antonov, Mikhail “Foreign Court Decisions, Arbitral Awards and Sovereignty in Russia”, **Review of Central and East European Law**, Vol. 38, 2013, s. 317-340
- Arkan, Sabih **Ticarî İşletme Hukuku Son Değişiklere Göre Hazırlanmış ve Genişletilmiş**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 24. bs., Ankara, 2018
- Arslan, Ramazan; Yılmaz, Ejder; Taşpınar-Ayvaz, Sema **Medenî Usul Hukuku**, Yetkin Yayınları, 3. bs., Ankara, 2017
- Atamer, Kerim **Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Deniz Hukukunda Cebri İcra**, Arıkan Basım, İstanbul, 2006

- Ayhan, Rıza; Çağlar Hayrettin **Sigorta Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınları, c. I, Ankara, 2018
- Bayraktaroğlu-Özçelik, Gülüm **Milletlerarası Usûl Hukukunda Paralel Davalar**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016
- Bernet, Martin; Ulmer, Nicolas C. “Recognition and Enforcement of Foreign Civil Judgments in Switzerland”, **The International Lawyer**, Vol. 27, No: 2, 1993, s. 317-341
- Bolayır, Nur **Medenî Usûl Hukukunda Yetki Sözleşmeleri**, Beta Basım, İstanbul, 2009
- Brand, Ronald A. “Federal Judicial Center International Litigation Guide: Recognition and Enforcement of Foreign Judgments”, **University of Pittsburgh Law Review**, Vol. 74, Pittsburgh, 2013, s. 491-548
- Brand, Ronald A. “The Continuing Evolution of U.S. Judgments Recognition Law”, **University of Pittsburgh Legal Studies Research Paper**, No. 2015-37
- Cengiz, Ali “Acente Kavramı ve Acentelik Sözleşmesinden Doğan Hak ve Borçları”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, c. I, S. 2, Ankara, 2011, s. 140-165
- Cheshire, Geoffrey; North, Peter Machin; Fawcett, James J **Private International Law**, Ed.: James J. Fawcett / Paul Torremans / Uglješa Grušić / Christian Heinze / Louise Merrett / Alex Mills / Carmen Otero García-Castrillón / Zheng Sophia Tang / Katarina Trimmings / Lara Walker, Oxford University Press, 15. bs., Oxford, 2017

- Çağa, Tahir “Acenteler Aleyhine Müvekkillerine İzafeten Açılan Davalarda Sadır Olan İlamların İcrası”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu Bildiriler-Tartışmalar**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1984, s. 3-21
- Çalışkan, Yusuf “Yabancı Mahkeme Kararlarının Amerikan Hukuku’nda Tanınması ve Tenfizi”, **e-akademi Dergisi**, Y. 2006, S. 49
- Çalışkan, Zeynep **Milletlerarası Usul Hukukunda Teminat**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013
- Çalışkan, Zeynep “New York Eyalet Mahkemesi TMSF / Erol Aksoy Tenfiz Kararının Karşılıklılık Şartı Bağlamında Değerlendirilmesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi ‘Cevdet Yavuz’a Armağan’**, İstanbul, 2016, c. 22, S. 3, s. 659-672
- Çelikel, Aysel; Erdem, B. Bahadır **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Basım, 15. bs., İstanbul, 2017
- Çelikel, Aysel; Öztekin Gelgel, Günseli **Yabancılar Hukuku**, Beta Basım, 24. bs. İstanbul, 2018
- Çörtoğlu Koca, Sema **Zayıf Tarafın Korunduğu Sözleşmelerde Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi (İş, Tüketici ve Sigorta Sözleşmeleri)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016
- Dardağan, Esra **Milletlerarası Usul Hukukunda ‘Aşkın Yetki’ Kavramı**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2005

- Demir-Gökyayla, Cemile “Asimetrik Yetki Sözleşmeleri”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sa. 145-146, c. 11, İstanbul, 2016, s. 417-458
- Demir-Gökyayla, Cemile **Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri (Münhasır Bayilik Sözleşmeleri)**, Vedat Kitapçılık, 2. bs., İstanbul, 2013
- Demirkol, Berk **Milletlerarası Yetki Anlaşmaları**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018
- Doğan, Vahit **Milletlerarası Özel Hukuk**, Savaş Yayınevi, 5. bs., Ankara, 2019
- Doğan, Vahit “Türk Hukukunda Yabancı Derdestliğin Nazara Alınması”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni ‘Prof. Dr. Ergin Nomer’e Armağan’**, Sa. 22, c. II, İstanbul, 2002, s. 121-147
- Domaniç, Hayri **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, Temel Yayınları, c. I, İstanbul, 1988
- Domaniç, Hayri **Ticaret Hukukunun Genel Esasları**, Temel Yayınları, 4. bs., İstanbul, 1988
- Ekşi, Nuray **Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi**, Beta Basım, 2. bs., İstanbul, 2000
- Erdem, B. Bahadır; Giray, Faruk Kerem “AT’de Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Brüksel Antlaşması ve MÖHUK”, **Türk Hukukunun Avrupa Birliği**

- Hukukuna Uyumu -Acquis Communautaire’in Alınması- Açıklamalar, Değerlendirmeler, Öneriler,** İstanbul, 2001, s. 819-857
- Erem, Turgut S. **Ticaret Hukuku Prensipleri Cilt I Ticarî İşletme,** İstanbul İktisadi ve Ticarî İlimler Akademisi Nihad Sayâr Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları, 7. bs., İstanbul, 1977
- Eren, Fikret **Borçlar Hukuku Genel Hükümler,** Yetkin Yayınları, 22. bs., Ankara, 2017
- Eriş, Gönen **Açıklamalı-İçtihatlı 6335-6552 Sayılı Kanunlarla Güncellenmiş TTK Hükümlerine Göre Ticari İşletme ve Şirketler Ticaret Sicili Yönetmeliği ve İlgili Tebliğler,** Seçkin Yayıncılık, 2. bs., Ankara, 2014
- Erişir, Evrim **Medeni Usûl Hukukunda Taraf Ehliyeti,** Güncel Yayınevi, İzmir, 2007
- Esen, Emre “Deniz Hukuku Uyuşmazlıklarında Tahkim Anlaşmalarının Geçerliliğine İlişkin Bazı Meseleler”, **Legal Hukuk Dergisi ‘Rona Aybay’a Armağan’,** Özel Sayı, c. 1, İstanbul, Aralık 2014, s. 999-1031
- Esen, Emre “Hakem Kararının Tenfizi veya İptali Davalarında Tahkim Anlaşmasının Yetkisiz Temsilci Vasıtasıyla Akdedildiği İtirazı ve Konuya İlişkin 11.10.2000 Tarihli Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni ‘Prof. Dr. Gülören Tekinalp’e Armağan’,** Sa. 23, c. I-II, İstanbul, 2003, s. 377-403

- Esen, Emre “Hukuk Usulüne Dair La Haye Sözleşmesi Kapsamında Yabancı Tüzel Kişilerin Teminat Yükümlülüğünden Muafiyeti”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, c. 9, S. 1, Malatya, 2018, s. 1-26
- Esen, Emre “Uluslararası Ticari Tahkimde Tahkim Anlaşmalarının Şekli”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Sa. 28, c. I-II, İstanbul, 2008, s. 65-114
- Esen, Emre **Uluslararası Ticarî Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili**, Beta Basım, İstanbul, 2008
- Esen, Emre “Yabancı Mahkeme Lehine Yapılan Yetki Anlaşmasına Dayanan Yetki İtirazının Değerlendirilmesinde Dürüstlük Kuralının Etkisi ve Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 6.3.2009 Tarihli İçtihadının Eleştirisi”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Sa. 31, c. I, İstanbul, 2011, s. 191-207
- Gottwald, Peter **Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung**, 5. bs., 2016, § 328, (Çevrimiçi)
- Güner, Cemil **Milletlerarası Unsurlu Acente İlişkisine Uygulanacak Hukuk**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014
- Güngör, Gülin **Tâbiyet Hukuku Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler**, Yetkin Yayınları, 4. bs., Ankara, 2016
- Han, Jian “Recognition and Enforcement of Foreign Judgments and Awards in Mainland China”, **US-China Law Review**, Vol. 2, No. 2, 2005, s. 20-25

- Huysal, Burak “Yabancı Mahkemenin Dava ve Taraflar ile Gerçek Bağlantısının Tanıma ve Tenfiz Üzerindeki Etkisi”, **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi ‘Prof. Dr. Ata Sakmar’a Armağan’**, Sa. 10, c. I, İstanbul, 2011, s. 467-502
- İmregün, Oğuz **Kara Ticaret Hukuku Dersleri**, 11.bs., İstanbul, 1996
Kale, Serdar **Medeni Yargılamada Taraf Ehliyeti**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010
- Kalpsüz, Turgut Mükvekilllerine İzafeten Acentalara Karşı Dava Açılması ve Takip Yapılması, **BATİDER**, c. XII, 1983, s. 1-11
- Karahan, Sami **Ticari İşletme Hukuku**, Mimoza Yayınları, 27. bs., Konya, 2015
- Karayaıçın, Yaşar **Ticaret Hukuku, I. Giriş-Ticarî İşletme**, 3. bs., Ankara, 1968
- Karslı, Abdurrahim **Medeni Muhakeme Hukuku**, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 4. bs., Alternatif Yayıncılık, İstanbul, 2014
- Kaya, Arslan **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Kitap Ticari İşletme, Yedinci Kısım Acentelik (TTK m. 102-123)**, Beta Basım, 2. bs., İstanbul, 2016
- Kaya, Mustafa İsmail **Acentelik Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014
- Kayıhan, Şaban **Türk Ticaret Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu Işığında Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi**, Umuttepe Yayınları, 5. bs., İzmit, 2018

Kendigelen, Abuzer	Yeni Türk Ticaret Kanunu Değişiklikler Yenilikler ve İlk Tespitler , On İki Levha Yayıncılık, 3. Bası, İstanbul, 2016
Kınacıoğlu, Naci	Acente ve Acentelik Sözleşmesi , Ankara İktisadi ve Ticarî İlimler Akademisi Yayınları, Ankara, 1963
Kuru, Baki	Hukuk Muhakemeleri Usulü , Beta Basım, 6.bs., c. I-II-IV, İstanbul, 2001
Kuru, Baki	Hukuk Muhakemeleri Usulü El Kitabı , Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1. bs., İstanbul, 1995
Muşul, Timuçin	Medenî Usul Hukuku , Adalet Yayınevi, 3. bs., Ankara, 2012
Nikiforov, Ilya V	“Litigating in Europe: Is the System of Enforcing Judgments Effective? - Enforcement of Judgments in Russia”, Dispute Resolution International , Vol. 1, Issue 2, 2007, s. 219-232
Nomer, Ergin	Devletler Hususî Hukuku , Beta Basım, 22. bs., İstanbul, 2017
Nomer, Ergin	Milletlerarası Usul Hukuku , Beta Basım, 2. bs., İstanbul, 2018
Nomer, Haluk Nami	Borçlar Hukuku Genel Hükümler , Beta Basım, 16. bs., İstanbul, 2018

- Oğuzman, M. Kemal;
Öz, Turgut **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Vedat Kitapçılık, 16. bs., c. 1, İstanbul, 2018
- Özekes, Muhammet **Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003
- Özkan, Işıl “Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ile Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Brüksel I Bis Recast Tüzüğü (AB 1215/2012)”, **Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku**, Ed.: Işıl Özkan / Ceyda Süral / Uğur Tütüncübaşı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016
- Pekcanitez, Hakan **Medenî Usul Hukukunda Fer’i Müdahale**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, Ankara, 1992
- Pekcanitez, Hakan;
Özekes, Muhammet;
Akkan, Mine; Taş
Korkmaz, Hülya **Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, c. I-II-III, 15. bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017
- Poroy, Reha;
Yasaman, Hamdi **Ticari İşletme Hukuku**, Vedat Kitapçılık, 16. bs., İstanbul, 2017
- Postacıoğlu, İlhan E. **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1711 Sayılı Kanuna Göre Yazılmış 6. bs., İstanbul, 1975
- Postacıoğlu, İlhan E.;
Altay, Sümer **Medenî Usûl Hukuku Dersleri**, Vedat Kitapçılık, 7. bs., İstanbul, 2015

- Sarıöz-Büyükalp, A. İpek **AİHS ve AİHM Kararlarının da İncelenmesi Suretiyle Adil Yargılanma Hakkının Türk Milletlerarası Usul Hukuku Üzerindeki Etkileri**, On İki Levha Yayıncılık İstanbul, 2018
- Susuz, Kağan “Acentenin Tacir Adına Dava Açma ve Tacire Karşı Açılan Davalarda Taciri Temsil Yetkisi”, **e-akademi Dergisi**, Y. 2011, S. 110
- Süral, Ceyda “Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi”, **Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku**, Ed.: Işıl Özkan / Ceyda Süral / Uğur Tütüncübaşı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016
- Süzen, Begüm **Tanıma ve Tenfiz Davalarında Kararı Veren Mahkemenin Yetkisinin Denetimi**, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2016
- Symeonides, Symeon C. **American Private International Law**, Wolters Kluwer Law and Business, 2008 (Çevrimiçi)
- Şanlı, Cemal **Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**, Beta Basım, 7. bs., İstanbul, 2019
- Şanlı, Cemal; Esen, Emre; Ataman-Figanmeşe, İnci **Milletlerarası Özel Hukuk**, Vedat Kitapçılık, 6. bs., İstanbul, 2018
- Tekil, Fahiman **Ticari İşletme Hukuku**, İstanbul, 1990

- Toksal, Baki **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, c. II (100 ilâ 197inci maddeler), Vize, 1991
- Tsang, King Fung “Enforcement of Foreign Commercial Judgments in China”, **Journal of Private International Law**, Vol. 14, No: 2, 2018, s. 262-294
- Türkel, Doğuş Taylan “Müvekkile İzafeten Acenteye Karşı Açılan Davalarda Hukukî Dinlenilme Hakkıyla Bağlantılı Sorunlar”, **Haluk Konuralp Anısına Armağan**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 1105-1122
- Tütüncübaşı, Uğur “Milletlerarası Usûl Hukukunda Teminat Gösterme Yükümlülüğü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, c. 12, S. 2, İzmir, 2010, s. 183-223
- Üçüncü, Hilal “Acentenin Temsil Yetkisinin Usul Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, c. XVII, 2012, s. 961-996
- Ülgen, Hüseyin;
Helvacı, Mehmet;
Kendigelen, Abuzer;
Kaya, Arslan; Nomer
Ertan, N. Füsün **Ticari İşletme Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, 5. bs., İstanbul, 2015
- Üstündağ, Saim **Medeni Yargılama Hukuku**, Nesil Matbaacılık, 7. bs., İstanbul, 2000
- Yazıcıoğlu, Emine **Sigorta Aracıları Hukuku I**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010

- Zeynalova, Yuliya “The Law on Recognition and Enforcement of Foreign Judgments: Ist It Broken and How Do We Fix It?”, **Berkeley Journal of International Law**, Kaliforniya, 2013, c. 31, S. 1, s. 149-205
- Zeyneloğlu, Ahmet **Taşıma Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1993